ISSN 1302 - 6938 81

GÜNEY

81

temmuz · ağustos · eylül '17
heziran · tirmeh · ilon '17
8 tl · 5 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

SABAHATTİN ALİ
YAŞAMI VE
MÜCADELESİ

SİNEMA NOTLARI
67. BERLİNALE
ÜZERİNE - 2

OHAL KOŞULLARINDA
SANAT YA DA **SANAT**
SİYASETİN NE KADAR
UZAĞINDADIR

İKTİDARIN
KÜLTÜR POLİTİKASI
ÜZERİNE KISACA...
AL BİRİNİ VUR ÖTEKİNE

1917 - 2017
BÜYÜK SOSYALİST
EKİM DEVRİMİ
100 YIL

YILMAZ GÜNEY: "1917 EKİM DEVRİMİ DÜNYA PROLETARYASI VE DÜNYA HALKLARINA ÖLÜMSÜZ BİR IŞIK VE SONSUZ BİR EĞİTİM KAYNAĞIDIR!

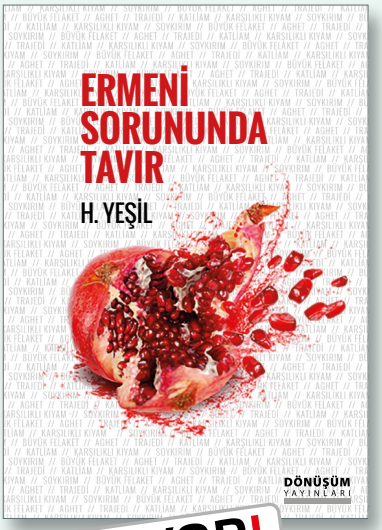

ÇIKIYOR!

OKU... ARAŞTIR... TARTIŞ!

İSTEME ADRESİ:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.org
donusumyayinlari@gmail.com

ÇIKTI!

"1983 yılının 6-7 Şubat tarihlerinde, Yılmaz Güney ve çevresindeki bir grup devrimci, Paris'te iki gün boyunca Kürdistan-Türkiye devriminin temel sorunlarını demokratik bir ortamda tartışırlar. Elinizdeki kitap o toplantının tutanağıdır. Toplantıya katılan devrimciler, daha önce Yılmaz Güney öncülüğünde yayınlanmış Güney, Yurtsever Devrimci Demokrat ve Demokrasi Bayrağı adlı dergilerdeki ve Ekim Birlik Yayınları'nın yayınladığı broşürlerdeki siyasi görüşleri esas alarak ve onları derinleştirerek bir örgüt platformunun hazırlanması görüşünde birleşirler.

Bu görevin üstesinden gelmek üzere bir Hazırlık Komitesi oluşturulur. Komite daha sonra kendini ve işleyişini tanımlayan "Hazırlık Komitesinin Görev, Sorumluluk ve Yetkileri Üzerine Bir Taslak Çalışması" başlıklı, dar çevrede dağıtılan bir metin yayınlar. Bildiğimiz kadarıyla bu belge otuz dört yıl aradan sonra ilk defa bu kitapta günışığına çıkmaktadır."

(Sunu'dan)

İSTEME ADRESLERİ:

GÜNEY

Üç Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneydergisi.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.org
donusumyayinlari@gmail.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Yaz sıcaklarının hüküm sürdüğü bugünlerde tüm içtenliğimizle ve dolu bir dergi çıkarmış olmanın huzuruyla...

Merhaba!

* * *

Evet, yine dolu dolu bir dergi hazırladık. Sayfalarımız elverdiği ölçüde sizlerden gelen ürünleri değerlendirmeye çalıştık. Bu arada aramıza yeni katılan yazar ve şair arkadaşlarımız oldu. Kendilerine "hoşgeldiniz" diyoruz. Dileğimiz GÜNEY ailesinin uzun soluklu birer üyeleri olmalarıdır.

* * *

Biz GÜNEY degisi redaksiyonu olarak her zaman en iyiyi yakalamaya, kaliteli bir dergi hazırlamaya çalıştık, çalışıyoruz. Bunu yaparken elbette sizlerden gelen tepkileri, önerileri dikkate aldık, değerlendirdik... Bize gelen her tür "geri dönüşü", eleştiri veya öneriyi önemsedik. Kimi zaman değişikliklere gittik, kimi zaman yazıştık, konuştuk, tartıştık...

Hep en iyiyi yaratmak için...

Bu çabamız bundan sonra da devam edecek. Ürünlerinizi göndermeniz yanında sizlerden talebimiz, kendi derginizde görmek istediklerinizi, değerlendirmelerinizi, eleştirilerinizi, önerilerinizi bize yazmanız...

Ayrıca sosyal medya üzerinden de bizi takip edebilir, bizimle iletişime geçebilirsiniz.

Biz GÜNEY olarak siz okurlarımızla daha fazla kaynaşmak, daha fazla şeyi paylaşmak istiyoruz...

Bu isteğimizin karşılıksız kalmayacağına inanıyoruz.

Yeni sayıda buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

Kapak resmi:
Natalya Pinus
"Emekçi kadınlar,
ülkenin toplumsal yaşamına
ve üretimine aktif katılın!"

Afiş, kesit, 72 cm x 96 cm
Lenin Kütüphanesi, Moskova

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Gül

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215-216-239
Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Hüseyin Gül
İş Bankası İstanbul Esenyurt Şubesi
Hesap No: 1247 0336697
IBAN No: TR51 0006 4000 0011 2470 3366 97

Posta Çeki:
Hüseyin Gül Hesap No: 11939375

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 40 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL • **1/2 sayfa:** 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL • **1/4 sayfa:** 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32 · 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401 · Fax: 02191/460 15 20
Cep: 0172 - 75 09 44 0

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İnternet: www.guneydergisi.org ■ **E-Mail:** guneydergisiistanbul@gmail.com
www.facebook.com/Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

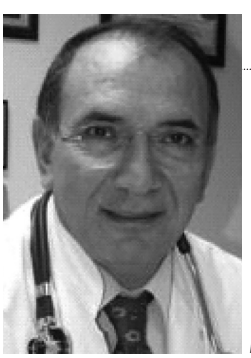

	3	güney'den sizlere	
	5	Sosyal medyadan	
güncel	**6**	İktidarın kültür politikası üzerine kısaca... Al birini vur ötekine!	Derya GÜMÜŞ
şiir	**10**	Sozdarên Evîna Hêviyan/Sevdaya Sözlü Umutlar	A. KARABAX
güncel	**12**	OHAL koşullarında sanat ya da sanat siyasetin ne kadar uzağındadır	Adil OKAY
haber	**14**	Yılmaz Güney Gebze'de anıldı	
	15	"Halkın Sanatçısı, Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" Belgeseli Adana'da Gösterildi	
	16	80. doğumgününde Yılmaz Güney etkinliği	
	17	12. Uluslararası İşçi Filmleri Festivali	
	18	Yılmaz Güney Belgeseli'nin gösterimi Berlin'de yapıldı	
	19	Selçuk Alp'i yitirdik! Ölüm adın kalleş olsun!	
güncel	**20**	Özgürlüğe muhtaç ve mahkûmuz	Temel DEMİRER
deneme	**22**	Şair kadınlar eril iktidara karşı	Nalan ÇELİK
şiir	**25**	Kuzey gazeli	Berivan KAYA
öykü	**26**	Anadolu kadı(n)ları — 1	Sude Nur HAYLAZCA
şiir	**29**	Farkındalık muhasebesi	Muhammed UZUN
dosya	**30**	1917 Ekim Devrimi dünya proletaryası ve dünya halklarına ölümsüz bir ışık ve sonsuz bir eğitim kaynağıdır	YILMAZ GÜNEY
deneme	**36**	Edebiyatın alanı, işlevi ve ilişkileri	Adar JİYAN
öykü	**39**	Minare bıçak bıçak	Ali Fuat KARAÖZ
	41	Küçük ev	Veysi ÜLGEN
şiir	**43**	Sürreal güvercin	Beyza OKUMUŞ
deneme	**44**	Eller	ESTER
şiir	**46**	Sonu iyi bitmeyen başı hiç olmayan	Devrim HORLU
öykü	**48**	Son kuşlar	Yavuz AKÖZEL
şiir	**48**	Mavi!	Ömer ÖZYURT
anı	**50**	Bir 68'liyle buluşma... Atilla Keskin (ATO)	Gülsen GÜLBEYAZ
biyografi	**54**	Sabahattin Ali — Yaşamı ve mücadelesi üzerine	Mehmet DESDE
öykü	**68**	Bin fedakârlık bir ihanet, annem	İbrahim ÇELİKSU
	70	Davetsiz misafir	Kenan ÖTÜN
	71	Yalan da olsa	Erkan ÖZTÜRK
söyleşi	**72**	Yazar, şair, aktivist ve çevirmen Haşim Hüsrevşahi: "Şiir insanın başkaldırısıdır, isyanıdır!"	Muazzez U. AVCI
çîroka	**80**	Çavê li riya dûr	Selahattin ÇAM
kitap	**82**	Arkası yarın	Ganime GÜLMEZ
	84	"Tottenham Çocukları" ya da "Mayınlı Arazide Dolaşmak"	Adil OKAY
	85	Onurlu bir gelecek için KESK	Veysi ÜLGEN
sinema	**86**	Sinema Notları — Berlinale	Anuş PAZARCIYAN
karikatür	**98**		Kaya ÖNTAŞ

SOSYAL MEDYADAN

Geçtiğimiz dönemde sosyal medya üzerinden paylaştığımız bazı görseller...

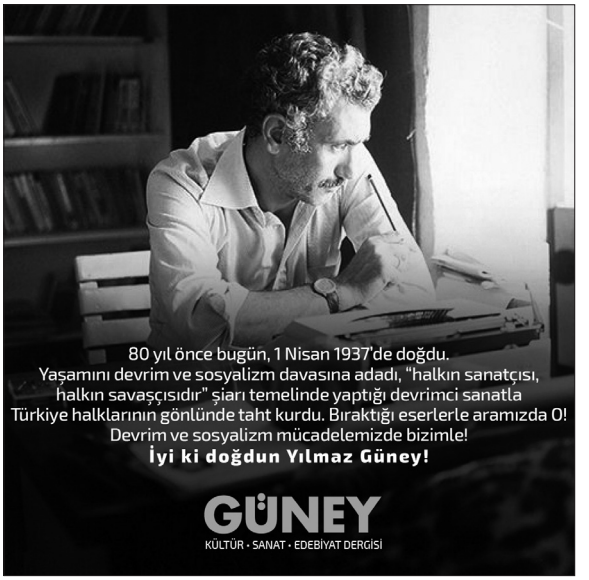

GÜNEY DERGİSİNİ BULACAĞINIZ NOKTALAR

ADANA
- Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı
- Kitapsan-Çakmak Plaza
- Kitapsan-T.Özal Bulvarı

AKHİSAR/MANİSA
- Kültür Kitabevi

AMED
- Aram Kitabevi
- Kafka Kitabevi

ANKARA
- Dost-Kızılay
- Turhan-Kızılay
- İmge-Kızılay

ANTALYA
- Kitapkurdu Sahaf Kitabevi

ANTEP
- Güney Kitabevi

ESKİŞEHİR
- Aşiyan Sahaf

İSTANBUL
- Mephisto-Kadıköy
- Mephisto-Beşiktaş
- İmge-Kadıköy
- Üçdeniz Kitabevi-Kadıköy
- Yaşam Ağacı Derneği-Osmanbey
- Mephisto-Taksim
- Semerkant-Taksim
- Pandora-Taksim
- Aram-Taksim
- Medya Kitabevi-Taksim
- Güney Dergisi Bürosu-Taksim
- Güney Kültür Merkezi-Esenyurt
- Rotinda Cafe-Avcılar

İZMİR
- Kitapsan-Konak
- Kitapsan-Alsancak
- Pan Kitabevi-Karşıyaka
- Yakın Kitabevi-Alsancak

KONYA
- Kitapsan-Selçuklu

MARDİN
- Leylan Cafe Kitap

KIZILTEPE/MARDİN
- Mawa Kitap Cafe

MERSİN
- Kitapsan-Mezitli
- Kitapsan-Akdeniz
- Kitapsan-Yenişehir
- Tekağaç Kitabevi
- Antixahaf Kitabevi-Tarsus
- Sokak Kitap ve Kahve Evi

SAMSUN
- Tutunamayanlar Kitabevi- İlkadım

Emek Kitap
www.emekkitap.com

İKTİDARIN KÜLTÜR POLİTİKASI ÜZERİNE KISACA...
AL BİRİNİ VUR ÖTEKİNE!

■ **DERYA GÜMÜŞ**

• • • •

Bir resim... Diyarbakır'ın Sur'unu geçtiğimiz yıllarda Sur halkına yönelik saldırılardan ve zorla göçten biliyoruz. Devlet geçtiğimiz aylarda Sur'da yeni adımlar attı: Sur'da "kentsel dönüşümü tamamlamak" adı altında yıkımlar gerçekleştirdi. Bu yıkımları Sur halkının direnişini zorla kırarak gerçekleştirdi... Sur'un yıkımı, diğer illerdeki yıkımlar gibiydi: Tomalar, panzerler halkın üzerine kalkarken, yıkma araçları da tarihsel zenginliğin, kültürel birikimin üzerine kalkıyordu! Yıkılan insanlığın yarattığı kültürel zenginliğin yerle yeksan edilmesiydi... Ne için? Direnişin kırılması yanında büyük bir rantsal dönüşümün sağlanması için!!!

Şaşırdık mı? Hayır! Sermayenin talancılılığı böyle oluyor... Sistemde insanlığın kültür hazinesi, para ettiği sürece ve ölçüde bir anlam ve değer taşıyor! Eğer çıkarlar tersini gerektiriyorsa gönder tomayı, vur dozeri, vur kepçeyi!!!

"Alayına gider!!!"

„Alayına gider!!!" lafı bana ait değil...

"Patenti" bir yalakaya ait...

Günlük literatürde yaygınlaşması da daha çok bu yalaka üzerinden zaten...

İktidar yalakası bir televizyon şarlatanı böyle bağırıyor ekranlardan! Program sunuyor, sözümona...

Program dediğin, bildiğin lidere güzelleme...

Yalakalıkta "level atlanır mı" demeyin...

Şarlatan en azından deniyor...

Başarılı mı?! Bence başarılı: Yalakalıkta!

Program yapıyor adam... Program dediğin bildiğin faşizme güzelleme...

Fonda çalınan Mehter marşı eşliğinde bağırıyor:

"Düşmanların kalbi korkudan...

Ver mehteri dosta düşmana..."

Şarlatan bağırmaya devam ediyor:

"Ver mehteri... Ver Mehteri... Alayına gider..."

• • • •

Bir başka resim: Taksim'in orta yerinde bir okçu heykeli... Heykellerin 29 Mayıs tarihinde İstanbul'un fethi dolayısıyla düzenlenen Fetih Kupası nedeniyle alana yerleştirildiği belirtildi. Yani reklam amaçlı "sanatsal" bir etkinlik sözkonusu...

Tam bir kiç!

Şaşırtıcı mı? Değil!

Osmanlıcılığın sıkça dillendirildiği bir dönemde Osmanlı motiflerinin "gururla" sergilenmesinde

"kiç"lik dışında şaşırtıcı ne olabilir ki? "Ecdadımız" retoriğinin "sanatsal" dışavurumu böyle de oluyor denilip geçilir...

O kadar!

O kadar mı?!

O kadar değil elbette!

Alayına giden oklar aslında muktedirlerin kültürel çapını da ortaya koyar nitelikte...

• • • •

Denilebilir ki, yapılanlar ile muktedirlerin birebir ilişkisini kurmak zorlamadır...

Öyle mi acaba?!!

Herşeyi kontrol altında tutmak, biçimlendirmek isteyen bir iktidar varsa eğer, hiç bir şeyin iktidardan bağımsız ele alınamayacağını belirtmek abartı olmaz! Siyasi hasımlarının onlarca yıllık iktidar tekelini her alanda silmek, yerine kendi belirlediği kültürel iklimi yaratmak sözkonusu olduğunda mevcut muktedirlerin yapılanları sahiplenmeleri ve daha da ileri taşımaları pek de şaşırtıcı olmasa gerek.

Bugünün muktedirlerinin eski egemenlerin yerine koydukları politika ne?

Bunun kültürdeki karşılığı ne?

Uzatmayalım:

Dinle soslandırılmış bir gericilik ikliminde sömürgeci-yağmacı kültürle biçimlendirilmiş faşist bir devlet yapısı. Eski kemalist faşist devlet yapısının yeni bir biçimde sürdürülmesi. Bu devlete biçilen "yeni Osmanlıcılık"... Aslında gerçekleşme şansından öte seyirciye oynanan bir oyun olarak Osmanlıcılık dense daha doğru olacak... İçerde ise kamplaştırılmış bir toplumda toplumun bir kesimini arkasına alıp onun üzerinden kendisini her alanda dayatma! "Dindar nesil", "ecdadımız", "rabia" söylemleri eşliğinde dinci gericiliğin her alanda yayılması için tüm imkânların seferber edilmesi vs. vb... Durum budur!

• • • •

Tüm bu çabalara karşın ortada yürümeyen birşeyler var ama!

Olmuyor, olamıyor!

Olmayanın ne olduğunu muktedir şöyle itiraf ediyor: "Elbette çok sevindirici, ümit verici gelişmeler yaşandı. İmam hatiplere olan ilginin artması; tüm okullarda Kuran-ı Kerim, Siyer-i Nebi, Osmanlıca gibi derslerin seçmeli olarak okutulması başlı başına çok güzel şeyler" dedi. Erdoğan, "Medyadan sinemaya, bilim teknolojiden hukuka kadar pek çok alanda hâlâ en etkin yerlerde ülkesine ve milletine yabancı zihniyetteki kişilerin, ekiplerin, hiziplerin bulunduğunu biliyorum. Açıkça söylemek gerekirse bu durumdan da büyük üzüntü duyuyorum" dedi. (28 Mayıs 2017 tarihli gazeteler)

Evet bu bir itiraf...

Kültür alanında İslam soslu faşist kesimin hâkimiyetini kuramadığı alanların bulunduğunun, kültür ve sanat alanında belirleyici olanların hâlâ eski muktedirler olduğunun itirafıdır bu...

Evet bu ve bugüne kadar yapılmaya çalışılanlar, kültür ve sanat alanında yeni iktidar sahiplerinin

iktidarsızlıklarının/zorluklarının/yeteneksizliklerinin/yenilikçi ve yaratıcı olmamalarının da... dışavurumudur!

Bırakalım söyleyecek sözü, üretecek fazla gücü kalmış gericileşmiş burjuvaziyi, bilinçli olarak geçmişin tortularına takılan ve 300-500 yıl öncesinin şatafatıyla hareket eden, "ecdadın" barbarlığını modern dünyada gerçek yaşamda karşılığı olmayan, olmayacak olan kültürel çıkışlara temel yapmaya çalışanların kültür ve sanat üretimi öykünülen ve övünülen geçmişin kötü kopyalarını üretmenin ötesine geçemeyecektir.

Bunun itirafıdır da yukarıda söylenenler!

Ve nihayet yukarıda aktardığımız paragrafta söylenenler bir hınç ve hırs ifadesidir de...

Ve evet bu yeni saldırıların da habercisi bir söylemdir...

Böyle okumak gerekir!

Neden?

Yaptıkları yapacaklarının garantisidir de ondan!

● ● ● ●

Evet, kültürel alanda daha geniş saldırı siyasetinin de uygulanması şaşırtıcı olmayacaktır.

Ne diyor muktedir?

"Müfredatı yeniden düzenleyeceğiz!"

Başka ne diyor?

"Bir ülkeyi ve milleti yenmenin en kestirme yolu, tarihleriyle olan ilişkilerini kesmekten geçer... Bunu bize yaptılar mı? Yaptılar. Bizim tarihimizle bağlarımızı kopardılar mı? Kopardılar... (...) Bize öyle bir tarih okuttular ki bizim okuduğumuz tarih kitaplarında, biz hep mağlubiyetlerle, ilkelliklerle garip garip şeylerle adeta geçmişi olan bir tarih okuduk. Bizim tarihimiz böyle değil. Anlı şanlı tarihimizi bize o şekliyle okutmadılar. Şimdi özellikle bunun üzerinde ısrarla duruyoruz. Diliyoruz ki müfredatımızı buna göre, yeniden düzenleyeceğiz ve anlı şanlı tarihimizi kitaplarımıza bu şekilde geçeceğiz."

Yani?

Yanisi şu ki, "Auguste Comte gibi sorunlu şahısların fikirleri kabul görürken, İbn Haldun'u adeta mahkûm eden" kültürel inkâra neden olan "Batı'da ne bulursa alıp, hiçbir elekten geçirmeden ülkemize boca eden", "Batı'dan çok Batıcı vesayet odaklarının esiri olan" (muktedirin sözleridir bunlar!) zihniyete karşı daha çok saldırı!

Dünün ve bugünün muktedirleri kültür/sanat alanında da egemenlik için kendi aralarında dalaşırken, en büyük zararı aydınlanmacı, yenilikçi, devrimci, yaratıcı sanat ve kültür ve onun emekçileri görüyor, görecek.

Hemen her saldırı döneminde olduğu gibi!!!

● ● ● ●

Batı hayranı Cumhuriyetçilik karşısında Osmanlıcılık!

Hayır bunu siyasi olarak böyle ortaya koymuyorlar...

En azından şimdilik!

En azından söylem olarak!

Ama ortada adı konmamış bir çekişme âşikâr:

"Homokemalismus"a karşı "homoislamikus"!

Sözümona laik Kemalistlere karşı İslamcılık!

"Atamız!"a karşı "ecdadımız!"

"Senin kutsalına karşı benim kutsalım"!

Kitleler ve onların tarihteki rolleri mi?

Birinciler için onlar zaten eğitilmesi gereken "göbeğini kaşıyan" cahillerdir.

İkinciler için ise, tabii kendilerine oy verdikleri sürece, her şeye kadir "âkil"lerdir.

Gerisi karıştırılmamalıdır!

● ● ● ●

AKP iktidara geldiği günden beri her alanda olduğu gibi kültür ve sanatın damarlarına da neoliberalizmin tüm zehrini enjekte etmeye çalışıyor.

Tiyatroları bir bir kapanmak zorunda bırakan... Sanat mekânlarını müteahhitlere peşkeş çeken... Sanatın "içine tüküren", "ucube" gören... İnsanlığın kültürel hazinesini rant uğruna yerle bir etmekten çekinmeyen... Kültür kalıntılarını yıkan, târumar eden... Belli sanat dallarına karşı düşmanca bir tavır sergileyen, kendi kontrollerinde olmayan sanat/kültür kurumları ve faaliyetlerine, sanatçılara karşı olan… bir siyasi iktidarla karşı karşıyayız.

Evet AKP bugün kültür ve sanatta faşizmi uygulayan bir anlayışın partisi.

Bu konuda hiç tartışılacak bir yan yok!

Fakat şu da bir gerçek:

AKP öncesi dönemde de, tüm Cumhuriyet tarihi boyunca da izlenen kültür ve sanat politikaları karşıdevrimcidir, faşisttir, tekçi anlayışın savunusunu, halk düşmanlığını, imha ve inkârı içinde barındıran, tek tipçi vb. vb. politikalardır...

O dönemin muktedirleri de tıpkı bugünküler gibi muhalif sanata, sanatçıya karşıydılar! O dönemde de sanat/sanatçı devletin çizdiği sınırlar içinde hareket etmeliydi, devletin sanatçısı olmalıydı! Bugünkülerin istediği gibi!!!

O dönemdekiler de bugünkülerin operayı yasaklaması örneğinde olduğu gibi davranıyorlardı: Örneğin türkü söylenmemeliydi 1936'larda! Cumhuriyet tarihinden bilen bilir bu örnekleri!

● ● ● ●

Şöyle bir formülasyon yanlış olmayacaktır:

Türkiye'de her dönemde bir devlet sanatı olmuştur. Kemalistlerin iktidarda olduğu dönemde kemalist devlet sanatı, karşısında da kendisini dinci/muhafazakâr adlandıranların sanatı olmuştur...

Her dönemde devletin sanata ve sanatçıya müdahalesi olmuştur! Kendi iktidarına çanak tutanlar el üstünde tutulmuş, desteklenmiş, karşı tarafın sanatçısı "tu kaka" ilan edilmiştir.

Her dönemde istenmeyen sanat ve sanatçılar, ilerici, devrimci, komünist sanatçılar üzerinde devlet baskısı olmuştur!

Belki de homokemalismus yanlılarıyla homoislamikusların birleştikleri en temel ortak paydalardan birisi budur!

● ● ● ●

Faşizmin hükmünü sürdürdüğü günümüz Türkiyesinde tüm baskı ve saldırılara karşın, hâlâ ayakta kalmaya çalışan, kendini var eden, baskılara ve saldırılara karşı direnen, üreten ve ürettiği eserlerle kitlelere giden, onlara belirli bir bilinç taşıyan canlı bir sanat da var bugün...

Kimi verilere göre bugün muhalif, bir bölümü devrimci, ilerici, komünist içerikte tiyatro yapan grup sayısı 500 civarında... Yüzlerce müzik grubu hakeza...

Hiçbir destek almayan, kendi bağımsız çabasıyla kültür ve sanat üretenler var ülkelerimizde.

Desteklenmesi, yaşatılması, geliştirilmesi gereken bu!

Bunu devlet yapar mı?

Yapmayacağı açık!

Sanatın gelişmesi için devletin desteği iyi ama destekleyen kimse sanat onun sanatı oluyor... Sanat için destek istenecekse müdahalenin olmadığı bir destek olmalı.

Bu ama bu sistemde, bu devletin varlığı koşullarında mümkün değildir...

Bu sistemde gerçek demokrasi ve gerçek anlamda özgürlük olmaz! Bu sistemin kendisi başlı başına sorundur!

O halde bu sistem de, bu devlet de yıkılmalı, yerine işçilerin, emekçilerin özgürce yaşayacağı bir düzen kurulmalıdır.

Tıpkı 100 yıl önceki Rusya'da olduğu gibi!

Yok başka yol...

10 Haziran 2017 ■

Sozdarên Evîna Hêviyan

■ **A. KARABAX**

.....
Dema ku li Tengava Stenbolê, pireke hilawestî
Ya nûjen û ewqas jî nayabdar, dihatibû sêwirîn
Şêniyên deverê yên li derdora Ava Zêya mezin
Bi vezelandinên têlên stûr û dirêj derbas dibûn
Sebeb ne bêkes û bêzimanî, ne jî bêderfetî bûn
Ku şerm bû, lê çarenûs, li dûrî wan pêk dihatin

Ger wek leylan be jî divê li ciwantiya mirov bê
Komek xwendekarên zanîngehan berê xwe dan
Colemêrga ku naşibe Stenbola bi xewn li behrê
Wan ciwanan pirek pêk anîn ku hê jî bê emsal e
Ku di navbera du gelan de sembola herî nirxdar
Û nav lê hat nivîsandin: Pira Ciwanên Şoreşger
Piştî deh salan ew jî hat bombekirin û qedandin
Lê dîsa hate avakirin avahiya ciwanên şoreşger

Û sê çirûsk diçûrisin li ber çavên min li ser pirê
Ku bi hêvî û temenên ciwan hatibûn dardekirin
Û bi wan hesret û hewesan ketim gulezera eşîrî

Ozan im, ne civaknasê li şopên êlan û waran im
Hêviyên ji peyv û rêzan re mane li wan digerim

Li sê dûgelan hatine beşkirin, bêyî xwaziya wan
Herêm tên xwendin ku ji wateyê herêmî wêdetir
Kulîlkên herêman li pişt hev dimeşin, tên sozan
Ew in : Pinyanîşî, Oramarî, Doskî, Dirî û Ertoşî
Di havînan de li Gevera zevîvana Çemê Nihêlê

Evîn li Colemêrgê xwe dispêrin kon û zozanan
Divê awaza stranan bên guhan li ber tava êvarê
Ji dengbêjan, ji radyoyên kevin, bi ser malan de
Ew stran, awaz û sazbend bi demên xwe ve çûn

Yên li benda hilatina hîv û rojan, ne wek hev in
Cuda cuda ne bi xem, daxwaz, bawerî û hiziran

Dema ku hîv li Gabarê diçin ava li Reşko hiltên
Ku tav û ronahî li pişt hev digerin li roj û şevan
Li yên ku xwe dişidînin, dikevin meşên bêdawî
.....

Sozdarên Evîna Hêviyan, çemê duzimanî
16.06.2016-19.09.2016

Sevdaya Sözlü Umutlar

■ **A. KARABAĞ**

.....
Modern ve öylesine de muhteşem bir tasarımla
Tartışılırken İstanbul Boğazı'na bir asma köprü
Zap Suyu'nun bir bölgesinde yaşayan köylüler
Kalın ve uzun teller gererek aşıyorlardı ırmağı
Nedeni, ne kimsesizlik ne dilsizlik ne yokluktu
Bir başka yerde yazılmakta utanılası alınyazısı

Bir şey serap gibi de olsa gençken başa gelmeli
Bir grup üniversiteli genç sözleşip yola koyulur
Hakkâri elbet benzemez mavi uykulu İstanbul'a
Öyle bir yapı kurdular ki, eşi benzeri bulunmaz
Güzel bir semboldür halkların dayanışmalarına
Ve bir levha takıldı: Devrimci Gençlik Köprüsü
Yıllardan sonra o da bombalanarak imha edildi
İnadına tekrar onarıldı, üniversitelilerin hatırası

Ve üç kıvılcım çakılır gözlerime köprü üzerinde
Özlemin düşe kalanıyla, yürümüşlerdi sehpalara
O umutlarla gezindim aşiretlerin gül bahçesinde

Hozan im, aşiret ve yurtluklarını derlemiyorum
Kelimeden mısraya bırakılan umutları arıyorum

Ne bir yazı ne rıza, üç devlete bölünen bir diyar
Bölgeler okunur ve her biri, bir aşiret dirliğinde
Gül ve çiçek alanları gibi, yan yana ve bir arada
Onlar ki; Pinyanî, Oramarî, Doskî, Dirî... Ertoşî
Ve yazları, Nehil Çayı'na rençber Yüksekova'da

Hakkâri'de aşk firaridir, dağ ve yaylalara sığınır
Türküler dinlenmeli gün salınagiderken akşama
Antika radyolardan çadırlara dalga dalga esmeli
O türküler, seda ve sazcılar, bilcümle halk ozanı
Ve gittiler demleriyle bir daha dönmemek üzere

Ayrı olur ay ve güneşin doğuşlarını bekleyenler
Kaygı, istek, inanç ve amaçları da gözlemelerin

Gabar Dağı'nda ay battığında, Cilo'dan görünür
Işık ve aydınlık göz gözedir gündüz ve geceleri
Ki kuşanıp düşen dönüşü olmayan yolculuklara
.....

Sevdaya Sözlü Umutlar, iki dilden nehir şiir
16.06.2016-19.09.2016

OHAL KOŞULLARINDA SANAT YA DA SANAT SİYASETİN NE KADAR UZAĞINDADIR

■ **ADİL OKAY**

"Öncelikle sanat siyasidir çünkü mekânın, görünürlüğün ve yaşanırlığın dağılımını yeniden biçimlendirir. (…) Sanat siyasaldır çünkü sosyal tahakkümün biçimlerini yapılandıran zaman ve mekânın sıradan koordinatlarını askıya alarak belli bir algısal modeli biçimlendirir."[1]

Jacques Ranciére

Ranciére'in görüşlerine katıldığımı söyleyerek başlayayım ve konuyu açayım. Tabii ki siyasetle sanat birbirinden bağımsız değildir. Sanat siyasete, siyaset sanata bazen açık, bazen dolaylı olarak dokunur, etkiler. Bu söylediklerim bazı okuyuculara "ayanın beyanı" gibi gelebilir. Ama ne yazık ki halen, "sanat siyasetin dışındadır, ben sanatçıyım ama siyasetle ilgilenmiyorum" diyenler var. Oysa "egemenlerin siyaseti" copuyla, mahkemesiyle, hapishanesiyle, yandaş medyasıyla, Kültür Bakanlığı'yla, sansür kuruluyla, sermaye piyasasıyla, kışkırttığı linç sürüleriyle bir heyula gibi sanatın-sanatçının üzerinde iken, biz istediğimiz kadar "siyasetin dışındayız" diyelim, bunun inandırıcılığı olmaz. Sözünü ettiğim "siyaset", bu coğrafyada AKP Devleti'dir. Ama hemen vurgulamalıyım ki "sanata ve sanatçıya" müdahale AKP ile başlamadı. Bunun için Sabahattin Ali'nin, Nâzım Hikmet'in, Cegerxwin'un, 1940 toplumcu kuşağı denilen yazar ve şairlerin hayat hikâyesini, onların da dönemin siyasi iktidarları tarafından zindanlara tıkıldığını yeniden anımsamakta yarar var. Hatta çok geriye gidip, dünya tarihinden örnekler verebiliriz.

Ancak bizim ülkemizde "siyaset" sanata, hiçbir zaman AKP iktidarı kadar fütursuzca saldırmamıştı. Örneğin, "Danimarka merkezli ifade özgürlüğü organizasyonu Freemuse tarafından her yıl açıklanan sanata ve sanatçılara yönelik sansür, saldırı ve hak ihlalleri raporuna göre Türkiye, sansür ve saldırıda ilk 10'da yer alıyor. Raporda sanata yönelik esas baskının OHAL koşullarında yaşandığının altı çizilirken, 2016'da sanatsal ifade özgürlüğüne yönelik 23 ciddi hak ihlalinin yaşandığı belirtildi ve üç sanatçıya ve sanat eserine saldırı düzenlendiği, iki sanatçının da tehdit edildiği kaydedildi."[2]

Aynı soruyu tersinden soralım: Sanatın, siyasete etkisi nedir?

Sanatçı biriktirdikleriyle – gözlemleriyle eser meydana getirir. Bu birikim uzaydan gelmiyor. Önce doğup büyüdüğümüz coğrafyanın, sonra da uzak diyarların sesleri, bizim sanat edimimize etki ediyor. Bu girift ilişkilerin – seslerin arasından "imdat çığlıkları"na, her dilden yakılan ağıtlara kulak tıkamak mümkün elbette. Sadece deniz dalgalarını, ispinoz seslerini veya aşk namelerini işitmek üzere kendimizi kodlayabiliriz. O da siyasi bir tercihtir. Bu durumda sanatçı, üç maymunları oynayarak siyasi iktidara destek olur. Yani yine dolaylı olarak "siyaset" yapmış olur. Zira *"Sanatın dışında kalacak bir gerçek dünya yoktur. Duyumsanabilir ortak kumaşın üzerindeki estetik politikası ile politika estetiğinin birleşip ayrıldıkları tek ve ikili kıvrımlar vardır. 'Kendine gerçek' diye bir şey yoktur; algılarımızın, düşüncelerimizin ve müdahalelerimizin nesnesi olarak, gerçeğimiz olarak bize sunulmuş olanın yapılandırılması vardır."*[3]

Halepçe, Roboski gibi katliamlar yaşandığında, gözyaşımızı içimize akıtmak, gizlemek de bir tercihti (susmak), şair **Ahmet Ada** veya **Süleyman Okay** gibi gözyaşlarını mısralara akıtmak (itiraz etmek) da bir tercihti. Ya da **Yılmaz Özdil** adlı gazetecinin yaptığı gibi, "katliamda ölen çocuklara iyi oldu" anlamına gelecek bir "makale" yazmak da siyasi tercihti. Bakınız Diyarbakır zindanında yaşanan katliam hakkında ne kadar çok belge-

sel yapıldı. Şairler ve edebiyatçılar da duyarsız kalamadılar bu trajedi karşısında. **Adnan Yücel**, "**Dörtlerin Gecesi**"nin destanını yazdı, ben de bu destanı ekler yaparak tiyatro oyununa dönüştürdüm.[4] Burada sözünü ettiğim "kanlı siyaset", Adnan Yücel'in şiirlerine, benim oyunlarıma sirayet etti. Zira bu trajedileri yaratan doğa veya Tanrı değildi. Siyasete egemen olan zebanilerdi.

Ve ne yazık ki, bizim tarihimiz Adana'dan, Van'a, Sivas'tan Diyarbakır'a, İstanbul'dan Roboski'ye, Ankara'dan Cizre'ye "katliamlar tarihidir". Sanatçılar bu trajedilerin birini görmeyebilir, ikincisini ise görmezden gelebilir ama ya üçüncü, beşinci, yüzüncü… Tarihi bir yana bırakalım deseniz dahi sizin çağda yaşanan olayları yok sayamazsınız. Pencereleri, kapıları sıkı sıkı kapatsanız bile imdat çığlıkları çalışma odanıza kadar sızar. Kaçamazsınız. Artık tanıksınız. Vereceğiniz karar da yapacağınız yorum da siyasi olacaktır: Susmak, yok saymak, eli kanlı "devlet" diliyle konuşmak ya da itiraz etmek. Bu seçeneklerin eseriniz üzerinde bazen açık, bazen kapalı, bazen sisli – dolaylı etkisi olmaz mı?

Peki ne zaman siyaset ile sanatın ilişkisi, karşılıklı etkileşimi görünmez hale gelir. Buna da **Albert Camus** yanıt vermiş: "*Edebiyat toplumsal bir proje değildir, izm değildir. Elbette sanat tek başına doğruluk ve özgürlük getirecek bir dirilişi, dönüşümü sağlayamaz ama sanat olmadıkça bu diriliş biçimini bulamaz. Dünya aydınlık olsaydı sanat olmazdı* "

Değişen dünyada doğru yaklaşım nedir?

Çağdaş filozoflardan **Eagleton**'a göre "*ideoloji-siyaset", asla egemen sınıfın düşüncelerinin basit bir yansıması değildir. Aksine dünyaya ilişkin çatışmalı, hatta çelişkili görüşleri kapsayan, daima karmaşık bir fenomendir. Bilimsel bir (Marksist) eleştiri; ideolojiyi, sanata hem bağlayan hem de aralarına mesafe koyan ilkeyi bulmaya çalışır…*"

Eagleton'un da altını çizdiği gibi konu oldukça karmaşıktır. Hazır reçete vermek mümkün değildir. Zaman içinde kapitalist dünyada üretim ilişkilerinin görece değiştiğini göz ardı edersek meseleyi anlayamayız. Örneğin 50 yıl önce neo-liberalizm yoktu. Bugün ise neo-liberal politikaların sanata ve felsefeye farklı yansımasından söz ediyoruz. Elbette sanatın dün olduğu gibi bugün de kitleleri etkileme gücü var. Edebiyat, resmi tarihin dışında gerçek tarihin yazılımına katkı sunabilir. Ama sadece "kahramanların, ulu önderlerin betimlenmesi" gibi pragmatist yaklaşımlar sanatçının üretimini kısıtlar. Makro iktidarların olduğu gibi mikro iktidarların da psikolojik baskısına karşı koymak gerekiyor. Ve ayrıca unutmamalı ki siparişle yapılan sanat güdük olur. Tam da burada bir iç eleştiri yapayım: Sanatçıların önünü kesen "egemen siyaset"in karşısına dikilen muhalif siyaset (Demokratik Kitle Örgütleri, sol siyasi partiler, muhalif sanat örgütleri, yayın organları) farklılığını ortaya koymalıdır. Sanatçıların özgürlüğüne-özgünlüğüne ket vurmamalı, onları oto-sansüre zorlamamalıdır. Zira bu da bir "Mahalle baskısı"dır. Örneğin bir kadın ressam nü resim çizebilmeli, yazar da cinselliği betimleyebilmelidir.

Osman Oğuz'ın ifadesiyle: "*Erk sahibine göre sanatçı, kontrol edilebildiğinde etkili bir ideolojik mücadele eri, kontrol edilemediğindeyse silahlardan öte kuvvete sahip bir tehdittir. O halde mutlaka terbiye edilmeli, edilemiyorsa yok edilmelidir! (…) Politikayla sanatın ilişkisi yanlış kurgulandığında veyahut politika, bütün alanlar üzerinde iktidar kurmak için kurgulandığında, sanattan (onun en büyük gereksinimi özgürlük olduğuna göre) bahsetmek de mümkün olamıyor…*"

Sanat, sermaye ve iktidar ilişkisi

Kapitalist sistem artık insanlığın üretime devam edebilmesi için tek ihtiyacının ekmek ve barınmak olmadığının bilincindedir. İnsanlık bugün sosyal gıdaya, yani sanata da ihtiyaç duymaktadır. Sermaye (ve sermayenin devleti), vasıflı iş gücüne ihtiyaç duyduğu gibi, sistemin devamı için bilim insanına ve sanatçıya da gereksinim duymakta, muhalif sanatçıları da (rüşvetle veya devlet sopasıyla) pasifize etmeye çalışmaktadır. "Sanat"a yatırım yapan, sözüm ona destek sunan sermaye grupları (bankalar-holdingler) bu nedenle zarar etmemekte, sanata ayırdıkları fonu vergiden düşmekte, halkın parasıyla halka hizmet etmiş görünüp, bedava reklam yapıp bir taşla birkaç kuş vurmaktadırlar. Hatta günümüzde sermaye grupları, kendi açtıkları kültür merkezlerinde, sergi salonlarında bile kraldan daha çok kralcı pozisyonunda sanatçılara sansür uygulamaktadır.

Birkaç örnek vereyim:

"**Volkan Diyaroğlu**, 2016 yılında **Bozlu Art Projeck** adlı galeride sergi hazırlarken, (anlaşma yapıldığı, açılış tarihi belli olduğu halde) sergi küratörünün bazı resimlerde Kürtçe ve Ermenice yazılar olması nedeniyle sergisini iptal ettiğini duyurmuştu. Yine iktidar ile ters düşmek istemeyen **Akbank Sanat**, Şubat 2016'da **Post-Peace**

sergisini iptal etti. Aynı süreçte **Işıl Eğrikavuk'un 'Havva Elmanı Bitir Kızım!'** başlıklı videosu **İstanbul Büyükşehir Belediyesi** tarafından sansürlenirken; **İstanbul 4. Çocuk ve Gençlik Sanat Bineali** de sansür girişimine maruz kaldı."[5]

Sanatla siyaset arasındaki açığın-aranın kapandığının, sanatın siyasete karşı özerkliğinin —görece var olanın da— kaybolduğunun, sansür ve oto-sansür sorununun AKP İktidarı döneminde inanılmaz boyutlara ulaştığının örnekleri sayılmakla bitmez.

Sonsöz:

Başta da söylediğim gibi, sanatçılara yönelik baskı, teslim alma, yıldırma politikaları ne ülkemizde ne de dünyada yenidir. Bu "kirli siyasete" direnen, "Başka bir dünya-Başka bir siyaset mümkün" diyen sanatçılar —sayıları bazen azalsa da— her dönem ayakta kalmış ve ses çıkarmışlardır. Tam da Senarist Selamo'nun ifade ettiği gibi: *"Şimdi sanatçı arkadaşlarımızın 'kayyum geldi sanatımıza engel oldu' deyip eli kolu bağlı bir şekilde oturmasına şaşırıyorum. Şimdi hep birlikte sanat üretmenin vaktidir. Biri kamerasıyla, biri senaryosuyla, diğeri ışığıyla komün oluşturup film çekebilir, komün şekilde resim yapılabilir, sanat komünleri oluşturulabilir. İşte o zaman 'sanat üretiyoruz' diyebiliriz."*[6] ■

Not: Bu yazı, "Pirtûk û Weje" adlı derginin röportaj sorularına verdiğim yanıtlar genişletilerek–güncellenilerek hazırlanmıştır.

1 J. Ranciére, Disiplinler arası düşüne: Bir bilgi estetiği, Sendika org için çeviren: Kutlu Tunca

2 Zehra Doğan - Refik Tekin Diyarbakır- BİA Haber Merkezi 01 Mayıs 2017, Pazartesi

3 J. Ranciére, Özgürleşen Seyirci, (Çev.: E. Burak Şaman), İstanbul, Metis Yayınları, 2009.

4 Adil Okay, Karanlığın İçinde Aydınlık Yüzler, Oyun, Ankara, Ütopya Yayınları, 2010.

5 Fırat Arpaoğlu, "Sanat yapma", Yeni E Dergisi, s.3, Ocak 2017.

6 Zehra Doğan - Refik Tekin Diyarbakır- BİA Haber Merkezi 01 Mayıs 2017, Pazartesi

YILMAZ GÜNEY GEBZE'DE ANILDI

Yılmaz Güney, 9 Nisan'da 80. doğum günü vesilesi ile Kocaeli Gebze'de BİLKAR'ın (Bilim Sanat Kooperatifi) düzenlediği bir etkinlik ile anıldı. Etkinlik BİLKAR'ın salonunda yapıldı.

Etkinlikte:

Tuncel Kurtiz'in Yılmaz Güney'i anlattığı kısa bir söyleşi gösterildi.

BİLKAR adına Halil Yeni, Yılmaz Güney'in sanatsal yanını, oynadığı filmleri, yazdığı senaryoları, sinema hayatına kazandırdığı karakterleri,

aldığı ödülleri, yattığı hapishaneleri, uğradığı sansürleri, vb. anlattı.

Güney Kültür Sanat Edebiyat dergisi adına Yılmaz Güney'in sanatçı ve politik yanının kısaca anlatıldığı bir konuşma yapıldı.

Güney Dergisi ve Özer Film tarafından ortak hazırlanan Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney belgesel filmi gösterildi. Belgesel ilgi ile izlendi ve izleyiciler tarafından beğenildi. Etkinlikte Güney yayın masası da açıldı.

Kimi insanlar vardır, bedenen aramızdan ayrılsalar da geride bıraktıkları eserleriyle yaşarlar… Bizimledirler; o büyük davanın gerçekleşmesi mücadelesindedirler. Saygıyla anılır adları. Yılmaz Güney de öldükten sonra yaşayan bu insanlardan biridir.

Belgeseli gösterme imkanı sağlayan BİLKAR'a desteklerinden dolayı teşekkür ediyoruz.

10.04.2017 ■ **GÜNEY**

"HALKIN SANATÇISI, HALKIN SAVAŞÇISI YILMAZ GÜNEY" BELGESELİ ADANA'DA GÖSTERİLDİ

Güney Dergisi ve Özer Film tarafından ortak hazırlanan "Halkın Sanatçısı, Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli 30 Nisan'da Yaşar Kemal Kültür Merkezinde gösterildi.

Seyhan Belediyesi tarafından organize edilen belgesel gösterimi Yaşar Kemal Kültür Merkezi'nde saat 18'de başladı. Güney Dergisi adına yapılan açılış konuşmasında, belgeselin çekim süreci, böyle bir belgesele neden ihtiyaç duyulduğu ve Yılmaz Güney'in sanatına yön veren Komünist düşünceleri olduğunun unutturulmaya çalışıldığı belirtildi.

Açılış konuşmasından sonra belgesel gerçekten de büyük bir dikkat ve sessizlik içerisinde izlendi. Gösterim yapılan salon neredeyse tamamen doluydu ve izleyicilerin önemli çoğunluğunu gençler oluşturuyordu. Özellikle gençlerin çoğunlukta olması ve belgeselin dikkatlice izlenmesi Yılmaz Güney'in genç nesillere tanıtılması açısından Belgesel gösteriminin yerine ulaştığını gösterdi.

Belgeselin ardından söyleşi kısmına geçildi. Söz alanlar çoğunlukla belgeselin hazırlanmasından dolayı teşekkür ettiler. Bazı konuşmacılar ses ve kurgu eksiklikleri üzerinde durdular.

Belgeselin gösterildiği salon girişine stand açıldı. Güney Dergisi ve Yılmaz Güney kitaplarının satışı yapıldı. Belgesel gösteriminin ardından salondan çıkanların standa yönelmesi ve kitap alması belgeselin izleyiciler üzerinde de etki yarattığının en büyük göstergesiydi.

Fuayede Yılmaz Güney'in filmlerinden görüntüler eşliğinde sözlerinin yer aldığı sergi açıldı.

Yılmaz Güney'i yaşadığı, film çektiği toprakların insanları yalnız bırakmadı.

Belgesel gösterimini düzenleyen Seyhan Belediyesi emekçilerine ve Belediye Başkanı Zeydan Karalar'a bir kez daha teşekkür ederiz.

Mayıs 2017 ■ **GÜNEY**

80. DOĞUMGÜNÜNDE YILMAZ GÜNEY ETKİNLİĞİ

Yılmaz Güney 80. doğum gününde, 1 Nisan'da Mersin Eğitim Sen'in düzenlediği etkinlikle anıldı. Eğitim Sen konferans salonunda yapılan etkinliğe yaklaşık 80 kişi katıldı. Güney Dergisi etkinliğe, "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli ile katkı sundu.

Eğitim Sen Şube Başkanı Sinan Muşlu açılış konuşması yaptı. Muşlu şunları söyledi: "Yılmaz Güney'in günümüz demokrasi mücadelesi içerisinde yer alan sanatçılarımızın üzerindeki etkisinin önemli olduğunu ve onlara iyi bir yol gösterici olduğuna inanıyorum. Yılmaz Güney yalnız bir sinema sanatçısı değil, o devrimci önder bir sanatçı, bir edebiyatçı olarak bedeller ödemeyi göze alarak mücadele eden, bundan dolayı yıllarca hapishanelerde kalan biridir.

Bu sistemin baskıları sonucunda cezaevinde girdiği süreçte boş durmaması, cezaevindeyken birçok filme imza atması ve hemen hepsi Türkiye'nin demokrasi mücadelesine hizmet eden eserler olduğunu bugün bile göremiyoruz. Bugün hâlâ Sürü filmini aşacak filmler, çalışmalar ortaya çıkmış değil. Günümüz demokrasi mücadelesi içerisinde yer alan sanatçılarımızın, edebiyatçılarımızın, müzisyenlerimizin, sinemacılarımızın üzerindeki etkisinin önemli olduğunu ve onlara iyi bir yol gösterici olduğuna inanıyorum. Omuzlarında devrimci sanatın sorumluluğunu taşıyanlar bence kendilerine rehber olarak Yılmaz Güney'i alabilmelidirler."

Güney Dergisi adına Esra Yaldızoğlu Yılmaz konuştu.

Katılanları Güney Dergisi adına selamlayan, Eğitim Sen'e Yılmaz Güney belgeselini gösterdiği için teşekkür eden Yılmaz, Sinan Muşlu'nun açıklamalarına katıldığını ifade etti.

Yılmaz Güney'in yalnızca iyi bir sinemacı olmadığını, onun iyi bir edebiyatçı, siyasetçi, devrimci komünist bir sanatçı olduğuna değinen Yılmaz, bu belgeselle amacın Yılmaz Güney'in siyasi yanının özellikle genç nesillere anlatmak olduğunu ifade etti. Yılmaz Güney bizzat kendisi "Benim sanatıma damgasını vuran siyasi düşüncelerimdir" demiştir.

Yılmaz konuşmasına şöyle devam etti:

"Yılmaz Güney, Kuzey Kürdistan Türkiye'nin yetiştirdiği ender komünist sanatçılardan biridir. 1937 yılında Yüreğir ovasının Yenice köyünde başlayan yaşamı, 9 Eylül 1984 tarihinde Paris'te noktalandı. 47 yaşındaydı. 47 yıllık yaşamının 12 yılını hapishanelerde geçirdi. Birçok kez tutuklandı, hakkında koğuşturmalar yürütüldü.

Güney Kültür Sanat Edebiyat

Dergisi ve Özer Film tarafından ortak hazırlanan "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli, O'nun unutturulan, pek bilinmeyen siyasi yanını sanatçı kişiliği ile birlikte tanıtmayı amaçlıyor.

Yılmaz Güney'in siyasi bir yanının olduğu egemenler tarafından bilinçli olarak unutturulmuştur.

Güney Dergisi Yılmaz Güney'i bütünlük içinde ele alıyor.

O'nun unutturulan, unutturulmaya çalışılan siyasi yanını tanıtmayı, bilinçlere çıkarmayı hedefliyor.

Yılmaz Güney ile hapishanelerde aynı koğuşta birlikte yatan, filmlerinde oynayan, aynı politik örgütlenme içinde yer alan, siyasi ilişki içinde bulunan insanlarla söyleşi yapıldı.

Aileden kızı Elif Güney Pütün ile görüşüldü. Görüşülen insanlardan 16 kişiye belgeselde yer verildi.

"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli, Yılmaz Güney'in siyasi yanının olduğunu bilinçlere çıkmasını bir nebze de olsa sağlarsa, bu belgesel amacına ulaşmış demektir.

Yılmaz Güney mücadelemizde yaşıyor, yaşayacak!

O bizimle…"

Konuşmaların ardından "Halkın Sanatçısı Halkın savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli gösterildi. Belgesel izleyiciler tarafından ilgiyle izlendi. Duygusal anlar yaşandı. Etkinlik sonrasında sohbet ettiğimiz izleyicilerden olumlu tepkiler aldık.
Etkinlikte yayın masası açtık. Güney sayı 78, 79, 80 ve Güney takviminin satışını yaptık.
Yılmaz Güney mücadelemizde yaşıyor, yaşayacak!

02.04.2017■ **GÜNEY/Mersin**

12. ULUSLARARASI İŞÇİ FİLMLERİ FESTİVALİ

Bu yıl "Cesaret ögeleri içerir" sloganıyla gerçekleştirilen Uluslararası İşçi Filmleri Festivali programında, Güney Dergisi ve Özer Film ortak yapımı olan "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli de yer aldı.

Uluslararası İşçi Filmleri Festivali'nin Ankara açılışı "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeselinin gösterimiyle gerçekleşti.

İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır'da eş zamanlı gerçekleşen, bir hafta süren festivalde, cesaret teması ile 15 farklı ülkeden toplam 61 film gösterildi.

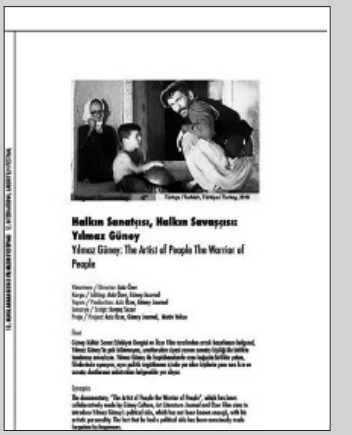
Halkın Sanatçısı, Halkın Savaşçısı: Yılmaz Güney
Yılmaz Güney: The Artist of People The Warrior of People

"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli, festival kapsamında yapılan gösterimlerde binlerce seyirci tarafından izlendi.

Belgeselin 6 Mayıs Cumartesi günü İstanbul Beyoğlu Yeşilçam Sinemasında yapılan gösteriminin ardından yönetmen Aziz Özer ile söyleşi yapıldı.

Belgeseli beğendiklerini ifade eden izleyiciler, Yılmaz Güney'in siyasi yanının daha fazla anlatılması gerektiğine vurgu yaptılar.

10.05.2017 ■ **GÜNEY**

YILMAZ GÜNEY BELGESELİ'NİN GÖSTERİMİ BERLİN'DE YAPILDI

3 Mayıs 2017'de, Güney Dergisi/Özer Film ortak yapımı olan "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeselinin gösterimi Berlin'de yapıldı. Moviemento Sineması'ndaki belgesel gösterimini Uluslararası Af Örgütü Türkiye Grubu düzenledi. Belgesel gösteriminin parolası "Sürgünde Yaşam" idi. Gösterime 95 kişi katıldı. Gösterimden sonra Uluslararası Af Örgütü Türkiye Grubu adına yapılan konuşmada şu görüşlere yer verildi:

"Uluslararası Af Örgütü Türkiye Grubu adına hepinizi selamlıyorum. Hepiniz Yılmaz Güney belgeselini izlediniz. Neden Yılmaz Güney belgeselini gösterdik? Yılmaz Güney çok yönlü bir sanatçıdır. O, oyuncu, yönetmen, yazar ve senaryo yazarıdır. Yılmaz Güney, düşüncelerinden dolayı hapsedildi. 13 yıl Türkiye hapishanelerinde yattı. Hapsedilmesine rağmen, hapishane de üretmeye devam etti. Senaryosunu yazdığı filmlerini hapishaneden yönetti. O, bir muhalifti. Düşüncelerinden ötürü hakkında yeni davalar açıldı. Kaçmasaydı, ömür boyu hapishaneden çıkması mümkün görünmüyordu. 12 Eylül 1980'de Türkiye'de askeri bir darbe oldu. 12 Eylül baskılarından dolayı yaklaşık kırk bin kişi sürgün yollarına düştü. 9 Ekim 1981'de Yılmaz Güney'de, hapishaneden kaçmak zorunda kaldı. O, sürgünde üç yıl yaşadı ve 9 Eylül 1984'te yaşama veda etti.

Sürgün yaşamı sadece Yılmaz Güney'e özgü bir durum değildi. Çeşitli dönemlerde Türkiye'den sürgün yollarına düşenler oldu. 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'de binlerce insan sürgüne gitmek zorunda kaldı. Türkiye'de otoriter bir sistem var. Son yıllarda Türkiye'den sürgüne gidenlerin sayısı çoğaldı. Sürgüne gidenlerin sayısı her geçen gün artarak devam ediyor. Türkiye hapishanelerinde düşüncelerinden ötürü hapsedilen, baskıya maruz kalan binlerce insan var.

İnsanların hangi düşünceleri savunduğu ilgi alanımızda değil. Ama insanların düşüncelerinden ötürü baskıya, takibe maruz kalmaları bizi ilgilendiriyor. İnsan hakları ihlallerinin olmaması için mücadele ediyoruz. Bu yüzden Yılmaz Güney'in sürgüne gitmesinden 36 yıl sonra, sürgünlerin artarak devam etmesi bizi düşündürüyor. Yılmaz Güney, isteyerek sürgüne gitmedi. Gitmek zorunda bırakıldı. Bugün de sürgüne gitmek zorunda bırakılan insanlarla dayanışma içindeyiz. "

Bu konuşmadan sonra moderatör Mustafa Demir, Yılmaz Güney'le olan anılarını anlattı. 1982'de 'Yol' Filmi Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ödülünü, Costa Gavras'ın 'Kayıp' filmiyle paylaşmıştı. Cannes'te Yılmaz Güney'in sevincini paylaşan insanlardan biri de Mustafa Demir'di. Mustafa Demir'in Yılmaz Güney hakkında anlattıkları ilgi ile dinlenildi. Ayrıca belgesel gösterimini izleyen kimi arkadaşlar, Yılmaz Güney'le olan anılarını anlattılar. 1982 Mayıs'ında, Berlin'den Cannes Film Festivali'ne giden kadın arkadaşların anlatımları beğeni ile dinlenildi. "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgeseli ve gösterimden sonraki konuşmalar izleyiciler tarafından beğenildi.

Mayıs 2017

■ **Berlin'den bir Güney okuru**

SELÇUK ALP'İ YİTİRDİK! ÖLÜM ADIN KALLEŞ OLSUN!

Amansız hastalığın aramızdan çekip aldığı, arkadaşımız, dostumuz, yoldaşımız; Selçuk Alp'i 20 Haziran'da uğurladık.

Selçuk materyalistti. Materyalist gibi yaşadı ve materyalist gibi uğurlandı.

19 Haziran Salı günü sabaha doğru kaldırıldığı Kadıköy Siyami Ersek Hastanesinde, tüm uğraşlara rağmen kurtarılamadı. Yaşamını yitirdi. Naaşı Karacaahmet Mezarlığı morguna kaldırıldı.

Sağlığında organlarını ve bedenini bağışlamıştı. Toprağa gömülmek, mezarının olmasını, dini tören yapılmasını istemiyordu. Uğurlama O'nun istediği biçimde yapıldı.

20 Haziran çarşamba sabahı Karacaahmet Mezarlığı Morguna gidildi. Bir grup arkadaşı, dostu, ailesi, yoldaşı oradaydı. Hastanenin gönderdiği ambulansa naaşı konularak Cerrahpaşa Hastanesine götürülüp Anatomi bölümüne teslim edildi. İsteği yerine getirildi. Dini hiçbir şey yapılmadı.

Yine O'nun isteği üzerine akşam Kadıköy Maarif Kolejinden arkadaşları, ailesi, dostları, yoldaşları bir araya geldi. Organizasyonu kolejden arkadaşları yaptı. Haydarpaşa Gar restoranında yemek yenildi. Evet yine O'nun isteği üzerine isteyen alkollü içki içti. Sohbet edildi. Selçuk ile anılar tazelendi..

Selçuk bedenen artık aramızda yok! Ondan geriye anıları, mücadelesi kaldı.

O'nu erken yitirmemizin arka planında, kendisi ile yer yer kavga ettiğimiz sağlığına dikkat etmemesi gerçeği yatıyor. Vücuduna hoyratça davrandı. Bu hoyratlık O'nu erken yaşta yitirmemize neden oldu.

Yeni bir dünya yaratma mücadelesine kendilerini adayanlar, daha fazla yaşamak için, daha fazla mücadele için sağlıklarına dikkat etmek zorundadırlar. Zira düşmana inat daha fazla yaşamak, mücadele etmek ilkemiz olmalıdır!

Ağabeyimiz, dostumuz, arkadaşımız, yoldaşımız SELÇUL ALP seni unutmayacağız!

Uğrunda mücadele ettiğin yeni dünya yaratma mücadelesini sürdüreceğiz!

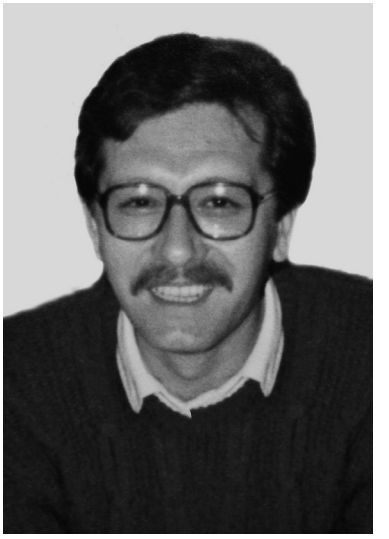

Selçuk Alp kimdir?

05.12.1954'de İstanbul'da doğdu.

Kadıköy Maarif Koleji'ni bitirdi.

Maarif Koleji'nde sol düşüncelerle tanıştı. İbrahim Kaypakkaya'nın siyasi düşünceleri temelinde mücadele yürüten -başta Cemil Oka olmak üzere- öğrencilerle aynı sıraları paylaştı.

1975 yılında üniversite öğrenimi için Almanya'ya gitti. Konstanz şehrinde üniversiteye başladı. Aktif siyasi mücadele içerisinde yer aldı. Almanya Türkiyeli Öğrenciler Federasyonu'nun (ATÖF) aktif bir üyesi olarak siyasi faaliyet yürüttü. Korsan bir gösteriye katıldı. Yakalandı. Bir süre cezaevinde kaldı.

1981 yılında, 12 Eylül'ün koyu karanlık yıllarında Türkiye'ye döndü. Babası'nın kurduğu küçük ölçekli plastik fabrikasında çalışmaya başladı. Ağır cunta koşullarında politik faaliyet yürütmeye çalıştı. Tutsak düşen yoldaşlarına, ailelerine yardımcı oldu. Yakalanmalar sonucu arkadaşları ile bağı koptu. Uzun süre yoldaşları ile ilişki kuramadı. Babasının fabrikasında çalışmaya devam eden Selçuk evlendi, bu evlilikten bir oğlu oldu. Babasının ölümünden sonra fabrika yönetimini devraldı.

1990'lı yıllarda Selçuk yoldaşları ile yeniden bağ kurdu. Olanakları ölçüsünde siyasi çalışmaya katıldı, çalışmaya destek sundu.

Dürüst, iyi niyetli Selçuk, sonuç olarak kapitalizmin kuralları ile iş yapmayı beceremedi, iflas etti. İşsizler kervanına katıldı. Son parasıyla işçilerin tazminatlarını ödeyen Selçuk, devlete olan vergi, prim borçları nedeniyle uzun süre ekonomik sıkıntılar yaşadı. Sigortalı bir işte çalışamadı.

Alçak gönüllüydü, mütevaziydi. Taksi şoförlüğü dahil çeşitli işlerde çalıştı. Hiçbir işe burun kıvırmadı.

Fotoğraf çekmeyi seviyordu. İşçi eylemlerine, direnişlere, gösterilere, yürüyüşlere, mitinglere katıldı. Fotoğraf çekti. Çektiği fotoğraflar, yaptığı haberler başta Güney olmak üzere çeşitli politik dergilerde yayınlandı.

Güney dergisi emektarı, çalışanı Selçuk çeşitli konularda yazdığı yazılarla da Güney'e destek sundu. Güney'in dağıtımını yaptı. Güney'e maddi destekte bulundu.

Selçuk yaptıklarıyla, çektiği fotoğraflarla, mücadelesiyle yaşamaya devam edecek!

O yeni dünya yaratma mücadelemizde yaşayacak!

23 Haziran 2017 ■ **Yoldaşları**

ÖZGÜRLÜĞE MUHTAÇ VE MAHKÛMUZ!

■ **TEMEL DEMİRER**

"Başını dimdik tutarak kalan yayı da sever." [1]

"Bi tenê helmgiri, azadgiriye nişan nade/ Yalnızca nefes almak, özgür olduğunu göstermez," diyen Johann Wolfgang von Goethe sonuna kadar haklıdır; hele içinden geçtiğimiz kesitte!

George Orwell'in, "İki kere ikinin dört ettiğini söyleyebilmektir. Eğer buna izin verilirse, gerisi kendiliğinden gelir," [2] diye betimlediği özgürlük, geçtiğimiz zorlu kesitte, "Hiçbir zaman dayanaklı değildir, her zaman tehdit altındadır. Mutlak belirlilik her zaman özgürlük yoksunluğudur," notunu düşen Theodor Wiesengrund Adorno hepimizi uyarır.

Çünkü, "İnsanlar özgür olarak doğar, ama her yerde zincire vurulmuş olarak yaşarlar," demişti Jean Jacques Rousseau çok önceleri! Anımsayan var mı?

●●●●●

Kim ne derse desin, en küçük özgürlükten vazgeçmek, özgürlüğün tamamına ihanetken; her şey, Jean Paul Sartre'ın, "İnsanın özgürlüğü, kendisine yapılanlara karşı takındığı tavırda gizlidir"; Albert Camus'un, "Her özgürlüğün ucunda bir yargı vardır; işte özgürlüğün son derece ağır bir yük olması bundandır"; [3] Bertolt Brecht'in, "Özgür değildir gereksinilen kimse," saptamalarındaki üzeredir.

Voltaire'in, "Söylediklerini onaylamıyorum, fakat ölümüne de olsa, hakkını savunacağım," sözleriyle vurguladığı özgürlük yaşamın aslî hedefiyken, onsuz hiçbir şeyin anlamı yoktur; olamaz da.

●●●●●

Özgürlük, elbette, zorunlulukları kavrayabilmektir. [4] Bir de Özdemir Asaf'ın deyimiyle, "Varlığı kaybedilince anlaşılan"dır.

Evet, kaybedilinceye kadar değeri anlaşılmayan; kaybedilince de kolay kazanılamayan özgürlük, insan olmanın ve kalmanın "olmazsa olmaz"larından birisidir.

Jean-Jacques Rousseau için insanın özgürlüğü; istediği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındayken; Euripides de bir kişinin düşüncesini açıklayamamasını kölelik olarak nitelendirir.

Tam da bunun için "Özgürlük, yalnızca ve daima farklı düşünenlerindir," der Rosa Luxemburg.

●●●●●

Kaybedilecek hiçbir şeyimiz kalmadığında, gerçek anlamda özgürüzdür. İnsan kaybedeceği bir şey olmadığında özgürdür, sistemin kölesi olmaktan çıkar.

Özgürlüğün en büyük düşmanı, hâlinden memnun kölelerken; nihai kertede insan(lık)ın iki şeye hakkı vardır: Biri özgürlük, diğeri kölelik (ölüm)…

Emek isteyen özgürlük, insan(olan)ın uğruna ölümü göze aldığıdır.

●●●●●

Fichte'ye göre "Özgürlük, gerçekleştirilmesi gerekli bir ödevdir. Her eylem bir özgürlüğü gerçekleştirme çabasıdır. İnsanın bir şeyler yapması, özgürlüğünü gerçekleştirmesi demektir. Ne türlü olursa olsun, bir şey yapabiliyor muyum? Öyleyse özgürüm," [5] diyebilmekken; 16 Ağustos 1839 tarihli mektubunda da Fyodor Dostoyevski, "Tek amacım var; özgür olmak. Onun için her şeyi feda ediyorum," diye ekler.

Gerçek özgürlük, fedakârlığı ve acı çekmeyi gerektirir. Çoğu insan özgürlüğü istediğini zannederken; sadece yetinmekle yetinip, baskılara, otoriteye karşı başkaldırmayarak, zorbalığın bir parçası hâline gelir...

Bir kısıtlama ya da etki altında kalmadan düşünme, isteme, sahip olma, davranma durumu olarak özgürlük talebi, özgür olunamayan ortamlarda söz konusuyken; özgürlük kısıtlandıkça, insan(lık)ın asi tarafı ortaya çıkar; itirazı/ isyanı besler.

●●●●●

Epiktetos için özgürlük, her şeyi yapma hakkına sahip olmak ya da her istediğini yapmak değil, elindeki gücün sınırını iyi bilip onunla gerçekten yapılabilecek her şeyi yapabilmektir.

Yani o, televizyonun karşısına geçip programdan programa atlayarak, saatlerce "dinlenmek", "hoş vakit geçirmek" değildir. Aptalca bir bağımlılık, özgürlük değildir çünkü. Özgürlük, iki televizyon

programı arasında, balık lokantasıyla kebapçı arasında, entel barla türkü bar arasında, tekel 2000'le Marlboro Light arasında, iki otomobil markası veya hazır giyim mağazası arasında yapılan bir seçim de değildir. Özgürlük, insanî dünyayı var edenlerin insanlar olduğu bilinciyle, bu dünyanın sorunlarını tükenmez bir çabayla anlamaya ve çözmeye uğraşmaktır. İnsanın her şeyi yapmaya muktedir olduğunun, ama tam da bu nedenle insanın her şeyi yapmaması gerektiğinin bilincinde olmaktır. Özgürlük salt bir sınırsızlık değil, aynı zamanda bir öz-sınırlamadır.

●●●●●

Abraham Lincoln'ün sözleriyle özgürlük, "Hepimiz özgürlükten yana olduğumuzu ilan ediyoruz; aynı sözcüğü kullanıyoruz, ama aynı şeyi kastetmiyoruz. Bazıları için özgürlük, canının çektiği şeyi yapmak, emeğinin ürününü dilediği gibi kullanmaktır. Buna karşılık, başkaları için aynı sözcük, bazı insanların başkalarına istediklerini yapmaları, başkalarının emeklerinin ürününü dilekleri gibi kullanmaları anlamına gelebilir. Burada, yalnızca farklı değil, uyuşmaz iki şeye aynı ad verilmekte, özgürlük denilmektedir. Bunun sonucu, bu şeylerin her birine, iki ayrı taraf, iki farklı ve bağdaştırılamaz ad vermekte, özgürlük ve zulüm demektedirler. Çoban koyunu boğazlamak üzere olan kurdu kovalar; koyun kurtarıcısı olduğu için çobana teşekkür eder; oysa kurt, aynı hareketinden dolayı çobanı özgürlüğün yıkıcısı diye lanetler. Açıkçası, koyun ile kurt, özgürlük sözcüğünün tanımı üzerinde anlaşamıyorlar"ken; özgürlüğün ne olduğunu anlayabilmek için Ursula K. le Guin'in 'Mülksüzler'inden şunu aktarabilirim:

"Burada devletlerden ve silahlarından, zenginlerden ve yalanlarından, yoksullardan ve sefaletlerinden başka bir şey yok. Burada doğru hareket etmenin, temiz bir yürekle hareket etmenin yolu yok. İçine kâr, zarar korkusu ve güç isteği girmeden yapabileceğiniz bir şey de yok.

Hanginizin diğerine 'üstün' olduğunu bilmeden ya da kanıtlamadan bir başkasına 'günaydın' diyemezsiniz. Diğer insanlara kardeş gibi davranamazsınız, onları aldatmanız ya da kullanmanız, onlara emretmeniz ya da itaat etmeniz gerek. Başka birine dokunamazsınız, yine de sizi yalnız bırakmazlar.

Özgürlük yok." [6]

Gerçekten de "Devlet varken özgürlük yoktur; özgürlük hüküm süreceği zaman devlet olmayacaktır," diyen Vladimir İlyiç Lenin, bu konuda hepimizi şöyle uyarır: "... 'Özgürlük" gösterişli bir kelimedir, fakat özgür ticaret adı altında, en acımasız savaşlar gerçekleşmiştir. "Özgür iş" adı altında, köpek gibi çalışanlar soyulmuştur."

●●●●●

Herkes için geçerli bir özgürlük tanımı yapmak, özgürlüğü anlamsızlaştıracağı için özgürlüğün doğasına aykırıdır.

●●●●●

Ve nihayet, "ne zaman hürlüğün barışın sevginin aşkına/ bir cigara atmışsak denize/ sabaha kadar yandı durdu," diyen Cemal Süreya'nın eklediği üzere, "özgürlüğün geldiği gün/ o gün ölmek yasak"-ken; yüzünü güneşe dönmektir özgürlük, rüzgâra karşı durmaktır, tüm renkleri sevmektir, engellere karşı koymaktır, mücadele etmektir.

Özgür değilseniz, bir hiçsiniz.

"Özgürce" kölesiniz; kölelik hakkımızı kullanıyorsunuz!

Özgür değilsiniz.

Sadece, esaret zincirleriniz uzun.

Özgür değilsiniz!

Özgür olmak bedel ödemeyi gerektirir çünkü!

Özgür değilsiniz!

Yaşamlarınıza kölesiniz!

●●●●●

Evet, Bertolt Brecht'in, "özgürlük neye yarar,/ yaşarsa bir arada/ özgürlerle tutsaklar?" sorusuna muhatap olan özgürlük; Nikos Kazancakis'in, "hiçbir şey ummuyorum,/ hiçbir şeyden korkmuyorum/ ben özgürüm..." yanıtındaki gülümsemedir Toprak Tılıç'ın dizelerindeki üzere:

"Ağlama.

Yüreğine saplansa da soğuk çelik,

Teninde süzülse de son damla kan,

Ağlama!

Bir tebessüm utandırabilir belki onları.

Evet, gülümse...

Öyle bir gülümse ki, etini delen çelik de titresin utançtan.

Ya da bir şarkı söyle son kez,

Son notan çınlasın kulaklarında.

Ne olursa olsun ağlama, tamam mı?

Gözyaşları kazanamaz bir savaşı."

10 Nisan 2017, Ankara ■

NOTLAR

[1] Halil Cibran, "Çocuklar".
[2] George Orwell, 1984, Çev: Celal Üster, Can Yay., 2015.
[3] Albert Camus, Düşüş, Çev: Hüseyin Demirhan, Can Yay., 2000.
[4] "Özgürlük, zorunluluğun kavranmasıdır. Zorunluluk, ancak kavranılmadığı ölçüde kördür." (Friedrich Engels.)
[5] Orhan Hançerlioğlu, Düşünce Tarihi, Cilt:3 (Özgürlük Düşüncesi), Remzi Yay., 2016, s.95.
[6] Ursula K. le Guin, Mülksüzler, Çev: Levent Mollamustafaoğlu, Metis Yay., 2000.

ŞAİR KADINLAR ERİL İKTİDARA KARŞI

■ **NALAN ÇELİK**

"Bahar geldi... Kuşlar yuva yapmaya hazırlanıyor. Dişi Kuş; aşk, fedakârlık, feragat dallarıyla, yuvanızı nasıl öreceğinizi size öğretecektir."[1]

Dişi Kuş adlı dergi yayın hayatına Nisan 1949'da başlamış, 15 Haziran 1950'de sona ermiş. Nisan ayı, kuşlar böcek börtüler derginin adı konusunda etkili olmuş görünüyor. Kadınlar dişi ve "kuş beyinli" olarak anılmaktan kurtulamamış.

Döne dolaşa yine ve yeniden gelelim dil konusuna. Ateşi bulan, alet yapıp onun sıkıca kavrayan, başparmağın insan olmayla ilişkisini kavrayan insan bir alet daha geliştirir, dildir bu. *"Toulmin'in güzel bir benzetisiyle 'izci-çakısı' gibi bir şey: bıçak, makas, tirbuşon, hepsi içinde."*[2]

Hüseyin Batuhan dilin görevleri ve dilin tuzaklarından söz eder; "Önemli nokta, herhangi bir sözcüğü 'bildirsel' anlamda kullanıyormuş gibi görünüp aslında duygusal anlamından faydalanmaya kalkışmak, başka bir deyimle, bir şeyi tasvir ediyor gibi görünüp karşımızdakilere işimize gelen duygu, yöneliş ve davranışların doğmasını sağlamaya çalışmaktır. İsterseniz buna, dilin retorik kullanımı diyebilirsiniz. İnsanlığın oldum olası bol bol faydalandığı bu kullanıma din, ahlak, siyaset ve ticaret edebiyatından ve günlük gazete sayfalarından sayısız örnekler verilebilir."[3]

Dergiler, romanlar, şiirler, sanatın farklı alanlarındaki ürünlerde retorik nasıl yapılır da eril dil küflenmiş kavanoz kapağı gibi çöpe atılamadan, hormonlu domateslere salça kapağı olmaya adaydır? *"Kadın bizzat kendisi arkasından konuşulan bir mahlûktur. Lakin düşünülürse, onun -da- gönül verip arkasından koştuğu birçok şeylerin mevcut olduğu görülür. Bunların içinde en belli başlı olanları sinema, moda ve lükstür. Sinemanın karasevdasına tutulanlar sadece kadınlardır. Celal Mete "Yeni Holivut Magazin" mecmuası ile sinemaya gönül verenleri avlamak istiyor."* [4] 1948 yılında yayın hayatına başlayan dergi, kadınları "mahlûk", "şuursuz" dişi kuş olarak gördüğü için "avlama"ya hazır bekliyor.

Adorno 'yakınma'ya ilişkin şöyle söyler; *"Öznel düşünüşte, kendine karşı eleştirel bir uyanıklık geliştirdiği anlarda bile duyusal ve çağdışı bir yön vardır. Dünyanın seyriyle ilgili bir yakınmayı andırıyordur – reddedilmesi gereken bir yakınma, ama samimi olmadığı için değil, yakınan öznenin yakınma halinde tutulup kalması ve dünyanın seyrine kendi payıyla katılması tehlikesine yol açtığı için."*[5] Öyküler, şiirler, sanat yakınmaların başkaldırıya evrilme sürecidir. Çok kilo aldım diye her sabah yakınan biri, yarın rejime başlayacağım der ve ince insanları gördükçe kıskanır. Roman karakterleri, ezber şiirler, filozoflardan alıntılar yaparak uçuşa uçuşa konuşan birini gördüğünde bir zamanlar kitap okuduğunu ve yeniden zamanı kapatırcasına, okumaya başlama arzusunun sürekli ertelenmesi. Bunlardır dünyanın seyrine kendi payıyla yakınmalar tarihi olarak takılmak. 1960, 1970 yılları, kadınlar gündüz matinesi üç film birden, akşamları ailecek, beyaz gazoz, çekirdek eşliğinde sinema salonlarını doldurdular. Avlandılar da. Bir roman okuyarak, başka bir ülkeye yolculuk yapabilecekken, ekranlardaki kendi hallerine gülüp ağladılar. Artist, manken, futbolcu, şarkıcı, varsıl olmak istediler. Düşleri güç ve para odaklıydı. Günümüzde aynı düşlerle yaşayan-yaşatılan kadınlar, erkekler dişikuş'luktan ve avcılıktan bir adım öteye gidemediler. 1930'lu yıllarda doğanlar televizyonda aynı filmleri bir kez daha görmekten yakınıyor; *"Vah vah paralarım boşa gitti, nerden bilecektim televizyonun icat edileceğini. Televizyonun icat edileceğini."* Onlar için boşa giden paradır. Ya yetiştirdikleri çocukların zihniyeti? Yakınmanın evrilememesi, başkaldıramaması 'hayatın anlamı ne' diye sora-

maması, işte budur yakınmalar tarihini bir daha, bir daha yazmak.

"*Asrımızın kadını, saçları kulaklarında ve etekleri diz kapaklarında İskoç askerleri gibi meydana çıkınca esrarengiz cazibesinden belki yarısını kaybetmiştir. Uzun etek, uzun saç gibi kadının hüviyetine daima bir ihtişam verebilirdi. Küçük boylular bile onun yardımıyla biraz endam kazanır ve yüksek ökçeleri üzerinde şimdikiler gibi Esaş* (Asaş, Hacettepe spor Kulübü, 1945-1988, Ankara Menekşeleri, Mor-Beyaz) *sporcularına benzemezlerdi."*[6] 1947-1950 yılları arasında yayınlanan *Salon Dergisi,* kadının hüviyet-kimlik kazanmasını; saçlar, etekler, topuklara bağlıyor. İhtişam (dişi görünmek) ve kimlik. Bu kimlik, insan olmaya değil yine dişi kuş olmaya yaklaştırıyor.

Marx şöyle söyler mi desem, insandan isteği bu muydu mu desem; *"İnsan doğayı sahiplenmeye çalıştığı ölçüde yabancılaşma içine düşmüştür. Özel mülkiyetin kökeni olan bu yabancılaşma, sahiplenme idi. İnsan yabancılaşarak doğasının, dünyasının zenginliğini geliştirmiştir ve şimdi yabancılaşmanın, şimdilik kendisine yabancı olan bu dünyada eski yerini söz götürmez bir biçimde yeniden alabileceği aşamasındadır.*[7] Doğa, özel mülkiyet, yabancılaşma, sahiplenme, şimdilik ve aşama sözcüklerinde yutkunuruz. Eril bilinç, özel mülkiyet olarak sahiplendiği doğayı katletmiştir. Devam etmektedir, hızlanarak. Doğa olarak gördüğü kadın, (doğuran) dişi kuş'a da sahiplenerek bakar. Onun nesnesi, özel mülkiyetidir. Yakın çevresine başkaldıran kadın, binlerce sahiplenmeye hazır özel mülkiyetçiyle savaşmak zorundadır. Yazmak, eylem başlatmak. Marx gibi, şimdilik ve aşama sözcüklerinin peşine takılarak. Kimliğimizin, ihtişam ve dişi görünmeye bağlı olmadığını anlatıncaya değin.

"*Kadının ilk ve önemli vazifelerinden biri ana olmaktır. İkinci vazifesi de sosyetede, ekonomide, aile geçiminde, ev bakımında ve evine yapabileceği büyük gösterileri her şeyden üstün tutmasıdır."*[8]

1945-1950 yılları arasında yayınlanan *Ev Kadını Dergisi* kadınları hükümet memuru talimatlarıyla vazifelendirmektedir. Kadının 'büyük gösterileri' bu vazifeler çerçevesindedir. Kadının ilk ve önemli görevi anne olmadan, muhteşem gösterilere başlamadan önce, kızlık zarı sorunu vardır. *Sappho* deyince eril akla, şairden önce, lezbiyenliği gelir de o dönemde gey ve transseksüelliğin de ne kadar yaygın olduğu unutularak. Lirik şiirin başlangıcı (kendini sorgulamaya başlama, kendinle konuşma) Sappho kızlık zarını şöyle işler şiirinde. "*Dağlarda çobanların/ ezdiği sümbül gibi/toprağın üzerinde çiğnenmiş mor bir leke."*[9] Eril zihin, attan sonra otomobil merakı olduğundan, ikinci el sahibi olmak istemez. Kızlık zarı, birinci el anahtar teslimdir, kırmızı kurdeleli.

"De Da" Takılarında Kadın ve Şair Olmak

1992 yılında katledilen Alman Yeşiller partisi kurucusu, yeşil hareketin temsilcisi, savaş ve nükleer karşıtı aktivist ve feminist *Petra Kelly* şöyle söyler: *"Sadece bir tek dünya var ve bu dünyada biz kadınlar –da- varız."*[10] De, da takılarına karşın umutlu bir alıntı yaptığım derginin adı "*Kadın Postası"* 1993 yılında yayınlanmaya başlamış. Sahibi: *Cemile Çakır*, Yazı İşleri Müdürü: *Sibel Özbudun.* Neden bu bilgileri verdim? Yazımın başından beri alıntı yaptığım, kadını dişi kuş olarak gören dergilerin sahip ve müdürleri erkekti. Ekonomik özgürlüğünü elde edemeyen, eril zihni erkekten daha çok sahiplenen kadınların, korkaklığı ve tembelliği eril zihniyete başkaldırırken, "de ve da" takılarıyla çıkarız yola. Milyon saat geridеyizdir. Koş koş koş takılardan kurtulmak-kurtarmak için.

Eril egemen şiir geleneğinde *Mihri Hatun* (1506) hayranlık duyduğu *Necati Bey*'in şiirlerine nazireler yazar ve onu öfkelendirir. Necati Bey "de" takısıyla şöyle yanıtlar; "*Ey benim şiirime nazire söyleyen/ çıkma edep yolundan nezaket göster/ Deme ki işte vezin ve kafiye –de-/ şiirim oldu Necati'ye eş."*[11]

Şiirin dolaşıma girme tekniklerinden biri, erkekler gibi onların sözcüklerini (zihinsel durum) kullanarak, onların fantezilerini yazmaya çalışmak ve böyle bir stratejiyle erkek seçkinlerin egemenliğinden şiir payı kapmak. *Kemal Sılay* şöyle analiz etmiş; "*Osmanlı kadın şairlerinin bu uzlaşması onlar için kulübe giriş hakkını kazanmanın en kısa yoluydu. Bu kadınların söz konusu erkek tasarımlı, fellus merkezli edebiyat söylemine hiçbir şey katmadıklarını, öykünmekle yetindiklerini varsaysak bile, egemen ataerkil sistemin rahatını bozdukları düşünülebilir.*"

Toplumsal Cinsiyet Sistemini İstikrarsız Hale getirme nöbeti bitmedi mi?

Sorarız, *Sennur Sezer* yanıtlar; *Üleştirildi de ozanlara Kerem'in külü/Bilinmedi hiç Aslı'nın yeri."*[12]

Kollontai, "Anna Ahmatova Yeni Kadının Ozanı" başlıklı yazısında şöyle yorumlar şiirini; *"Ahmatova, kadın ruhunun heyecanlarını erkek psikolojisi prizması içinden geçirmiyor; kadın için söyledikleri, isteyerek çalışan ve iki devrin dönemecinde bulunan kadınların hemen tümünün içlerinde duyumsadıkları şeydir. Yükselmekte olan sınıfın duygu ve düşüncelerine yakla-*

şırken, kullandığı gerçek, bugünün emekçi kadınlarında, yeni bir kültürün uyanışıyla doğan, yaşamın yeni bir anlam kazanışının kaynağını meydana getiren duygu ve heyecanlarının resmedilmesi gerçeğidir."[13] Ahmatova'nın kocası *Nikolay Gumilyov*'a (Akmeizm akımın kurucusu, şair) şöyle seslenir şiirinde; *"Yazdan söz ediyordu ve diyordu ki/ kadın için şair olmak, bir saçmalıktır sadece."*[14]

"Yeni fikirler içimize doğdu bile" [15] diyor, *Hedwig Dahim.* Eskiler ve eskitemediklerimiz, ırkçılık gibi, ummadık anda hortlayıp duruyor. Şair kadının işi eskiyi öldürmekle başlıyor ve "de da" ekleriyle savaşarak. *"O da insan, o da anne, o da bir genç kızdı, ücretin erkekten daha az, kadınsın da yakında evlenir, yakında doğurur gidersin de."* Tersi durumlar da vardır, sık rastlanmasa da. Ahmatova'yla sürdürelim; "*Benden çocuk istemiyorsun/ve sevmiyorsun şiirlerimi de/üç nesne seviyordu dünyada/Akşam duası korosunu, ak tavusları/ve eski Amerikan atlaslarını/Sevmiyordu çocuk ağlamasını/Böğürtlenle tatlandırılmış çayı/kadın sinirliliğini –de- "… Ve ben –onun karısıydım."* Evliliği yadsır Ahmatova ve şöyle devam eder; "*Koca cellattır; evi hapishane."*[16]

Kimi kadınlar ve şair kadınların kimi, eskiyi öldürmeye, "de da" takılarından kurtulmaya çalışırken eril zihniyet ne durumdadır. *Süreyya Köle*'nin sorusundadır, yanıtı; *"Şimdi düşünüyorum da, çocuklarına değer vermedikleri, karılarını dövdükleri için devrim yapamamış olmasındı babanlar? Bu isteklerinin bir ucunun kendilerine dokunacağını sezdiler de o nedenle baştan vazgeçtiler o çok inanıyor göründüklerinden."*[17]

Baştan caymak, tahtından inmek niyetinde olmamaktır. Şair kadının eril iktidara başkaldırısı çocukluğun ve gençliğin yaşandığı-yaşanamadığı evde başlar. Komşular, akrabalar, ilkokul-ilk öğretmen, iş yaşamı-patronlar, hükümet edenler ve sınırları aşarak emperyalistler. Çoğunluk eril zihniyetliler, ya da eril zihniyetli kadınlar arasında, yoksul bir mahallede ilkyaz güneşinde kaldırıma uzanmış kedinin tekme ya da pisttt sesi duyma tedirginliğinde, var olma savaşıdır kadın olmak. Üstelik kandırıkçı annelerle yaşama hazırlanan, önce babalar, sonra annelerle hesaplaşılan, 'de da" takısından kurtulma ve yendim deme çığlığıdır kadın olmak, insan olmak.

YENİLDİK YENDİK YENİLDİK — YİNE HAYIR

Furuğ Ferruhzad nasıl yenmiştir? Baba evin, koca evinden sonra şair bir kadın olarak İran'da tek başına yaşayacaktır, üstelik çocuğunun bir daha gösterilmeyeceğini bilerek. *"Yendim/kendimi kaydettirdim/kendimi bir adla, bir cüzdanda, süsledim/ve varlığım bir sayı ile belirlendi/öyleyse yaşasın 678 Tahran'da oturan 5 nolu ilçesine kayıtlı."*[18]

Tek başına yaşamaya başlamak, devrimdir o dönem hatta bu dönem için. Sırada eril zihniyetli şairler ve sisteme başkaldırı vardır. "*Furuğ Ferruhzad/şiir ve çiçek ve bülbül ülkesinde/yaşamak bir nimettir, hele/senin varlığın yıllar sonra kabulleniliyorsa/bir yer ki ben/perde aralığından attığım ilk resmi bakışımla/altı yüz yetmiş sekiz şair görürüm/hokkabazlar, tümü zavallı dilenciler görünümüyle/çöplükte uyak ve vezin peşindedirler/ve ilk resmi adımımın sesiyle/ansızın, kendilerini altı yüz yetmiş sekiz ihtiyar karga/kılığına sokmuş."*[19]

Çakıl sürüsü eril zihniyetin arasında, yalnızlık, mücadele ve erile yakıştırılan 'güç' kavramının irdelenmesi. *"Güçsüzlük bilmezliğin değil yoksulluğun özelliklerindendir/yendim evet yendim/ ve şimdi bu yenginin sevinciyle/ ayna karşısında, iftiharla, altı yüz yetmiş sekiz/veresiye mumu yakıyorum."*[20]

Ardından hükümet edenler, oy dilencileri, saray konuğu sanatçıları, saray hayali vatandaşları, makarna-kömürcüleri yenmek için devam eder. Günümüz için çok tanıdıktır. Ürpeririz. "*Yarından başlayarak ben/gayretli her vatansever gibi/her Çarşamba ikindisi/toplumun heyecan ve zevkle izlediği ulu idealden bir payı/kalbimde ve beynimde taşıyabilirim/o bin riyallik bin heveskârdan/buzdolabı ve koltuk ve perde masrafları olabilecek paydan/ya da altı yüz yetmiş sekiz doğal oy karşılığında/onu altı yüz yetmiş sekiz şanlı yurt evladına bağışlayabilirim."*[21]

Yenmek için kendimizden başlamalı. Bekleyen, bekletilen kadın olma ezberini yenmek. Çocuklarımız, kardeşlerimiz, geçmişimiz, sevgilimiz, ezilenler, ötekileştirilenler, tutsak edilenler, işsiz bırakılanlar, katledilenler, ağaçlar ve kuşlar için. *Neruda*'nın *"Bu Şiir İstemeden Benimsediğimiz Şey Üzerinedir"* başlıklı şiirinden bir bölümle yazımızı bitirelim. Ne sağ ne ölü bir yaşamdan kurtulmak için en çok da kadın şairler ve kadınlar ırkçılar ve yobazlara, *'Hayır'* diyerek.

"Bir de baktık yok artık ayaklarımız, bir de baktık/yok artık dilimiz/farkına varmadan harcamıştık bunları/evet diyorduk nasıl olduğunu bilmeden/ve bu evetler şu evetler arasında/kalakaldık yaşayanlar ortasında yaşamsız/ve herkes bize bakıyor, ölü sanıyordu bizi/bizse bilmiyorduk/ne olup biteceğini çünkü başkaları/anlamış gibiydi sağ kalma konusunda/bizse oradaydık/Hiçbir şey diyemeden hayırdan başka/hayır hayır/belki hayır/yüzde yüz hayır/her zaman hayır/hayır/hayır/hayır."[22] ■

NOTLAR

1 Aslı Davaz-Mardin, Hanımlar Âlemi'nden Roza'ya, Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı-Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s, 79
2 Hüseyin Batuhan, Dilin Tuzakları, Felsefe Arşivi, Yıl 1963, Sayı:14
3 Hüseyin Batuhan, A.g.e, s, 8-9
4 Aslı Davaz-Mardin, A.g.e, s, 73
5 Theodor W. Adorno, Minima Moralia, Metis Yay. İst. 2002, 'Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar' başlıklı yazıdan, s. 91
6 Aslı Davaz-Mardin, A.g.e, s, 67
7 K. Marx, 1844 El Yazmaları, Çev: Kenan Somer, Sol Yay. Ankara, 1993, s, 153
8 Aslı Davaz-Mardin, A.g.e, s, 59
9 Sappho, Adım Hiç Unutulmayacak, çev: Cevat Çapan, Adam Yay., İst., 2003 "Kızlığa Ağıt" şiirinden, s, 34
10 Aslı Davaz-Mardin, A.g.e, s, 393
11 Modernleşmenin EŞİĞİNDE Osmanlı Kadınları, Editör: Madelıne C. Zılfı, çev: Necmiye Alpay, Tarik Vakfı Yut Yay. İst. 2000, s, 202
12 Sennur Sezer, İzi Kalsın, Fotoğraflar: Ali Öz, Evrensel Yay. İst. 2011, "Yan Yana Tükenmiş" adlı şiiri, s, 52
13 A. Kollontai, Marksizm ve Cinsel Devrim, çev: Kemal Yalım, Akyüz Yay. İst. 2001, s, 91
14 A. Kollontai, A.g.e, s, 96
15 A. Kollontai, A.G.e, s, 89
16 Eliane Bickert, Anna Ahmatova, Çok Sesli Sessizlik, çev: Sevgi Tamgüç, Broy Yay., İst., 1994, s, 22-23
17 Süreyya Köle, Yakası Kürklü Yeşil Parka, Nota Bene Yay. Ankara, 2014, s, 18
18 Furuğ Ferruhzad, Yaralarım Aşktandır, çev: Haşim Hüsrevşahi, Kanguru Yay., Ankara, 2009, "Ey Şanlı Vatan" adlı şiirinden, s, 177
19 Furuğ Ferruhzad, A.g.e, "Ey Şanlı Vatan" adlı şiirinden, s, 178
20 Furuğ Ferruhzad, A.g.e, "Ey Şanlı Vatan" adlı şiirinden, s, 179
21 Furuğ Ferruhzad, A.g.e, "Ey Şanlı Vatan" adlı şiirinden, s, 180
22 Pablo Neruda, Kara Ada Şiirleri, çev: Sait Maden, Çekirdek Yay. İst. 1991, s, 206-207

KUZEY GAZELİ

■ BERİVAN KAYA

iki bin on altı Stockholm bir umut düş içinde
Eylül'ün şiirinde Artvin için belki de

göze dolan kuzey güneşleri gibi parıltılı
hesapsız taşmaksa eğer çokluğa sarılmalı

hep bu yüzü göçebe yaşamak sancısı
akış içinde aşarak dar boğazları

aşkın uçsuz bucaksız olanını görmeli
nefesiyle direnenleri bir taşımda öpmeli

akmalı dört tarafı suyla çevrili
-ağzından ağzına çölün, delirtmeli

bugün bizi adada adamlar sevdi
tıpkı sizi seven kadınlar gibi

bugün bizden aldı adamlar ve kadınlar
bize kendilerinden verdi

bugün bizi orman ve deniz sevdi
koyulduğumuz yolda tilkiler şefkatlendi

aklımı bir dalgayla döndürdü isimsiz bir yelkenli
adadan adaya coştu sualtı kardeşliği

su aynılığın hem ilanı hem inkarı bu sevmelikte
bir damlanın cüreti Karadeniz'de bir tufanı keşfe

bazen durgunluğun imkanına varmak
şamandıranın tek bacaklı martısı olup

ve selam durmak dipte kaynayan balığa açlar adına
tragedyanın aç gözlü korosunu tam katerisisinden vurup

hem hırçınlığı hem umuduyuz kara ve ak suyun
karılmış ve sevişmek için yeniden ayrışmış suyun

Cerattepe'de hemen şimdi bir liman cıvıldanır
düzlükler kalabalıklanır aşağı köyden yukarı köyden

ne'liğini bilenler yaylada horonun
kardeşliğini bilirler elden ele gelincik tutuşmanın

su bir sistir Baltık'tan Karadeniz'e
su tırmanıştır tepelere kendini doyuran çiçeklere

su bir ada arkadaşlığıdır dipte
yol istemez elimden yüreğine

Bugün bizi adada kadınlar sevdi
tıpkı sizi seven adamlar gibi

bugün bizi uçsuz bucaksız su düşledi
tıpkı yeşilin maviyi düşlediği gibi. ■

ANADOLU KADI(N)LARI -1-

■ **SUDE NUR HAYLAZCA**

Sahi evlat olmak neydi? Öğrencilik hayatımda okulun en en başarılı öğrencileri arasında hatta birinci sırada olmak kendim için verdiğim bir yarış mıydı?

Dönem sonlarında taktir getirmek alışılmış bir durum olsa da nefesimi tutarak koşar adım eve taşırdım havada asılı duran sevincimi. Her seferinde ilk kez almışım gibi gelirdi. Babamın gözlerinde ışıldayan gurura sebep olmak her şeye bedeldi. Belki de erkeklerden, erkek kardeşlerimden birkaç adım önde olmak içindi bütün bu çabalamalar...

Ah o babamın gam gemileri yüzdüren güz mavisi gözleri! Kederi taşırarak dalıp giden bakışlarıydı zihnime en son kazılan. Yüreğimi acıtan kuyu derinliğindeki öyküsünü hatırlatırdı bana annesinden ç/aldığı güzel gözleri.

Öksüz, yetimdi babam. Hiç kıyamamıştı evlatlarına, özellikle de kızlarına... "Annem" diye severdi ya bizi küçük yaşta annesiz kalmışlığının üstünü örter gibi. Belki de yarasını kanatırdı gizli gizli! Sonrasında babasız kalışı! Dokuz yaşındaki bir çocuk nasıl tek başına tutunurdu ki hayata. Babamdı en yakın örneği...

On çocuk içinde en çok benim babamdı sanki. Acıyan hasretim. Mezar taşına sarılıp içerlerken bir avuç toprağı avuçlamak değildi en zor olan.

"Sen ne istersen öyle yap. Seçtiğin yol ne olursa olsun yanındayım gülüm. Yarama merhemim" derdi hep bana.

O an hissettiğim duygumu anlatmak zor gelir şimdi...

Yıllar içerisinde toplum içerisinde saygın bir yer edinmişti. Sert otoriter görünüşü altında şefkatli sevgi dolu kalbi vardı. Buna rağmen garip bir şekilde gölgesi bile çok ağır gelir, çekinirlerdi. Açıkçası bizim içinde durum aynıydı. Onun evde olduğu zamanlarda sükûnetin hâkimiyetine teslim ederdik kendimizi.

Ya annem helal etsin diye verdiği sütü neler yapmıştım. Çocuk yaşta evlenip kahır yükünü onurla taşıyan bu kadını nasıl mutlu edebilirdim. Kız çocuklarını geç olmadan yüz akıyla evlendirmeyi öğretmişlerdi ona. Sertti çok... Katıydı anneciğim.

Eğitimimi yarıda bırakıp onun istediği biriyle evlenerek kime zindan etmiştim dünyayı, kimi yüz aklığı ile bahtiyar kılmıştım. Genzime kıymık olup batan anne sütünü burnumdan fitil fitil getiren kader miydi? Anneciğim mi...

Yere batasıca törelerimiz miydi yoksa. Dünyayı kadına dar eden ah o lanetli Anadolu kadıları!

Annem dışarıya karşı hoşgörülü, yardımsever, merhametli aynı zamanda saygı duyulan, sözüne itibar edilen tam bir Anadolu kadınıydı. Bize karşı otoriter, dayatmacı bir yapıya sahip olması yüzünden zaman zaman çatışmalara girerdik kendisiyle. Son sözü o söylerdi genelde. Çevre faktörü en büyük etkendi dayatmalarında.

Kahverengi gözlerindeki zindanın telvesine düşüşlerim yok muydu, ah annem ah! Az bedel ödememişti oysa. Seviyor muydum otoritesiyle bize yaşama alanı bırakmayan bu esmer kadını. Kendisine dayatılan yanlışları bize dayattığı için af edebilir miydim onu? Düşündükçe kendi içimde öfkemi bastırarak hoş görebiliyordum aslında. Merhametliydim çok, ah ne yazık bu yönümle ona benziyordum. Bildiği doğruları sunmuştu bize işte. Korkuları endişeleri vardı evlatları için. Evlenip yuva kurarlarsa her şey yoluna girecekti. Herkes kendi yolunda yürüyecek, sorumlulukları azalacaktı onun da. Laf/söz gelmeyecekti. Yıllarını vermişti evlatlarına. Daha iyi yaşayalım diye verdiği emeği taktir ediyordum bir yandan. Hayata karşı verdiği mücadele onu otoriter, güçlü bir kadın yapmıştı her halükârda. Bilmeden etmeden sevmeden evlenmişti o da. Katılaştırmıştı onu yaşadıkları... Kaya kadar

sert olabiliyordu bazen. Diğer yandan yardımsever, maraz doğuracak kadar merhametli bir insandı çevresine karşı...

Ortaokuldan başlayarak abartısız her gün kız görmeye gelirlerdi bize. Ablalarım on dört yaşlarında evlenip gitmişlerdi. On üç yaşını doldurmuştum işte. Ben okuldan yorgun argın dönerken her gün yeni bir sürprizmiş gibi tanımadığım etmediğim uzak yerlerden ya da çevreden birileri beni görmeye gelirlerdi. Her seferinde hayır cevabı almaları hırslandırıyor muydu nedir yılmak nedir bilmiyorlardı. Ziyaretlerinin ardı arkası kesilmiyordu. Bu durum liseyi bitirene kadar devam etmişti. Annemin itibar ettiği komşularımızdan biri bir gün anneme,

"Kızı yine mi vermediniz? Verin birine gitsin. Hem milletin tesellisi düşer hem de ayağı kesilir. Siz de rahat edersiniz", dedi.

Annemin yanıtı, "Diğer kızları okutmadık bari bu okusun. Evlenmek istemiyor, okumak istiyor", oldu.

Bu komşunun yanıtı, "Okutup ne yapacaksın ki el oğluna mı yedirsin maaşını, evlendir gitsin işte. Güzel kız peşine düseni çok. Okula gidip gelirken biri tutup zorla kaçırırsa ne yapacaksın?", idi.

Annem de çevre baskısının etkisiyle olsa gerek içlerinden birini seçip, bana,

"Beni dinlersen bununla evlen, hem çalışkan da. Seni isteyenlerin içinde en iyisi bu.", dedi.

Uzun süre ayak diremiş olsam da zihnimde annemin söyledikleri yer etmişti bir kere. Anne baba sözü dinleyenin bahtı açık olur derdi hep annem.

"Beni dinleyin ki gün yüzü göresiniz, Allah'ın da gönlüne hoş gelir hem."

En sonunda teslim bayrağını çekmiş hiç plânda olmayan bir yola yönümü çevirmiştim. Öyle hızlı gelişmişti ki oldu bittiye gelmişti her şey. İlk günden başlayarak azap içinde geçen bir evliliğin içinde bulmuştum kendimi. Kimin günahını ahını almış olabilirdim diye kara kara düşünmeme sebep olan bir cehennemin içindeydim artık.

Ya anne olmak neydi?

...

Bukle bukle altın sarısı saçları, zümrüt yeşili gözleriyle dünyamı aydınlatan canım kızımda tattığım o duygu. İki yıl sonrasında da simsiyah dalgalı saçları ve öfkeli gözleriyle dünyayı yumruklayacak olan oğlumu almıştım kucağıma. Küçük yaşta evin erkeği rolüne soyunacak olan biricik asi oğlumla sürekli çatışsak da aşkla bağlıydık birbirimize. Yolculuğumuz uzun ve kasvetliydi! Ya sabır diye diye emekleyecektik. Biz sadece birbirimize sarıldığımızdan emindik. Sıcaklığımız zemheride bile birbirimizi ısıtmaya yetiyordu. Başkaca hiçbir şeyden emin olamasak da yan yanaydık ve nefes alıyorduk. Her yeni gün bizi zulmüyle sınıyor olsa da birbirimize olan bağlılığımız ayakta durmamızı sağlıyordu.

O günlerden bir gün;

Sırat okul dönüşü eve girer girmez iri gözleri ağlamaklı soba kenarını kaptı. Islanmış çoraplarını hızlı bir şekilde çıkarıp bana doğru fırlattı. Eğilip yerden alırken,

– Nasıl ıslandı ki bunlar, annem ya. Suya mı girdin? diye

ben söylenirken, o iki büklüm başını bacaklarının arasına alıp ağlamaya başladı.

–Neden ağlıyorsun, cevap versene oğlum?

İmge'ye dönerek,

– Bir şey mi oldu, konuşsanıza dilinizi mi yuttunuz? Dedik.

Üşümüşlüğün etkisiyle burnu ve yanakları kızarmış, hüzne bulaşmış gözlerinin yeşilini benden kaçırarak,

– Ayakkabısı su çekiyor galiba, altı delinmiş.

Sırat'ın yanına çöküp onu kucağıma alıp başını göğsüme basıp buz kesmiş ayaklarını avuçlayıp ısıtmaya çalışırken,

– Bana neden söylemiyorsun oğlum? İnsan öyle çıkar mı dışarı, kış kıyamet...

Kucağımdan fırlayıp odadan koridora geçerken kapıyı çarpmadan önce öfkeli ve titreyen sesiyle

- Söylesem ne olacak, söyle ne olacak! Paran mı var ayakkabı alacak? dedi.

Arkasından ben de yerimden kalkıp çorapları banyoya koyduktan sonra orta odaya gidip yanına oturdum sessizce. Sakinleştirmeye çalıştıkça daha çok içerleyip ağlıyordu. İçinde bulunduğumuz çaresizliğin verdiği mahcubiyetin utancını örtmeye çalışarak,

– Paramız olmasın ne olacak? Söyleseydin bir çaresine bakardım bebeğim.

– Çalışıyor musun? Babam da sanki bilmiyorsun! cümlesini bitiremeden hıçkırıklara boğuldu yavrucak.

Varlık içindeki yokluğun dibini bulmuştuk. Acı ile öfke birbirini besleyip içten içe kabarmaya yer bulmuştu körpecik yüreğinde. Küçücük çocuğa yük ettiğimiz nedir, sorumluluk bilinci

mi? Farkındalık mı, çaresizlik mi? Canımı en çok acıtan neydi böyle? Yanlış seçimlerim mi? Çare bulamayan acizliğim mi? Kimdim, neydim, anne mi?

Sabaha karşı eve dönen eşim kör kütük sarhoş olurdu Allah'ın her günü. Konuşacak halde olmadığı gibi sebepsiz yere hır çıkarır döver, söver sonra da deliksiz uyurdu. Çocuklar gürültüden uyanıp ağlamaya başladıklarında ise önce koltuk altlarından kavrayıp havaya kaldırır sonra da yataklarının üzerine hızla fırlatırdı.

– Çocuklarımdan uzak dur! Çocuklarımdan uzak dur!

Çığlıklarımın karşılığı dayak oluyordu her seferinde. Gücüm yetmiyordu ne kendimi ne de çocuklarımı korumaya. Bütün bu olanlara tahammül ettiğim için iğreniyordum kendimden. Kadınlar zayıf, anneler güçlü olurdu oysa... Ne iyi bir anne ne de iyi bir evlat olabilmiştim aslına bakarsanız. Hiçbir şey olamamıştım layıkıyla. Kadınlık neydi sahi?

Ertesi gün eşimi işe yolcularken kapıda eğilip Sırat ın ayakkabılarının ikisini de elime alarak ters çevirdim,

– Sıratın ayakkabıları delinmiş su çekiyor. Dün donmuştu çocuğun ayakları. Kim bilir kaç gündür böyle okula gidip geliyor. Korkusundan söyleyememiş.

– Okula gitmesin, gitmek zorunda mı?

– Daha yeni ilkokula başlamış bir çocuk, okula gitmesin mi?

– Gitmesin, çok da *ikimde?

Dedikten sonra yüzünü ekşiterek merdivenlerden hızla indi. Sağ elini havaya kaldırıp ne haliniz varsa görün der gibi sallayıp gözden kayboldu. İçimde biriken öfke ve küfürlerle arkasında öylece bakakaldım. Ne bekliyordum ki?

Kendimize ait iş yerimiz vardı ve kazancımız gayet iyiydi. Eşim bütün kazancını o bar senin bu bar benim diye gezerek tüketiyordu. Kadın, içki, kumar, yok yoktu işte... Sıfırı tüketmeden eve geldiği tek gün yoktu neredeyse.

Oturduğumuz ev babamlara aitti, kira vermiyorduk Allahtan. Elektriği, suyu ödüyorduk bir tek. Gün geldi onu da ödeyemez olduk. Annemlerin diğer kiracılarından aldığım kirayla ödemeye başlamıştım artık faturaları. Gururumu incitse de mecbur bırakılıyordum buna. Eve bakmadığı bir yana çalışmama da izin vermiyor oluşu beni deli ediyordu... Kısır bir döngüydü yaşadıklarım sadece o kadar.

Sorgulamalarımla bir başınaydım, onunla konuşup anlaşmanın hiçbir yolu yoktu.

Komaya sokana kadar bana şiddet uygulamasının izlerini ruhumda ve bedenimde utançla taşıyordum. Yatağa uyumak için uzanmak istediğimde işkence haline dönüşüyordu her hamlem. Hangi yanımı dönsem etim kemiğimden ayrılacakmış gibi acıyordu. Darbe almamış birkaç santimlik kadar yer bile yoktu vücudumda. Başımda koca koca şişlikler, burnum, gözlerim mosmor, kollarımda bacaklarımda ezikler. Daha iyileşemeden bir daha bir daha eziyordu ayaklarının altına alarak. Vurduğu her tekmenin şiddetiyle bir de beton zeminden darbe alıyordum. Ben ayakları altında acıyan yanımı geri çekip yer değiştirdikçe tüm vücudum nasibini alıyordu balyoz misali tekmelerinden.

Çığlıklarımı kimse duymuyordu çocuklarımdan başka. Duyanlar da kocasıdır deyip kulak tıkıyordu. Yerde hareketsiz kalıp sesim soluğum kesilince beni kendi halime bırakıp rahatlamış olarak gidip zıbarıp yatıyordu yatağında. Ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi ona güler yüzle kahvaltı hazırlamamı bekliyordu. Aksi halde...

Kadına dayatılan bu hayattan nasıl kurtulacaktım? Bitmeyen sorularla beynimin uğradığı izdiham beni çıkmazlara sokuyordu. Gece çığlıklarıma kulak tıkayan komşular sabah olduğunda alaycı bakışlar atıyordu yüzümdeki morlukları görünce. Mutlu ediyordu bu onları ne garip.

Boşanırsam çevre nasıl bakacaktı, ailem de istemeyecekti elbet. Boşanmak kötü bir şeydi. İşkence görmekten de kötü olabilir miydi? Kadın dediğin kahır çekerdi, dayak yemeyeni mi vardı. Hepsi zulme boyun eğdiği kadar kadın olup taktir toplamamış mıydı? Bu coğrafyanın yükü de buydu omuzlayacaktım elbet annemin kızıydım. Babamın en nazlısı, gözünden sakındığı kızı değil miydim? Hep gurur duyduğu kızı olarak kalmalıydım, kalacaktım. Üzemezdim, başını öne eğdiremezdim kimsenin. Çocuklarım da kaderimden nasibini almamış olsaydı katlanmak daha kolay olacaktı elbet. Onları koruyamamak nasıl bir vicdan azabıydı? Yaşattığın nasıl bir çaresizlikti Allah'ım!

Yine kâbus dolu bir gecenin sabahında dalıp gitmiştim uzaklara. Aldığım darbelerden acıyan bedenim umurumda değildi aslında. Bu zulüm ne zaman bitecekti, düzelecek miydi her şey bir gün?

Sırat eğilip yanağımdan öptü öptü, gözlerimin içine bakarak gülümsedi tatlı tatlı.

– Anne neden babayla evlendin, bu pis adam bizim babamız olmasaydı keşke.

Acıyordu gözlerinin içi aslında.

Nasıl bir cevap verebilirdim, uzunca sustum. Bir cevap bulmalıydım. Teselli edecek teselli olacak. Yüreğimize soğuk sular serpecek bir yanı olmalıydı yaşadığımız cehennemin.

Sarılıp oğluma saçlarından öpüp koklayarak, gülümsedim şefkatle acıyarak.

– O zaman senle ablan olmazdı bebeğim.

– Neden, biz sadece senin çocukların olurduk ne güzel işte.

– Olmazdı işte...

– Tamam o zaman ablamla ben doğduk artık. Babayı dışarı atalım biz bize yaşayalım. Dedemin evi değil mi. Ben simit satarım bakarım senle ablama.

– Olmaz, sen okuyacaksın, ablan da. Ben okulu yarıda bıraktım evlendim. Bak gördün mü hiç de iyi bir şey yapmamışım. Sizden başka güzel hiçbir şey hayatımda, dedim sessizce.

– Nasıl baba bu ya? Ancak dövsün. Bir ayakkabı bile alamıyor, değil mi anne?

Sarılıp öptüm yanaklarından içime çekip kokusunu sarıldım kemiklerini kırarcasına. Labirentin içine düşmüştük bir kere. Çözüm sunamıyordum hiçbir şekilde çıkış yolunu da bulamayacak kadar aciz his ediyordum.

– Kemiklerimi kıracaksın anne, diyerek gülümsedi.

Kurtulmaya çalışınca kollarımdan, kollarımı gevşetip öptüm alnından oğlumu tekrar tekrar.

Kızım oturduğu yerden bizi seyrediyordu. Gözlerinin içindeki çaresizliğin izlerinde kayboldum bir an. Derin bir iç geçirdikten sonra kucağımı açtım gülümseyerek. Gelip iyice sokuldu o da.

– Bence de boşan bu pis adamdan anne. Sırat doğru söylüyor. Dedegil bize bakar.

Benden cevap alamayınca tekrarlardı sorusunu.

– Bakar değil mi?

Yapabileceğim tek şey onlara sarılmak ve sevdiğimi his ettirmekten başka bir şey değildi. O an için öyle geliyordu...

Anne olmayı öğrenecektim elbet.

O gün gelene dek sıkı sıkıya sarılacaktım yavrularıma.

4 Mayıs 2017 ■

FARKINDALIK MUHASEBESİ

■ **MUHAMMED UZUN**

küçükken ben
çatık kaşlılara karışmadan
dolabıma saklanmadan henüz
gülmeyi ve konuşmayı
içkilere kaptırmadan
sütçü ağabeyin
kağıttan gemisini batırmadan
küsmeden geceye
hani yağmurlara aldırmadan
biraz önce
babam ağlamadan

sanırdım ki
büyüyeceğiz biz
büyüyeceğiz
yıldızlardan
yeni gemiler yapacağız
ve batmayacak bir daha

ama
sanırım hala
bir çocuğum ben
artık dolabına sığmayan

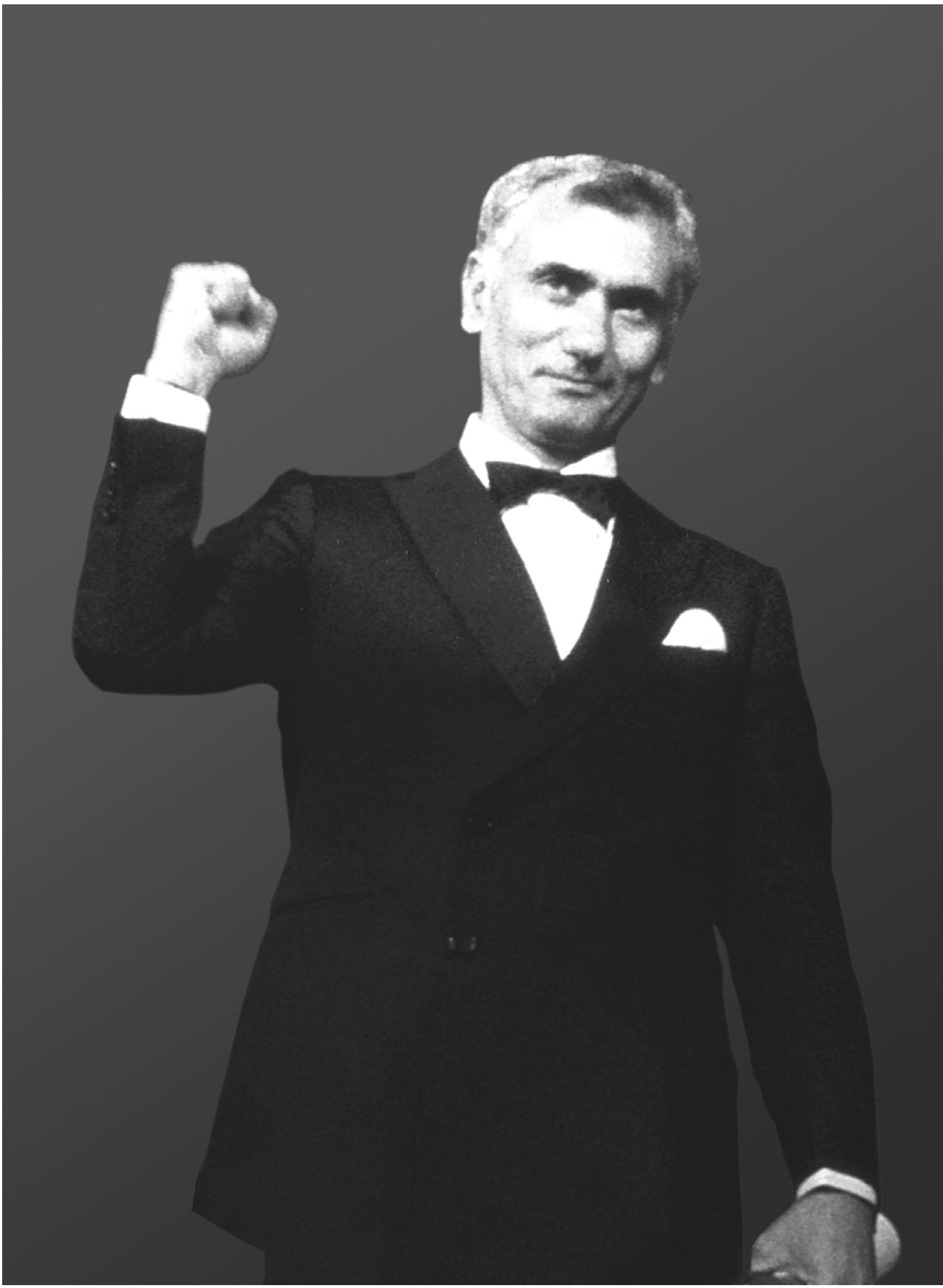

1917 EKİM DEVRİMİ DÜNYA PROLETARYASI VE DÜNYA HALKLARINA ÖLÜMSÜZ BİR IŞIK VE SONSUZ BİR EĞİTİM KAYNAĞIDIR!

■ **YILMAZ GÜNEY**

1917 Büyük Ekim Devrimi, Lenin'in önderliğindeki Bolşevik Partisi'nce yönlendirilen Rusya'nın işçileri, yoksul köylüleri ve ezilen ulus ve halklarının, sadece Rus burjuvazisi ve burjuvalaşmış toprak beyliğine karşı kazandıkları bir zaferin değil; sadece işçi sınıfı hareketi içindeki küçük burjuva partilerine karşı ve özellikle parti içinde yuvalanmış menşevik ve oportünist akımlara, anti leninistlere karşı zaferin değil, aynı zamanda, "emperyalizmin dünya egemenliği"ne karşı kazandıkları zaferin simgesidir. Marx ve Engels'in öğretileri ve diyalektik materyalist felsefenin yol gösterdiği ekonomik, siyasi ve askeri mücadelenin bir ürünü olan Ekim Devrimi, yeni bir dönemi, "emperyalizmin ülkeleri"nde proleter devrimleri; sömürge ve yarı sömürge ülkelerde de ulusal kurtuluş ve demokratik halk devrimleri dönemini başlatmıştır.

Bu nedenle, bütün dünyanın uyanık ve sınıf bilincine sahip işçileri, yoksul köylüleri, emekçi kitleleri, ilerici aydınları ve demokratları ve ezilen ulus ve halkları, uluslararası kapitalizmin yenilmezliği efsanesini ilk kez Rusya'da yerle bir eden ve insanlığın önünde yeni ufuklar açan Ekim Devrim'ine ve onun getirdiği devrimci kazanımlara ve derslere, coşkun ve içten bir bağlılıkla sahip çıktılar. Artık sömürge ve yarı sömürgelerde, emperyalizme, feodalizme ve her cinsten yerli gericiliğe karşı verilen bütün ulusal kurtuluş ve demokratik halk devrimleri, dünya proleter sosyalist devriminin birer parçası olmuştur. Ekim Devrimi'yle birlikte, insanlık tarihinde ezilen ve sömürülenler yararına köklü değişimlere gebe yeni bir çağ başlamıştır. Eski kapitalist dünya, en zayıf olduğu noktada ölümcül bir yara almıştır ve sosyalist proletarya burjuvazinin siyasi iktidarını her türden karşıdevrimci müdahaleye karşın zor yoluyla ele geçirmiştir. "İktidarın bir sınıftan ötekine geçişi kelimenin salt biçimsel anlamıyla olduğu kadar, politik ve pratik anlamıyla da bir devrimin birinci, başlıca ve en esas belirtisidir." ("Nisan Tezleri", Lenin, s.20)

Stalin, Ekim Devrimi'ni daha önceki devrimlerden ayırdeden özellikleri anlatırken şöyle der: "Eskiden devrimler genellikle devlet yönetimine bir sömürücüler kümesinin getirilmesiyle sonuçlanırdı. Kölelerin kurtuluş hareketleri sırasında da böyle oldu. İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da bilinen 'büyük' devrimler döneminde böyle oldu. Ama proletaryanın, tarihi, kapitalizme karşı yürütmek amacını taşıyan, ilk kez zafere erişen, kahraman, ama buna karşın sonuçsuz kalan ilk girişi-

mi olan Paris Komünü'nden söz etmiyorum. "Ekim Devrimi, bu devrimlerden ilkesinde ayrılmaktadır. O, kendine amaç olarak, bir sömürü biçiminin yerine bir başka sömürü biçimini, bir sömürücüler grubunun yerine başka sömürücüler grubunu getirmeyi değil, insanın insan tarafından her türlü sömürülmesini ortadan kaldırmayı, kim olursa olsun bütün sömürücü grupları ortadan kaldırmayı, bu güne dek varolan bütün ezilen sınıflar arasında en devrimci sınıfın iktidarını kurmayı, yeni bir toplum, sınıfsız sosyalist toplumu örgütlemeyi almaktadır.

"İşte bu yüzden Ekim Devrimi'nin zaferi insanlık tarihinde köklü bir dönemeci; dünya kapitalizminin tarihsel kaderinde köklü bir dönemeci; dünya proletaryasının kurtuluş hareketinde köklü bir dönemeci; bütün dünyanın sömürülen yığınlarının mücadele yöntemlerinde ve örgütlenme biçimlerinde, yaşama tarzı ve geleneklerinde, kültür ve ideolojilerinde köklü bir dönemeci kaydetmektedir." ("Leninizmin Sorunları", Stalin, 222-223)

Ekim Devrimi, büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülklerine el koyarak burjuva mülkiyetine köklü bir darbe indirdi ve bunun yerine sosyalist mülkiyetin temellerini attı. Böylece, sosyalizmin inşası için gerekli ekonomik ve siyasal koşulları sağladı. Ekonomik temelin yeniden biçimlenmesi üstyapı kurumlarını da değişikliğe uğrattı. O güne dek egemenliğini sürdürmüş bulunan feodal ve burjuva ideoloji ve kültür anlayışları, devrimci mücadele süreci içinde yaratılmış devrimci birikimler temelinde parçalandı. "Kitlelerin ideolojik ve kültürel gelişimi, sosyalizmin maddi temelinin kurulmasıyla el ele yürüyordu. Eski, gerici burjuva ideoloji ve kültürü, burjuva toplumunun değerli kültürel kazançları yok edilmeksizin, radikal bir biçimde parçalandı. Proletaryaya yararlı olduğunca, eski kültürde ilerici olan ne varsa değerlendirildi. Sosyalist topluma uyan daha yüksek bir kültür doğdu. Emeğin yaratıcı niteliği, proleter kültürün yaratıcı gelişmesinde yansıdı. Proleter kültür, işçi sınıfının maddi, pratik ve manevi çalışmasıyla sıkı bir bağ içindeydi." ("SB'de Kapitalizmin Restorasyonu", Willi Dickhut, s.141-142)

Büyük Ekim Devrimi dünyadaki ilk proleter devrimdir ve daha önce gerçekleştirilmiş bulunan burjuva devrimlerinden başlıca şu noktalarda farklılık gösterir:

"1. Burjuva devrim, feodal toplumun bağrında büyümüş ve olgunlaşmış kapitalist düzen biçimleri, devrim açıkça patlak vermeden önce, az çok hazır olduğu zaman başlar; proleter devrim ise, sosyalist düzenin hazır biçimleri, ya hiç yokken ya da hemen hemen yokken başlar.

"2. Burjuva devrimin ana görevi iktidarı almak ve onu var olan burjuva ekonomisiyle birleştirmekten ibarettir; proleter devrimin ana görevi ise, iktidarı aldıktan sonra, yeni bir sosyalist ekonomi kurmaktan ibarettir.

"3. Burjuva devrim, iktidarın ele geçirilmesiyle sona erer, proleter devrim ise iktidarın ele geçirilmesi, bu iktidar eski ekonomiyi yeni bir kalıba sokmak ve yenisini örgütlendirmek için bir kaldıraç olarak kullanacağına göre, ancak bir başlangıçtır.

"4. Burjuva devrim, elinde iktidarı tutan bir sömürücü grubun yerine bir başka sömürücü grubu koymakla yetinir; bu bakımdan eski devlet makinasını parçalamaya gereksinme duymaz; proeleter devrim ise, iktidardan, kim olursa olsun, bütün sömürücü sınıfları uzaklaştırır ve iktidara, emekçilerin ve sömürülenlerin önderi olan proleter sınıfı getirir; bundan dolayı, eski devlet makinasını parçalamaktan ve onun yerine yenisini koymaktan vazgeçemez.

"5. Burjuva devrim, emekçilerin ve sömürülenlerin milyonluk kitlelerini bir dereceye kadar uzun bir dönem için burjuvazinin çevresinde birleştiremez; ve bu, onlar özellikle emekçiler ve sömürülenler olduğu için bu böyledir; proleter devrim ise, proletarya iktidarını güçlendirmek ve yeni bir sosyalist ekonomi kurmak olan temel görevini yerine getirmek istiyorsa, özellikle emekçiler ve sömürülenler oldukları için, onları sürekli bir ittifak ile proletaryaya bağlayabilir ve bağlamalıdır." ("Leninizmin Sorunları", s. 141-142)

Ekim Devrimi, Lenin'in önderliğinde Bolşevik Partisi'nin, Marksizmin evrensel tezlerini Rusya'nın somut devrimci durumuna doğru biçimde uygulamasının sonucu doğdu. Bu tezlerin en önemlilerinden ve devrimin tayin edici özelliklerinden biri, emperyalizme, toplumsal hayatın her alanında her türden gericiliğe karşı mücadele, çağımızın en devrimci sınıfı olan proletaryanın, ideolojik, politik ve örgütsel önderliğinin hayata geçirilmesi ve proletarya ile yoksul köylülüğün ittifakı temelinde emekçi bütün sınıf ve tabakaların bir cephe içinde toplanmasıdır. Proletaryanın ideolojik, politik, ve örgütsel önderliği, marksist-le-

ninist teoriyle silahlanmış partisinde ifadesini bulur. Başta Lenin olmak üzere, Rusya'nın gerçek marksistleri; proletaryanın devrimdeki hegemonyası ve proletaryanın devrimci partisi için yoğun bir mücadele yürüttüler. Ülkemizde bu evrensel gerçeği reddeden, proletaryanın sadece ideolojik öncülüğünün sözünü eden ve modern revizyonist tezlere sahip çıkarak "öncü savaş" görüşünü savunan küçük burjuva siyasal akımların varlığı, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğü için mücadele eden marksist-leninistler önünde, modern revizyonizme, yeni oportünizme ve her türden dar görüşlülüğe, grupçuluğa, amatörlüğe ve sağ hastalıklara karşı mücadelenin yanında, ciddi bir sorun olarak durmaktadır. Özellikle toplumsal dayanaklarını öğrenci gençlik kesimlerinde ve küçük burjuva çevrelerde bulan bu siyasi ve toplumsal anlayışın Marksizm-Leninizmle, Marksizm-Leninizm'den kabaca etkilenmesinin ve esinlenmesinin ve bazı tezlerine yüzeysel sarılmasının dışında hiçbir ilgisi yoktur. Proletaryanın devrimci mücadele ve devrimde hegemonyası karşısındaki tutum, marksist-leninistlerle her türden oportünistler ve küçük burjuva devrimcileri arasındaki ayrımın en önemli ölçütlerinden biridir. Örneğin TKP de, TİKP de proletaryanın "hegemonyası" sözünü ederler. Onlar bunu revizyonist ve oportünist yüzlerini gizleyebilmek için bir maske olarak kullanırlar.

Proletaryanın devrimdeki önder rolünün gerçek boyutunu göremeyen küçük burjuva "sol" çizgiler, teoride ne söylerlerse söylesinler; pratikte bir avuç aydının öncülüğünü hayata geçirmeye çalışanlar, bireysel terörü tek ve kendi başına yeterli temel bir biçim olarak savunanlar, Çarlık Rusyası'ndaki Narodnikler, proletaryayı, devrimde öncü bir sınıf olarak görmüyorlar, esas devrimci gücün aydınların öncülüğündeki köylüler olduğunu söylüyorlardı. Bugün ülkemizde de köylülüğü temel güç alarak proletaryanın önder rolünü bir avuç aydına yüklemeye çalışanlar, özünde, ülkemizdeki toplumsal, ekonomik ve siyasi gelişmeleri ve çağımızın niteliğini doğru kavrayamamaktadırlar. "Narodniklerin insanlık tarihinin bütününe ilişkin görüşleri yanlış ve zararlıydı. Toplumun iktisadi ve siyasi gelişiminin kanunlarını ne biliyor, ne de anlıyorlardı. Bu konularda bir hayli geriydiler. Onlara göre tarih, sınıflar ve sınıf mücadeleleri tarafından değil, fakat kitlelerin, 'sürü'nün, halkın, sınıfların körü körüne izlediği olağanüstü bireyler —'kahramanlar'— tarafından yaratılmıştı." ("SBKP(B) Tarihi", Aydınlık Yayınları, s.29)

Bu idealist anlayışın benzer biçimleri ve doğurduğu acılara, devrimci birikimlerin çarçur edilişine, 1971'lerde en açık biçimiyle THKO ve THKP-C hareketleriyle tanığız ve 1971'in deneylerinden doğru dersler çıkartamayan ve yenilgiyi taktik nedenlere bağlayanların sürdürdükleri "sol" eylemlerde hâlâ tanık olmaktayız. Yine büyük bir tarihi benzerlik, Çarlık Rusyası'nda olduğu gibi, bu anlayışın doğruya en yakın ve inandırıcı eleştirileri, bu hareketlerin bizzat içinden gelen ve mücadele sürecinde Marksizmi inceleyen ve kavramaya çalışan arkadaşlar tarafından yapıldı. (Tabii ki maceracılık kendisinin tam karşıtı olan dönekliği de körüklemiştir…)

Narodnikere karşı kesin ideolojik darbeyi Lenin vurdu; fakat ilk marksist muhalefeti, eski bir Narodnik olan Plehanov ve onun "Emeğin Kurtuluşu" grubu yürttü. Plehanov, Çarlık hükümetinin baskıları sonucu Rusya'dan kaçıp Cenevre'ye sığınmıştı. Dışarıda Marksizmi inceledikten sonra, Narodnizm'den kopmuş ve "Marksizmin önde gelen bir propagandacısı olmuştur."

Ekim Devrimi sürecinde açıkça burjuvazinin saflarında yer alan, Lenin tarafından dönek olarak nitelenen Plehanov, 1883'lerde Marksizmin öğretilerini savunarak, bu öğretilerin Rusya'da tam olarak uygulanabileceğini ve köylülerin sayıca üstünlüğüne ve proletaryanın nisbi zayıflığına rağmen, devrimcilerin başlıca umutlarını proletarya ve onun gelişmesine bağlamaları gerektiğini gösteriyordu.

Niçin özellikle proletarya?

Çünkü proletarya, hâlâ sayıca az olmasına rağmen, ekonominin en ileri biçimine, büyük çapta üretime bağlı bir emekçi sınıftı ve dolayısıyla önünde büyük bir gelecek duruyordu. "Çünkü bir sınıf olarak proletarya her geçen gün büyüyordu, siyasal bakımdan gelişiyordu, büyük çapta üretimde hâkim olan çalışma şartlarından dolayı kolayca örgütlenebiliyordu ve proleter durumundan dolayı en devrimci sınıftı, çünkü devrimde zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yoktu." ("SBKP(B) Tarihi", s.30-31)

Bütün dünya devrimleri, ancak işçi sınıfının emeğin nihai kurtuluşu mücadelesine önderlik edebileceğini, siyasi ve toplumsal devrimi zafere

ulaştırabileceğini, bu zaferde önderliği devrimci partisi aracılığıyla gerçekleştirebileceğini bize öğretir. Yalnız dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta şudur: Tek başına "...Öncüyle hasmı yenmek mümkün değildir. Bütün sınıf, büyük yığınlar, öncüyü doğrudan doğruya destekleme durumuna gelmedikçe ya da öncüye karşı hayırhah bir tarafsızlık tutumunu benimseyerek karşı tarafı desteklemeleri olasılığı kesin olarak ortadan kalkmadıkça, öncüyü kesin savaşa sürmek sadece ahmaklık olmakla kalmaz, bir cinayet olur. Oysa bütün sınıfın, sermayenin ezdiği geniş emekçi yığınların, gerçekten böyle bir tutumu benimseyebilmeleri için sadece propaganda, sadece ajitasyon yetmez. Bunun için bu yığınların kendi öz siyasi deneyimleri gereklidir." ("Leninizmin Sorunları", Stalin, s.166)

Bu Leninist ilkenin ışığında Bolşevik Partisi, bütün mücadele boyunca yaptığı gibi, Şubat Burjuva Demokratik Devrimi ile Ekim Devrimi arasındaki süreçte işçi sınıfının ve milyonlarca köylünün desteğini kazanmak, askerlerin desteğini kazanmak ve birer burjuva partisi haline gelmiş olan ve kapitalist sistemi koruyan Sosyalist-Devrimcilerin, Menşeviklerin ve Anarşistlerin kitleler üzerindeki siyasal etkilerini kırmak için sıcak savaşın sürdüğü cephelerde ve cephe gerilerinde çok yoğun siyasi kitle çalışmaları yürütü ve çeşitli mücadele biçimleriyle kitlelere önderlik ederek, onları Bolşeviklerin siyasetlerinin doğruluğuna inandırdı.

Bir partiye önderlik niteliğini veren şey nedir? Önder olabilmek neyi gerektirir? "Kapitalizme karşı zafer kazanmak, öncü (komünist) parti, devrimci sınıf (proletarya) ve kitleler, yani emekçilerin ve sömürülenlerin tümünün arasında doğru ilişkilerin bulunmasını gerektirir. Sadece Komünist Parti, eğer devrimci sınıfın gerçekten öncüsü ise, eğer bu sınıfın seçkin temsilcilerinin tümünü içine alıyorsa, eğer sebatlı devrimci mücadelenin tecrübesi ile eğitilmiş ve çelikleşmiş, tamamiyle bilinçli ve sadık komünistlerden meydana geliyorsa ve eğer kendisini sınıfın bütün hayatıyla ve bu yolda sömürülen kitlenin tümüyle ayrılmaz bir şekilde bağlamayı ve bu sınıfın ve kitlenin güvenini tamamen kazanmayı başarmışsa, ancak böyle bir parti kapitalizmin bütün güçlerine karşı girişilecek nihai, amansız ve tayin edici mücadelede proletaryaya önderlik etme yeteneğine sahiptir." ("Kitle İçinde Parti Çalışması", Lenin, s. 129-130)

Ekim Devrimi'ne önderlik eden Bolşevikler, işçi sınıfı hareketi içinde, devrime zararlı olabilecek bütün anlayış ve siyasetlere karşı amansız bir mücadele yürüttüler. "Her şeyden önce ve özellikle 1914'te belirgin bir biçimde sosyal şovenizm biçimine bürünen ve kesin olarak proletaryaya karşı burjuvazinin saflarına geçen oportünizme karşı savaşarak." ("Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı", Lenin, s.22) çelikleşen Bolşevizm, oportünizmi, işçi sınıfı hareketi içinde ve uluslararası planda baş düşman olarak görüyordu. Öte yanda "Marksizmi yadsıyarak herhangi bir siyasal eyleme girişmeden önce, sınıf güçlerini ve bu güçler arasındaki ilişkiyi kesin bir nesnellikle hesaba katmanın gereğini anlamamakta" direnen "bireysel terörizmi, suikastları doğru bir eylem olarak tanımayı kendi devrimci ruhunun, ya

da 'solculuğunun' özel bir belirtisi" (Age., s.2410) sayan küçük burjuva devrimcilerine karşı amansız bir mücadele sürdürülüyordu.

Marksizm-Leninizm, kendi zıtlarına ve sapmalarına karşı mücadele içinde gelişir ve kitleleri kucaklayarak onları devrim hedefleri doğrultusunda eğitir ve önünde durulmaz bir sel haline getirir. Tarih, Demokratik Halk Devrimi süreci içinde bulunan ve bütün marksist-leninist grupları ve kişileri bir parti çatısı altında toplama göreviyle yükümlü ülkemiz proleter devrimcilerinin önüne de, farklı koşullarda benzer görevleri koyarken, dünya devrimci hareketinin paha biçilmez derslerini de birlikte sunmaktadır.

Bugün ülkemizde, sınıf mücadelesi, marksist-leninist merkezi bir önderlikten, yani başta işçi sınıfı olmak üzere, yoksul köylülüğü, şehir küçük burjuvazisini kucaklayan ve onların mücadelesini örgütleyebilen bir proletarya partisinden yoksundur. Hiçbir "parti" ve grup, kitlelere önderlik edecek teorik ve siyasi olgunluğa sahip olmadığı halde, kitlelerin ihtiyaçlarına cevap veremedikleri halde, kendilerini "önder" ilan etmekte ve bu konuda eleştiri dahi kabul etmemektedirler.

Üstelik, rekabetçi tutumları temelinde gruplar arası düşmanlık duygularını körükleyen bazı gruplar, bu tutumlarının sonucu olarak halk içindeki çelişmelerle, düşmanlarla halk arasındaki çelişmeleri de birbirine karıştırmaktadırlar. Ve bu yanlış anlayış kimi zaman silahlı çatışmalar biçimine dönüşmekte, bu da devrim düşmanlarının işine yaramaktadır. Somut durumların zorunlu kılmasıyla, yer yer kısmi ve mahalli önderlikleri de içeren kendiliğinden halk hareketleri, faşizme ve burjuva gericiliğinin çeşitli biçimlerine karşı, silahlı ya da silahsız türleriyle sürmekte ve gelişmektedir. Mücadele, bir yanıyla çıplak burjuvaziye (yani kendisi şu ya da bu biçimde Marksizmle örtünmemiş, açıkca anti komünist burjuvaziye, gerici, reformist, faşist burjuvaziye) karşı, ekonomik, siyasi, kültürel ve askeri alanlarda verilirken; bir yanda da, kendisini değişik oranlarda "Marksizm"le boyamış (ve sahtekâr tabiatından dolayı daha tehlikeli olan) burjuvaziye karşı verilmektedir. (Bu noktada burjuvazinin değişik kesimlerine karşı mücadelenin de değişik biçimler taşıyacağı gözden kaçırılmamalıdır.) Birinci tip mücadelenin odağını anti faşist mücadele oluştururken, ikinci tip mücadelenin odağını anti revizyonist mücadele oluşturmaktadır.

(...)

Sonuç olarak özetlersek, Ekim Devrimi, sınıflararası mücadelenin zorunlu sonucu olarak doğmuştur. Bu mücadele içinde devrim, karşı devrime, toplumsal, siyasal, kültürel, ve sanatsal her alanda yıkıcı darbeler indirdi. Ekim Devrimi sınıf mücadelesinin hem tarihi bir sonucu, hem de sınıfsız topluma ulaşma mücadelesinde proletarya diktatörlüğünün ilk adımı idi. Leninizmin düşmanları, oklarını sürekli olarak bu noktaya, proletarya diktatörlüğüne yönelttiler. Leninizmin özü olan proletarya diktatörlüğünü yıkmaya çalıştılar. SBKP içinde, taa kurulduğu günden beri süren iki çizgi arasındaki mücadele, yani proleter yol ile burjuva kapitalist yol arasındaki, burjuvaziyle proletarya arasındaki mücadele, Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra, burjuvazinin lehine değişti. Lenin'in, Stalin'in ve milyonlarca komünistin emeğiyle inşa edilmiş proletarya partisi, Kruşçev kliği tarafından gaspedildi. Proletarya partisini, "bütün halkın partisi", proletarya diktatörlüğü devletini de "bütün halkın devleti" olarak değiştirdiler. Bu değişim sinsice, adım adım gerçekleştirildi. Artık, dünyanın ilk proleter sosyalist ülkesi Sovyetler Birliği revizyonizmin ülkesi, giderek de sosyal emperyalizmin ülkesi oldu.

Bugün aynı yolda Çin revizyonistleri yürüyor. Sovyetler Birliği'ndeki geriye dönüşten tarihi dersler çıkartmış olan dünya proletaryası bu kez gaflete düşmedi, uyanık davrandı, onların karşı-devrimci yüzünü kısa zamanda bütün çıplaklığıyla görmeye başladı.

Bugün, dünya karşı devrim cephesi güçlüdür ve çok çeşitlilik göstermektedir. Devrimin güçleri ise, dağınık ve bölük pörçüktür. Karşı devrim cephesi, Çin revizyonistlerinin getirdiği taze kanla köhnemiş gövdelerini ayakta tutmaya çalışıyor.

Ekim derslerine, Sovyetler Birliği'ndeki ve Çin'deki geriye dönüşün tarihi ders ve deneylerine sahip dünya devrimci proletaryası, Marksizm-Leninizm kaldıracıyla, her türden emperyalistleri, emperyalizmin yardakçılarını, onların şu ya da bu tipteki gerici uşaklarını alaşağı edecektir. Tıpkı 1917 Ekim'inde Rusya'da olduğu gibi.

("Siyasal Yazılar 1", Yılmaz Güney, s. 162, Mayıs Yayınları 1985/ Bu yazı 1978 Kasım'ında, Güney'in 11. sayısında yayınlandı.) ■

EDEBİYATIN ALANI, İŞLEVİ VE İLİŞKİLERİ

■ **ADAR JİYAN**

Yıllar belki yüzyıllardır doğru olarak kabul edilen ama eksik olan bir bilgi vardır. "Tarih yazıyla başlar" diye. Oysa tarih, yaşanan süreci ifade eder. Yaşanan süreç ise insanlığın yaşadığı dönemdir. Ve bu dönem yazının icadıyla başlamadı. Ondan önce (yani yazının buluşundan önce) de yaşanmış olan bir süreç vardır. Bu nedenle tarih yazıyla değil, sözle başlar. Başka bir ifadeyle tarih, yazıyla değil; yazılı tarih, yazıyla başlar demek daha doğru olur. Çünkü tarihle yaşıt olan yazı değil, sözdür. Sonradan yazıya dönüşen söz kalıcılaştı. Bu kalıcılaşmanın en önemli unsurlarının başında da yazın/edebiyat gelir.

Söz, anlatmayı ve anlamayı kolaylaştıran tümcelerdir. Tümceye dönüşen ifade, dili üretir. Dil, basit bir söylemle, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandıkları bir iletişim aracıdır. Edebiyat ise, dili edebileştirme, duyguyu ve düşünceyi en etkin biçimde kullanma görevini üstlenen öğedir. Edebiyatın bir diğer işlevi ise, doğayı, toplumu, olayları ve olguları en iyi biçimde anlatmasıdır.

İnsanlık tarihi boyunca edebiyatı, yaşamın her alanını tanzim eden hatta sosyal yaşamı yeniden oluşturmanın bir aracı olarak gören toplumlarda, edebiyata işlevi dışında birçok görev yüklenmiştir. Bazı dönemlerde yazar ve şairlerin birçoğunun, ifade edilecek her türlü duygu ve düşüncelerini edebiyat yoluyla ortaya koymalarının bir nedeni de bu olsa gerek.

Edebiyatın toplumsal yaşam bakımından ne anlama geldiği, insanlığa, doğaya ve dünyaya olan katkısı; diğer yandan edebiyatın toplumsal işlevinin ne olduğu yıllarca değerlendirme ve tartışma konusu olmuştur. Bu konuda sayısız yorumlar eleştiriler ve değerlendirmeler vardır. Yine Platon edebiyatın toplum üzerindeki etkilerinin farkına varmış ve edebi metinlerin toplum üzerindeki olumlu olumsuz etkilerine dikkat çekmiştir. Bu nedenle birey ve toplumu biçimlendiren birçok güç olduğunu vurgulamıştır. Bu durum, nicel ve nitel değişiklikler göstermiş olsa da günümüze kadar etkisini devam ettirmiştir. Burada edebiyatın iki yönde işlev gördüğünü söylemek mümkün.

Birincisi, edebiyatın kişisel duygu ve düşüncelerin ifade aracı olarak görülmesidir. Bu durumda edebiyat toplumun değil, bireyin (yani yazarın ve okurun) hizmetinde olan bir ifade ve eğlence aracı olarak algılanmasıdır. Böylece gerek yazar gerekse okur, edebiyat sayesinde kişisel sorunlarını çözer ve mutluluğa erişir. Doğrusu burada da edebiyatın toplumsal hizmetten koptuğu anlamına gelmez.

İkincisi ise, edebiyatın toplumun genel bakış açısını yansıtan bir organ olarak görülmesidir. Bu durumda da edebiyat, halkı eğiten ve toplum yararına hizmet eden bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu iki durumdan tek birinin edebiyatın amacı ve görevi olduğunu söylemek eksiklik olur. Çükü her iki durumda da amacından uzaklaşmaz; bilakis yaklaşır ve asıl işlevini yerine getirmiş olur. Asıl olan, gerçek ve hakikate yakın olan edebi eserlerin başarıyla toplumun yararına uygun olarak üretilmesidir. Toplumun yararı derken, insana evrensel bir bakış açısı kazandıran onu diğer insanlarla birlikte yaşayabilme ve insanlığı medeniyete/uygarlığa huzura ve mutluluğa götüren uyumlu bir toplum ve yaşanılır bir dünyanın oluşumuna katkı sağlamasıdır. Bu nedenle ünlü Fransız romancısı Poul Bourget de "edebiyatın hizmeti uygarlığın hizmetinden aşağı kalmaz. O yalnız bir süs değil uygarlığın ta kendisidir" demektedir.

Ünlü düşünür Platon (Eflatun). "Her şeyin en önemli noktası başlangıçtır" diyor.

Doğrudur. Her şeyin en önemli

noktası başlangıçtır. Ancak başlangıcın da en önemli noktası 'okuma'dır, diye eklemek gerekir. Günümüzde okumadan gerçek bilgiye ulaşmak son derece güçtür.

Nasıl ki bilimsel eğitim bilgisinden yoksun biri eğitimci olamıyorsa, edebiyat biliminden yoksun biri de edebiyatçı olamaz. Yeniden edebiyatın etimolojik ve ontolojik tanımını yapmaya gerek duymadan, asıl işlevi ve üstlendiği görev hakkında birkaç söz söylemek gerekir.

Yazın/edebiyat; sözün estetik kazanması, olayları ve olguları daha anlaşılır bir ifadeyle dile getirilmesi ve insan bilince kazınması demektir. Daha toplu bir ifadeyle edebiyat, sözün eğitilmesi, söze güzellik katması ve edebileştirilmesidir. Edebileşen söz, ebedileşir/kalıcılaşır. Kalıcılaşan söz ise geçmişi daha iyi anlatır; günümüzü daha güzel ifade eder, geleceği daha sağlıklı düşünmemizi sağlar. Zira "söz uçar yazı kalır" ifadesi de bunun bir kanıtıdır.

Bu arada akla şu soru gelebilir. Edipler/edebiyatçılar mı toplumu yaratır; yoksa toplum mu edipleri? Kanımca birinin belirleyici birinin etkileyici olarak gösterilmesi eksiklik olur. İkisi de -bir paranın iki yüzü gibi- birbirini bütünler. Çünkü edebiyatçıyı besleyen toplum edibini yaratır; keza toplum içinden çıkan edip de toplumu etkiler ve ona yön verir. İkisi de aynı ölçü de hem belirleyici hem de etkileyicidir.

Edebiyatın ana teması insandır. Her insan toplum içinde varlık bulan bir bireydir. Sosyoloji, bireyin toplumla olan ilişkisiyle uğraşır; edebiyat ise bireyin toplumla olan ilişkisini anlatır. Hatta edebiyat bu konuda sosyolojiye büyük bir kaynak sağlayabilir. Bazı edebi metinler, sosyoloji bilimine kaynaklık edebilir, çünkü edebi metinlerde insan topluma yön vermeyi, sosyal fayda sağlamayı amaçlar. Böylece edebiyat toplumu etkiler ve sosyolojinin inceleme alanına girer. Topumların sosyojojisine kaynaklık eden edipler ve edebi eserlere göz attığımızda bu gerçekliği daha net görebiliriz:

Edebiyat, ortaya çıkan sözlü ve yazılı ürünlerin kurallarının yanında, sanatın kuralları ve güzel estetik yönüyle uğraşan bir bilim dalı olarak da değerlendirilebilir. Edebiyat, sözlü ve yazılı ürünlerini ortaya koyarken ya da bu ürünleri incelerken çeşitli bilim dallarıyla ilişki kurar ve onlardan yararlanır.

Bütün edebi eserlerin, içinde oluştuğu tarihsel bir süreç vardır ve tarihi eserlerin tümünde bu tarihi süreçlerin izlerini görmek mümkündür.

Edebiyat ile tarih arasında da bir ilişki vardır. Yazınsal yapıtların temasını tarihsel süreçler etkiler, bu yapıtları doğru yorumlayabilmek için de o sürecin tarihsel olaylarını iyi bilmek gerekir. Bazı tarihsel yapıtlar oluştuğu dönemin izlerini taşırken, bazıları da temasını tamamen tarihsel gerçeklerden alabilir. Bu tür yapıtlar kendi dönemine ve geleceğe ışık tutabilir, tarih bilimine de kaynaklık edebilir.

Yazınsal yapıtlar ve yazarları dönemleri ile birlikte inceleyen yazın tarihi ise, tarih biliminin metodundan yararlanır.

Edebiyat ile doğa arasında da bir ilişki vardır. Bir edebi yapıtın en önemli öğelerinden biri mekândır. Zira olayları mekânda gerçekleşir. edebi metnin - özellikle olay ve durum metinlerinin - önemli unsurlarından biri de yerdir. Mekânda kastedilen şey ülke, bölge ve coğrafyadır. Her edebi eserin mutlaka bir mekânı, vuku bulduğu bir coğrafyası vardır. Gezginlerin yazdığı eserler; gezi, gözlem ve inceleme konulu eserlerin tümü buna örnektir.

Edebiyat ile psikolojisi arasında da bir ilişki vardır.Yazınsal yapıtlar yazarlar tarafından oluşturulur (halkın ürettikleri dışında). Bu eserler, doğrudan yazarların yaşam tarzlarını duygu ve düşüncelerini yansıtır. Yani, yazınsal metinlerde yazarın (şair ve romancıların) psikolojisinden izler taşır. Bu yapıtlar, ediplerin ruh halini sergiler.

Toplumla yazar arasındaki en önemli iletişim aracı edebi metinlerdir. Edebi metinler, toplumu her yönüyle aydınlatır. Toplumun yazarı tanımasına kaynaklık eder. Her yazar (edip) kendi duygu ve düşüncelerini eserine katar. Onu kendi iç dünyasına göre süsler ve yorumlar.

Edebiyat ile felsefe arasında da bir ilişki vardır. Felsefe, insanın yaşamını ve madde ile olan ilişkisini çeşitli yönleriyle inceleyen bir düşünce sistematiğidir. Bu nedenle, felsefe de zaman zaman edebiyatı bir kaynak olarak kullanmıştır. Her edebi eserin arka plânında derin düşünceler yatar. Toplumu ve bireyi etkileyen bu düşünceler, salt felsefe olarak değil, çoğu kez değiştirilip dönüştürülerek ifade edilir. Kalınca bir edebi eserin arkasında üç dört sözcükten oluşan bir tek tümeclik düşünce görülebilir. Edebi eserler, bu yönüyle felsefi yazılardan ayrılır.

Edebiyat ile bilim arasında da bir ilişki vardır. Bilim ve tekno-

lojik buluşlar, birey ve toplum yaşamını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen, değiştiren ve ona yön veren yenilikleri, gelişmeleri içermektedir. Değişen insan yaşamında, bu değişiklikler edebi metinlerde de yer alır. Bir toplumun bilim ve bilinç düzeyini, yazılan edebi yapıtlardan kolaylıkla öğrenebiliriz.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, yazınsal metinlerin gelişmesini de etkilemiştir. Örneğin, matbaanın, daktilonun, gazetenin, telefonun, radyonun, televizyonun, internetin buluşu hem yazarların kendi okurlarıyla buluşmasını hem de diğer insanların yazınsal eserlere ulaşmasını kolaylaştırmıştır.

Edebiyat, bütün insanların duygu ve düşüncelerine birlikte seslenerek, insanın bir bakıma zararsız ama yararlı birer varlık hâline gelmesinin koşullarını hazırlar. Her birey, içinde yaşadığı toplumun; her toplumun da üzerinde yaşadığı dünyanın bir anlamda evrensel ortak bilincin bir düzen çerçevesinde oluşan organik bütünlüğüdür. Öyleyse anlamlı güçlü ve bir edebiyat, yalnız bireyin değil, toplumun hatta tüm insanlığın yeniden biçimlendirilmesinde ortak hedefin ve idealin oluşmasında küçümsenmeyecek kadar güçlü bir rol taşıdığı söylenebilir.

Yaşamda, yaşanan her şeyin bir karşılığı; yani bir bedeli ve ödülü vardır. Edebiyatın da toplum yaşamında bir karşılığı vardır. Toplumları gelişmişlik uygarlık ve kalkınmışlık bağlamında ele aldığımızda, edebiyat alanında çığır açan bireylerin bu toplumlar arasından çıktığı bir tesadüf değildir. Keza sözlü ve yazılı edebiyatın, okuma kültürüyle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmek gerekir. Edebiyatı, edebi metinleri ve yazınsal değeri olan eserleri ancak okur yazar olan (okuyup yazan) toplumlar üretebilir. Kuşkusuz edebiyattan yoksun bir toplum düşünemeyiz. Yaşayan her toplumun bir edebiyatı, yazılı metinleri veya sözlü deyimleri vardır. Ancak nitelikli bir edebiyattan söz edebiliriz. Tıpkı eğitim gibi; her toplumun eğitim süreçleri, eğitim tarzı ve yöntemleri vardır. Ancak eğitimi eğitim yapan nitelikli olanıdır. Bu durum edebiyat için de geçerlidir. Eğer böyle bir gerçeklik olmasaydı, eli kalem tutan her okur yazar bir edip olup şaheserler yaratırdı. Ancak bu böyle olmuyor. Edebiyatın da bir altyapısı bir kaynağı ve onu belirleyen iç ve dış nedenleri/koşulları vardır.

Tarihi eserler doğa olayları, iklim ve çevre koşullarının etkisiyle bir zaman sonra yıpranır, aşınır ve eskir. En modern giyim modeli veya çağa uygun hazırlanmış bir giysi zamanla yıpranır, yırtılır hatta bunlar olmasa bile, bir süre sonra demode olur; giyilmez. Ancak edebi eserler yazıldıkları gün gibi önemini korur ve gün geçtikçe değerini artırır. Edebi yapıtlar, içerik bakımından fazla değişmezler. Bu nedenle bir toplumun geçmişini incelememenin yolu edebi yapıtlarından geçer. Kültür, sanat, sosyoloji, psikoloji, pedagoji kısacası insanı konu alan tüm bilim alanları edebiyata /edebi eserlere gereksinim duyar. Edebi eserler/metinler, her dönemde içinde doğdukları toplumun duygu, duyuş ve düşünüşünü, yaşamı algılayış biçimlerini, ortaya çıkan sosyal psikolojinin ayrıntılarını da yansıtırlar. Gerek tarih, kültür, sanat alanında gerek sosyoloji, bilim ve ahlak alanında olsun, toplumun maddi ve manevi dünyasını keşfetmenin en etkin yolu edebiyattan, edebi eserlerinden geçer.

Olaya bu açıdan bakıldığında, edebiyatın gerçek işlevi ile günümüzdeki işlevi arasında derin bir uçurum fark edilecektir. Zira edebiyat alanındaki çalışmalar henüz bilimsel bir temele oturmadığı söylenebilir. Edebiyata özgü kavram ve kuramlar, ne yazık ki olması gereken biçimde ele alınmamaktadır. Bilimsel ve teknik gelişmelere karşın, edebiyat bilimi alanı hala sorunlu bir alan olarak durmaktadır. Edebiyat alanı da, diğer bilim alanları gibi evrensel bir nitelik kazanmak zorundadır. Edebiyat alanı, bir ülkenin sınırları ya da bir toplumun yaşam alanı ile çevrelenemez.

Edebiyatın, bir ırmak gibi menşei/kaynağı herhangi bir coğrafyada olabilir; ancak kendi mecrasında akarken salt o coğrafyaya ait olmaktan çıkıp okyanusla buluşmak gibi bir hedefi de olmalıdır.

Kuşkusuz her edebiyat, içinde doğduğu toplumun yerel nüvelerini taşır; asıl gücünü oradan alır; beslenir büyür ve gelişir; ancak onunla yetinmez, yerelden evrensele doğru ilerler. Bir edebi eser, kendi yerelinde hapsolan, suyundan yeterince yararlanılmadan kuruyan bir ırmak gibidir. Oysa bir ırmağın hedefi denizlerle, okyanuslarla buluşmasıdır. Yerelde başlayan her toplumun edebiyatı birer ırmak olup edebiyatın evrensel denizine/okyanusuna akması gerekir. Dünya edebiyatının nitelikli bir düzeye ulaşması da buna bağlıdır. Aksi halde edebiyat, edebiyat olmaktan çıkar. ■

MİNARE BIÇAK BIÇAK

■ **ALİ FUAT KARAÖZ**

Günün hükmü tükenmiş, karanlık hoyratça oturmuştu başköşeye. Tırpanla biçilen başaklar gibi devriliyordu umut ve hayat. Ne olmuş, nasıl olmuştu da akmışlardı öyle derin, öyle güçlü. Ne zamandır yağmur yağıyordu usul usul. Sert rüzgârlar esmiyordu henüz. Sisler dağılmıştı, göz gözü görüyordu loş sokaklarda. Soğuktu hava. Siluetler yürüyordu ötelerde. Semtin arka sokaklarında kuytulara sinmişti insancıklar. Aç, hasta, umutsuz ve kahır dolu yüzlerini göstermiyorlardı yurdundan sürgün çocuklar. Tekinsizdi sokaklar. Yıkık, dökük, zamana ve hoyratlığa inatla direnen eski Rum evlerinde solgun ışıklar yanıyordu, perdelerin ardında belli belirsiz.

Köşede, eski kilisenin ötesinde bir grup belirdi. Ne yaptığını bilen, sokaklara hakim, kendine güvenli halleri ile benzemiyorlardı diğerlerine. Ellerinde dolu dolu poşetler ve daha başka eşyalar taşıyorlardı ağır ağır, hüzünle. Dertleri neydi o havada o saatte?

Ortada yürüyen kara derilinin gözleri ışıl ışıldı. Semtin eski sakinlerindendi. Vicdanı gözlerinin derinindeydi. Islak, cam gibi gözlerinin pınarları kururdu bazen. Kırık dökük evinin bir köşesi aynı zamanda işyeriydi çok eskiden beri. Direngen haliyle en kötü zamanlarda bile hiç karamsarlığa kapılmaz, umut devşirirdi sevecen yüreğiyle. Afrikalı ataları kim bilir ne zaman kaçırılmıştı ana yurtlarından? Hangi Osmanlı paşasının konağında hizmetkâr olmuşlardı; tozlanmıştı, kül altında kalmıştı tarihi. Sakindi, sevecendi, zorbalara inat, ekmek ve gül dağıtırdı çaresizlere. Yalçın kayalara, sert rüzgârlara aldırmazdı. Türkçeden başka dil bilmezdi. Tek başına yetemediği anlarda dünyanın dört bir yanından renkleri, dilleri başka başka dostları vardı kendi gibi. Yıkıntıları onarır, gök kuşağının tüm renklerini yeryüzüne indirirlerdi, gülen, sevecen gözleriyle.

Durdu bir an.

"Arkadaşlar," dedi, "bu evde çocuklar vardı."

Sesi duymadı önde gidenler, yürümeye devam ettiler.

Terk edilmiş yıkık dökük evin camsız penceresine doğru yürüdüm, uzattım başımı. Loştu içerisi. Yağmurlarla ıslanmış duvarların arasında birbirine sokulmuş, beton zemindeki minderler üzerinde sarıp sarmalanmış, üşüyen yaşlı kadınlar, çocuklar oturuyordu, bazıları uzanmış yatıyordu. İçim ezildi hallerine. Ne kadar da bezgin ve çaresizdiler.

Döndü, kapının önünde durdu, içeriye bakındı kara derili.

"Dost, yemek yediniz mi?" diye seslendi.

"Yedik, başkalarına verin!" dedi, bozuk Türkçesiyle önde duran orta yaşlı, kara kuru adam. "Yorgan çok iyi oldu."

Birisi hemen uzatmıştı yorganı, yağmurda daha fazla ıslanmasın diye.

"Allah sizden razı olsun!"

"Sağ olun, sizden de!"

Başını çevirdi, gidenlere baktı, tekrar odadakilere döndürdü yavaşça başını.

"Hoşça kalın, görüşürüz!"

Yutkundu diğeri, gözleri nemliydi, buğuluydu sesi.

"Hoşça kalın, kolay gelsin!"

Hızlandı, çarşı girişine varmak üzere olan gruba yetişmek için. Adımlarını sıklaştırdı, ferahlamıştı. Sanki kızgın çöllerde içini serinleten suyu bulmuştu. Ana caddeye ulaşınca sola döndüler, poşetleri ellerinde ilerlediler. Sonra sağa döndüler, her iki yanındaki dükkânları ile hareketliydi burası. Akşam telaşıyla koşuşturan insanlar, yeni gelenlere tuhaf tuhaf bakındılar. Yiyecek satan esnafların gözleri küçümseme ve nefret doluydu. Birçoğu işsiz, güçsüz, amaçsızca dolaşan, serseri kılıklı genç erkekler dudaklarını büzüştürdü, ne kadar da küçümser edayla bakınıyorlardı.

Sanki başka bir dünyadan gelmiş gibiydik, karmaşık duygulara kapıldığım sırada yanımdaki kara kuru, önceden pek görmediğim biri bana döndü, homurdandı usulca.

"Biliyor musun," dedi, "mülteciler buraya akın edince fiyatlar ikiye katlandı, akbaba gibi bunlar!"

"Bir lokma ekmeğe muhtaç insanlar için bile ne kadar da acımasızlar," dedim.

"Piyasa ekonomisi…"

Eski zamanların ahşap, cumbalı konaklarından bazıları yıkılmaya yüz tutmuştu, sanki ölmesini özellikle bekler gibi iri korkuluklarla korumaya alınmışlardı. Tek tük elden geçirilip otele dönüştürülenler de vardı. Kapısında tekinsiz tipler duruyor, etrafı gözlüyorlardı. Yoksulluğunu haykıran yoldan ilerledik usul usul. Yaz sıcağında yananlara serin gölgeler veren sarmaşıklar, bu caddenin bazı yerlerini tamamen örtüyor, etraftaki yorgun yüzlü insanlar, binalar, değen gözlere müthiş bir hüzün veriyordu. Eski zamanlardan bugüne gelinceye kadar tükenmiş, ölmeye yüz tutmuş gibiydiler, yaşanmışlık neler anlatmıyordu ki. Dönertaş sebiline ulaştığımızda ötelerden bir ses duyuldu:

"İşte bu cami! Yan tarafta dağıtalım arkadaşlar!"

Grup ilerledi, palmiyenin ötesinde duvar dibinde durdu. Yağmur iyice azalmıştı, ahmakıslatan cinsinden yavaş yavaş atıştırıyordu. Etrafta insancıklar bekleşiyordu, bezgin, umutsuz, yürek burkan halleriyle. Sokak diplerinde siluetler ilerliyordu usul usul.

"Arkadaşlar, kargaşa olmasın, düzeni güzel kuralım, iki koldan verelim."

Birisi poşeti açtı, içindekileri dağıtmaya başlayacaktı yavaş yavaş. Bir kadın yaklaştı, aldı, umut devşirdi yerken, sevindi. Etraftakiler bize yöneldi, yıkık dökük bina içlerinde duranlar başlarını kaldırdı ne oluyor diye. Hemen oracıkta kısa sürede bir sürü aç insan birikti. Ne kadar da çoklardı. İki kuyruk iyice uzamaya başladı. Olacak gibi değildi. Dağıtan arkadaşlara bakındım. Bir şeyler yapmalıydım. Açtım poşeti, öncelik çocuklar olmak şartıyla dağıtacaktım pideleri. Bir sürü el uzandı önüme. Ne yapacağımı şaşırdım. Kısa sürede elimde birkaç tane kaldı. Başka bir arkadaş ayran dağıtıyordu hemen yanımda. Bir anda uzun boylu, kahır dolu, yetmişine merdiven dayamış bezgin bir adam belirdi önümde. Ağlamamak için zor tutuyordu kendini. Arapça bir şeyler konuştu. Anlamadım. İngilizce devam etti, biraz anlar gibi oldum. Tam da o sırada Kobani'li çevirmenimiz araya girdi, hüzünle konuşmaya başladı.

"Doktormuş," dedi, "üç dil biliyormuş, ne hallere düştük, ne günlere kaldık diyor."

Tarifsiz bir şeydi, alt üst oldum. Hayır, insanları mesleklerine, kariyerlerine, cins, milliyet ya da dinlerine göre sınıflandıranlardan nefret ederim. Şu hayatta tüm bu kötülükler, böyle anlayışlar yüzünden çıkmıyor mu? Nasıl söylesem ki… Sözcükler boğazıma diziliyor, nefes alamıyorum. İnsan insana tüm bunları nasıl yapar? Ne adına?

Yağmurlarla ıslanmış yaşlı bir kadın belirdi karanlığın içinde. Oyalı başörtüsü apaktı, tıpkı çocukluğumdan, kırk yıl öncesinden bana gülümseyen ninem gibiydi. Küçük bir kız çocuğunun elinden tutuyor, bezgin haliyle ayakta durmaya çalışıyordu. Çocuk öyle sevimliydi ki. En fazla altı yedi yaşlarındaydı. Üşüyordu. Ağlamaktan bitap düşmüş gözleri belli belirsiz görünüyordu. Arapça bir şeyler söyledi, yemek istiyor sandım, bitmişti elimdekiler, tüm dostlar da dağıtmıştı. Çocuğun o hali öyle dokundu ki içime. Eğildim ona doğru, göz göze geldim. Unutamam o gözbebeklerindeki çaresizliği, kahrı. Öyle derin, öyle mahzun ki. Ne günler görmüş, ne badireler atlatmış, ne acılar yaşamıştı o yaşında, kim bilir? Annesi, babası yaşıyor muydu? Doğruldum, yaşlı kadına döndüm, umutsuzca bir şeyler anlatmaya çalışıyordu hâlâ. Bitti dedim, elimi cebime attım, tüm paramı kontrol ettim, verdim yarısını. Çok değildi, kalanı ile eve gidebilirdim. Aldı yaşlı kadın, sevindi ama sesini yükselterek hâlâ bir şeyler anlatmaya devam ediyordu. Çevirmen arkadaş nerelere gitmişti? Yaşlı doktor İngilizce konuştu, başka bir şey vardı. Çevirmeni gördüm kalabalık arasında, geldi. Kadınla konuştu, anladı derdini.

"Çocuk aç değil, hasta diyor," dedi.

Yaşlı ninenin gözleri ışıdı. Gözlerim buğulandı. Gözümün önünden çocuklar geçiyordu gaz lambasının loş ışığında oturan. Kızlar, oğlanlar sıcak sobanın yanına dizilmiş, elleri önlerindeydi, birisi parmağını ağzına götürüyor, oooo dedikten sonra ortadaki tüm ellerin üzerinde teker teker gezinirken tekerleme söylüyordu.

"… Halep yolu bin pazar/İçinde maymun gezer/Maymun beni korkuttu/Sağ kulağımı sarkıttı/Sağ kulağın sarkıla/Minareden asıla…"

"Hastaneye götürelim," dedi biri.

Çocuk susuyor, hiç ses çıkarmıyordu. Yaşlı nine minnetle baktı. Kucakladı birisi çocuğu. Yürüdü caddeye doğru.

Ak saçlarını örten örtüler içindeki nur yüzlü nine kestane pişiriyor, sıcak sobanın yanındaki çocuk tekerleme söylemeye devam ediyordu, kadife gibi yumuşak sesiyle.

"… Minare bıçak bıçak/İçinde demir ocak/Demir ocağın kilidi/Bize gelen kim idi/Emmim oğlu Musa'cık/Elleri kolları kısacık/Çık/Çık/Çık"

Ocak 2017 ■

KÜÇÜK EV

■ **VEYSİ ÜLGEN**

Siyah yanık taşların birkaçını düşürmüş binlerce yıllık sura komşu ahşaptan mütevazi bir kır evi gibi görünüyordu. Yağmurda parlayan büyük bir kulübeye benzeyen bu kır kıraathanesine kim 'Küçük Ev' adını vermişse, muhakkak içinde oturanları kardeş saydığı içindi diye düşünüyordu. Hem çay ocağı hem de kıraathane gibi özel olsa da, asıl bu kentin sorunlarını mülahaza edenlerin buluşmasıyla akla gelirdi.

Bu ahşap küçük evin büyük bir bahçesi büyük bir antik forum meydanı gibiydi. Kocamış gövdeli ağaç gölgelerinin altında, nezere oynayanlar, tavla atanlar, yorgunluk çayını içenler, ders çalışan talebeler, siyasi abiler sur boyunca uzanan koca bahçenin değişik yerlerinden hep bir ağızdan seslenirlerdi.

"Teymooo! Çay!Çay! Çay!"

Ve zayıf, uzun, esmer, kara düz saçlı bu genç adam küçük evin büyük bahçesine dalardı. Çoğu zaman çay demini tutmadan tepsiyle çay bahçesini dolanırdı. O heyecanlı, gülüşlü, nağmeli ve küfürlü konuşmalar içinde kimse çayın taze mi bayat mı dem artığı mı anlamazdı. Siyasi abiler ve onları sağır sağır dinleyen Xefîye poleslere dikkat ederdi.

Xalo dediği Küçük Ev'in sahibi "Karıştır oxlim kimse anlamasın !" diye her daim onu azarlardı. Son zamanlarda Xalo'ya inat gidiyodu. Xalo'nun kendi yerine birisini aradığını da biliyordu. Bu yüzden inadına her daim taze çay vermeye başlamıştı. Ocakta kalan son bayat çayları birkaç qicix aldığı adam ve xefîyelere dağıtıyordu. Yaşlı hafiye amcalar ortalıkta laf toplama işi aksamasın diye bayat çayı sineye çekerken "Teymooo! Çayın quzulkurt olsin" diye çıkışıyorlardı qicix olanlar. Yine de Xefîye amcalara arada çay tazelerdi ki işin içinde karakolda falakaya yatırılmak ta vardı. Birde saklayamayacağı duyduğu insana dair sırları verme sıkıntısı onu dikkatli olmaya itiyordu. Hiç karakola düşmemişti ve oradan her şehir çocuğu gibi çok korkuyordu.

Gerçek adını kimse bilmez herkes ona Teymo derdi. Bu duruma çok alışmıştı ki akşam eve gidince gerçek adıyla çağrıldığında duymazdan gelirdi. Seviyordu böyle seslenilmesine. Hem siyasi genç talebelerin ona Teymo demesi bütün gün ayakta duran sıska bacaklarına apayrı bir enerji veriyordu Kimi buruşuk gömleklerini kapatan kareli kocaman ceketlerin, kimi ana örmesi yün kazakların içinde her daim ayaklarında spor ayakkabılı ancak günde bir öğünle beslendiği çökük avurtları ile adına 'Küçük Ev' denilen bu çay bahçesini gururlandırıyordu. Hele Diyarbakır şivesini öğrenmeye çalışan yabancı siyasi talebelere hizmette asla kusur eylemezdi. Akşamüstleri çiğköfte ya da ekmek arası ciğer yemelerine özenir, onları yandan dikizleyen sivil hafiyelere en bayat çayı sunarak intikam alıyordu.

Mayıs bitiyor, yazın bulanık sıcaklığı küçük evin ahşap duvarlarını sıcaklık vermeye başlamıştı. Kahverengi ahşap duvarın bahardan kalma parlaklığı son demlerini yaşıyordu. Artık herkes o kocaman bahçeye dağılmıştı ve işi yine çok zordu.

Bir gün patronu Xalo on sekizine daha girmemiş kara sıska bir gençle geldi. "Teymo yaz oldi. Sana bir arkadaş getirdim." Belki de bu onun yerini alacaktı. Yerini alabilecek miydi? Herkes "Teymooo! Çay!!!" diye bağırıyorken bu ne diyeceklerdi.

Bu surların dibi başka çay bahçeleri doluydu ve herkes onu işe alabilirdi. Hem Xalo'ya hem de işe yeni başlayan çocuğa qicix oluyor, çayları sinirlene sinirlene masalara bırakıyordu. Şişko bir eliyle göbeğini kaşıyan diğer eliyle tespih sallayan Xalo ile çay ocağında birden göz göze geldiler. Ona bakışından aslında kendisinden vazgeçmeyeceğini hissediyordu.

"Teymo! Oxlim sen istêsen biraz hawa al!" derken işten kovmadığından emindi!

Ancak o kadar kızgındı ki, ayakları onu buradan dışarı götüremiyordu. Ahşap duvarın gölge tarafında bir kara kürsüye oturdu. Yan masada siyasi talebelerin ona bakışlarını fark etmesi uzun sürmedi.

"Ne oluyor, Teymo? Bakışın iyi değil"

"Bugün istirahat günüm!" dedi elbette patron beni kovmak istiyor diyemezdi. Belki de demeliydi. Bu siyasiler onun hakkını pekâla savunurlardı.

"O zaman eve git." Kalkabilse gidecekti. Ama sessizce oturmaya devam etti.

"Yaklaş Teymo! Gel sana bir çay ısmarlayalım. " Sekiz yıldır ilk defa kendi çalıştığı yerde ona çay ısmarlanacaktı. Kürsü ile yanlarına yaklaştı. Üçü de suskundu. Yüzlerinde hüzün akıyordu.

"Zaman geçmiyor "dedi Mehmet. Bunların tümünü ismen bilirdi. Bazen buna Memo derlerdi. Uzun boylu, kıvırcık saçlı sinirli bir adamdı. Güldüğünü hiç hatırlamıyordu. Her zaman yüksek sesle konuşurdu. Xefîyelerin işini kolaylaştırırdı. Cengiz ondan kısa kilolu ve kızıl saçlıydı. Onunla aynı boyda esmer Sıddık gibi Memo'ya nazire yaparcasına fısıltı ile konuşurlardı. Üçü de zamanla yarıştığı belliydi.

"Zaman geçmiyor" dedi Cengiz.

"Bir tur nezere oynayalım. Sakinleşiriz" dedi Sıddık. Mehmet ona baktı. "Teymo, nezere oynar mısın?"

Kimse ona nezere biliyor musun diyemezdi. Her gün bu oyunu seyreden birinin oyunu biliyor diye düşünmesi normaldi. Yıllarca nezere oynayanlara çay dağıtmış ancak hiçbir zaman oynamamıştı. İşte o günün en zor kalp atışları başlıyordu. Mehmet, Cengiz ve Sıddık ona bakıyordu.

Yerine geçen sıska çocuk bir deste nezere ile geldi.

"Bu ne?" diye eskimiş kağıtlara baktı. "Sen yeni desteyi kap getir" dedi henüz dını bilmediği yeni yetme garsona.

"Fark etmez bununla da oynarız." dedi Mehmet.

Kağıtlar dağıtıldı. Karşısında oynarken bağıran, sert kara gözlü Mehmet oturuyordu. İlk kağıtlar dağıtılınca etrafına bakındı. Başında saçları dökülmeye başlamış yaşça bunlardan epey büyük siyasi abê Fuat dikilmişti.

Fuat ayakta elindeki kağıtları dizdi ve eline öylece uzattı.

"Ulan ecemi şansa bak. Teymo elinide sekiz yüz sayı var."

Gerçekten eline sekiz papaz vardı. Heyecandan ellerini titriyordu.

"Sen ne oyuna karışıyorsun Fuat ! Yürü başka masaya !"dedi Memo

"Hiç canım öyle istedi. Hem siz niye buradasınız. Yoksa korktunuz, eyleme gitmekten vaz mı geçtiniz?" Oyun başlamadan durmuş, masada siyasi münakaşa başlıyordu. Ya da önceden başka bir yerde başlamış ve devam ediyordu. Bazen aralarında konuşurken dernek adı çok geçerdi.

" Bence hepiniz korkup kaçacaksınız?" dedi sırıtarak Fuat.

"Senin gibi değil mi?"

"Öğrenci meseleleri için dayak yemem Memo bey." dedi sırıtarak.

"Sen önce çay paralarını ver!" diye araya girdi. Herkes şaşkındı. Teymo bir anda araya girmiş, taraf olmuş, Fuat'a laf çakmıştı. Bu öğrencileri çok iyi tanırdı Ve Fuat'ın asla çay parası vermediğini de en iyi kendisi biliyordu.

"Helal sana Teymo! İşte devrimci tavır buna denir."

Devrimci tavır! Bu iki kelimeyi çay dağıtırken masalarda ki münakaşalardan sıkça duyardı. Teymo'ya bozulan yüz ifadesi ile eline kürsü alıp başka bir masaya gitti. Başka biri ona söylese öyle bırakıp gitmeyeceğini biliyordu. Nede olsa lafı söyleyen burada siyasi talebelere çay dağıtan zayıf, güler yüzlü esmer Teymo'ya vuramazdı. Yine de bir anda kürsü ile ona vuracağını bile hissetmişti.

Bir siyasi muhabbete ilk defa ortak oluyordu. Oyun durmuş, Cengiz kağıtlarla rastgele oynuyordu.

"Memo, Fuat söylediklerinde haksız değil. Sen bu eylemi abartıyorsun. Bence gitmeyelim. Bak göreceksin, eyleme kimse gelmeyecek. Sap ortada kalacağız." dedi .

"Senin de Fuat gibi gelmeme hakkın var."

" Diyarbakır da 12 Eylül'den sonra şehirde yapılacak ilk eylem öğrenci meselesi için olmamalı. Ama sen nereye gidersen ben gelirim yoldaş" dedi Sıddık kendini doğrultarak.

"Bu eylem öğrenciler içinde olsa şehirde yapılan ilk eylem. Hem başka bir talep için bu şartlar da kimse sokağa çıkmaz. Bu eylemle biz korkuyu yeneceğiz. Hadi gidelim. "

"Ben de gelmek istiyem!"Onun da korkusunu yenmesi gerekiyordu. Memo bir süre onu süzdü.

"Devrimci tavır dediysek o kadar da değil. Senin için çok erken Teymo!" dedi. Ve üçü sırayla Küçük Ev'i terk etti. Hevesini

SÜRREAL GÜVERCİN

■ BEYZA OKUMUŞ

Olanca hıncımla bıçaklar saplıyorum ruhumun bel kemiğine
Omuriliğimin tümseğinde oturup izliyorum felçli benliğimi
Hayat sığlaştıkça yara derinleşiyor
Tam da artık sızlamam derken

Artık mutluluk
Türkümü ve kavgamı bıraktığım bulvarlar kadar ırak
İncelikten uzak bütün kelimeler
Yalınlıkta gizlenen yılan yuvası
Hazır sürreal bir güvercini yutmaya…

kırmıştı, dirêj Mehmet. Hayatında kendi çay servisi yaptığı bir yerde ilk nezere oyunu yarım kalıyordu. Anlamıştı, onlar aslında zamanı öldürmek için ona seslenmişlerdi. Bunların hep masalarda siyasi sohbetlerini istemeden dinlemişti. İlk defa onları bir eyleme giderken izleyecekti.

Ayağa kalktı. Ayakları onu izlemeye götürüyordu ki bir cam gürültüsü kulağına uğuldadı. Yıllarca çay servisi yaptığı tepsi yeni getirilen tarafından düşürülmüştü. Gözü yerde ki bardaklara takılınca, bir adım daha ileri gidemedi. Memo, Cengiz ve Sıddık çift kapıya doğru kalabalığa kaybolup gitmişlerdi. Onları o bildik Xefîye adamlar takip ederek gitmişlerdi. Gözleri hâlâ o tepsiye takılıydı. On dört yaşından beri çalıştığı bu çay bahçesinin tepsisi yaşamının eylemine baskın gelmişti.

"Kûrê kerê biteqize wê da here! diye çıkıştı Xalo. Acımıştı yeni gelip Türkçe bir cümle kuramayan sıska köylü çocuğa. Patron Xalo ona kendi dilinde en ağır hakareti yapmıştı. Yerde ki bardakları tekmeleyen çocuk sinirlenerek çıkıp gitti. Nasıl olmuştu ama Xalo ile göz göze gelmişti.

"Ne beklisen Teymo! Çay ocağına !Hadê! Yallah! " dedi pala bıyıklarını ovuşturarak.

Yapamamış, artlarından gidememiş, yaşamında ki en devrimci tavrı gösterememişti. Xalo için değil, 'Küçük Ev'in hatırı için çay ocağına koşuyordu. Önlüğünü giydi, herkese en taze çayları yorulmadan dağıttı. Gece kapanmadan hâlâ onları bekliyordu. Onlar taze çay içsin diye!

Gelmediler. Hiçbiri gelmedi. Bir daha dirêj Mehmed'i görmedi. Yine çay dağıtırken öğrendi ki Memo, o eylemde Fuat'ın iddia ettiği gibi kaçmamış, polise direnmiş, efsane olmuştu. Şimdi cezaevinde zaman dolduruyordu. Cengiz yakalanmamış ancak onu bir daha gören de olmamıştı. Uzaklara, özgür topraklara, gittiği söyleniyordu. Bir ay sonra öğlen vakti cami tuvaletine giderken Sıddık ile karşılaştı. Cesaret edip hiçbir şey soramadan yanından geçiverdi. Nasıl ola onunla ve onun gibileriyle 'Küçük Ev'de her gün karşılaşıyordu.

Teymo, o gün arkalarında gidebilirdi. Ancak 'Küçük Ev'i yaşamının en devrimci eylemine tercih etmişti. Ama Memo gibi korkuyu da yenmişti. Ve bir gün 'Küçük Ev' kendini anılarıyla binlerce kadim kentin yıllık surlara feda edilinceye kadar, bu hayat sürüp gidecek, yüzlerce Memo'ya tanıklık edecekti. ■

Quzulkurt- Zıkkımın kökü anlamında Kürtçe bir deyim.

Kûrê kerê biteqize wê da here - Eşeğin oğlu defol git buradan

Dirêj-uzun

Xefîye-gizli polis anlamında Diyarbakır da Kürtçe aksanlı bir kelime.

Küçük Ev- eskiden sur dibinde bir çay bahçesine verilen ad.

Qicix- gıcık, istenmeyen adam anlamında kullanılan bir kelime.

ELLER

■ **ESTER**

Yazma olayının çaresizliğini kanıtladığını söyleyen adamın sesi kulağından beynine giderken anlam kazanıyordu. O ses kulağını tırmalayıp, anlamaya çalışırken sigarasını çok daha derinlere çektiğini fark etti. Ama o an, buna bir savunma getirmek için değil de daha çok cevap olsun diye bir şeyler söylemesi gerektiği, fakat boş bir duvara anlatmak kadar da faydasız olduğu kafasından geçerken soluğuna kaçan dumanın boğazını yaktığını hissetti. Telefonu kapatırken, o zayıflamış biraz da kararmış olan ellerine takıldı gözleri. Her şeyden önce bir kadının elleri olduğunu hatırladı. Ve ne kadar hünerli olduklarını geçirirken aklından gülümsedi. Onların çok daha dirençli ve gittikçe acımasızlaştığını düşünürken de gülümsemişti. O gülüş yüzüne fazla yayılmış anlamsız bir ifade diye hemen toplayıvermişti dudaklarını kimseciklere görünmeden. Çünkü bir kadın gülüşü birçok şeye davetiye çıkarabilirdi bilinçsizce. Boşları almak için masalara sakince yaklaşırken arada göz ucuyla parmaklarına ve kırılan tırnaklarına kaçamak bakışlar atıyordu. Kendi kendine mırıldanır gibi; ellerim diyordu.

Yazarken ki parmakları vardı bir de derin düşünceleri dans ettirircesine kullandığı… Acaba'ların Çünkü'leri kovaladığı zamanlardan esiyordu hava. Hangi kelime hangi cümleyi kovalamalı yaz-sille telaşlı ve de emekli düşüncelere yetmeyen o heceleri nereye sokmalı? Hay Allah! Başa bela olmuşlardı.

Garsonken ki elleri vardı mesela; servis açan, masaları silen, koltukları düzelten, boşları alan elleri… Dört ayağının üzerinde sallanmadan duran fakat üzerindekilerin dengeyi bozduğu masalardan duyulan çoğunu çirkin çok azının da içten cümlelerin oluşturduğu samimi seslere karışan eller. Etten ve kemikten parmaklarıyla aslında sinirini bastırdığı ama bakana saçlarını düzeltiyormuş gibi hareket ettiren, baştan aşağı titreyen o oyuncu eller...

Elleri, bir zamanlar kötü bir anlatıcıydı. Kendini anlatama-maya çalışırken ki hali. Daha çok karşısındaki anlamak istememesinden kaynaklanan, becereksizce içinden, kaburgalarından çıkarırcasına coşkuyla salladığı elleri…

Annesininkinden çok beğendiği için iştahı açık babasının kendisinden istediği çorbayı, zevkle hatta gururla karıştıran elleri. Çıksa da yine yapsam dediği…

Öğretmenken ki ellerini düşündü. Evet, gerçekten de öğretendi. Parmakları ellerine, ellerinin kollarına kuvvet verdiğiydi. Birçok şeyi öğrendiği ve öğrettiği gibi, birçok şeyi öğrenemeyendi.

Bir sevgilinin yüzüne hoyratça inen elleri vardı mesela. Yüzünde sorgulayan, hapseden, aczeden gözleri taşıyan sevgiliye savrulan tokatların ne de sert olduğunu bilmeden sızlayan avuçlarını anımsadı kadın.

Hünerli diye düşlediği bu kadın ellerini fazla abartmış gibi bir şeyi yapamayacağını unutmuştu. Biraz kendinden bir parça da sevdiği adamdan izler taşıyan bir çocuğun başını okşayamayacak, saçını tarayamayacak kadar da eksik olacaklardı.

Sonra kendisinden kıdemli ama yaşça yine kendisinden küçük Züleyha'nın acıları ve acıyan parmaklarına baktı. Erbaş'ın dizeleri bu iki kadında can buluyordu. Tam da bu anda işte; insanın acısını insan alır deyişi şairin. Belki Züleyha anlardı, o da onu. O da üzgündü. Çünkü geçen gece bir odadan diğerine giderken kapamadığı ışığın acısını çok fena yaşatmışlardı ki yazmıştı bunu bir yerlere. Üvey annesi, belki de tasarruf etmediği için o düşüncesiz ellerine ne kızgınlıklar savurmuştu da elleri gitmişti o iki satırı yazdırmaya. Birden Züleyha'nın sanki kendi acılarını unutmak ister gibi; "Julia yine hesabı başkasına kitledi" diyerek, o hesabı masaya götürüşünü izledi. Kendi kendine utanmıştı bir kadın olarak.

Hemcinsinin hesabı başkasına bırakmayı günlük bir iş edinmesinden dolayı kızmıştı da. Elleri ve emeğiyle kazanan, didinen tüm kadın elleri adına küfür de etmişti. O içinden küfrü savururken bir anda erkek garson arkadaşlarından en çapkının masalardan birine eğilmiş müşteriyle sosyal medyadan birbirini eklemelerine takılmıştı gözleri. Çok cesurca da elini masaya koyup hafif de eğilerek o cesurluğa büyük bir parça da erkek olmanın verdiği rahatlıktan serperek yayılışını inceledi. Şimdi sıra aramızdaki farkı tartışmak değildi tabii. Çünkü bu adam tanrı tarafından torpilli yaratılanlardandı. Bunu da buradakilere anlatacak değildi zaten. Yazmak da bunun için vardı. Ama telefondaki adam bedenin üzerinde bunu anlayacak bir beyni taşımıyordu. Burada da anlayacak kimse de yoktu zaten kasadaki abla, elleri nasırlı ve kocaman gülüşlü Züleyha dışında.

Züleyha koşarak bahşiş aldık müjdesiyle gelirken kendisine göz ucuyla karşıdaki manzarayı gösterdi kadın. Tam da bu anda Hayri abinin ağırlık, kasvet veren çökük ve yorgun gözlerinin kendisini uyarırcasına baktığını görünce elleri çalışıyormuş gibi yapıp servanı karıştırdı. Bu bir uyarıydı. O garsonun bir masadaki kadına

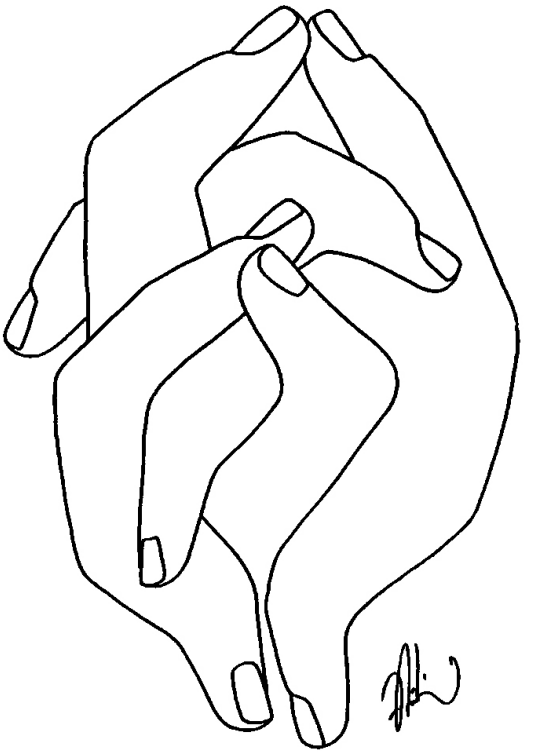

Desen: Abidin Dino

sarkması bir uyarı almazken onların kendi aralarındaki gülüşü ve yorumu sert bir bakışla uyarı almıştı. Bahsedilen şu kısacık an kimsenin üzerinde hiç düşünmeye değer bulmadığı kısa bir andı. Ama sığmıyordu bu sayfaya bu an. Kâğıt kalemle tanışalı beri hiç bu kadar zorlanmamıştı. Bu kentte sahil boyunda elit olan hiçbir kafenin kabul etmediği müşterilerin uğrak yeriydi burası ve işletmeci bin bir umutla elitmiş gibi göstermeye çalıştığı dökülen her detayı o koca, karanlık, yorgun gözleriyle topluyordu. Tıpkı bizim o yarı şakalaşma ve gülüşümüzü yerden süpürge ve kürek yardımıyla bir anda temizleyip mopla kuruttuğu gibi. Evet, gülüşümüz bir sahil şeridindeki üçüncü sınıf bir kafede yüzümüzde moplanmıştı.■

SONU İYİ BİTMEYEN BAŞI HİÇ OLMAYAN

■ **DEVRİM HORLU**

Gölgesini zor günler için kendine saklayan ıslak ağaçların hüznüyle adını söyleyip durdum.
Sonra kimsenin kimseyi düşünmediği bir kıraathaneye oturdum.
Tek şekerli bir çay söyledim kendime.
Günahtan sayılmaz diye umduğum bir yalan söyledim.
Bir şeylere kızdım.
Gece lambasının üşüyen ışığını içeri almayan buğulu camları,
Artık rengi bozarmış yeşil örtülerin altına gizlenen masaları,
Kendine karbonatlı çayları bile reva gören ince belli bardakları,
Kalbim içimde kendini yalnız hissetmesin diye bir bir kırdım.

Adın tüm dünyayla nifak tohumları ekti birden aklıma.
"Sevgili dünya!" dedim durdum,
"Ben senin tüm kusurlarına baktım.
Sen bakma!"

Cebimde ne kadar bozukluk varsa masaya bırakıp çıktım.
Sokakta, tanrının düğüne yollar gibi itinayla hazırladığını gördüm karanlığı.
O an utanmadım.
Bir kez daha söyledim adını.
İçimde, babası ölünce, annesinin saçlarını örmediği bir kız çocuğunun kırıklığı.

Yürüyüp uzaklaştım kendimden.
Şehrin küçük odalarından,
Büyük odalarına geçtim.
Sonra üşüdüm.
Islığımla iyiden iyiye rezil etmek için
Yeni bir şarkı seçtim.

Şehrin salonunda, uzunca bir duvarın başında duran büyük saate baktım.
Parçaları hâlâ yerinde mi diye yoklamak için göğsümün soluna koydum elimi.
Zaman, yoksul köy çocuklarının, her gün okula gitmek için geçmek zorunda olduğu eski bir köprü gibi çürüttü kalbimi.
Yürüdüm.
Adını söyleyip durdum.
Yelkovan dönmeye devam etti.
Akrep dönmeye devam etti.
Dünya da dönmeye devam etti.
Dünya döndü.
Döndü ve gitti.

Işıklı camekânlarda,
Son moda mintanlarıyla,
Sürekli somurtan cansız mankenlere bakıp yürüdüm.
Adını söyleyip durdum.
Yaşının ehemmiyeti olmayan bir adam yanıma sokulup seni sordu, ateşlerken ağzındaki sigarayı.
"Orada bekliyor beni" dedim.
"Beklediğini bilmiyor o."
"Ben de orayı!"

Duvarlarının boyaları dökülen şehrin dar odalarına dalıp yürüdüm.
Adını söyleyip durdum.

Beni öptüğün mevsimlerin isimlerini düşündüm.
Yeni şakalar buldum kendimi güldürmek için.
Kalbimi yeniden tutturmak için yeni balçıklar.
Üstelik tutturdum da.
Hatta o berbat şakalara güldüm bile ara sıra.

Ama güzel günler,
Çiçekler gibi,
Kurutulup saklanmıyor kitap arasında.

Yürüdüm.
Adını söyleyip durdum.
Olmadı dedim.
Kendimi üzdüm.

Kırık bir iğne ucu gibi içimde kaldı bu hüzün.

Çok sigara içtim.
Sarhoş oldum.
Hastalandım.

Biraz daha yürüyüp şehrin balkonundan ayaklarımı sarkıttım.
Belki dedim
Tanrı hâlimi buradan daha iyi görür.

Ama ne sigara.
Ne içki.
Ne de hastalık.
Beni öldürse öldürse,
Sadece,
Tıpkı bir ceylan leşinin tepesinde uçuşup duran akbabalar gibi,
Yüreğimin etrafını tavaf eden bu kederler öldürür.

Ölmedim.
Yürüdüm.
Adını söyleyip durdum.
Betondan eşyalarla doldurdukları odaların içinde bir tutam toprak buldum.

Kazdım.
Kazdım.
Kazdım.

Sevgilim yoruldum.

Sahi ben!
Bu kazdığım mezara,
Dünyayı gömemiyor muydum?

SON KUŞLAR

■ YAVUZ AKÖZEL

Sabah kalktığımda kuşlar çoktan uçup gitmişlerdi. Kuşsuz ağaç dallarında sarkmış buz parçaları sallanıyordu. Bir kadın geçiyordu simsiyah paltosuna sıkı sıkıya sarılmış olarak ve: 'tik-tak, tik-tak', oldukça hızlı adımlarla. Bir çocuk da peşi sıra ona yetişmeye çalışıyor, sonra durup ayağıyla yolun kenarında buz tutmuş otları tekmeliyordu. Kadın, bir ara duraksayıp: 'Haydi gel, biraz çabuk ol!' diye çocuğa üşümüş bir sesle bağırdı. Ama o, yanıt vermeden buzlu otları tekmelemeye devam ediyordu.

5-6 yaşlarındaki çocuk, kadının ünlemesinden sonra daha da aksileşip geri geri gitmeye başladı ve yolun kenarındaki buzdan bembeyaz kesmiş otların arasına daldı.

- Kime diyorum ben? Çabuk buraya gel!

- Gelmiyorum işte!

- Sana gel dedim! Akşam olsun babana...!

"Baba" kelimesini duyan çocuk, yüksek sesle ağlamaya başladı.

- Söyleme!

- Öyleyse gel haydi! Bak çok soğuk, bir an önce eve gidelim!

- Hayır! Babama söyliyeceksin beni, eve gitmeyelim!

- Peki nereye gidelim bu soğukta be yavrum?

- Erkanlara!

Kadın, bunu nasıl düşünememişti? İçinden: "Ah..! Sen çok yaşa" diye geçirdi. Gerçekten akşama kocasının gelmesine daha çok vardı. Neden olmasın Erkanlar? Kadının üşümesi, titremesi geçer gibi oldu. Aslında o da eve gitmek istemiyordu. Akşamın olmasını hele hiç istemiyordu; kocasının eve gelmesini, ona sonu gelmez hizmetlerde bulunmayı, bir köşecikte oturup kocasının izlediği programları boş bakışlarla gözlemeyi, sonu gelmez dırdırları...

- Canım.! Haydi gel.. Söz! Babana söylemiyeceğim.. Haydi gel de Erkanlara gidelim!

Çocuk, yavaş yavaş otların arasından yola çıkıp, annesine doğru yürümeye başladı. Kadın da oğluna doğru gidip onu sevecenlikle kucakladı, göğsüne sıkı sıkı bastırıp öptü. Sonra soğuktan buz gibi olmuş elini avucunun içine alıp, Erkanlara doğru yürüdüler.

Soğuk gökyüzüne bakıyorum, sonra hızla geçen arabalara. Bir adam, bir kadın ve bir kız çocuğu bu soğukta öylece dikilip duruyorlar. Adam oldukca heybetli görünüyor. Köylü oldukları belli. Adam ne kadar heybetli görünüyorsa, kadın da tam tersi o kadar ezik, ufalmış ve dallı-çiçekli yeşilimsi eşarbının altında yoporgun! Üstelik 2-3 yaşlarındaki soğuktan pancar gibi olmuş yanaklarıyla ürkek bakışlı bir kız çocuğunu kucağına almış, küçücük bir yumak gibi olmuş adeta.

Adam bir sigara yaktı ve geçen minibüse el kaldırdı.Tıka-basa dolu olan minibüs hızla geçip gitti. 9-10 yaşlarında bir çocuk, soğuktan akan burnunu çeke çeke ve ayağına oldukça bol gelen ayakkabılarını sürüye sürüye sinirleri tepesine varmış heybetli görünümlü adama yaklaştı.

MAVİ!

■ ÖMER ÖZYURT

Sokak başıda birini bekler
Bildik, tanıdık
Ele yüreğe sığmayan
Mavimsi biri

O gelince, avuçları deniz dolusu gelir
O gelince
rüzgâr rüzgâr
bulut bulut
orman orman
mavi mavi gelir
mavi
Kaldırım taşlarını durularken
düş gören
düşlerin için de
maviliğin derinliğin de kaybolan
Mavi biri gibi gelir

Mitolojik bir dil susar
Çığlıkta kaybolmuşcasına
Sesin bilinmeyen bu dil şeceresi
Mavilik de kayıp!
mavi birini bekler
beklediğin gibileri.

Mavinin eli

- Amca! damla sakızı alırmısın?

- Git başımdan! Bir sen eksiktin şimdi!

Çocuk hiç de gidici değildi. Kadının kucağındaki çocuğu gösterip, sırnaşarak:

- Ama bak çocuk istiyor!

Adam elinde olmayarak çocuğa dönüp baktı ve başını sağa sola salladı.

- Sana çek git başımdan dedim! El kadar çocuk ne anlar sakızdan!

Çocuk sakız satmaya bir kez karar vermişti, çünkü 5-6 yaşından beri sokaklardaydı ve kime, nasıl mal satabileceğini, hangi tip insanların bıkkınlık getirip de veya acıma duyguları coşkuya gelerek "hadi ver bir tane " diyeceklerini deneyimleriyle oldukça iyi öğrenmişti.

Biraz daha sırnaşarak ve adamın karşısında durup, tam gözlerinin içerisine bakarak:

- Hadiii amcaaa!

- Sen ne belaymışsın be çocuk!

Hem bunları söylüyor hem de soğuktan burnu akan, tuhaf ayakkabılı bu sefil çocuğu süzüyordu. Çocuk, bir mırıltı gibi, sayıklar gibi sözünü yineledi:

- Hadiiii amcaaa!

Karanlık neredeyse çökmüştü ve ortalık buza kesiyordu. Çocuk, elinde tuttuğu poşetin içerisinden çıkardığı sakızı kadının kucağındaki çocuğa doğru uzatmıştı. Çocuk, kendisine doğru uzatılan sakızı hemen aldı, adam da hafif bir gülümsemeyle cebinden çıkardığı bozuk paraları saymadan uzanan üşümüş, titreyen küçük bir elin içerisine bıraktı. Yol, sanki çökmüş karanlığın ve dondurucu soğuğun paniğini yaşıyordu. Bir araba ve insan seli hızla gelip geçiyor, yol kenarları bekleşen kalabalıklarla uğulduyordu.

Adam, geçmekte olan bir minibüse yine el kaldırdı. Bu minibüs de tıka-basa doluydu ve caka satarcasına, boş geçtiği zamanların, günlerin, saatlerin intikamını alırcasına minibüsün gazına iyice yüklendi ve hızla geçip gitti.

Adam karısına dönüp: "Biraz daha sabret! Şimdi bir minibüs daha geçer!" dedi. Kadın yanıt vermeden kucağındaki çocuğunu göğsüne sıkıca bastırmakla yetindi.

Ama içinden, kendiliğinden yükselen bir ses, bir gizli fısıltı şöyle diyordu: "Sabret demenin bir aldatmaca olduğunu artık biliyorum!

Hava gerçekten çok soğuktu ve kuşlar çoktan uçup gitmişlerdi. ■

HÂLÂ OKUMADIN MI? OKU, İNCELE, TARTIŞ!

İSTEME ADRESİ:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.org
donusumyayinlari@gmail.com

BİR 68'LİYLE BULUŞMA... ATİLLA KESKİN (ATO)

■ GÜLSEN GÜLBEYAZ

Mart'ın ilk günleriydi. Gecikken iş raporlarını yetiştirmek için gece çalıştığım, erken de kalkamadığım bir gündü. Saat dokuz sularında telefonun sesiyle uyandım. Tanıdık bir numara değildi, yorgun ve uykulu açmış bulundum. Çok samimi, huzurlu bir ses: "Merhaba, ben Atilla Keskin." dedi.

Belki Keskin soy isimli çok arkadaşımın olması ve hepsini çok sevmemden dolayı samimiyetle: "Hoş görün, ama sizi tanıyamadım." dedim. Dostane sesiyle bu sefer: "Ben yazar Atilla Keskin" dedi ama ismi bana hiçbir şey ifade etmiyordu. Çok özür dileyerek bir kez daha tanıyamadığımı söyledim. Kısa bir sessizlikten sonra: "Ben 68'lilerden Deniz Gezmiş'lerin yoldaşı Atilla Keskin" deyince gayri ihtiyari çok heyecanlandım. O an aklıma ilk gelen bir mahkeme fotoğrafıydı. Fotoğrafta sanık sandalyesinde oturan üç kişiden ortada oturan Deniz Gezmiş'ti. Onun solunda Yusuf Arslan oturuyordu ama sağındaki kalın gözlük çerçeveli olan yoldaşlarının adını hiç bilmiyordum. O mu idi acaba? Heyecanlı sesime çeki düzen verdim ve tanımamış olmamın cahilliğimden kaynaklı olduğunu söyleyerek özür diledim.

"Rica ederim, kardeşim." dedi.

Hakkımda araştırma yaptığını, romanlarımla, müzik yaptığım eşim Halûk'la beraber News Channel TV Zındî'ye hazırladığı 'Hayat ve Sanat' programı için Brüksel'e, iki çekime davet etti. 5 Mart'ta Hamburg'da HDK/HDP'nin düzenlediği Edebiyat-Sanat ve Siyaset Günlerine davetliydi. Belki orada tanışıp, kitap alışverişi yapabileceğimizi söyledi. Ama maalesef ben Hamburg'da değildim, karşılaşamayacaktık. Onun geleceği gün kısa, tek kişilik bir oyun ve kitaplarımla Aachen Barış İnsiyatifinin "8 Mart Kadınlar Günü" etkinliğine katılıyordum. İkimiz de farklı yönlere yollardaydık.

Telefonu kapatmadan birkaç

haber, yazı göndermek; hakkında bilgi edinmem için mail adresimi aldı. Son olarak ta, benim için Hamburglu ortak bir dostumuza bir kitabını bırakacağını söyledi. Ben de romanlarımı onun evine postalayacaktım. Memnuniyetle kabul ettiğim davetinin ardından on dakika geçmemiş, mailime bilgiler gelmişti bile. O mahkemede THKO davasında yargılanan kalın gözlüklü, yoldaşları arasında adı ATO olan 68'linin de Atilla Keskin olduğu artık kesindi.

Öğrencilik yıllarında ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü'ne başkanlık da yapan ATO'yu tanımıyorum desem de ütopyaları uğruna yoldaşlarının yaşadıklarını duyarak büyüdüm. Dar ağacına giden yoldaşlarını; Deniz'leri bilmeyen mi var? Peki, onların geride kalan, belki kimimizin adlarını bile hatırlamadığı ya da hiç bilmediği yoldaşlarına ne oldu?

1972 yılının 6 Mayıs'ında, daha aydınlık günler için aynı yola baş koyduğu yoldaşlarını inançları uğruna kaybedenler, onlar dar ağacına götürülürken yavaş yavaş tükenen zincir, demir kapı seslerine tüm benlikleriyle asılı kalanlar, saniyeler ilerledikçe kalpleri, ruhlarıyla cezaevi sessizliğine gömülenler, hepsi söz birliği etmiş gibi başları dimdik durup ağlamayanlar, o gün ve her yaşadıkları gün onları anarak ölüp dirilenler...

Onlar yakın Türkiye tarihinden önce, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun öncüleri olarak adalet ve özgürlük için verdikleri mücadeleyle halkların gönlüne işlenip kalplerine yazıldılar. Bağımsız bir ülke ve o ülkede halkların kardeşçe yaşaması için verilen haklı mücadelelerine Türkiye halklarını inandırmayı başardılar. Ülkenin en iyi üniversitesinde okumaya hak kazanmış 68'liler cezaevine bile girseler; her yerde önce kütüphane, fikir atölyeleri kuran çoğu 23 yaşındaki gençlerdi. Ve umudu nerdeyse tükenmiş bir toplumu ütopyalarıyla harekete geçirip, beş yüz bin kişinin katıldığı mitinglerde alanlara çıkarabildiler. İnsanları sadece politikaya, siyasete değil; okumaya, araştırmaya, bilgilenmeye, şiire, romana, müziğe, dansa, resme, tiyatroya, felsefeye, sanata yönlendirmeyi başardıkları için çok sevildiler, unutulmuyorlar.

4. DOSYA

Yargılandıkları davalarda on sekiz gence idam kararı çıkar. Mahkeme ilk üç dosyayı onaylar. 6 Mayıs 1972 günü Mamak Cezaevinde sırasıyla: Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve son olarak Hüseyin İnan (Dede) idama götürülür. Dede darağacına götürülmeden can yoldaşı ATO'ya bir vasiyet bırakır: "Eğer bir gün kurtulursan bu zindanlardan, eğer bir gün özgür olursan; bir sevdiğin olursa ve ondan da bir oğlun olursa, ne olur, benim adımı koy!" der...

Her yerde: "Bizim çocukları astılar!" ağıtları dolanırken ülkenin masumiyeti, direnişi, onuru ve geleceği de çoktan idam edilmiştir. Dördüncü doysa onaylansa; bir kişi daha idama götürülse bu Atilla Keskin olacaktır.

ATO idama götürülmez, dört yıl daha Mamak ve Niğde Cezaevlerinde kalır. Cezaevinin ardından 1977 yılında Almanya'ya zorunlu sürgüne gider. Ve orada Dede'nin dediği olur; ATO güzel bir Kürt kızıyla tanışır. 1980 yılında sürgünde bir oğulları dünyaya gelir. Tabii ki can yoldaşının vasiyeti üzere ona İnan adı verilir. Ardından 3 yaş küçük kardeşi Cem doğar. Her çocuk çok özeldir, fakat İnan hem çok özel hem de çok zekidir. Öyle ki okulundaki başarılarından dolayı sınıf atlamaya hak kazanır. Ailenin neşesi, gururu İnan, hayatla dopdoluyken on iki yaşında vahim bir kazayla yaşama veda eder. Ve yine bir Mayıs ayıdır, ATO oğlunun trajik ölüm acısıyla sanki yıllarca içinde tuttuğu yoldaşlarının acısına da ağlar.

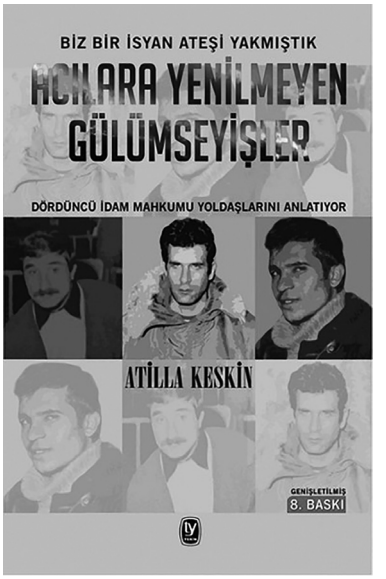

Gülsen Gülbeyaz Kardeşim,

Özgür, paylaşımcı, barış içinde yaşanılacak bir dünya özlemiyle, sevgiyle...

Atilla Keskin, 05.03.2017, Hamburg

19 Nisan'da, Halûk ve ben sırtımızda gitarlar, çantamda birkaç kitabım Brüksel'e doğru yola çıkmıştık bile. Yukarıdaki ithafla imzalayıp bıraktığı, elime çok geç geçen kitabı 'Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler'i daha okuyamamıştım. Hakkında 68'li olmasının dışında çok az şey biliyordum. Brüksel havaalanından özel araçla alınıp televizyonun misafirhanesine vardığımızda ATO daha gelmemişti. Onu beklerken misafirhanenin dolapları bordo

renkli lüks mutfağında, program çekimleri için gelen başka konuklarla tanışıp keyifli sohbetler yaptık.

Köln'den trenle gelen ATO bizden birkaç saat sonra misafirhaneye vardı. Onu Brüksel merkez tren istasyonundan alan şoför, aracın ön koltuğunda oturan ATO'yu kollarından tutuyor, onun arabadan inmesine, iki koltuk değneğiyle ayakta durabilmesine yardım ediyordu. O sırada göz göze selamlaştık. 72 yaşındaydı ve gözlerindeki gülen, güçlü ifadeyle çok daha genç görünüyordu. Yine gözlüklüydü ama kalın çerçeveli değildi. Ve bıyıksızdı. Birkaç ay önce ağır bir ameliyatla bacağına platin yerleştirilmiş bedenine uyum sağlamadığı için çıkarılıp tekrar yenisi takılacaktı. Hem de program çekimlerinden birkaç gün sonra…

Misafirhanenin girişindeki iki basamaklı merdiveni çıkması için ona hep beraber destek olduk. Nasıl bir acıya dayandığı gülümseyen yüzünden değil, yürüyemediğinden belliydi. Bu durumda programı iptal etmemesine şaşkındım. Koridorda iki koltuk değneğiyle bir ayak boyu zar zor ilerliyor, bir yandan da nazik, sakin, sevgi, saygı dolu hâl ve tavırlarıyla: "Çocuklar yolculuğunuz nasıl geçti, rahat mısınız, bir ihtiyacınız var mı?" diye soruyordu. Havlumuz, yemeğimiz, anahtarlar, iki çekimin saat bildirimleri… Her şeyi ayak boyu ilerlerken düşünmesi, kontrol etmesiyle beni sanki büyülüyordu.

Nasıl becerebildiyse sabah stüdyoya en erken gelen O'ydu. Beni cep telefonumdan arayıp stüdyoda beklediğini söyledi. Koltuk değnekleri ve ayak boyu adımlarla misafirhaneyle stüdyo arası birkaç yüz metrelik mesafeyi nasıl yürüdüğünü hâlâ bilemiyorum. Stüdyolarda onu gören televizyonun her emektarı; kameramanlar, yönetmenler, temizlikçi, aşçı, güvenlikçi, şoför samimiyetle, saygıyla, sevgiyle: "Atilla Abi hoş gelmişsin. Heval hoş geldin!" demeden geçmiyordu.

Hepsini tek tek selamlıyor, hâl hatır soruyordu. 48 saatlik zamanımızın çoğunu sağlık sorunlarına rağmen stüdyoda çalışarak; program hazırlıklarıyla geçirdi. Biz de onun yanında.

Aslında ağrıdan ne oturabiliyor ne de yürüyebiliyordu. Ama buna rağmen işlerini sıraya koymuş, tek tek bitiriyor; çalışıyordu. Çalıştığı herkesle aynı içtenlikle hümanist, paylaşımcıydı. Konu ne olursa olsun insanları hep dikkatle dinliyor, gülümseyerek bakıyordu. Tanıştığımız andan itibaren ve yayın, çekim sırasında ben ona ısrarla "Atilla Bey" diye hitap ederken, o bana saygıyla, sevgiyle "Gülsen Kardeş" diyordu. Çok mutlu olduğum bu hitapla çekim sonrası bey gidip yerine Atilla abi gelince sohbetlerimiz daha da samimiydi.

Stüdyodaki koltuğa üç kişinin yardımıyla, ağrıya rağmen hiç sızlanmadan, şikâyet bile etmeden oturdu. Kayıt sırasında sakinliğinden, yüzündeki gülümseyen ifadesiyle hiçbir şey belli olmuyordu. ATO'nun çok iyi yapmış olduğu organizeyle bir hafta sonraki yayın için sabah beni kitaplarımla tanıttığı bölüm kaydedildi. Sanki canlı yayınmış gibi hiç kesmeden, bölmeden çalıştık. Bir 68'linin program yapımcısı ve moderatör olarak karşımda oturması beni yeterince heyecanlandırıyordu. Sorularla ilgili hiçbir ön hazırlık yapmamıştık, programın başından sonuna kadar sürpriz sorularından romanlarımı detaylı okuduğunu anlıyordum. Bu çok sevindiriciydi. Özellikle "Elsa'nın Vasiyeti" ile ilgili sorularla birinci ve ikinci dünya savaşlarını ve günümüze etkilerini, daha birçok konuyu konuştuk. 50 dakikanın nasıl geçtiğini fark etmedim bile. Aynı gün öğlen sonrası canlı yayınlanan Hayat ve Sanat programında da müzik ve sohbetle ağırladı.

Büyük keyif alarak bir günde tamamladığımız çekimlerden sonra ki gün sabah yola çıkıyorduk. Aynı araba önce ATO'yu Brüksel tren istasyonuna bırakacaktı. Yol boyunca son çalışmasından; yeni yazdığı romandan konuştuk. İstasyona vardığımızda önündeki yoğun trafiği engellememek için hızlıca vedalaştık. Havaalanına gitmek için araba hareket ettiğinde arka camdan ona baktım. Koltuk değneklerinden destek alarak kaplumbağa yavaşlığıyla ama kendinden emin ayak boyu adımlarla istasyonun kapısına ilerliyordu.

Anı romanı 'Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler' şimdilerde sekizinci baskıyı yapmış. Bana hediye ettiği yedinci baskıdan. Belçika dönüşü, artık bana çok tanıdık gelen ATO'nun içten, huzurlu sesiyle sanki o bana okuyormuş gibi okudum. Romanı katledilen yoldaşlarını, ölen yeğenini ve oğlunu kısacası ölümü, ölenleri anarak başlıyor. "Bu kitapta okuyacaklarınız; katledilen yoldaşlarımla bir tür dertleşmeler, iç dökmeler, yazışmalardır." diyor önsözünde. "Ölümün acısını, kederini; neşeye, sevince dönüştürmeye çalıştım." … "Belki de yüreğimde beynimin derinliklerinde, uykularımı bölen, günler boyu beni uyutmayan, adını doğru dürüst koyamadığım; korku mu, çığlık mı, acı mı ne olduğunu

tanımlamakta güçlük çektiğim garip bir duyguyu kusmak, rahatlamak için; önce Ölüm'e ilişkin yazmaya karar verdim."

Paylaşmak...

"Sosyalist geleneğimizin en temel unsurundan birisi idi. Ama neyi paylaşacaktım? Acıyı, kederi, hüznü zulmü mü? Elbette, hayır! Biz, güzellikleri, zenginlikleri, neşeyi, sevinci paylaşmak için yola çıkmamış mıydık?"

Çok samimi ve çok etkileyici bir dille yazdığı anılarında ülkemdeki yiğit insanların en insani hâllerini anlatmış ATO. 68'lilerin; yoldaşlarının kahramanlık, mücadele anılarını değil genç birer birey olarak yol arkadaşlarıyla yaşadıklarını, kalbiyle hissettiklerini, gördüklerini anlatıyor. Okurken kâh hüzünlendim, kâh güldüm. Günlerce aklımdan çıkmadılar, onları düşünürken sanki hep zincir sesleri, demir kapıları duydum ve çok üşüdüm.

"Arkadaşlarım, kısa ve onurlu yaşamlarında, yiğitliğin, kahramanlığın destanını, yaşamlarıyla başta kendileri yazdılar. Ben onların bizzat kendilerinin yaşayarak yazdıklarını tekrar etmekten elimden geldiğince kaçındım." ... "Saf, süzülmüş bir ütopyaya sahipti yoldaşlarım. Onlar insan sevgisini, emekçi sevgisini, yurt sevgisini, paylaşımcılığı, sosyalizme olan inançlarını, duyguların en üst noktasında, katıksız, hilesiz, dosdoğru yaşadılar..."

ATO konulan yasakla kırk yıllık mülteciliğinin 25 yılı Türkiye'ye girememiş:

"Yaklaşık otuz sene sonra ülkeme döndüğümde, bana en büyük acı veren gerçeklik şu oldu: Gençler, yeni nesil, büyük ölçüde ütopyalarını yitirmişti. Elbette bu gencecik insanların bir özrü değildi. Hırsızlar, zorbalar, zalimler, yeni neslin bir ütopyaya sahip olmaması için maddi, manevi seneler süren korkunç bir savaş açmışlardır. Onların güzel duygularını, gençlik ateşlerini, ütopyalarını, işkenceyle, gerici faşist propagandayla cezaevleri, açlık ve eğitimsizlikle çalmışlardı."

Başarılı geçen protez ameliyatından birkaç gün sonra Atilla abiyle telefonlaştığım gün bana ilk normal adımını attığını, yakın zamanda da rehabilitasyon programına alınacağını anlattı. Eminim birkaç aya kalmadan onu tekrar 'Hayat ve Sanat' programında konuklarını ağırlarken seyredebileceğiz.

Bu kuşağın her dönemini yaşamış, adı Deniz Gezmiş'lerin arkadaşı bir yazar olarak anılan Atilla Keskin; ATO, ODTÜ gibi bir üniversitede okumuş olmasına, iki dil bilmesine rağmen, sürgünde aç kalmamak için inşaat işçisi, pizza dağıtımcısı, tuvalet temizlikçisi gibi birçok işte çalışır. Sürgünde ve zor koşullarda da olsa her zaman aynı verimlilikle üretmeye devam eder. Yıllarca başka isimler altında çeşitli gazetelere yazılar yazar, yanı sıra anılarını romanlaştırır, çocuk hikâyeleri yazar.

Dostluk, Çiçekler Susunca, Herkesin Bir Deniz Gezmiş Öyküsü Vardır, İlticacı İzine Gitmek İsterse, Bir Başka Kandil Kırk Yıl Önce...Kırk Yıl Sonra, Otuz Yıllık Hasret, Afyonkarahisar: Bir Gençlik Rüyası Baba Ben Hiç Şeker Çalmadım, Zorunlu Yalnızlık, Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler anı romanları ve Bisikletler de Uçar, Yıldızlar da Yağar, İki Dünya, Noel Ağacı adlı çocuk kitapları ATO'nun yayınlanan eserleridir.

Belçika'dan Hamburg'a bir 68'liyi tanımanın onuruyla döndüm. Ne mutlu bana ki bu özel davetle onlardan birini; Atilla Keskin'i tanımak, onunla kitapları, gelecek projeleri, müziği konuşmak, sevgiyle, saygıyla dolu anlar paylaşmak şansını yaşadım.

Biliyorum ki, en fazla yirmi ya da otuz yıl sonra bu dünyada 68'lilerden kimse kalmayacak. Ama sosyalist ütopyaları; bağımsız bir ülke ve o ülkede halkların kardeşçe yaşaması için verdikleri haklı mücadeleleri kuşaklar boyu bir miras olarak yaşatılmaya devam edecektir.

68'lilere...

Saygı ve sevgilerimle... ■

SABAHATTİN ALİ
YAŞAMI VE MÜCADELESİ ÜZERİNE

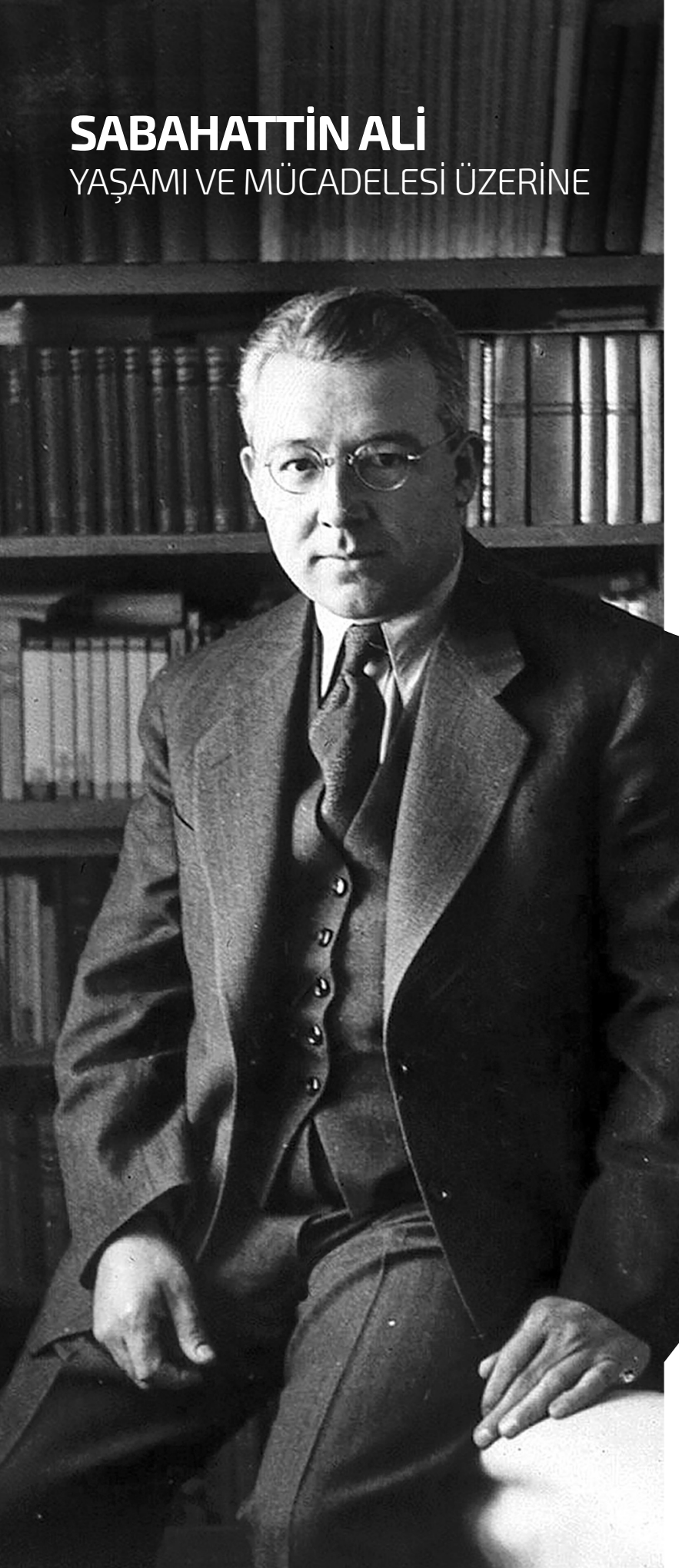

■ **MEHMET DESDE**

Sabahattin Ali 25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğar. Babası Ali Selahattin Bey'in görevi yüzünden sık sık şehir değiştiren Sabahattin Ali, ilköğrenimini Üsküdar, Çanakkale ve Edremit'te tamamlar. İlkokul öğrenimini tamamladıktan sonra Balıkesir Öğretmen Okulu'na parasız yatılı öğrenci olarak girer. Edebiyata ilgi, ilk kalem denemelerini okulda çıkarttıkları gazetede şiir ve öyküler yazarak yapar.1926'da İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun olur.

Yozgat'ta bir yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nın açtığı sınava girer. O dönemde yabancı dil öğretmeni açığını gidermek için öğretmen okulu mezunları yurt dışına gönderilmektedir. Sınava girer ve Almanya'ya gitmeye hak kazanır. 1928'de Postdam'da Almanca kursuna başlar. Orada batı edebiyatını tanır, özellikle Rus yazarlarını okur. Şiir ve öyküler yazar. Almancayı öğrenir. Bu dönem, Waimar Cumhuriyeti dönemidir. Bu dönem, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizin bütün ağırlığı ile kendini his ettirdiği dönemdir. Bu dönemde komünist işçi hareketi de gayet güçlüdür. Hitler faşizmi de giderek yükselen bir hareket konumundadır. Dört yıl kalmak için gittiği Almanya'dan iki yılı bitirmeden 1930 Mart'ında Türkiye'ye geri döner. Almanya dönüşü Bursa'nın Orhaneli ilçesine ilkokul öğretmeni olarak atanır. 1930 Eylül'ünde, Gazi Eğitim

Enstitüsü'nde Almanca yeterlilik sınavına girer ve ardından da Aydın Ortaokulu'na Almanca öğretmeni olarak atanır.

Hapis Yılları…

Aydın'da komünizm propagandası yaptığı suçlamasıyla yargılanır. Üç ay tutuklu kaldıktan sonra 9 Eylül 1931'de hapisten salıverilir. Yargılama sonucunda beraat eder. Hapisten çıktıktan yirmi bir gün sonra Konya Ortaokulu'na atanır. Arkadaş ortamında okuduğu iddia edilen bir şiir ile Türk devlet yöneticilerini (Atatürk/İnönü) aşağıladığı suçlaması ile 22 Aralık 1932'de tutuklanarak Konya hapishanesine konulur.Tutuklanmasına neden olan şiir şöyledir:

Memleketten Haber/Hey anavatandan ayrılmayanlar/Bulanık dereler durulmuş mudur?/Dinmiş mi olukla akan o kanlar?/Büyük hedeflere varılmış mıdır?/Asarlar mı hâlâ Hakk'a tapanı?/Mebus yaparlar mı her şaklabanı?/Köylünün elinde var mı sabanı?/Sıska öküzleri dirilmiş midir?/Cümlesi beli der enelhâk dese/Hâlâ taparlar mı koca terese?/İsmet girmedi mi hâlâ kodese?/Kel Ali'nin boynu vurulmuş mudur?

Sabahattin Ali, Konya Asliye Ceza Mahkemesi tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırılır. Yargıtay'da verilen cezaya iki ay daha eklenir ve ceza 14 aya çıkar. 29 Nisan 1933'de devlet memurluğundan atılır. 12 Mayıs 1933'te Sinop hapishanesine gönderilir. Sinop hapishanesinde, "Hapishane Şarkısı" adını taşıyan 5 parçalık bir şiir demeti yazar. Bu şiirler birden beşe kadar numaralandırılır. İlk şiirinde bir kartal gibi özgürce yaşamayı seven birisinin bir dal gibi kırılıp hapse girmesi ve sevdiklerinden ayrı düşmesi anlatılır. Pınarlar gibi coşkun biri için bir avuçluk hücreye kapatılmak büyük bir talihsizliktir. İkinci şiirde, sevgiliden uzak kalmak ve unutulmak korkusu eklenir. Üçüncü şiirde içeri ile dışarıyı kıyaslar. Dışarda bahar yaşanmaktadır. Baharın yaşandığı bir dönemde içerde günler geçmez. Dördüncü şiirinde, bazı dostların kendisini unuttuğundan yakınır. Kendisini mutlu eden tek şey sevgidir. Bir tek o sevgiliye güvenir. Beşinci şiirde kendisine moral vermeye çalışır. Sinop zindanında bile gönlüne "Aldırma gönül, aldırma" diye seslenerek yüreğindeki umudu karartmamaya çalışır. "Aldırma gönül, aldırma" şiiri bestelendi ve birçok sanatçı tarafından seslendirildi. 29 Ekim 1933'te cumhuriyetin 10. yılı için ilan edilen aftan yararlanarak serbest kalır. Hapiste kaldığı süre 10 ay 7 gündür.

Yaşam mücadelesi…

Sabahattin Ali serbest kaldıktan sonra, yeniden göreve atanabilmek için Ankara'ya gider. Millî Eğitim Bakanlığı'na başvurarak yeniden göreve alınmasını talep eder. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hikmet Bayur, ondan eski düşüncelerinden vazgeçtiğini ispat etmesini ister! Bu istek üzerine 15 Ocak 1934'te, Varlık Dergisi'nin 13. sayısında "Benim Aşkım" adlı şiiri yayınlanır. Bu şiirde Atatürk'e bağlılığını göstermeye çalışır! 30 Eylül 1934'te Milli Talim ve Terbiye'de ikinci sınıf düzeltmen olarak devlet memurluğuna geri döner. Atatürk için yazılan "Benim Aşkım" şiiri şöyledir:

Bir kalemin ucundan hislerimiz akınca/Bir ince yol onları sıkıyor, daraltıyor;/Beni anlayamazsan gözlerime bakınca/Göğsümü parçala bak kalbim nasıl atıyor./Daha pek doymamışken yaşamanın tadına/Gönül bağlanmaz oldu ne kıza, ne kadına…/Gönlüm yüz sürmek ister yalnız senin katına./Senden başka her şeyi bir mangıra satıyor./Sensin, kalbim değildir, böyle göğsüme vuran,/Sensin "Ülkü" adıyla beynimde dimdik duran./Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran;/Seni çıkarsam, ömrüm başlamadan bitiyor./Hem bunları ne çıkar anlatsam bir dizeye?/Hisler kambur oluyor dökülünce yazıya./Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye./Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor.

16 Mayıs 1935'de Aliye Hanım'la evlenir. Yayın dairesine atanan Sabahattin Ali, ek olarak Almanca dersleri de vermektedir. 30 Eylül 1937'de kızı Filiz dünyaya gelir. Eskişehir'de yedek subay olarak askerliğini yapar.1 Mayıs1938'de terhis olur. 10 Aralık 1938'de Musiki Muallim Mektebi'nde Türkçe öğretmeni olarak göreve başlar. 1940 yılında yeniden askere alınır. Askerliğini yaptıktan sonra Ankara Devlet Konservatuarı'nda Almanca (1941-1945) öğretmenliği yapar. 1944 Eylül'ünde bir buçuk ay yeniden askerlik yapar.

Faşist Baskılara Karşı Mücadele…

"İçimizdeki Şeytan" romanı milliyetçi kesimde büyük tepki toplar. Nihal Atsız ırkçı/faşist hareketin lideridir. Nihal Atsız ve tayfası Nazi Almanya'sının hayranıdır. Nihal Atsız "İçimizdeki Şeytanlar" adlı broşürünü Ağustos 1940'ta yazar. Broşürde Sabahattin Ali'ye *"Kirye Sebahattinaki. Yahut fikirlerine ve irfanına göre yoldaş Sabahattin Aliyef. Sen, kanı bozuk Oflu Rum dönmesi ve Marks'ın fikri veledi! Türk olmamanın, yüksek tahsilli olmamanın verdiği kıskançlıkla yanıp kavrularak kendinden üstün gördüğün herkese saldırıyor ve yetişemediğin her*

salkıma tilki gibi "olmamış" diyip geçiyorsun." ("İçimizdeki Şeytan", Nihal Atsız, s.8, İrfan Yayıncılık, 2015 İstanbul) diye seslenir! Bu ırkçı söylemler güya Sabahattin Ali'nin yazdığı "İçimizdeki Şeytan" kitabına cevap niteliğindedir! Nihal Atsız Mart-Nisan 1944'te, kendisinin çıkardığı "Orhun" dergisinde, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben iki açık mektup yazar. Nihal Atsız, bir komünistin devlet organlarında görev yapmasını eleştirir! Nihal Atsız, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda dramaturg olarak çalışan Sabahattin Ali'yi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi folklor hocası Pertev Naili Boratav'ı, İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü öğretim üyesi Prof. Sadrettin Celal Antel'i ve eski milletvekili, dilbilimci Ahmet Cevat Emre'yi de "vatan haini komünistler" olarak suçlar! Şükrü Saraçoğlu hükümeti konjonktürel duruma göre hareket etmektedir. Bu dönem İkinci Dünya Savaşı'nın Sovyetler Birliği lehine geliştiği dönemdir. Saraçoğlu hükümeti, Sovyetler Birliği ve batı devletlerine bir jest yapmak için fırsat kollamaktadır. Nihal Atsız, Boğaziçi Lisesi'ndeki öğretmenlik görevinden atılır.

Sabahattin Ali, Nihal Atsız hakkında hakaret davası açar. 26 Nisan 1944'te birinci duruşma yapılır. Nihal Atsız davayı 'vatanseverlerle hainlerin savaşı' olarak niteler! Nihal Atsız'ın mesajını alan ırkçı 'vatansever' gençler galeyana gelir! Ulus meydanında gösteriler düzenlenir. Sabahattin Ali'nin kitapları yakılır. Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü öğrencilerinden Osman Yüksel Serdengeçti, Sabahattin Ali'ye fiziksel saldırıda bulunur. 3 Mayıs 1944'te ikinci duruşma yapılır. Adliye önünde toplanan faşistler Sabahattin Ali aleyhinde gösteri yapar. Duruşma esnasında içeride ve adliye önünde "İstiklal Marşı" okunur. Duruşmada, Sabahattin Ali ne zaman ağzını açsa, Nihal Atsız ve yandaşları tarafından alkışlar ve sloganlarla susturulmaya çalışılır! Mahkeme heyeti bu taşkınlıklara sessiz kalır. 9 Mayıs 1944'te üçüncü duruşmada mahkeme kararını açıklar. Nihal Atsız altı ay ceza alır. "Sicilinin temiz olması" gerekçe gösterilerek ceza dört aya indirilir ve tecil edilir. Sabahattin Ali, Nihal Atsız'a karşı açtığı hakaret davasını kazanmasına rağmen tepkilerden kurtulamaz. Olaylı duruşmalar sonunda bakanlıkça öğretmenlik görevinden alınır.

Dönem "Milli Şef" iktidarı ve tek parti dönemidir. Tan Matbaası baskını, bizzat Cumhuriyet Halk Partisi öncülüğünde hayata geçirilir. 3 Aralık 1945'de, CHP'nin yayın organı olan Vatan Gazetesi'nde Hüseyin Cahit Yalçın imzasıyla, "Kalkın ey ehl-i vatan" başlıklı bir makale yayınlanır. Yalçın makalesinde, "memleketini sevenleri komünistlere karşı mücadeleye" çağırır! Yalçın'ın hedef gösterdiği komünistler, Tan Gazetesi'nin sahibi olan Sabiha ve Zekeriya Sertel'dir. Yalçın'ın yazısı üzerine aynı gün İstanbul Üniversitesi'nde aynı çağrı yapılır. Sınıflarda "Kalkın ey ehl-i vatan" yazısı dağıtılır. Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, İlhan Selçuk gibi isimler o dönem İstanbul'da üniversite okumaktadır. Baskının kışkırtıcılarından biri de Cumhuriyet Gazetesi'dir. 4 Aralık 1945'de, CHP İstanbul İl Başkanlığı tarafından örgütlenen faşistler, ellerinde demir çubuklar, baltalar ve kırmızı boyalar olduğu hâlde Tan Matbaası'na doğru yürüyüşe geçer. Güruhun içinde Süleyman Demirel, bir dönem bakanlık da yapan Cumhuriyet gazetesi yazarı Orhan Birgit, yine eski CHP'li bakanlardan Ali İhsan Göğüş ve İlhan Selçuk da vardır. Baskının nasıl gerçekleştiğini, Zekeriya Sertel anılarında şöyle anlatır:

"4 Aralık 1945 gününün sabahı üniversiteli faşist gençler ellerinde önceden hazırladıkları baltalar, balyozlar ve kırmızı mürekkep şişeleriyle matbaaya saldırdılar. Orada bekleyen polisler olup bitene seyirci kaldılar. Görevlerini yapmaya kalkmadılar. Göstericiler, baltalarla matbaa kapısını kırıp içeri girdiler. Makinaları balyozlarla kırdılar. Binanın camlarını indirdiler. İçindeki eşyayı kırıp döktüler. Sonra ellerinde kırmızı boya şişeleriyle (Serteller nerede?) naralarıyla bizleri aramaya koyuldular. Amaçları, bizi çırılçıplak soyup üzerimize kırmızı boya dökmek ve sonra önlerine katıp sokaklarda (İşte kızıllar,) diye sergilemekti." ("Hatırladıklarım", Zekeriya Sertel, s.269, Remzi Kitabevi, 2000, İstanbul)

Sol yayınlar satan ABC ve Ber-

DAĞLAR

Başım dağ saçlarım kardır,
Deli rügarlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır.

Şehirler bana bir tuzak,
İnsan sohbetleri yasak,
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.

Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göğe yakındır başları;
Benim meskenim dağlardır.

Yarimi ellere verin;
Sevdamı yellere verin;
Elleri bana gönderin:
Benim meskenim dağlardır.

Bir gün kadrim bilinirse,
İsmim ağza alınırsa,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.

rak kitabevleri de yağmalanır. Beyoğlu'nda Görüşler dergisi ve Yeni Dünya gazeteleri tahrip edilir. Görüşler dergisi TKP'nin çizgisinde yayın yapmaktadır. Yeni Dünya gazetesinin sahibi Sabahattin Ali ve Cami Baykurt'tur. Faşistlerin saldırısında çok sayıda kişi yaralanır. Faşistlerin attığı temel slogan "Allah Allah, Komünistlere Ölüm!" şiarıdır. Tan Gazetesi ve diğer dergi ve gazatelerin saldırıya uğradığı dönemde İstanbul'da sıkıyönetim vardır. Göstericilerden yargılanıp mahkûm olan olmaz. Yağma hareketine maruz kalan gazetenin sahibi Zekeriya Sertel, eşi Sabiha Sertel, gazetenin yazarlarından Nailhan Çakırhan hakkında daha önce yayımlanmış bazı yazılardan dolayı davalar açılır.

Görüşler Dergisi'nin yazarlarından Aziz Nesin, üç yıl sonra 5 Şubat 1948'de şöyle yazar:

"Ey Türk Faşisti! Birinci vazifen Türk matbaalarını yıkmak, makineleri ısırmak, demirleri dişleyip duvarlara saldırmaktır. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli, gazeteleri çamurlara serip üzerinde ağzın köpürünceye kadar tepinmektir. Bu temel partinin hazinesidir. Bir gün nümayiş yapmak için emir alırsan, bütün polisleri yanı başında bulacaksın.

Meydanlarda, kitaplarını yaktığın, namuslu insanlar, bütün dünyada eşi emsali görülmemiş şekilde işkenceye tabi tutulabilir. Emniyet müdürlüğümüzde dövülebilir. Demir Ahmet tarafından sövülebilir. Bütün malları mülkleri zapt edilmiş matbaaları yıkılmış, gazeteleri kapatılmış, evleri tarumar edilmiş, çoluk çocuğu dağıtılmış, haneleri işgal, kendileri perişan edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere Amerika'dan borç dahi alınabilir. Hatta bu borç alınan paralar ziyafetlerde yenilebilir.

LEYLİM LEY

Döndüm daldan düşen kuru yaprağa
Seher yeli dağıt beni kır beni
Götür tozlarımı burdan uzağa
Yarin çıplak ayağına sür beni

Aldım sazı çıktım gurbet görmeye
Dönüp yare geldim yüzüm sürmeye
Ne lüzum var şuna buna sormaya
Senden ayrı ne hal oldum gör beni

Ayın şavkı vurur sazım üstüne
Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne
Gel ey hilal kaşlım dizim üstüne
Ay bir yandan sen bir yandan sar beni

Yedi yıldır uğramadım yurduma
Dert ortağı aramadım derdime
Geleceksen bir gün düşüp ardıma
Kula değil yüreğine sor beni

Ey faşist yumurcakları! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi bütün bu yapılanları kâfi görmeden, vazifen matbaaları yıkmak, makineleri ısırmak, namuslu vatanperverleri parçalamaktır. Muhtaç olduğun kazma, balta, Halk Partisi"nin ambarlarında mevcuttur." (Zincirli Hürriyet sayı 1/5 Şubat 1948. Zincirli Hürriyet Mehmet Ali Aybar'ın çıkardığı bir dergidir.)

Marko Paşa Dönemi…

25 Kasım 1946'da Marko Paşa'nın ilk sayısı yayınlanır. Marko Paşa, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz ve Mustafa Mim Uykusuz tarafından çıkarılan haftalık bir mizah dergisidir. Marko Paşa, dönemin tek parti iktidarı tarafından sürekli olarak soruşturma ve kovuşturma geçiren, kapatılan; farklı siyasal grupların boy hedefi haline gelen bir yayındır. Bir dönemin tüm olumsuzluklarını yaşayan, hatta Sabahattin Ali'nin bir devlet operasyonu ile öldürülmesinde ki etkenlerden biridir. Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, derginin karikatüristi Mustafa Mim Uykusuz hapse girer. Aziz Nesin dört buçuk aylığına Bursa'ya sürgüne gönderilir. Marko Paşa ile doğrudan ilgili hemen herkes bedel öder, işkencelere maruz kalır. Marko Paşalıların özel hayatı, aile düzeni bozulur. Marko Paşa sık sık kapatılır ve isim değiştirmek zorunda kalır. Merhum Paşa, Malum Paşa, Öküz Paşa ve Ali Baba gibi adlarla yeniden yayınlanır. Marko Paşa, dört sayfadır. Siyah, beyaz basılmaktadır, renk istisna olarak kimi sayılarda logoda, Marko Paşa yazısında kullanılmaktadır. Görsel malzeme ön ve arka sayfada –kimi zaman orta sayfada kullanılan– karikatürler ve yazılar için çizilen vinyetlerden ibarettir. Marko Paşa'nın başyazarı Sabahattin Ali'dir. Aziz Nesin/Rıfat Ilgaz, mizahi anlatımlarla görüşlerini yazmaktadır. Sabahattin Ali, siyasi değerlendirmelere imza atmaktadır. Sabahattin Ali'nin İstanbul'da geçen matbaacılık ve yazarlık devri, dergilerdeki çalışmalar, cezalar, hapisler ve

çalkantılar içinde sürer.

Marko Paşa'nın ilk sayısı çıktığında, İstanbul'daki hiçbir gazete bayisi Marko Paşa'yı satmaz. Aziz Nesin'in birçok gazete bayisini dolaşması sonuçsuz kalır. Aziz Nesin, iki bin adet Marko Paşa'yı koltuğunun altına alıp sokağa çıkar. Eminönü ve Taksim'de dergiyi satar, kimi dükkânlara beşer-onar adet bırakır. Beyazıt, Fatih ve Edirnekapı semtlerinde iki bin adet daha satar ve dükkânlara bırakır. İki bin adet te taşraya gönderir. Derginin çıkışından iki gün sonra hiçbir gazetecide Marko Paşa kalmaz, hepsi satılır. Taşradan, il ve ilçelerden, "100 daha gönderin", "200 daha gönderin" diye mektup ve telgraflar yağar. Derginin tirajı giderek yükselir. Marko Paşa'nın satışı da 60-70 bine kadar çıkar. O sıralarda en çok satış yapan derginin tirajı 50 bindir. 16 Aralık 1946'da Marko Paşa polis baskınına uğrar. Aziz Nesin yaka paça gözaltına alınır. Emniyet Müdürlüğü'nde dayak yer. Kötü muameleye maruz kalır. Daha önce gözaltına alınan Sabahattin Ali de serbest bırakılır. Baskılar, takipler, tehditler ve ev baskınları devam eder. Marko Paşa karşıtı yayın ve gösteriler durmaksızın sürer. Marko Paşa'yı taklit eden haftalık dergiler piyasaya sürülür. Polis baskısı, parasızlık ve bayilerin dergiyi dağıtmak istemeyişleri nedeniyle artık dergi çıkamaz duruma gelir. Marko Paşa'nın son sayısı 19 Mayıs 1947 tarihlidir.

Ölüme Giden Yol…

Sabahattin Ali baskılardan bunaldığı için nakliyecilik işine soyunur. Mehmet Ali Cimcoz ve Adalet Cimcoz ile ortak olur. Nakliyeciliğe başlar. Hapishanede tanıştığı Berber Hasan, Mehmet Ali Cincoz, Adalet Cimcoz, Sabahattin Ali'yi öldürdü-

GEÇMİYOR GÜNLER

burda çiçekler açmıyor
kuşlar süzülüp uçmuyor
yıldızlar ışık saçmıyor
geçmiyor günler geçmiyor.

avluda volta vururum
kah düşünür otururum
türlü hayaller görürüm
geçmiyor günler geçmiyor.

dışarıda mevsim baharmış
gezip dolaşanlar varmış
günler su gibi akarmış
geçmiyor günler geçmiyor.

gönülde eski sevdalar
gözümde dereler bağlar
aynadan hayalin ağlar
geçmiyor günler geçmiyor.

yanımda yatan yabancı
her söz zehir gibi acı
bütün dertlerin en gücü
geçmiyor günler geçmiyor

---

günü güya itiraf eden Ali Ertekin, Milli Emniyet'in (MAH) adamları oldukları iddia edilmektedir. Sabahattin Ali'nin öldürülmesinin üzerinden 69 yıl geçtiği halde ölümünün üzerindeki sis perdesi hâlâ tam olarak kalkmadı. Rasih Nuri İleri, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi hakkında şöyle der:

"1- Sabahattin Ali Bulgar sınırında Ali Ertekin tarafından öldürülmedi.

2- Elimizdeki belirtilere göre, sınırı geçtiğini sandığı bir anda Milli Emniyet tarafından yakalandı.

3- Kırklareli Emniyet Müdürlüğü'nde sorgusu sırasında işkence edilirken öldü, konuşmadan öldürüldü.

4- Mart 1948'in son günleri ile Nisan 1948'in ilk haftası arasında vuku bulan bu cinayet kendisi ile birlikte kaçmak isteyen iki kişiyi yakalayabilmek için gizlendi, cesedi sınır civarında bırakıldı, çürüdü ve orada köylüler tarafından bulundu. Kendisi ile kaçacak iki kişi yakalanamayınca, Sabahattin'i yakalatan Milli Emniyet ajanı Ali Ertekin bu kez katil rolünü üstlendi. Bu sıfatla kendisini yakalattı." ("Sabahattin Ali Olayı", Kemal Bayram, s.442-443, Yenigün Yayınları, 1978, Ankara) Rasih Nuri İleri'nin bu anlatımı doğrudur. Marko Paşa'ya dadanan bir kişi Sabahattin Ali dost olur. Sabahattin Ali ile yakın ilişki kuran kişi Mehmet Ali Cimcoz ve eşidir. Rıfat Ilgaz, Sabahattin Ali'yi uyarır. Sabahattin Ali *"Evet Milli Emniyettendirler ama benim dostumdurlar, bana fenalıkları dokunmaz."* (Age. s. 444) cevabını verir. Sabahattin Ali, kendisine yönelik baskılardan bıkar. Yasal olarak pasaport alamaz. 1946 sonlarından ölünceye kadar durmadan gözaltına alınır. Sorgulanır, yargılanır, tutuklanır, serbest bırakılır. Sabahattin Ali, Marko Paşa'yı CHP iktidarına karşı keskin bir silah olarak kullanır. Ali Baba'yı yayınlar. Zincirli Hürriyet'te siyasi yazıları çıkar. Hikâye kitabı Sırça Köşk (1947), yürüttüğü siyasi mücadelenin bir parçasıdır. Siyasi hicvi sıkça kullanan, çekinmeden devlet eleştirisi yapan Sabahattin Ali, baskı ve sansürden bir türlü kurtulamaz. Tehlikeli görülen Sabahattin Ali ortadan kaldırılır. Öldürüldüğünde 41 yaşındadır.

Görecek günleri vardı; aldırmadı
Sabahattin Ali'nin özel mektupları
Nefes almak bile ne büyük nimet
Eleştirmen de mebus gibi üzümsüz adamdır
Cinayet üzerine tezler
Sabahaddin Ali davasında göze çarpan üç ihtimal

SABAHATTİN ALİ'NİN ESERLERİ

Öyküler...

Sabahattin Ali, Balıkesir'de 1925-1926'da "Çağlayan" ve "Irmak" dergilerinde yayımladığı şiirleriyle sanat hayatına başlar. Bu dergileri İstanbul'un büyük dergileri izler: Yedi Meşale, Resimli Ay, Varlık... Artık şiirleri yanında öykü de yazan Sabahattin Ali, özellikle öyküleriyle realist hatta toplumcu edebiyat akımının da öncüsü olur ve ilk toplumsal gerçekçi öyküleri (ilk öyküsü 30 Eylül 1930 tarihli "Bir Orman Hikâyesi"dir.) Resimli Ay dergisinde yayınlanır.

Sabahattin Ali'nin 1935'te çıkardığı ilk öykü kitabı Değirmen'dir. Değirmen'de toplam onaltı öykü yer almaktadır.1936'da Kağnı'da 13, 1937'deki Ses'te 5, 1943'deki Yeni Dünya'da 13, 1947'de Sırça Köşk'te 13 öykü yer alır. Kitaplarındaki öykülerinin toplam sayısı 60' tır. Sırça Köşk kitabında "Masallar" başlıklı ayrı bir bölüm vardır.

"Sırça Köşk"ün masallar bölümünde yer alan aynı adlı eseri bir sistem eleştirisidir. Sabahattin Ali, "Sırça Köşk" imgesini devlet yapısını sembolize etmek için özellikle kullanmaktadır. Sabahattin Ali iktidar sahiplerini ve baskıcı devlet sistemini eleştirirken iktidarın beslendiği ve onu besleyen araçları da açıkça ortaya koymaktadır. Yazar, devlet sistemini eleştirmekle yetinmez, sistemin haksızlıklarına karşı direnmenin nasıl olması gerektiğini de anlatır. Sabahattin Ali'nin 1947'de yazdığı "Sırça Köşk", 10 Temmuz 1948 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılır. Kararın gerekçesi bu öykünün "devlete başkaldırış" niteliğinde olmasıdır.

1- Değirmen, Remzi Kitabevi, İstanbul 1935.

2- Kağnı, Yeni Kitapçı, İstanbul 1936.

3- Ses, Yeni Kitapçı, İstanbul 1937. Daha sonraki baskılarda Kağnı ve Ses kitapları bir arada basılmıştır.

4-Yeni Dünya, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943.

5- Sırça Köşk, Remzi Kitabevi, İstanbul 1947.

Romanlar...

Kuyucaklı Yusuf: Kuyucaklı Yusuf Sabahattin Ali'nin ilk romanıdır. Sabahattin Ali'nin üç romanı da önce gazetelerde tefrika halinde yayınlanır. Daha sonra kitap olarak basılır.

Aydın'ın Nazilli ilçesi Kuyucak köyünde eşkıyalar bir evi basar ve karı-kocayı öldürür. Soruşturmaya gelen kaymakam dokuz yaşındaki Yusuf'u evlat edinir. Kaymakam, karısı Şahinde'nin yüzünden kendisini içkiye ve kumara verir. Kaymakam fabrikatör Hilmi Bey'e borçlanır. Zamanla Yusuf ve kaymakamın kızı Muazzez büyür. Kasaba kabadayısı Şakir, Muazzez'i rahatsız edince Yusuf tarafından dövülür. Yusuf ile Muazzez evlenir. Yusuf, Edremit'e yazı işleri kâtibi olarak atanır. Bir süre sonra ilçeye gelen yeni kaymakam Şakir'in ve babasının yakın dostudur. İzzet Bey adındaki bu yeni kaymakam Yusuf'u görevden alır ve süvari tahsildarı yapar. Artık Yusuf sürekli dışarıda çalışmak zorundadır. Bu arada Şahinde hanımın evi kaymakam ve ileri gelenlerin çalgı çengi yeri olur. Muazzez de fuhuşa yönelmek üzeredir. Bir akşam Yusuf eve gelir, evdeki herkesi öldürür. Karısını gömen Yusuf, atına atlar ve dağlara çıkar.

Romanda aşk ve evlilik teması iç içedir. Romanda dikkat çeken nokta kadınların görüşlerine önem verilmemesidir. Erkek egemen toplumu bu noktada kadına pek söz hakkı tanımamaktadır. Şahinde hanım evlendirilirken görüşü sorulmamıştır. Evlendirilen kişinin kaymakam olması, kariyer sahibi olması ölçüt olarak alınmıştır. Roman'da ekonomik koşulların belirleyici olduğu görülmektedir. Selahattin Bey bütün olumsuz özelliklerine rağmen kızını zengin olduğu için Şakir'e vermek için mücadele eder. Yusuf'la Muazzez'in evliliğinin yara almasında da ekonomik koşullar rol oynar. Yusuf' un evini geçindirecek bir işi ve gelirinin olmayışı, Muazzez'in annesini uygun olmayan yollara iter.

İçimizdeki Şeytan: Ulus gazetesinde 87 bölüm olarak tefrika edildikten sonra 1940'ta kitap olarak basılır. "İçimizdeki Şeytan"; realist akıma dayanarak realist bir üslupla yazılan ve kentte meydana gelen bir aşk romanıdır. "İçimizdeki Şeytan"da Balıkesir'den başlayıp İstanbul'da son bulan aşk serüvenleri anlatılır.

"İçimizdeki Şeytan"da aşk, para, halk, faşizm, aydın, doğa, ahlâk, müzik, sanat, kuvvet, ülkü gibi kavramlar romanın içine serpilmiş durumdadır. Bu kavramlar kahramanların ağzından roman içinde dile getirilir. Romanın yazıldığı dönem İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Türkiye'de Nazi Almanya'sına sempati duyanların sayısı az değildir. Sabahattin Ali, sağcıların, Turancıların, faşistlerin gerçek iç yüzlerini, çirkefliklerini romandaki kahramanları vasıtasıyla göstermeye çalışmaktadır. Nihat, İsmet Şerif, Profesör Hikmet, Şair İsmet Kâmil, Gazeteci Hüseyin bey gibi şahıs kadrolarıyla bu gerçek gün yüzüne çıkarılır.

Sabahattin Ali, toplumdaki olaylardan oldukça etkilenen bir aydındır. Toplumdaki olayları romanlarına ustaca aktarır. Toplum, edebiyatın hamurudur; ona gerekli malzemeyi sağlaması konusunda ise edebiyat sosyal çevrenin mayasıdır. İkisi sürekli bir etkileşim halindedir, mevcut olan sorunları, durumları ve duyguları ele almışlardır. Sabahattin Ali, 1940'lı yıllarda sanatın toplum için yapıldığı döneme eserleriyle damgasını vurur.

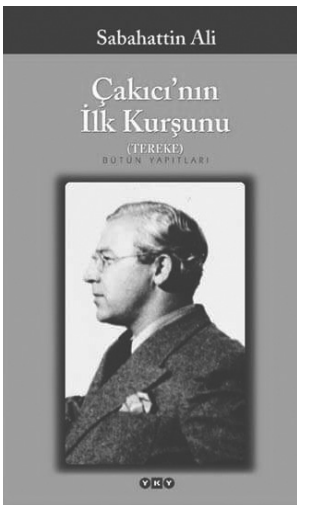

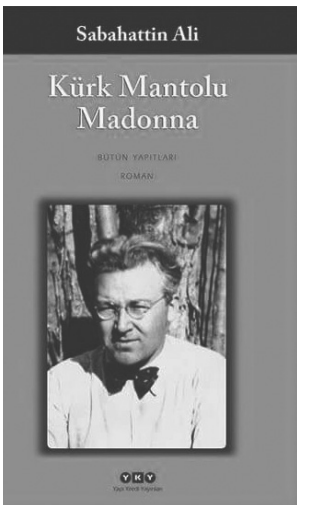

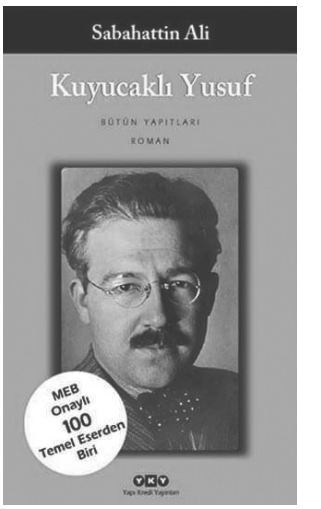

Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi yazar olarak anılır. Toplumla olan ilişkisini yani daha çok manevi yönünü esas alır. Sabahattin Ali, eserlerinde daha çok bireyselliğe, kişinin ruh haline ve duygularına önem verir.

Kürk Mantolu Madonna: Hakikât gazetesindeki tefrikası Aralık 1940'ta başlar. Tefrika 48 sayı sürer. 1943'te "Kürk Mantolu Madonna" kitap olarak basılır. Kitap, Sabahattin Ali'nin ikinci kez askere alındığı dönemde İstanbul' da asker çadırında yazılmaya başlanır. Sabahattin Ali, romanını günü gününe yazıp gönderir. Yazılış süresi ile tefrika süresi aynıdır. Sabahattin Ali en çok bu romanının yazılışında yorulduğunu ve üzüldüğünü söyler.

Raif'in babası bir sabun fabrikası işletmektedir. Raif'in sabunculuğu öğrenebilmesi için onu Almanya'ya göndermeye karar verir. Raif, Almanya'ya vardığında bir pansiyona yerleşir ve bir sabun fabrikasında işe başlar. Zamanla fabrikaya daha az uğrar. Her gün parkları, sergileri ve Almanya'nın çeşitli yerlerini sabahtan akşama kadar gezer. Bir gün, gazetede reklamını gördüğü bir sergiye gider ve bir tabloyla karşılaşır: "Kürk Mantolu Madonna." O gün ve devamında serginin açılışından kapanışına kadar o tabloyu seyreder. "Kürk Mantolu Madonna" onu çok etkiler.

"Kürk Mantolu Madonna"da Raif'le Maria Puder arasında önce tek taraflı bir aşk yaşanır. Raif resminden görüp âşık olduğu kadınla sonradan tanışır. Kadın aralarında aşkın da cinselliğin de olamayacağını söyler. Raif bunu kabullenir, karşılık beklemeden sever ve aşka yakışır fedakârlıklarda bulunur. Zamanla Maria Puder de ona âşık olur.

Bir gün Raif bir telgraf alır. Telgrafta babasının öldüğü, gelip fabrikanın başına geçmesi gerektiği yazılıdır. Raif, işlerini düzene soktuğunda Maria Puder'i de yanına aldırmak üzere Türkiye'ye döner. Bir süre mektuplaşırlar fakat birdenbire Maria'dan gelen mektuplar kesilir. Raif, senelerce ondan habersiz yaşar ve eski içine kapanık haline geri döner.

Ekim 2016'da TV8 kanalında yayınlanan 'Aramızda Kalmasın' programında, Madonna karışıklığı yaşanır. Program sunucusu Jess Molho, "Kürk Mantolu Madonna" kitabının filme aktarılacağını ve Maria Puder karekterini Beren Saat'in canlandıracağını anlatır. Programın yo-

---

MAPUSHANE TÜRKÜSÜ

Başın öne eğilmesin
Aldırma gönül aldırma
Ağladığın duyulmasın
Aldırma gönül, aldırma

Dışarda deli dalgalar
Gelip duvarları yalar
Seni bu sesler oyalar
Aldırma gönül, aldırma

Görmesen bile denizi
Yukarıya çevir gözü
Deniz dibidir gökyüzü
Aldırma gönül, aldırma

Dertlerin kalkınca şaha
Bir sitem yolla Allah'a
Görecek günler var daha
Aldırma gönül, aldırma

Kurşun ata ata biter
Yollar gide gide biter
Ceza yata yata biter
Aldırma gönül, aldırma

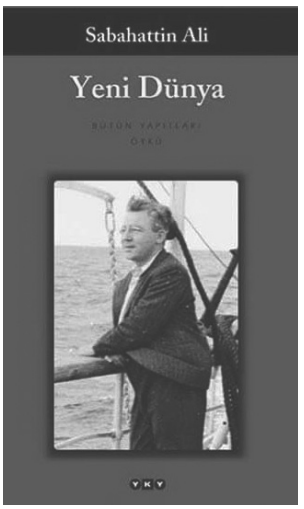

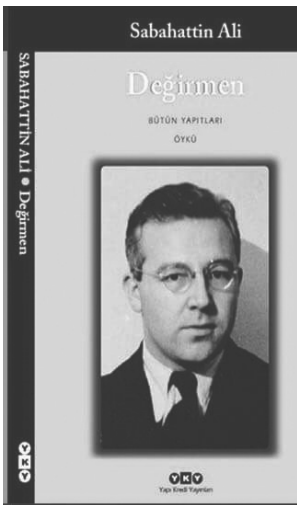

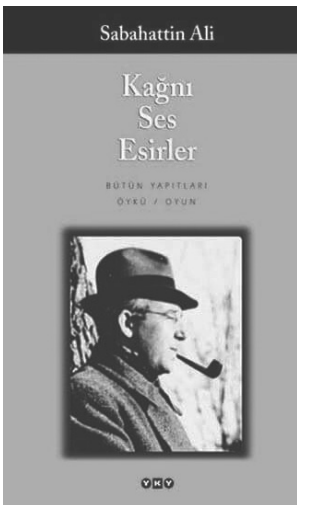

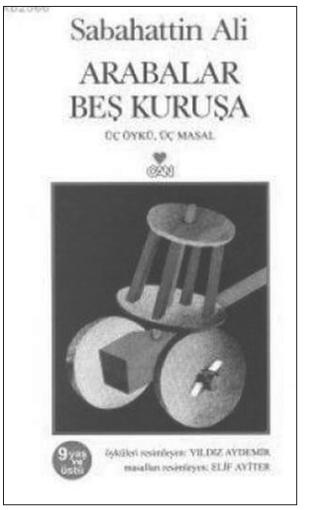

rumcularından Funda Özkalyoncuoğlu, "Kürk Mantolu Madonna"yı günümüzün şarkıcısı Madonna olduğunu sanır. "Madonna'nın hayatı bizim için enteresan olabilir" diyen Funda Özkalyoncuoğlu'nu program moderatörü Jess Molho "Yalnız bu kitap 1943'te yazıldı. Sabahattin Ali bu kitabı asker yıllarında çadırda yazmış" diye uyarınca Funda Özkalyoncuoğlu şaşırır. Programın diğer yorumcusu Sena Keçeli, "Madonna var mıydı o zamanlar?" diye sorar! Magazin programı yorumcularının Sabahattin Ali'nin romanını günümüzdeki şarkıcı Madonna sanmaları, Sabahattin Ali'nin bir kez daha hatırlanmasına ve romanın çok satılanlar listesine girmesine vesile oldu.

1) **Kuyucaklı Yusuf**, 1937, İstanbul

2) **İçimizdeki Şeytan**, Remzi Kitapevi, 1940, İstanbul

3) **Kürk Mantolu Madonna**, Remzi Kitapevi, 1943, İstanbul

Şiirler...

Sabahattin Ali'nin şiirlerinin 28'i sağlığında "Dağlar ve Rüzgâr" adıyla yayımlanır. Şiir kitabı, "Dağlar ve Rüzgâr", "Kurbağanın Serenadı", "Öteki Şiirler" olarak üç bölüm halinde düzenlenir. Sabahattin Ali'nin öldürülmesinden sonra ikisi başlıksız on bir şiirine daha ulaşılır. Bunların dördü yine kurbağayla ilgilidir. Kurbağalı şiirlerin tamamında tema aşktır. Sabahattin Ali'nin şiirlerinin toplamı yeni bulunanlarla birlikte 76'ya ulaşır. Bunların 28'i "Dağlar ve Rüzgâr" adlı kitapta yer alır. 1931-1934 yılları arasında yazdığı şiirlerin yer aldığı bu kitap 1934'te basılır. Sabahattin Ali bu kitaba bir önsöz yazar. Şiir kitabında yer alan Dağlar, Rüzgâr, Kara Yazı, Mayıs ve Unutamadım şiirleri daha önce dergilerde yayınlanan şiirlerdir. Diğer şiirleri ilk kez bu kitapta yer alır. 1926-1928 yılları arasında yazdığı şiirlerin 21 tanesi "Kurbağanın Serenadı" adlı bir defterde toplanır. Bu defteri, Almanya'dayken eski harflerle yazan Sabahattin Ali, koruması için âşık olduğu Nahit hanıma verir. Defter daha sonra Asım Bezirci'nin eline geçer.

l-Dağlar ve Rüzgâr, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1934.

2-Dağlar ve Rüzgâr, Bilgi Yayınevi (Kurbağanın Serenadı ve öteki şiirlerle birlikte. Tüm şiirlerini içeren ilk baskı), Ankara, 1973.

Sabahattin Ali şiirlerinin bir bölümü bestelendi. Çok sevilen, çok dinlenilen şarkılar/türküler oldu şiirleri. Yazdığı bir şiir nedeniyle Sinop zindanına gönderilen **Sabahattin Ali** orada **Sandıkçı Şükrü** denilen bir eşkıya ile tanışır. **Zülfü Livaneli ve Edip Akbayram** tarafından bestelenen ve hemen herkesin bildiği "**Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz**" şiiri Sandıkçı Şükrü için, zenginden alıp fakire veren, fakirin hakkını gözeten bir eşkıya için yazılmıştır. Bestelenen diğer şiirleri şöyledir:

Leylim Ley: Zülfü Livaneli tarafından bestelendi.

Göklerde Kartal Gibiydim: Beste: Ali Ekber Eren. Seslendiren: Volkan Konak.

Çocuklar gibi: Beste: Ali Kocatepe. Seslendiren: Sezen Aksu.

Ben sana vurgunum. Beste: Ali Kocatepe. Seslendiren: Nükhet Duru.

Dağlar: Beste: Ali Kocatepe. Seslendiren: Sezen Aksu.

Aldırma gönül: Beste: Kerem Güney. Seslendiren: Edip Akbayram.

Geçmiyor günler: Beste: Kerem Güney. Seslendiren: Ahmet Kaya.

Melankoli: Beste: Ali Kocatepe. Seslendiren: Nükhet Duru.

Bir yürek kaldı avucumda: Seslendiren: Grup Çağrı.

Kara yazı: Seslendiren: Ahmet Kaya.

Yazılar...

Sabahattin Ali ilk yazısını 1930 yılında yayımlar. Sabahattin Ali'nin yazıları edebi, sosyal, toplumsal ve siyasal içeriklidir. Güncel olaylar ve gelişmeler yazılarına da yansımaktadır. 1947'den sonra, yazdığı yazıların konusu sosyal, toplumsal ve siyasal içeriklidir.

Sabahattin Ali'nin yazılarının bir kısmı da çeviri üzerinedir. Yeni çevrilmiş bir kitabın içerdiği yanlışlar, bir eleştiri yazısı yazmasına neden olmuştur. Sabahattin Ali'nin tiyatro konusunda birikimli olduğunu yine yazıları ortaya koymaktadır. Bu birikimden de yararlanarak Devlet Tiyatrosu'nun oynadığı oyunlar üzerine de yazar. Tiyatro üzerine yazdığı yazılarda hem oyun metnini hem yazarını, hem de oyuncuların eseri sergileyişlerini değerlendirir.

11 Şubat 1944'te, Tan gazetesinde "Milliyetçinin Tarifi" başlıklı yazısı yayınlanır. "Memleketi Kurtarmak", "Milliyetçinin Tarifi" ve "Hürriyet Meselesi" başlıklı yazılar siyasi içeriklidir. "Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidarın Devamıdır" başlığını taşıyan yazısı son yazısıdır. Ölümünden iki ay önce hapse gireceğini hatta susturulabileceğini bile bile Mehmet Ali Aybar'ın çıkardığı Zincirli Hürriyet'te (Şubat 1948), "Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidarın Devamıdır" başlıklı son makalesinde, Amerika'dan yardım alabilmek için ülkeyi sosyalist tehlike altında göstermeye çalışan iktidarı sert bir dille eleştirir. (Bkz. "Çakıcının İlk Kurşunu", Sabahattin Ali, s.152, Yapı Kredi Yayınları, 2002, İstanbul)

Ayıp başlıklı yazısında mecliste bir milletvekilinin "Kökü dışarıda Marko Paşa" suçlamasına cevap verir. Ona Marko Paşa'da *"yurdumuzun dertlerini, milletimizin kaygılarını kâh acı kâh şakacı bir dille ele almaktan başka bir şey yaptığımızı iddia edebilir ve bunu ispat için bir tek satır gösterebilir mi?"* diye seslenir.

Ayıp dışında kendilerini savunduğu yazılar arasında "Ne İstiyoruz?", "Ne Zor Şeymiş", "Bizi Sevmiyorlar", "Bir Gazete Çıktı" başlıklı olanlar sayılabilinir.

Sabahattin Ali'nin yazılarının sert tepkilerle karşılanmasının nedeni açıktır. O yazılarında çoğu zaman CHP hükümetlerini ve öbür siyasileri hedef alır. Dönemin siyasi iktidarı dikensiz gül bahçesi istemektedir. Ancak Sabahattin Ali, doğruları, gerçekleri, inandıklarını yazar. Sabahattin Ali, yöneticilerin yüzüne ayna tutar, yer yer onların ikiyüzlülüklerini açığa çıkarır. Bu tutumu karşılıksız kalmaz. Hakkında pek çok davalar açılır, kimilerinden beraat eder, kimilerinden cezalar alır.

("Marko Paşa Yazıları ve Ötekiler." Cem Yayınevi, 1986, İstanbul.)

Tiyatro...

Sabahatin Ali'nin yayımlanmış tek oyunu Esirler'dir. Üç perdeden oluşan oyunda olaylar Milattan Sonra, 7. yüzyılda Çin'in başkentlerinden birisi olan Si-Gan-Fu kentinde geçer. Çinlilerle yapılan savaşta yenilen Türkler esir edilerek anavatanlarından koparılır. Çin'e getirilen bazı esirler mahallelere yerleştirilir. Türk hanedanından olanlar ise Çin sarayına alınır ve orada yetiştirilir. Bunlardan biri olan Kürşad, Çin imparatorunun yanında önemli bir mevkiye gelir. İyi niyetli ve barışçı imparator hem Türkleri hem Türk tahtının varisi olan Yulu Hanı çok sever. Sevgisi kızını onunla evlendirip tahtını bırakacak derecededir.

Sabahattin Ali çok yönlü bir edebiyatçıdır. Oyun, şiir, öykü, roman ve gazete yazıları yazdı. Sabahattin Ali, bütün yaşamı boyunca düşüncenin özgürleşmesi için dergi ve gazetelerde yazılar yazdı. Eserlerinde haksızlığa uğrayan insanların mücadelelerini ve toplumdaki güçler savaşımını dile getirdi. Onu öldürenler, Sabahattin Ali'nin düşüncelerinin de yok olacağını sandılar. Ama yanıldılar. Sabahattin Ali, ürettikleri ile ve mücadelesi ile halkların mücadelesinde yaşamaya devam ediyor.

KARA YAZI

geçmedi yare sözümüz
yollarda kaldı gözümüz
yere sürüldü yüzümüz
böyleymiş karayazımız.

çiçekler açılmaz oldu
pınarlar içilmez oldu
yar bize gülmez oldu
böyleymiş kara yazımız.

yalnız ona yar demiştik
onda bir şey var demiştik
o bizi anlar demiştik
böyleymiş kara yazımız.

hey gönül gene bu gece
kederim geceden yüce
gel susalım beraberce
böyleymiş kara yazımız.

SABAHATTİN ALİ ÜZERİNE

SAVAŞ ERİ VE YAZAR SABAHATTİN ALİ
Nâzım Hikmet

Çok eskidendi. Hangi ay olduğunu, hatta yılını bile tam olarak hatırlamıyorum. 1929 veya 1930. Düzeltmen ve teknik sekreter olarak aylık dergilerden birinde çalışıyordum. Resimli Ay adını taşıyan bu dergi, o zamanlar Türkiye'nin demokrat ve yurtsever aydınlarını çevresinde toplamıştı.

Sabiha Zekeriya ve Mehmet Zekeriya onun redaktörleriydi. Türkiye ölçüsüne göre derginin tirajı çok büyüktü: 45 bin. Resimli Ay, Amerikan emperyalizminin ajanlığını yapan "İncil Sosyetesi" ve "Genç Hıristiyanlar Birliği" türünden, sözüm ona, kültürel ve dinsel örgütlere karşı amansız bir savaşım yürütüyordu. Halk onu okuyor ve seviyor, polis ve gerici çevreler ise, ona kin besliyor ve bilinen yollarla onu yoketmeye çalışıyorlardı.

Bir gün dergi redaksiyonuna kısa boylu, gözlüklü bir genç geldi. Almanca bildiğini, hikâyeler yazdığını ve adının "Sabahattin Ali" olduğunu söyledi, hikâyelerinden birini bıraktı, çıktı. Bu hikâye, orman işçilerinin yaşamı üzerineydi.

Alman romantizminin etkisi altında yazılmış olmasına karşın, konu ve içerik bakımından Türk edebiyatında bir yenilik oluşturuyordu. Genç adamın yetenekli bir yazar olduğu, daha ilk satırlarından anlaşılıyordu. Hikâye basıldı.

Sabahattin Ali ile tanışmamız böyle başladı. O, haftada iki üç kez redaksiyona geliyordu. O zamanlar yalnızca edebiyat tartışmaları biçiminde legal olarak ortaya konulabilen politik konuları onunla tartışıyorduk. Sabahattin Ali, çok kısa bir zamanda dergide aktif bir rol oynamaya başladı. Sovyetler Birliği'ne karşı derin bir sevgi besliyordu. Sovyetler Birliği hakkında gerçeği yansıtan Türkçe ve Almanca birçok kitap okuyor, marksist-leninist yazılara ilgi gösteriyordu. Bu devrede Tolstoy, Çehof, Gorki ve Şolohof'un eserlerini okudu.

Kısa bir süre sonra buluşmalarımız kesildi; ben hapishaneye düştüm. Daha sonra, Sabahattin Ali'nin Konya'da öğretmenlik yaptığını, Mustafa Kemal ve rejimi hakkında yazdığı iğneli yazılar yüzünden mahkûm edilerek Sinop hapishanesine gönderildiğini öğrendim. O zamanlar, Sinop hapishanesinde büyük bir komünist grup yatıyordu. Sabahattin Ali ile komünistler arasında sıkı bir dostluk kurulmuştu. Sabahattin, onların halkın davası için savaşta baş eğmeyen tutumlarına, bu savaşın utkusuna karşı duydukları sarsılmaz güvene hayrandı.

Bu devreden sonra genç yazarın yaratıcılığında yeni bir dönem başladı. Sabahattin Ali, hapishanede yatan yoksul köylülerle ve onların yaşamlarıyla yakından tanıştı. Hapiste artık realizm eğilimlerinin gittikçe daha açık belirdiği hikâyeler yazmaya başladı. Hapiste şiirler yazdı. Halk türkülerinin, genellikle halk sanatının etkisi görülen bu şiirlerin birçoğunun Türkiye emekçileri beğendiler, sevdiler. Bunlarda Sabahattin Ali'nin halka bağlılığını buldular.

Sabahattin Ali ile yeniden karşılaştığımız zaman, Resimli Ay dergisinin politik yüzü büsbütün değişmişti. Mehmet ve Sabiha Zekeriya ile derginin hiçbir ilgisi kalmamıştı. Sabahattin Ali ile onların evinde veya bizde görüşüyorduk. "Kuyucaklı Yusuf" ve "İçimizdeki Şeytan" romanlarını o yıllarda yazdı.

Sabahattin Ali, İçimizdeki Şeytan adlı romanında Türk faşistlerini, ırkçılarını ve Pantürkist-Turancıları suçluyordu. Bu kitap büyük gürültülere neden oldu. Faşist basın Sabahattin Ali'nin üzerine saldırdı. Kuyucaklı Yusuf romanı, havalarda gezen bazı romantizm öğelerini içermesine karşın, Türk romanı tarihinde yeni bir aşamayı oluşturuyordu. Türk edebiyatında Türkiye'deki küçük bir kasabanın ve kısmen köyün yaşamı, bu kadar güçlü ve etkili olarak ilk kez anlatılıyordu. Hatta gerici eleştirmenler bile romanın yüksek sanat değerini tanımak zorunda kaldılar.

Bu arada Sabahattin Ali'nin hikâyeleri de basıldı. Bu devrede Türkiye'nin en tanınmış ve usta küçük hikâyecisi oldu. Sabahattin Ali Türk edebiyatında ilk olarak, halkı, bir seyirci gibi değil, halka bağlı bir yazar olarak anlatmıştır. O sıralarda Sabahattin Ali'nin Düşman hikâyesi çıktı. Bu hikâyede, polis tarafından aranan bir komünisti, eski okul

arkadaşlarından birinin nasıl ele verdiği anlatılır. Kanımca ustalık bakımından, Sabahattin Ali'nin en güzel hikâyesi budur. Belki de bunun en başta gelen nedeni, illegal olan Türkiye Komünist Partisi'nin bir üyesinin Türk edebiyatında ilk kez hikâyenin kahramanı olarak çizilmiş olmasıdır.

Sabahattin Ali ile bir daha buluşamadım. Ben tekrar hapse düştüm, fakat mektuplaşmaya devam ettik. Sabahattin Ali, Ankara Konservatuarı'nın tiyatro bölümünde konuşma sanatı öğretmeni olarak çalışıyordu. Birbiri ardısıra çıkan toplu hikâye kitaplarının her birinde, realizme gittikçe daha fazla yaklaşıyordu. Bana öyle geliyor ki, Türk hikâyesinde Sabahattin Ali, sosyalist realizmin ilk habercisidir. Ve kendisinden sonra edebiyatımızda sosyalist realizmin yapıtlarını yaratacak olanlar, ona çok şey borçlu olacaklardır.

İkinci Dünya Harbi biter bitmez, Sabahattin Ali Marko Paşa gazetesini çıkarmaya başladı. Bu, Türkiye'de o zamana dek olmayan bir politik mizah gazetesiydi. Marko Paşa, emperyalizm aleyhinde yazıyor, Türkiye gericiliğiyle alay ediyordu. Gazete haftada iki kez çıkıyordu ve tirajı 150.000 olmuştu. Böyle büyük bir tiraj Türkiye'de henüz görülmemişti. Hükümet çok geçmeden gazeteyi ve yazarlarını mahkemeye verdi. Basım evlerine gazeteyi basmamaları için polis emir verdi. Fakat gazete, bazan hektoğrafta basılarak, bazan da başka adlar altında çıkmaya devam etti. Marko Paşa'nın demokrasi, ulusal bağımsızlık ve barış uğrunda ve emperyalizme karşı yürütülen savaştaki rolü çok önemlidir. Sabahattin'i birkaç kez hapse attılar. Buna karşın savaşımından vazgeçmedi. O zamanki iç ve dış durum öyleydi ki, gerici hükümet Marko Paşa gazetesini doğrudan doğruya kapatmaya cesaret edemedi. Gazeteyi durdurmanın bir tek çaresi vardı. Herhangi bir provokasyon yardımıyla yayımcıyı yok etmek, yani Sabahattin Ali'yi öldürmek! Öyle de yaptılar. MİT, kiralanmış ajanlardan birinin eliyle Sabahattin Ali'yi bir ormanda öldürttü.

Moskova Yabancı Diller Edebiyatı Yayınevi'nde çıkan hikâye kitabını okuduğum zaman hem sevindim hem de üzüldüm. Sevincimin nedeni açıktı. Sabahattin'in bu kitabı göremediğine ise üzüldüm. Sabahattin bugün yaşasaydı, yapıtlarının Rusça'ya da çevrilmiş, Sovyetler Birliği'nde da basılmış olduğunu bilseydi, kendini dünyanın en mutlu insanlarından biri sayardı. O Sovyetler Birliği'nin içtenlikle dostuydu, çünkü o, gerçek bir Türk yurtseveriydi.

Moskova, NOVOYO VREMYA (Yeni Zamanlar) 1952

("Sabahattin Ali Olayı", Kemal Bayram, s.131-135, Yenigün Yayınları, 1978, Ankara)

Marko paşa

HAFTALIK SİYASİ MİZAH GAZETESİ

İSTİKLAL

BİR DAR GELİRSİZİN İSTİDASI

Medeeed Ya Recep Peker Meded!

Geçmişte bugün

Geçmiş zaman olur ki hayali beş para etmez

Markopaşa

ANKARA DAVASI

ŞAKALAR

Hakkınızı helâl edin Dostlar!

Bu günkü Demokratlar, dün neler söylemişler, neler yazmışlardı?

Bu enteresan yazı serisine gelecek sayıda başlayacağız

RIFAT ILGAZ MARKO PAŞA'NIN ÖYKÜSÜNÜ ANLATIYOR

Kemal Bayram: Sizin Marko Paşa çevresinde birleşmeniz, Marko Paşa'nın ilk düşünce olarak ortaya atılışı ve derginin çıkması nasıl oluyor?

Rıfat Ilgaz: Bu Esat Adil'in sözünü ettiğim evi bir çeşit toplantı yerimiz. Yani edebi mahfel durumunda. Burada biz edebiyat konularını, toplumsal olayları, politikayı konuşurken gelişmeler de oluyor. Politika durmuyor, ilerliyor. Sonuçta parti kurmalar... Parti kurma olanakları, legal olarak artıyor. İllegale kimse engel olamaz elbette. İllegal sürer gider. O dönemde bazı parti kurma da önem kazanıyor ve kuruluyor da. Bunlardan biri Esat Adil'in Türkiye Sosyalist Partisi. Tam bu sıralarda onun organı olarak Gerçek gazetesi çıkıyor. 1946'da. Çıktı ve 19 gün sonra kapatıldı sıkıyönetim kararıyla. Biz partinin lokaline gidip gelmeye başladık. Parti de Sıraserviler'de çalışmalarını sürdürüyor. Kahveye, pastahaneye gidecek paramız olmadığı için bu sefer Sosyalist Parti'nin lokaline gidip oturuyoruz. Çay kahve gereksinmemizi sağ olsun eş dost idare ediyor. Ne Aziz Nesin'de ne bende böyle kahve köşelerinde harcayacak para yok. Gerçek gazetesi kapatıldı. Gün dergisi de çıkıyor, ama seyrek ve halka inen bir yanı yok. Ama parti lokaline gelip giden işçi arkadaşlarımız da bizi habire sıkıştırıyorlar. "Bir mizah gazetesi çıkarın" diyorlar.

Aziz Nesin'in bir mizahçı yanı var ya? Eh bizim de onların nazarında az buçuk bir gazeteci yanımız olduğu çıktı ortaya, Gerçek'teki çalışmalarımızla. Şairliğimizi de zaten biliyorlar, sosyalist arkadaşlar. Aziz'le birlikte benden de yeni bir iş bekliyorlar. Biz konuşmalar sırasında soruyoruz onlara: "Ne çıkaralım?" "Mizah dergisi çıkarın." "Adı ne olsun?" "Marko Paşa olsun."

Kemal Bayram: Bunu ilk kez işçiler ortaya attı demek, daha doğrusu Esat Adil beyin kurduğu Sosyalist Parti'nin lokaline gelip giden üyeler, öyle mi?

Rıfat Ilgaz: Evet. Örneğin Zeki usta, Rıza usta, Hüsamettin Özdoğru gibi işçi arkadaşlar. Konuşuyorlar, teklif ediyorlar, "para da toplayalım." Hatta duvara "Marko Paşa siyasi mizah gazetesi yakında çıkıyor" diye yazılar asıldı, duyuru şeklinde. O günkü koşullara göre iyi sayılan bir para da toparlandı. 65, 75, 80 gibi. Sonradan Rıza'yla da konuştuk. "Yooo" dedi, topladığımız para 100 lirayı falan geçmişti. Ama nedense Aziz girişimde bulunmadı. Toplanmış bulunan bu para da partiye gelir kaydedildi.

(...)

Sabahattin Ali Sosyalist Parti'ye girip çıkıyor. Esat Adil dolayısıyle. Aziz Nesin'i görmüş, işçilerle buluşmuş. "Haberin olsun, biz Marko Paşa'yı çıkarıyoruz, söyleyeceğin var mı?" dedi. "Benim pek söyleyeceğim bir şey kalmamış, başarılar dilerim size" dedim. "Senin öğretmenliğin henüz gerçekleşmediğine göre İstanbul'a döner dönmez Marko Paşa'da hep beraber çalışırız" dedi.

Aradan çok geçmeden Boğazlıyan Ortaokulu'na öğretmen olup gittim. Aziz ile mektuplaşmalarımız sürdü. Boğazlayan'a bana 15 adet yolladı, Marko Paşa'nın ilk sayısından...

Kemal Bayram: İlk sayısı mı?

Rıfat Ilgaz: İlk sayısı. Ben bir iki tanesini...

Kemal Bayram: Sahibi Sabahattin Ali görünüyor değil mi?

Rıfat Ilgaz: Evet Sabahattin Ali görünüyor. Fakat Aziz Nesin çok geniş ölçüde yazı yazıyor. Ağır eleştiri yazılarıyla birlikte başyazı da yazıyor, imzasız... Sonradan öğreniyoruz ki, Cevdet Kudret'ler falan da o sayıda yazı yazmış. Hatta birkaç arkadaş da bunların arasında. Gazap Üzümleri'ni çeviren arkadaş Rasih Güran da yazı yazdığını bana söyledi. Hangi yazılar idi bilemem. Yani birçoklarının sandığı gibi silme Aziz Nesin dergiyi doldurmuyor. Birçok arkadaş da vardı ki, o dönemde imza, isim aramazdı. Yazıların kimin tarafından yazıldığı değil, yazı önemliydi. Hatta ilerdeki sayılarda halktan gelen şiirler bile olurdu.

Kemal Bayram: Yayınlamaya başladınız.

Rıfat Ilgaz: Ben dâhil yayınladık bunları. Anonim bir mizah dönemi oldu. Şunu da kabul etmek gerekir ki Aziz Nesin yazar olarak birinci plandaydı kuşkusuz burada. En çok yazıyı o yazıyor. Önemli yazıları da o yazıyor.

Kemal Bayram: Siz daha Boğazlıyan'dasınız o sıralarda değil mi?

Rıfat Ilgaz: Ben daha Boğazlıyan'dayım. Aziz Nesin ile mektuplaşıyoruz. Hatta bu arada şunu da belirteyim. Gelen 15 gazetenin bir iki tanesini yanıma aldım. Gerisini orada Muhittin adında bir bayi var, ona bıraktım. "Bunları satıver" diye.

Ben orada Türkçe öğretmeniydim. Beni tanıyor. "Efendim" dedi "burada bu çeşit şeyler gitmez!"

Rıfat Ilgaz | Sabahattin Ali | Aziz Nesin

"Satılmaz bunlar burada" diyor. "Sen aldırma, bir iki tanesini şöyle vitrine asıver de alan alır" dedim. Asmış.

Akşama doğru kahvede oturuyordum. Muhittin telaşla içeri girmiş, beni arıyor. "Efendim, bu gazetelerin hepsi bitti. Halk çok istiyor. Siz 10 tane daha isteseniz."

Bu durumu mektupla hemen Aziz'e bildirdim. Aziz Nesin çok memnun oldu elbette. Mektupla "Marko Paşa'yı bundan sonra doğrudan doğruya Bayi Muhittin'e 25 adet olarak yolla" demiştim. O dönemde Boğazlıyan'da. Gerçi şimdi ne durumdadır, nedir, ne değildir bilemiyeceğim ama…

Kiremitli bir tek ev bile yoktu Bağazlıyan'da. Öyle bir yerde 25 tane Marko Paşa satılıyor. Düşün bir kere... Ben Boğazlıyan'da fazla kalamadım. İki ay sonra İstanbul'a döndüm. Birkaç ay sanatoryumda yattıktan sonra Marko Paşa'nın içine girdim. Yani o aileye karıştım. Sabahattin Ali'nin ölümüne kadar orada çalıştıktan sonra ara verdik. Sonra Aziz Nesin'le tekrar çıkardık.

("Sabahattin Ali Olayı", Kemal Bayram, s.18-22, Yenigün Yayınları, 1978, Ankara)

MARKO PAŞA MESELESİ
Aziz Nesin

1946 yılı Temmuz ayında Esat Adil Müstecabi, Gerçek adlı günlük bir gazete çıkarıyordu. Ben, bu gazetenin sekreteri ve köşeyazarıydım. Gerçek yirmibeş sayı çıkabildi. Bigün, akşam gazeteyi hazırlarken, Emniyet Müdürlüğü Birinci Şubesi'nden basın yayın işlerine bakan Polis Hüseyin yönetimevine geldi. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın gazeteyi kapatmış olduğunu bildirdi. Kendisinden yazılı emir istedik, yarım saat sonra da yazılı emri getirdi. Bu emirde kapatma nedeni bildirilmiyor, yalnızca Sıkıyönetim Komutanlığınca kapatılmasına gerek görüldüğü yazıyordu. Gerçek kapandıktan sonra işsiz kaldım. Gazetelerde düzeltmenlik için bile yaptığım başvurular geri çevirildi. O zaman üyesi olduğum Türkiye Sosyalist Partisi'nde parti işlerinde çalışıyordum. Geçimimi sağlar herhangi bir işim yoktu. Parti de para sıkıntısı çekmekteydi. Esat Adil'e haftalık bir gülmece gazetesi çıkarmayı önerdim. Deneyimlerime göre çıkaracağım gazetenin üçbin satması olasıydı. Bu gazete için de yediyüz lira gerekiyordu. Böyle bir gazete ayda üçyüz lira kâr bırakacaktı. Esat Adil'le uyuştuk.

Parti bu parayı sağlayacak, ben emeğime karşılık ayda yüz lira alacaktım. Kârın kalanı da partiye kalacaktı.

Parti üyeleri, olanakları kadar beşer onar lira vererek gazetenin sermayesine ortak olacaklardı. Anlatılmayacak biçimde sıkıntı içinde olduğumdan, paraları toplama işini partinin muhasebecisi Alaaddin Hakgüder'e bıraktım. Bu iş iki ay kadar sürdü. Partili arkadaşlar zaten az gelirli işçiler olduklarından, bu iki ayda ancak 260 lira toplanabilmişti.

Gazeteye, halk kitlesi tarafından benimsenmiş ve tutulmuş bir ad vermek gerekiyordu. Gerçek gazetesinde yazdığım köşe yazılarından birinin başlığı Marko Paşa'ya Şikayet'ti. İşte bu köşe yazısının adından yola çıkarak Marko Paşa adını önerdim. Gerek partiden istifa edişim gerek yediyüz liranın bir araya getirilemeyişi yüzünden Marko Paşa'yı çıkaramadım.

Sabahattin Ali bir gülmece gazetesi çıkaracağımı duymuş. O sıralarda Sabahattin, Devlet Konservatuvarı'ndaki hocalığından çıkarılmış, vekalet emrine alınmış bulunuyordu. Ankara'dan geldiği bir sıra beni buldu, "Marko Paşa'yı birlikte çıkaralım, ben sermayesini veririm," dedi. Önerisini hoşnutlukla karşıladım. Yeniden konuşmak üzere ayrıldık. Beyoğlu Balık Pazarı, Cumhuriyet Lokantası'nda buluştuk. Bu konuşmamızda Sabahattin bana karşı çok dostça ve insanca davrandı. Gazetenin sermayesi olarak bin lira verecekti. Bana şöyle dedi:

– Senin parasal durumun benimkinden çok bozuk. Eğer gazete ayda yüzelli liradan az kâr getirirse, bu para tamamen senin olsun, yüzelliden fazlasına ortağız...

İkinci konuşmamızı Tepebaşı'nda, Cumhuriyet Gazinosu'nda yaptık. Sabahattin gazetenin sahibi olacak, ben de yazı işleri yönetmeni olacaktım. Başyazıları Sabahattin yazacak, gazetenin öbür yönetim ve yazıişleri benim üzerimde kalacaktı. Sabahattin benim fazla heyecanlı olduğumu söyleyerek, yazdığım yazıları gözden geçirmemi istiyordu. Kendisini haklı buldum ve razı oldum. Buna karşılık, ben de onun başyazılarından seçtiklerimi gazeteye koyacaktım.

Üçüncü buluşmamızda gazetenin imtiyazını almak için beyanname aldık. Babıâli yokuşundan çıkarken Sabahattin Ali'ye,

– Senin sahip, benim de yayın yönetmeni olmam doğru değil, sahip ve yayın yönetmenliğinin bir kişide bulunması daha doğru olur, dedim.

Toplatılmadığı zamanlarda çıkan siyasi mizah gazetesi

Marko paşa

Cuma günleri çıkar — Haftalık mizah gazetesi — YIL: 1 SAYI: 7 —35 —

Tere lelli yele lel la işte bu günkü muhalefet

Bizde muhalefet dediğin, parti marti dediğin şeyler bir ara nağmesidir, hep terenenni yelelel lâ teranesi.. Celâl Beyin yaptığı, Kenan Efendinin ettiği, bu ara nağmelerinden ileri geçemiyor ve başka türlüsüne de esasen müsaade edilmiyor.

Bizim Celâl Bayar gibi, vakti ile bir imam efendi varmış. Celâl Beyin şimdi bol bol nutuk verdiği gibi, o da camilerde halka vaaz edermiş. Bu adam cemaate karşı ne kadar ciddi, ağır başlı ise, kendi arkadaşları muhitinde de o kadar şakacı imiş.

Bir gün arkadaşları,

— Vaaz esnasında cemaat? karşı, usul tutup şarkı söyleyebilir misin? diye sormuşlar. Vâiz, söylerim demiş. Söylersin söylemezsin iş iddiaya binmiş. Ağır başlı vâiz kürsüye çıkmış, bir sırasını getirip,

— Ey cemaati müslimin! diye hitap etmiş, yarın ruzu mahşerde, yevmi kıyamelte azap ruha mıdır, tene midir?

Sonra sualini tekrarlayarak, yine kendi kendine ve eli ile dizleri üzerine dümtek tutarak cevap -vermiş:

— Ruha mıdır, tene midir, tene midir? Tene mi? Tene, tene... Tene, terenenni nenni nene nennâ...

Ve bahsi kazanıp, altınları cebe indirmiş.

Bugünkü muhalefet te, ciddi ve ağır başlı adamların, hatip kürsülerinden halkı oyalamak için usul üzere.

— Terenenni, nene nennâ ara nağmesinden başka birşey değil.

Sonra kürsüden inip, koltuğa çıkıyorlar. Hepsi o kadar.

TÜRKİYE HARP HALİNDEDİR

Bütün dünya barış için uğraşır, didinir dururken memleketimizde hummalı bir savaş faaliyeti vardır. Bir numaralı

İkdidarın burnu sıkıştı

Birer teşekkül halinde bulunan muhalefetin samimiyetine doğrusu biz inanamıyoruz. Nasıl inanalımki esasen ayrı ayrı birer muhalif olanlar bile bir birilerinin samimiyetine inanmıyorlar. Meselâ Millet Partisi Demokratlar için, aldıkları emri yerine getiriyor diyorlar Demokratlar da Millet Partisi için aynı şeyi söylüyor. Halkçılar için de herkes kukla diyor O halde neticenin, yine kendi ağızlarıyla bir parsa meselesi olduğu meydanda.

Vaktiilebir cer hocası aç kalmış. Rızkını aramak için tüylere imamlığa çıkmış. Yolu bir köye düşmüş. Bu köyde cami yokmuş, hiç biri de namaz niyaz bilmezlermiş. İmam köylüyü etrafına toplanmış, .

— Ey ahali, yarın kıyamet-

Açık teşekkür

Paramız olmadığı için gazetemizin reklâmını yapamadığımız cümlenin malûmudur. Bu eksik tarafımız gözünden kaçmayan Basın Savcısı Hicabi Dinç, gazetemizin mevcudu kalmayan nüshalarını toplatmak sureti ile, gazetemizin bedava reklâmını yaparak, bizden devamlı şekilde yardımlarını esirgemiyor. Kendisine alenen teşekkürü bir borç biliriz.

NEDİM GİBİ

Ey Hasâââân! ey bülbül-ü şeydâ, niçin susmuşsun,
Sende evvel çok nutuklar, çok demeçler var idi.

İki Bakan" arasında

Bir meclisde, demokrasi kelimesinin Türkçe karşılığı üzerinde konuşuluyordu. Bu mecliste eski Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer ile yeni Bakan Tahsin Banguoğlu da bulunuyordu. Eski bakan ile yeni bakan bu meseleden iddiaya girmişlerdi. Reşat Şemsettin. demokrasi kelimesinin Türkçe ve kökü içerde bir kelime olduğunu, Banguoğlu'da Fransızca ve Yunancadan geldiğini iddia ediyordu.

Birgün evvel yediği yemek dokanmış olacak ki, tam o sırada Banguoğlu karnında ve cıâ duymaya başladı. Ve ko-

Sabahattin, hem sahip hem de yayın yönetmeni kendisinin olmasını istedi. Sabahattin o gün bana bin lira verdi.

Aramızda hiçbir sözleşme yoktu. Sonuna değin de böyle bişeye gerek görmedik. Ne o bana hesap ve yönetime değgin tek bişey sordu ne ben onun ne kadar para çektiğini hesapladım.

Sabahattin'den aldığım bin lira üzerimde taşınması pek zor bir sorumluluk gibiydi. Onun bana güveni, bu parayı ziyan edeceğim korkusunu büsbütün artırıyordu. Vilayet karşısındaki İzzettin Hanı'nda yönetimevi olarak bir oda tuttum. En ekonomik yoldan bir de afiş yaptırdım.

Üçbin satacağımızı hesaplayarak altıbin gazete bastık. Fazla para harcamamak için, hamallık parasından bile kısmak amacıyla kâğıtları ve basılmış gazeteleri gece karanlığında kendim basıme-

vinden yönetimevine taşıdım.

Marko Paşa'ya karikatür gerekiyordu. Çok eski arkadaşım olan Faris Erkman'a rica ettim. Faris "yaparım" dedi, ancak çok işi olduğunu, o sırada bir harita üzerinde geçici olarak ve çok az parayla çalışan Mustafa Uykusuz'un çalışmasının daha doğru olacağını söyleyerek Uykusuz'u önerdi.

Uykusuz'u Gün dergisinde çıkan iki-üç karikatüründen tanırdım. Akhisarlı tütün işçisi bu halk çocuğunun sanat yeteneği bu bikaç karikatüründe belli olmuştu. Kendisinden daha da büyük gelişmeler beklenebilirdi.

İşte böylece Uykusuz da Marko Paşa ailesine katıldı. İlk zamanlar başka karikatürler de alıyorduk, sonraları Uykusuz büyük bir ilerleme göstererek hak ettiği değeri kazandı.

Gazete daha basılmadan iki gün önce, gazete bayilerinden Fazıl'a gittim. Marko Paşa'nın dağıtma işini kendisine önerdim, kabul etti. Gazete basılıp yönetimevine gelmişti. Katlanması gerekiyordu. Hiçbir çıkar beklemeden büyük iyilik ve yardımlarını gördüğüm Haluk Yetiş benimleydi. Birlikte gazete kırdık. Gece saat 1'den sonra Haluk evine gitti. Sabahın dörtbuçuğuna dek gazeteleri ellişer ellişer paketledim. İkibin Anadolu'ya ayırıp dörtbin tanesini omzuma aldım, bayi Fazıl'ın dükkânına götürdüm. Fazıl gazetelere şöyle bir bakıp,

– Kusura bakma, ben bu gazeteyi dağıtamayacağım, dedi.

Nedenini söylemiyordu. Fazıl ricalarıma kulak bile asmıyor, o saatlerde pek fazla meşgul olan her bayi gibi öbür gazeteleri dağıtmakla uğraşıyordu.

Marko Paşa'nın o gün çıkacağı afişlerle duyurulmuştu. Ve hepsinden beteri de Sabahattin'in bin lirası, altıbin tane işe yaramaz iade kâğıdı haline gelmişti. Bunları kiloya versek elli lira bile tutmazdı. Fazıl'ın dükkânının kapısında beynimden vurulmuşa döndüm. Gazeteleri yeniden kucaklayıp başka bir bayiye götürdüm. O da bu gazeteleri satamayacağını, kendisine boşuna yük olacağını söyledi, almadı. Dört bayiye daha gittim. Onlar da "satılmaz" ya da "geç kaldı, dağılmaz" diye geri çevirdiler. Gazeteleri yönetimevine geri getirdim, başına oturup düşünmeye başladım. Sabahattin, bana güvenerek bin lira vermiş, işte ben de o parayı bu hale getirmiştim. Saat onda Sabahattin otomobille geldi. Hiçbir gazeteci ve tütüncüde Marko Paşa'yı arayıp bulamayınca "Niye dağıtmadın?" diye sordu. Haklı olarak pekçok öfkelendi. Ben her suçlu insan gibi alttan aldım.

– Merak etme, biraz burda otur, şimdi satarım, dedim.

Birdenbire o anda aklıma bir düşünce gelmişti. Kolumun altına ikibin gazeteyi alıp sokağa çıktım. Marko Paşa'yı kendim satacaktım. Ancak bütün çabama karşın "Marko Paşa" diye bağırmaya utandım. Eminönü meydanına gelince gözümü kapayıp "Marko Paşa" diye avazım çıktığınca bağırmaya başladım. Gazete adeta kapışılıyordu. Köprüde, partiden tanıdığım işçi arkadaşlarla karşılaştım, beni ayıplıyorlar gibi geldi. Beyoğlu'na doğru çıktım, her gazeteci, tütüncü dükkânına beşer onar bırakıyordum. Bir bölümü, "Satılmaz, sekiz sayfalık gazeteler bile satılmıyor" diye almak istemiyordu. Onlara rica ediyordum:

– Zararı yok, siz alın şöyle bir asıverin, diyordum, satılmazsa istemem...

Taksim'e geldiğimde, dükkânlara bırakabıraka, biyandan sata sata, ikibine yakın gazeteyi bitirdim. Yönetimevine dönüp ikibin gazete daha aldım. Bunları da Beyazıt, Fatih, Edirnekapı taraflarına dağıttım. Böylece dörtbin gazeteyi bütün Istanbul'a dağıttım, ikibin gazeteyi de taşraya yolladım.

Gazetenin çıktığından iki gün sonra hiçbir gazetecide Marko Paşa kalmamıştı, hepsi satılmıştı. Taşradan, il ve ilçelerden, "100 daha gönderin", "200 daha gönderin" diye mektup ve telgraflar yağıyordu.

Satış durumuna göre, ikinci sayıyı 15 bin basacaktım. Ancak Sabahattin Ali, "Satılmaz, elimizde kalır" diye ısrar etti, 10 bin bastık.

İkinci sayının başarısı daha da büyük oldu. Üçüncüyü 15 bin, dördüncü sayıyı 25 bin bastık... Bundan sonra her hafta arttırarak baskıyı 80 bine, satışı da 60-70 bine kadar çıkarttık ki, o sıralarda ençok satış yapan gazetenin tirajı 50 bini geçmiyordu.

Marko Paşa'daki başarımızın biçok nedenleri arasında en önemlileri şunlardır:

1 – Marko Paşa, o zamana değin bilinmeyen bir gülmece ve taşlama yeniliği getirmiştir.

2 – O zaman ve daha önce çıkan gülmece gazetelerinin bütün amacı – çok öncekiler arasında istisnaları vardır – hoşça zaman geçirtmekti. Marko Paşa'ysa, halk hizmetinde, halk dertlerini belirtmek ve halka yararlı olmak için gülmeceyi bir araç olarak kullanırdı.

3 – Marko Paşa'nın kullandığı dil, halkın dilinin ta kendisiydi.

4 – Marko Paşa'nın çıkış zamanı, siyasi olayların en civcivli zamanına raslamıştı.

5 – O dönemde muhalefet şimdiki kadar sertleşmemişti. Marko Paşa, putlaştırılmış olanları en çirkin yerlerinden halka göstermiş, en yürekli eleştirileri yapmıştır.

6 – Gazetede çalışan arkadaşlar arasında uyumlu bir çalışma birliği kurulabilmiştir.

(http://www.nesinvakfi.org/MP_son.pdf)

BİN FEDAKÂRLIK BİR İHANET, ANNEM

■ **İBRAHİM ÇELİKSU**

Gün ağarmaya başlamıştı bile. Güneş perdeleri ısıtmaya pencereden içeri dolmak için sabırsızlıkla bekliyordu. Ama acelesi olan yalnız o değildi. Meryem de o sabah erkenden uyandı. Bugün günlerden Çarşamba, kasabanın alışveriş pazarının kurulduğu tek gündü. Her zamanki gibi kahvaltısını bile yapmadan üzerini giyinip erkenden yola koyuldu. Meryem yaptığı el işi, iğne oyalı yemenileri satmak için bu günü adeta iple çekiyordu. Kocasını trafik kazasında kaybettiği günden beri evin bütün yükü onun omuzlarına binmişti. Küçük kızının bütün ihtiyaçlarını karşılamak ve ona bakmak için el emeği göz nuru yaptığı işleri satarak para kazanmaya çalışıyordu. Kocasını o elim trafik kazasında kaybettiğinde küçük kızı Zeynep ile bir başına kalmıştı. Kocasının bu ani ölümü hem kızını hem de onu derinden etkilemişti. Bir anda bu koca dünya üzerlerine bir enkaz yığını gibi çökmüştü adeta. Ama asıl zorlu mücadele bundan sonra başlamıştı her ikisi içinde. Meryem baba evine dönmedi. Dönmeyi de aklından dahi geçirmedi. Kocası ile severek evlenmesinden ötürü babası ile bir türlü yıldızları barışmamıştı. O günden sonra içten içe Meryem'e olan bir kini vardı ve bunu her fırsatta kusuyordu. Şimdi birde kızı Zeynep vardı. Baba ocağında istenmediğini bile bile nasıl dönebilirdi ki. Bu düşünceden kolayca vazgeçti. Kızına bir başına bakmak, büyütmek kimseye muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durmak istiyordu. Meryem köyde yetişmiş ilkokul üçe kadar ancak okuyabilmişti. Daha sonra babası onu okuldan almış, bir daha gitmesine müsade etmemişti. Diğer kardeşlerinin okumasına karşın Meryem'i babasının neden okuldan aldığına bir türlü anlam veremiyordu. Bazen babası ile olan bu soğukluğun çok daha eskilere dayandığını görüyordu. Tek sorun onun istemediği bir adamla evlenmesi olmadığının farkındaydı. Babasının ona soğuk ve mesafeli tavırlarına karşı annesi ile çok iyi anlaşıyordu. Okuldan ayrıldıktan sonra küçük yaşlarda itibaren evde annesinin her işine koşar olmuştu. O küçük bedeninin yorulduğundan, yıprandığından habersiz her işe koşturuyor annesine yardımcı oluyordu. Kimi zaman annesi ile çamaşır yıkıyor, kimi zaman ahırda hayvanlara yem veriyor, kimi zamanda tarla işlerinde yardım ediyordu. Akşamda arda kalan zamanında annesinden el işleri yapmayı öğreniyor, yazmaların kenarlarını süsleyecek iğne oyaları yapıyordu. Zamanla ev yaşamına alışmış, okulu çoktan unutmuştu bile. Bu yeni yaşamı ona adeta bir evcilik oyunu gibi geliyordu. Fakat bunun bir oyun olmadığın anlaması çok uzun sürmeyecekti. Meryem ondan birkaç yaş büyük ablasına karşın oldukça güzel, alımlı bir kızdı. Büyüyüp serpilmeye başladığı anda itibaren görücüleri her gün kapılarını aşındırmaya başlamıştı bile. Ama Meryem kimseyi beğenmiyordu ta ki bir gün köylerine gelen Mehmet'e gönlünü kaptırana kadar. İlk görüşte birbirlerine aşık olmuş, birbirlerinin yüreklerine dokunmuşlardı adeta. Mehmet ailesini Meryem'i istemek için görücü gönderdiğinde Meryem'in babası karşı çıkmış vermek istememişti. Fakat Meryem ve annesinin ısrarlarına dayanamayarak istemeyerekte olsa bu evliliği onaylamak zorunda kaldı. Mehmet ve Meryem evlendikten sonra kasabada bir ev tutup yerleştiler. Küçük şirin bir evleri, mutlu bir yuvaları vardı. Mehmet nakliye firmasında şoförlük yapıyor, bazen kasaba dışına çıkmak zorunda kalıyordu. O günler Meryem'in içini bir huzursuzluk kaplıyor, kocası eve dönene kadar yolunu gözlüyordu. O günde gözlerini yol-

dan ayırmadan onu bekliyordu. Ama gelen kocası değil, onun kara haberiydi. Meryem o günden sonra durmadan, dinlenmeden iğne oyaları yapıp satmaya başladı. El emeği göz nuru yaptığı işleri pazarda satıp kızını okutuyor, aynı zamanda evin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bazen gece geç saatlere kadar bunu sürdürüyor, yaptığı işlerin başında uykuya dalıyordu. Kızına iyi bir gelecek sunmak, onu kimseye muhtaç etmeden yaşatmak için var gücüyle çalışıyordu. Kızı Zeynep büyümüş, serpilmişti artık. Birçok genç kız gibi onunda gözü yükseklerdeydi. Annesinin bu zorlu mücadelesini çoğu kez görmezden geliyor, yaşamlarından ve durumlarından durmadan şikayet ediyordu. Bu durum Meryem'i çok üzse de yinede kızına tek kelam etmiyor, onu üzmekten kırmaktan korkuyordu. Kızının bu bitmek tükenmek bilmeyen isteklerine yetişmekte bir hayli güçlü çekiyordu. Bu yüzden Meryem gece gündüz durmadan çalışır olmuştu. Artık gözleri de bir hayli güç görmeye başlamıştı. Parmakları da artık o iğne yaralarına dayanamayacak kadar yıpranmıştı. Kızının büyüdükçe değiştiğini görebiliyordu. Küçükken ona bakmak daha kolaydı. Ama büyüdükçe sorunları ve sorumlulukları artmış her şeyden öte yaşamış olduğu hayatı beğenmez ve durmadan şikayet eden bir insan olmuştu. Ona bakmak için durmaksızın çalışan el emeği göz nuru döken annesinin bile farkında değildi artık. Meryem'in saçlarına düşen aklardan, gözlerine inen perdeden ve parmaklarındaki o derin yara izlerinden de habersizdi. Tüm bunları görmeyecek kadar yaşamın körlüğüne kapılmıştı. O sabahta Meryem erkenden uyandı. Pazaryeri kurulmak üzereydi. Erkenden gidip yerini almak ve yaptığı el emeği göz nuru el işlerini bir an önce satmak istiyordu. Evden ayrılmadan önce kızının odasına yöneldi. Cebindeki son birkaç lirayı da kızına bırakıp pazara yine her zaman ki gibi yürüyerek gidecekti. Kızının odasına yönelip kapıyı açtığında kızını odasında bulamadı. Yastığının kenarına iliştirilmiş bir not duruyordu. Gözlerindeki son ışıkta o notu okuduğunda söndü. Çok sevdiği uğruna gençliğini hayatını feda ettiği el emeği göz nuru dökerek büyüttüğü kızı bir adama kaçmış Meryem'i yapayalnız bırakmıştı. Bu öylesine büyük bir enkazdı ki onun için, kurtulamadı altında kaldı. Zeynep kaçtığı adamla birlikte otobüs terminaline gelmiş, adamın memleketine gitmek için yarım saat sonra kalkacak otobüsü beklemeye koyulmuşlardı. O zamana kadar biraz gezinip vakit geçirmeye çalıştılar. Zeynep'in içini bir anda huzursuzluk ve sıkıntı kaplamıştı. İyi ama neden? Sevdiği adama kaçmış, o fakir yoksul hayattan kurtulmuş, istediği hayatı elde edecek fırsatı yakalamıştı nihayet. Fakat içindeki duyguları bir türlü bastıramıyor içinde kopan fırtınaya engel olamıyordu. Bu fırtınanın bir an önce dinmesini isterken bir köşede oturmuş bir şeyler satan satıcı kadınla göz göze geldi. Kadının söylediği o sözler fırtınanın en büyük dalgaları olmuştu."El emeği göz nuru alan yok mu? " diye bağırıyordu, satıcı kadın. Tıpkı annesi Meryem gibi. O an kulaklarından içeri dolan bu dalgalar tüm ruhunu ve bedenini sarmış, yaptığı hatanın ve yanlışın farkına varmıştı. Ne olursa olsun annesini böyle bırakıp gidemezdi, gitmemeliydi. Gözyaşları ile koşarak bir taksiye atlayıp evin yoluna koyuldu. Şoför alçak sesle ona gözlerindeki yaşların nedenini sordu. Ama Zeynep duymadı bile. Sarsılıp durduğu arka koltukta yol boyu ağladı. Acı, öfke, pişmanlık gözyaşlarıydı bunlar. Ama ötesinde çok daha derin duygular vardı, büyük bir utanç duygusu. Annesine ne söyleyeceğini düşünüyordu. Ondan nasıl özür dileyeceğini, onun yüzüne tekrar nasıl bakacağını düşünüyordu. Annesinin yaralı gönlünü ağlamaktan şişmiş gözlerini nasıl teselli edecekti bilmiyordu. Arabadan inip evin eski gıcırdayan kapısını aralayıp küçük bahçe yolundan evin kapısına yöneldi. Sanki o evden ayrılalı yıllar olmuştu. Her şey nasılda bir anda farklı göründü gözüne. Pişmanlık utanç ve acı dolu bir halde çantasından çıkardığı anahtarla evin kapısını açtı. Kapı aralandığında ona seslenen ve heyecanla koşan annesini görmek istedi. Ama ev oldukça sessizdi. Annesinin bir köşede oturup ağladığını düşünerek usulca içeri sokuldu. Annesinin odasına yönelip başını içeri uzattığında yere devrilmiş yüksek sırtlı bir sandalye ahşap tavanda kalın ağaç direklerinin arasından geçirilmiş aşağı sarkan ip. Ucunda sallanan Meryem... Annesinden Zeynep'e arda kalan son el emeği göz nuru, yere düşmüş beyaz bir yemeni. Kenarlarında o onu süsleyen oyaları yok ama üzerin de kırmızı damla damla nakış izleri. Meryem"in bu son emeği yaralı parmaklarından çıkan oyalarla değil yaralı gönlünden yükselip gözlerinden süzülen damla damla kanla işlenmişti. ■

DAVETSİZ MİSAFİR

■ **KENAN ÖTÜN**

Yetmez mi? Diye sordu. Bulunduğu durum aklını pek meşgul ediyordu. Yüzündeki karamsar halin dağılması için bir ömür daha yaşayabilirdi. Tespihini koparacak derecede sıkıyordu ellerinde. Heyecan ve endişesi o kadar fazlaydı ki, nasıl nefes alıp verdiğini o bile anlamıyordu. Az daha uğraşsa burun deliklerinde yeni bir atmosfer kurulabilirdi.

Kafasında biriken onlarca cümleyi bir anda döküp gönlünü almayı o kadar istiyordu ki, bir tek kelime edemiyordu.. Ağzından dökülecek herhangi bir kelimenin, cümlenin yeni dertlere yol açmasından korkuyor, alabildiğine susuyordu.

Bir an başını kaldırıp gözlerine baktığını fark edince, çabalamaya devam etmesi gerektiğini düşündü. Tespihi cebine bırakıp ellerini tuttu. "Artık dayanamıyorum. Bak ne haldeyim? Pişmanlık yuva kurdu yahu şu ömrüme. Gel etme…"

Kız ellerini ellerinden çekti. Avuçlarında biriken ter, aralarında paylaşıldı. Belki de son hatıraydı bu, ona… Gözlerini kapattı. Gittiğini görmek istemiyordu. Konuşmuyordu da. Biraz daha bekleyebilirdi gözleri kapalı halde. Hatta ömrünü bu şekilde sürdürmek fikri geldi aklına -fena bir fikir değildi ona göre- Onun olduğu, ama onsuz bir hayatı geçirmek zorunda kaldığı bu dünya pek de cezbetmiyordu artık onu. Bu durum, ölümün sosyete haliydi. Oysa sosyetik olan hiçbir şeyi sevmediğini düşündü. Gözleri kapalı kalmaya devam etti.

Taa ki horoz ötünceye, şafak patlayıncaya dek…

Saat çaldı. Uyandı ve rüya gözlerinden uçup gitti.

"Saz çalsın istiyor bir kuş belki, belki içinde hasretten bi haber birkaç cümlecik…"

Yüreğinden kopmaya niyetlenmiş üç beş yaprak süzüldü odada.. Şöminenin yanında, sırtını geçmişine dayamış pek rahat oturmaktaydı. Ellerinde yıllanmış birkaç fotoğraf… Fotoğraflardan biri düştü elinden. Acıdı, yalnız kalmasın, yalnız yanmasın diye, düşen fotoğrafa eşlik etmeye bir diğerini bıraktı. Biri tutuşunca diğerleri duramadı, ateş bir tutuştu, bir tutuştu ki aldı başını gitti.. Adam küstü, ateş sustu.. Adam da sustu. İçeriyi sığ bir sessizlik bürüyünce bir tedirginlik uçtu geldi baş köşeye. Birilerinin kapıyı çalması an meselesiydi diye düşündü. Bilinci kapıya yöneldi, kapı çaldı. Adam olanların verdiği şaşkınlığı yüklenip kapıyı açmak üzere olduğu yerden doğruldu. Kapıyı bir açtı, o kadar güzel açtı ki, kapı diz çöktü. Yanılmıyorsa eğer bu da bir rüya olmalıydı. Bir önceki rüyadan uyandıran horozun kendisini kandırdığı mutlaktı, eğer kandırıp uyandırmasaydı şimdiki rüyada dolaşmayacak ve belki de olmasını istediği olmuş olacaktı. Eğer düşündükleri doğru ise, horoz dışarıda, altı-yedi metre ileride, pencerenin öte tarafında, meşe ağacının dallarından birinde pinekliyor olmalıydı. İntikamın soğuk yenen bir yemek olduğu konusunda bir itirazı yoktu ancak tavuklu pilav da sıcak güzeldi… Geriye kalan akşam için sofrayı hazırlamak…

O kadar ilgisiz kalmıştı ki bu düşünceler karşısında kapıyı çalana, kapıyı çalan kendisinden utandı. Aldı başını gitti. Adam az biraz pişmanlık hissediyor gibi olduysa da, çok fazla umursamadı. Birkaç dakikadır aynı yerde durduğunu fark etti. Binlerce sene daha orada kalması gerektiğini düşündü. Gözleri aldı başını, başı duramadı gözleri alınca varını yoğunu, tutuşup el ele, vurdular yolun ziftine düşlerini.. Biri görmeye, diğeri ölmeye.. Küsüp gittiler.

Gidenin arkasından su dökmek adettir demeye kalmadı, gidenler geri geldi.. Adam da yaşadı, meşe de yaşlandı, horoz da kesildi.

Ziyafet güzeldi. ■

YALAN DA OLSA

■ ERKAN ÖZTÜRK

Çilli Orhan, ateşin başında toplanmış arkadaşlarının yanına gelerek ağır bir küfür salladıktan sonra üzgün üzgün söylendi.

"Yattı be abi gene yattı."

"Ne oldu oğlum" dedi Sıska Yusuf. "Ne yattı?"

"Sorma be abi" dedi Çilli. "Altılı yattı. Son ayakta gitti abi."

Dudağını büzerek konuştu Yusuf.

"Takma be oğlum, sıkma canını. İlk defa mı yattı sanki."

Üşüyen ellerini ovuşturuyorlardı. Çilli, kederli bir sesle sitem eder gibi konuştu.

"Birikmiş kira borçlarım vardı be abi."

Yusuf, "Dert etme arkadaş" dedi. "Bak Bünyamin'e hiç dert ediyor mu? Vuruyor şarabın gözüne."

Yutkunarak irkildi Bünyamin kendisinden bahsedildiğini duyunca.

"Öyle ya" dedi. "Bak bana keyfim yerinde."

Şarap şişesini mehtaba doğru uzattı. Tok bir kahkaha attı. Sonra hızlıca ağzına götürdü şişeyi. Soluksuz içti.

Çilli, "İlaçların parasını da veremedim." dedi. "Eczanenin önünden geçemez oldum. Kış da kapıya dayandı. "

Yusuf yer açtı yanında. "Gel kardeş, otur hele şöyle için ısınsın" dedi.

Çilli, isteksiz isteksiz çömeldi ateşin başına. Oturduğunda üşüdüğünü fark etti. İçindeki ürpertiden korktu.

Hava iyiden iyiye soğuyordu. Yusuf yerinden kalkarak çalı çırpı getirdi, ateşin üzerine bıraktı, az sonra mavi kızıl bir ateş sardı çalı çırpıyı. Sıcak iyi gelmişti. Bünyamin duvar dibine gidip işedi. İşerken kendi kendine mırıldanıyordu. Kimse bir şey anlamıyordu dediklerinden. Anlamsız sesler çıkarıyordu. Çilli, cebindeki birkaç kuruşu göstererek, "Bu da hayat mı be" dedi. "Yoksul insan düş bile kuramaz!"

Yusuf'un kemikleşmiş yüzü asıldı. Çilli'nin omzuna şefkatle dokundu. Ağlamaklı oldular. Bünyamin fermuarını çekerek geldi yanlarına. "Unutmayın" dedi. "Yalnızca düşler satılık değildir!"

Ateş sönmeye yüz tutuyordu. Birbirlerine daha sıkı sarıldılar. Az sonra hepsi uyudu.

Sabahleyin gri, kül rengi bir gökyüzüne uyandılar. Boğazlarında felaket bir kuruluk vardı. Ateş yerini kül yığınına bırakmıştı. Çilli, arkadaşlarını dürttü. Esneyerek, gerinerek kendilerine gelmeye çalıştılar. Pazar yerinin yolunu tuttular. Havanın kararmasına yakın gene sığınaklarında buluştular. Bünyamin çalı çırpı toplayıp ateşi yaktı. Yusuf birkaç lokma bir şeyler hazırladı. Çilli, mahcup bir halde sessizdi. Sessizliği Yusuf'un dikkatini çekti.

"Nen var gene arkadaş?"

Çilli, başını yerden kaldırmadan cevapladı.

"Size de yük oldum be abi."

Çilli, kira borcundan ötürü evden atılmış, aralarına sonradan katılmıştı. Yusuf kızar gibi konuştu. "Duymayayım bir daha." dedi. "O nasıl lakırdı."

Bünyamin, "Arkadaş biz soframızı da yatağımızı da paylaşırız." dedi. "İnsanlık onuru bunu gerektirir."

Çilli'nin gözleri doldu. Alışkın değildi böylesi bir şefkate. Gene de dayanamayıp söylendi.

"Onur mu kaldı be abi. Sen buna onurlu yaşamak mı diyorsun?"

Yusuf karışmadı, ekmeği bölüyordu. Bünyamin durgun ama kararlı bir sesle konuştu.

"Çilli kardeş, biz onursuzluk yapmadık. Onursuzluğu bizi bu şekilde yaşamaya mecbur edenler yapıyorlar."

Bir süre sustu. Sakallarını kaşıdıktan sonra devam etti Bünyamin.

"Bak az sonra içeceğim, kafam güzel olacak. Sonra derin bir hayale dalacağım. Belki çok zamandır görmediğim sevgiliyi düşleyeceğim. Onu doya doya öpecek, saçlarını koklayacağım. Sizinle bir tabak çorbamı bölüşeceğim. Ateşimiz yanacak üşümeyeceğim. Bu keyif dünyanın en zengin insanlarında bile yok" dedi.

Yusuf hafifçe gülümsedi. Çilli de başını yerden kaldırarak gülümsemeye başladı. Sonra Bünyamin kahkahayı koy verdi. Gülmesi sona erince;

"Ee ne dersin Çilli kardeş" dedi. "Hayat buna değmez mi?" ■

YAZAR, ŞAİR, AKTİVİST VE ÇEVİRMEN HAŞİM HÜSREVŞAHİ:

"Şiir insanın başkaldırısıdır, isyanıdır!"

Muazzez Uslu: *Şiir yazmak eğitim, birikim ve keyif işi midir? Günlük geçim sıkıntısı yaşayan biri şiir yazabilir mi?*

Haşim Hüsrevşahi: Şiir yazma özgürlüğü özel bir yaşam tarzını seçme özgürlüğüdür. Yaşamın içinde cereyan eden şiir, bu yaşam tarzını seçen ve yaşayan olgu olarak şiiri gören ve onu yaşayan kişi tarafından sözcüklerle ifadesini bulur. Şiir yazmak her zaman "şiiri yazmak"la aynı eylem biçimi olmayabilir. Birçok "şiir" diye yazılan dizeler aslında, yaşamın içinde cereyan edenin gereğince ifade edilememesinden ziyade tıpatıp yaşamın kendisi olması nedeniyle şiir olmaktan uzaklaşır. Şunu demek istiyorum; sanat bir yerde gerçekliğin estetik alanda ifade edilememesi ve o ölçüde de "eksik" kalmasıyla mükemmele yaklaşır ve yaklaşmaz. "Bu bir pipo değil" ifadesiyle de şiire ve şiir yazma eylemine yaklaşmak mümkündür! Gerçekliğin olduğu gibi ve şiirsel estetikten ve gereklerden uzak ifadesi, düz yazının ve daha çok da röportaj janrının alanına girer. Tüm bunları göz önünde tutarak diyebilirim ki şiir yazanın geçim derdi, onu bu bakış açısından ve yaşamdaki keşiflerini kendine özgü biçimleri ve estetik özellikleri ile ifade etmesinden alı koymaz. Elbette ki şiir yazmak bir eğitim meselesidir: içsel dünyanın eğitimi, bakış açısının eğitimi, toplumsal duyar-

lılık eğitimi, uygarlık açısından eğitim, insanı ve doğayı görme ve duyumsama eğitimi. Mağarada kalmayı tercih eden biri şiir dünyasına girmese daha yeğdir. Zaten giremez de! Zira şiir bir bakıma insanın dört ayak üzerinden kalkıp iki ayak üzerinde durabilmesi, zihninin ve yüreğinin ayaklanmasıdır**.** Bu ayaklanma gerçek bir ayaklanmadır, bir başı kaldırmak, başkaldırmak ve isyandır. Ve şiir işte tüm bunların da eğitimidir. Ama bu eğitim ilkokul, üniversite ve kısacası mektep eğitimi de değil. Hiç kuşku yok ki şair çok okumalı: diğer şairleri, doğayı, insanı, toplumu okumalı ve hissetmeli, içselleştirmeli. Kişi keyif için şiir yazmaz ama şiirden estetik keyif alır.

Muazzez Uslu: *George Orwell ''Neden yazıyorum'' isimli makalesinde yazı yazmanın itkisini 4 madde halinde yorumlamış: a- Egoizm, zeki görünme, hakkında konuşulma, ölümden sonra hatırlanma; b- Estetik coşku; c- Tarihsel itki; d- Politik amaçlar. Gerçi bunları daha çok düz yazı üzerinden sormuş olduğunu da belirtmiş. Sizin yazma itkiniz nedir?*

Haşim Hüsrevşahi: Diyelim ki bir sabah uyandığınızda, odanızın penceresinden baktığınızda evinizin yemyeşil ağaçlarla çevrili bir gölün kıyısında olduğunu görüyorsunuz. Dışarı çıkıyorsunuz ve kıyıdaki sandalınızı görüyorsunuz. Bütün çevrenizde akıp giden yaşamı duyumsuyorsunuz. Gidip sandalınıza oturuyor ve ince uçarı sis dalgaları arasında küreklere sarılıyorsunuz ve gölün dinginliğini bozmadan, kuşların cıvıltıları arasında ve tüm bu çevrenizdekilerle bir bütünlük içinde ve onlara karşı sevgi ve yakınlık duygularıyla ilerliyorsunuz... Ve kendinizi algılarken birisi soruyor, kürek çekmekteki itkiniz nedir? Bir sabah kalkıyorsunuz işinize gitmiyorsunuz ve iki cadde ötede insanların toplandığını daha güzel bir dünya istediklerini, bağırdıklarını duyuyorsunuz, o yana yöneliyorsunuz, o güzel bir dünya hasretinin içine giriyorsunuz ve bir anda bir patlama oluyor ve o güzel insanlar paramparça oluyor. Siz patlamadan dolayı sağır olmuşsunuz ve kendi haykırışınızı bile duyamıyorsunuz. Kör olmuşsunuz ve gülen ve fakat parçalanan o yüzlerden başka bir şey görmüyorsunuz. Ağlamak istiyorsunuz ve fakat gırtlağınız, göğsünüz sizi bırakmış gitmiş, sizi dinlemiyor. Avaresiniz. Kendi içinizde ve yıllardır geçip gittiğiniz o yollarda, ses-

HAŞİM HÜSREVŞAHİ KİMDİR?

(D. 1950, Tebriz, İran), İranlı Azeri kökenli yazar, şair, aktivist ve çevirmen.

İlk eğitimini Tebriz'de, lise eğitimini Tahran'da bitirdi. 1974 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İran, Almanya, Kanada ve Amerika'da tıp eğitimine devam etti. 1990 yılında çocuk hastalıkları ve çocuk kalp hastalıkları uzmanlığı dalında doçentlik unvanını kazandıktan sonra ailesiyle birlikte Kanada'ya göç etti. Ontario Azerbaycan Kültür Merkezi ve Kanadalı-İranlı Yazarlar Birliği kurucu üyesi ve PEN Türkiye üyesidir. Fikir ve ifade özgürlüğü aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak uzun yıllar bu yolda mücadele vermiştir. Azerice, Farsça ve Türkçe şiir, kısa öykü ve denemelerinin yanı sıra çeviri şiir ve öyküleri değişik ülkelerde yayımlandı.

Komşu Aç Kapıyı Uluslararası Edebiyat Şenliği'nin fikir babası ve bu şenliğin düzenleme komitesi başkanıdır. Dil Tutulmalarım ve Dil Açmalarım ve Seni Unutmayı Öğret Bana adlı üç toplu şiir kitabı ve Ölümü Gözlerinden Gördüm ve Azalya adlı iki romanı yayımlanmıştır. Prof.

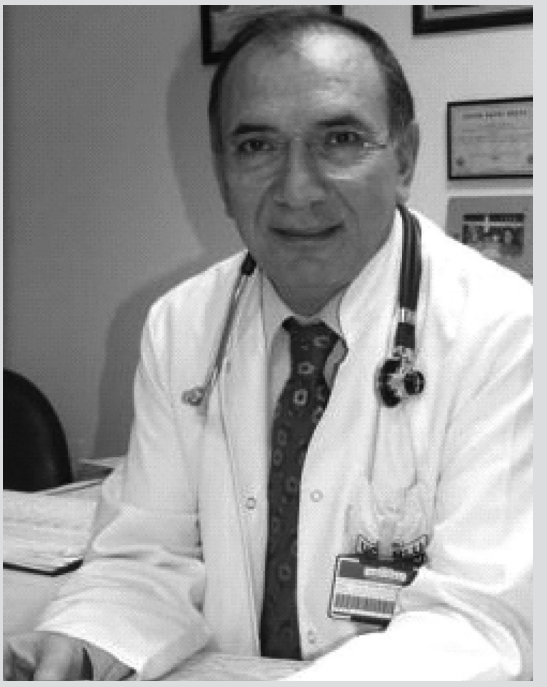

Dr. Haşim Hüsrevşahi halen özel bir hastanede çocuk kalp hastalıkları uzmanı olarak görev yapmaktadır. Bahar, Laçin ve Ali adlı üç çocuk babası.

leri öpülesi ve artık olmayan o insanların arasında avaresiniz. Ve biri soruyor size haykırışınızdaki itkiler nelerdir? Demek istediğim yaşamı kategorize etmekten uzaklaştıkça güzellikler çeşitleniyor. Acılar çeşitleniyor. Gözerimleri çeşitleniyor. Ve siz bu çeşitlilikler arasından geçiyorsunuz. Ve anlıyorsunuz ki bazen geçişin ta kendisidir olan biten… Orwell'in saydıklarını tümü şiirsel estetik içinde kendini bulabilir, buna bir engel yok. Ne egoist olma kötüdür ne politik olma! Tarihsel kaygılarınız da estetik kaygılarınız kadar şiirsel olabilir… yeter ki yazılan gerçekten şiir olsun!

Muazzez Uslu: *Şiirin/sanatın maddi bir değeri olup olmadığı konusunda düşünceniz nedir? Sanat bir duygu ve estetik işi olduğuna göre sizce şiirler yarıştırılmalı mıdır? Şiir yarışmaları bir lobi, sektör işi midir?*

Haşim Hüsrevşahi: Elbette ki şiirin de bir maddi değeri vardır ama bu maddi değer dolarla ölçülen bir maddi değer değil. Toplumsal ve kültürel bir değer olarak ölçülebilen bir maddi değerdir. Ödül konusuna gelince, çok net söylüyorum, ödüllü şiir yarışmaları kaldırılmalı! Siz lobi diyorsunuz ben edebiyat çeteleri diyorum. Yarışmalar sermaye düzeninin süsleyip püsleyip, siniye koyup sunduğu bir rekabet eylemidir. Lobi kendisi de sermaye düzeninin temelinde olan rekabetten doğmuştur. Sermaye ve sömürüye karşı olan bir zihniyetin rekabeti, çıkar güden rekabeti, kabul etmesi mümkün değil. Bu yarıştırmaların yerine herkes kendi beğenisi dâhilinde tanıtım eylemine, eleştiri eylemine girmeli ve bu çabalar içinde ülke halklarının şiir tarihine genişlik ve derinlik kazandırmalı ve unutulmamalı ki yaşamla iç içe geliştirilen bu çabalar içinde yeni yeni şiir okulları doğar ve ileriye doğru akış daha da güzelleşir. Şiir yarışmalarının ister şair açısından ve isterse sözünü ettiğiniz o sektör bağlamında çok çeşitli yan etkilerini ve sözü edilen yarışma eylemlerinin ana hedeflerini burada sıralamama gerek yok sanırım.

Muazzez Uslu: *Dünya şiiri ile Türk şiirinin ilişkisi, Türk şiirinin evrenseldeki yeri nedir? Şiirler başka dillere çevrilirken anlam kaybına uğrar mı?*

Haşim Hüsrevşahi: Sorunuzun ilk bölümü hakkında, alanım dışında olduğundan kanıta dayalı bilimsel bir yanıt vermem mümkün değil. Ama hemen belirtmeliyim ki sorunuzda bir anlam kargaşası var. Şayet siz Türkiye'de yazılan Türkçe şiiri kastediyorsanız bunu adını doğru koyalım. Türkiye şiiri! Türkiye şiiri diyorum çünkü Türkiye'de Türkçe yazan Kürtler var, Ermeniler var, Çerkezler var, Araplar var. Onlar kendi dillerinde de yazıyorlar ve bunların tümü Türkiye şiiridir. Ama yoğunluk olarak Türkiye Türkçe şiirinden söz ediyorum. Türkçe yazılan şiirler bütün bu insanların bir araya getirdikleri ortak bir değerdir. Tıpkı İran'da olduğu gibi. İran'da Farsça şiir Türklerin, Farsların, Kürtlerin, Arapların, Beluçları, Mazirlerin ve diğerlerinin yarattıkları ortak bir değerdir. Bu değer evrenseldir. Türkçe dışında yazılan Türkiye şiirini okuyamadığım için bir değerlendirme yapmam mümkün değil. Ancak şu kadarını söyleyebilirim ki şiir olarak kabul ettiğimiz Türkiye şiiri dünya şiiriyle omuz omuza ilerlemekte. Kimi zaman bir adım ileri geçmekte, kimi zaman bir adım geri. Ama yeri ön saflardadır. Gelelim sorunuzun ikinci bölümüne, şiir çevirisi ve çeviri şiire! Ben çeviriyi (edebiyat alanındaki çeviriden söz ediyorum) bir dil icrası olarak görürüm. Dilsel icra olmadan çeviri olmaz! Şiir çevrilemez savı bir temeldir, ancak siz yazıldığı dildeki müziği, havayı, biçimi, duyguyu, yazınsal ve kültürel espriyi ve bu arada tabii ki anlamı da çevirebiliyorsanız şaire en az ihaneti etmiş oluyorsunuz demektir! Çevirinin çeviri kokması bir eksiklik değil. Ancak şiirin müziğini ve yukarıda saydığım diğer öğelerini çevirememişseniz en iyisi onu çeviriden saymamalı!

Muazzez Uslu: *Ahlak ve ampirik açıklamalar arasında sınırı belirlemek kolay olmasa da ve ahlak davranışın kendisi ile ilişkiliyken, şairlerin özel hayatlarındaki halleri, şairin şiirinin okunmasını etkiler mi? Şiirin ahlakı olmalı mıdır?*

Haşim Hüsrevşahi: Her sorunuzda iki-üç soru saklı. Ben ikincisinden başlayayım. Şiirin ahlakı olmalı mı? Bu soruyu genelleyerek de sormak mümkün: sanatın ve edebiyatın ahlakı olmalı mı? Bunu yanıtlamak için öncelikle ahlaktan neyi kastettiğimizi belirlememiz gerek. Eğer ahlak geleneklerin, yasaların, genel kabulün dayattığı "uyulması gereken kurallar" ise bence hayır, sanatın böyle bir zorunluluğu yoktur. Edebiyat kendi yasaları dışında –bazen onlar da dâhil– hiçbir yasaya uymaz ve öyle bir zorunluluğu da yoktur. Tam tersi, esasen sanat ve edebiyat ölü balık gibi akıntıda akmaz, var olan düzenin daha güzele dönüşmesi için başkaldırır, itiraz eder. Bu ise mevcut düzenin değişmesi ve yok olması demektir. Mevcut düzenin değişmesini istemeyen bir şiir aslında ahlaksız bir şiirdir. Hep verdiğim örneği burada da yinelemek isterim: bir şeftali yense de yenmese de

çektirdiğini bıraktığında yok olmuş demektir. Olgunlaşmış şeftali, tüm yaşayanlar gibi, zaman içinde yok olmaya mahkûmdur. Bıraktığı çekirdeğin kabuğu ne kadar sert olursa olsun, içinde taşıdığı yeni hayat potansiyeli onu içten gelen güçle çatlatır. Dışarıdaki toprak koşulları ona yardım eder. Çekirdek de kendisinden önceki varlık yani şeftali gibi yok olmaya mahkûmdur. Yeni hayat başlamalı. Şayet şeftali çekirdeği açısından bu bir ahlaksızlıksa demek ki bütün yaşam ahlaksızlık üzerine kurulmuştur: Değişim, yok olma ve yeniden doğma! Kabuğuna karşı isyan etmeyen ve yeşil filizini toprağın karanlığından aydınlığa süzülmeyi göze alamayan çekirdek çürür yok olur gider ve bir daha da meyveye oturamaz. Sanat ve edebiyat bütün toplumlarda mevcut düzenin yok olup yeni bir düzenin kurulmasına doğru yol alır. Şayet ahlaksızlık söz konusu ise, daha güzelin önüne geçen edebiyat ve sanat ve onun arkasında onu besleyen zihniyetin sunduğu, yaslandığı ahlaksızdır. Ama şayet sözünü ettiğiniz ahlaktan maksat kullanılan sözcüklerse, müstehcenlik ve edep dışılık ise bence sanat ve edebiyatın böyle bir kaygısı olamaz. Yasaklarla daraltılmış, karatılmış kafayla şiir yazılmaz. Mevlânâ kendi mektebinde, medresesinde söylediği mesnevilerde bu anlamda da bütün setleri yıkmıştır hem de taa yüzlerce sene önce. Hem de Şems'in kanına susamış yobazlar sürüsünün ortasında! Bu konuda Mevlânâ ve Müstehcenlik diye bir dergide bir yazı yazmıştım. Aslında ahlak sınırlarını aşmama kaygısı sanatı, edebiyatı ve bu arada şiiri katleder. Bu bir sansürdür ve başlı başına bir tartışma konusudur. Sorunuzun ilk bölümünde ise şairin özel hayatı ve halleri üzerinedir. Ahlakla ilintili özel hayat! Ne demek bu? Şairin cinsel tercihini mi soruyorsunuz? Küfürbaz olduğunu mu? Gericilerin yanında saf bağlayıp cinayetleri kutsamalarını mı soruyorsunuz? Kişi ve ahlak! Geçelim. Biz şairi ne insanüstü bir yaratık olarak ne de insan olmaya daha varmamış bir yaratık olarak ele almalıyız. Ancak şair, duyarlılığıyla topluma, hayata ve kendisine bakan kişi olarak genel normlar çerçevesine sığmaz. Şairin hırçınlığı, gem vurulamaz oluşu, başına buyruk, içine dönük, duygusal vs. oluşu hep beklenir şeylerdir. Şairin özel yaşamı şiirlerini etkiler elbette ancak o şiirlerin okunmasını şairin durumundan çok şiirin durumu belirler diye düşünüyorum. Bir de konunun diğer yanı yani okur yanı var: okurun özel hayatı ve "ahlak"la olan ilintisi ve bakışı da bir şiirin okunmasına etkisi söz konusudur.

Muazzez Uslu: *Şairlerin kültürü ben merkezci bir his kültürü müdür? Şiirlerinde göstermiş oldukları "duyarlılıkları" aslında onların duygusuz oluşları mıdır? Şairin söylevleri ile eylemleri arasında bir tutarlılık olmalı mıdır?*

Haşim Hüsrevşahi: Söylevle eylem herkes için tutarlı olmalı. Hoca minberde başka halvette başka ise olmaz. Şayet bir şair örneğin kadın insan haklarına inanıyor ve o doğrultuda şiirler yazıyorsa yanındaki kadına şiddet uygularsa, bu, gerçek bir ahlaksızlık ve ikiyüzlülük olur! İnsanın şair olması için hayallerde, pembe bulutlarda ya da şarap içip gerçeklikten kopması gerekmez. İnsanı, börtü böceğiyle doğayı seven ve kendisini o doğanın bir parçası olarak algılayan ve bu algılar ortamında seven kişi, ilgisi, tarzı, birikimi ve diğer etkenler yardımıyla zaten yazdığı şiirler eylemi ile çatışmaz. Doğanın bir parçası olduğundan kişinin kendisini de sevmesi bütün bir güzelliğin bir parçasıdır. İnsana, doğaya ve yaşama karşı duyarlı olan illa ki şair olması gerekmez. Bir mimar da olabilir. Ama bu saydıklarıma karşı keskinliğini ve parlaklığını yitirmiş (ya da hiç edinmemiş) vurdumduymaz biri asla yeni dünyalar müjdeleyen sanatçı, edebiyatçı ve düşünce insanı olamaz.

Muazzez Uslu: *Şairlerin genellikle biraz kaçık olduğu öngörüsü vardır. Şiir yazmak bir delilik midir?*

Haşim Hüsrevşahi: Delilik hayran olduğum bir durumdur. Ancak hangi delilik? Delilik deyince konu akıl ölçeği ile ölçülüyor. Yani akıllı olan deli olmaz! Ya da benim aklıma göre o akılsız ya da delidir! Bu böyle değil. Delilik bir kez de gönül ölçeği ile ölçülmeli. Akıl sınırına gelmeden, daha doğru ifadeyle aklın sınırları içinde ve gönülle ilgisiz "akıl" yitirilmesi gerçek bir hastalıktır, tedavi görmeli. Bu alan ruh hekimlerini ilgilendirir. Akıl sınırını aklı yitirmeden geçmek ve hükümranlığı gönle bırakmak da bir çeşit aklı terk etmek ve deliliktir. Bu delilik bilgelik deliliğidir. Erenlerin alanıdır. Ben bu deliliğin vurgunuyum. Dönelim sorunuza. Şiir bir deliliktir tabii ki. Bir kere kişi gönlü ve bilgeliği ile estetik anlayışıyla hayatla hesaplaşıyor ve sürekli onunla içli dışlı, sanki saplantı halinde âdeta… Ama diğer taraftan şiir süresince şair yaprakla konuşur, yağmurla, kediyle, kafasındaki sevgiliyle falan. Eh, birisi bir ruh hekimine gelir de dese ki ben bu sabah kediyle konuşuyordum ve o bana şunu şunu söyledi derse, herhalde o hekimin not defterinde bir soru işareti çizilir kişi şizofren mi diye? Gerçeklikten kopma, parçalanma anını yaşa-

madan bu dizeler yazılmaz. Gerçeklikten kopma ve parçalanma ise bir çeşit deliliktir. Ama bunların hepsi de sözünü ettiğim o bilgelik alanı içindeyse geçerlidir, değilse yavan hayalcilikten öte bir şey olamaz. Eski Araplardan kalma ve hatta Kur'an'da bile geçen şair ve delilik konusu başka geniş bir tartışmanın konusu olabilir. Bu alanda söylenecek çok söz var.

Muazzez Uslu: *Bir şiirin sanat yapıtı olması için belli koşullara sahip olması gerekir mi? Ya da içimden geldi yazdım oldu sizce yeterli midir? Şiirin şiir olması için; form, içerik, anlam, imge, simge, metafor gibi argümanlar gerekli midir?*

Haşim Hüsrevşahi: Şiir basit bir duygu patlamasının sözcüklere, ne kadar da güzel sözcükler olursa olsun fark etmez, aktarılması değil. Şiirde saydıklarınızın hepsi olmalı ve artı düşsel kurgular, mitolojik yanlar, tarihsel izler, felsefi gönderiler, bilmece ve fare yolu zekâ ürünleri, teatral hava ve hatta diğer güzel sanatların etkisi olabilir. Ama yazdım olduyla olmaz bu iş! Şiir her şeyden önce bir emek meselesidir. Elmas işçiliği meselesidir. Şiir aynı zamanda aşk meselesidir. Aşkın gelip sözcüklerle işve etmesi ve kişinin onun sözcükleriyle cilveye getirmesidir. Zaten aşk kendisi de daha önceki sorunuzda geçen bir çeşit deliliktir. Aşk, bilgelik ve yaşayan bir olgu olarak şiire benzer, belli bir çerçeveye sığmaz; nasıl ki şiiri de eskiden olduğu gibi aruz veznine ve belli çerçeveye sokmaya uğraşmak günümüzde yersiz çabadan öteye geçmez. Benim kendi beğenim ya da üslubum budur diyebilirsiniz ama o temel koşullar dâhilinde benim beğendiğim dışındakiler şiir değil demek de aynı kapıya çıkar. Siz şiirinizde anlamı ön plana çıkardığınız ölçüde şiirin o büyülü havasından uzaklaşırsınız. Anlam gerilerde olmalı. Ön planda hisler olmalı. Hisleri gösteren ise imgeler, şiirin diğer öğeleri ve sözcükler arasındaki ilgiler ve ilgisizliklerdir. Bir sözcüğün yetersiz kalması da kimi zaman bir dizeyi şiir yapar.

Muazzez Uslu: *Ajitasyon, hamaset ve ötekileştirmek üzerinden dil ile örülen dizeler şiir sayılır mı? Şiir politikayla ilişkisi olmalı mı? Sanatın politikayla ilişkisi olmaz deniyorsa bu da bir politika değil midir?*

Haşim Hüsrevşahi: Evet, sanatın politikayla ilgisi olmaz düşüncesi bir politikadır başlı başına! Bu politika ne diyor? Diyor ki bakkal bakkallığını yapsın, öğretmen öğretmenliğini vs. ve biz istediğimiz gibi sizi yönetelim sonra da kaç yıl arayla kendi seçtiklerimizi sizin oylarınıza sunalım ve bu saçmalık karnavalı demokrasi adı altında devam ede gitsin! Ama sanatçı olmanın ve doğal olarak şair olmanın bir gereği toplumda aydın bir birey olmaktır. Sanatçılar toplumların değişip ilerlemesinin yanında değilseler neredeler? Toplumun değişip ilerlemesi insanoğlunun mağaradan çıkması, taş devrini geride bırakması anlamını taşır. Çürümüş düzene, çürümüş düşünceye karşı durmuyorsa sanatçı nerede duruyor? Şiir başlı başına bir politikadır. Ancak bu politika kendi etikleri ve estetikleri içinde kabul edilir. Nasıl ki roman yazmak bir gazetecilik serüvenini kaleme almak ve rapor etmek değilse şiir de politik bir "bildiri" ve sloganlar kümesi değildir! Şiir olan bir şiir toplumu ajite de edebilir, propaganda da yapabilir ama altını çiziyorum bir politik bildiri olarak değil, tüm özellikleriyle güzel bir şiir olarak!

Muazzez Uslu: *Şairlerin başkalarının da yerine geçebilmek, başkası olabilmek gibi bir özelliği, yeteneği olduğuna göre, dünyaları sınırlı olan şairlerin çok sayıda dünyalara sahip olması, farklı dünyalarda yaşayan insanların ruhuna bürünebilmesi ve bunun yanında, şiirlerinde tekrarlara düşmemesi mümkün müdür?*

Haşim Hüsrevşahi: Sanatçılar başkalarının dünyasına girerler evet! Bir roman nasıl yazılır sizce? Yazarın kendi karakterinin kaderine oturup ağlamasını yadırgıyor musunuz? Sanatçı olmak böyle bir şeydir. Şairler de istisna değiller. Onlar da diğer insanların, hayvanların, doğanın yerine geçerler. Onlar ölmeden ve dipdiri yaşıyorlarken yüzlerce kez reenkarnasyon yaşarlar. Bir şair bir çiçek yaprağını okşarken bütün vücudunun ürpermesi, rüzgârın yanaklarında süzülüp geçmesiyle maviliklere gülümsemesini, gözleri oyulan bir çocuğun babasının haykırışını duyduğunda bütün çiçeklerin onun için karaya boyandığını yadırgıyor musunuz? Şair olmak böyle bir şeydir. Çürümüş dünyayı değiştirip daha güzel bir dünya yolunda ilerlemek kolay bir zanaat değil!

Muazzez Uslu: *Son 10 yıl içinde şiir kitaplarındaki artış, teknolojinin bilgiye erişimini kolaylaştırdığı için mi? Kitap ve şiir okuyan kitlenin onca az olmasına rağmen, yazar sayısında artış hangi ihtiyaçtan doğmuş olabilir?*

Haşim Hüsrevşahi: Sermaye düzeninin toplumsal özellikleri var ve bu giderek daha da derinleşip yaygınlaşmakta. Sermaye düzeni bireyin yalnızlığını yaratır, artırır. Bu yalnızlıktaki kopuşlar sadece toplumdan değil, çevreden, dosttan, konu komşudan kopmanın ötesinde kendinden

HRANT DİNK'E FISILTI

■ **HAŞİM HÜSREVŞAHİ**

neden güvercinler aniden o avludan havalanınca sen geliyorsun aklıma
kanat kokulu balkonum neden senin yırtık pençeli pabucunu anımsatır

biliyorum biliyorum
sen de mırıldanıyorsun şimdi
dinini dinime çarptılar altın yaptılar
dilini dilime çarptılar altın yaptılar
sınırını sınırıma çarptılar ölüm üstüne ölüm

böyle yüzü koyun kalacaksın zaman aşımına değin!

sen unutmuşsun
şimdi mor leylaklar mevsimdir yalınayak
bir demet alıp öyle geldim bu kaldırıma
yaranı yarama dikmek için

bıçağın sırtını ısırdığımda kurşuni sabahlar
kurşun sektiğinde kayalardan karda nar çiçekleri

biliyor musun
vaktiyle ben de sırtımdan vuruldum
toplu mezarımda dolaşırım şimdi
o kaldırımdan serçeler uçmuyor
kanatlarında yangın şiirleriyle
biliyor musun

iş ciddidir bu sefer
kalk artık!

de kopmayı doğurur. Sermaye düzeni rekabete ve en vahşi, acımasız ve insanlık dışı rekabete dayanır. Daha çok kâr için rekabet! Bu nedenle de sermaye düzeni tüketim çılgınlığını körükler. Bu tüketimin bir özelliği de hızlı tüketimdir. Fastfood diye söylenen ve benim ayakta atıştırma dediğim eylemin kültürü. Şiiri, romanı, sinemayı ayakta atıştır, tüket, git! Git ve tekrar ama aynı istekle geri gel! Reklam billboardlarını arabanla geçerken oku, gör, sindir, geç! Düşünmene gerek yok. Kabul et ve geç! Televizyonlar hızla tüketilecek olanları sana hızla yedirmeli. Düşünmene fırsat vermeden vs. vs. Böyle bir düzen içinde herkes kendi şairi olmakta. Herkes kendi şiirini okur ve kendi kendini alkışlar. Zihinsel mastürbasyon! Yaratılmış yüzbinlerce zavallı yalnız kral! Evim dediği hapsolduğu tek odalı hücresinde öldüğü bilinmeyen, koktuğunda ambulansın kapıya dayandığı ve ölüsünü toprağın altına verip geçen bir düzen. Ödüller bu kendi olanı bir matah olarak yayınevlerinin hizmetine sunar. Toplu olma bilinci silikleşir, söner. Aydınların toplumsal birlikteliği türlü kuramsal sapkınlıklarla ortadan kaldırılır. Edebiyat çeteleri oluşur! Şiir diye yazılanların büyük bir bölümü zaten şiir değil. Kişinin duygusal anlatısıdır. Onu eskiden kokulu kâğıtlara yazıp sevgiliye verirdi şimdi işler kolaylaştığı için basıp dağıtıyor! Bunca edebiyat dergisinin varlığının altında ne yatıyor sizce? Gerçekten farklı şiir anlayışları ve şiir akımları ve edebiyat "ekolleri-okulları" nedeniyle mi? Hiç sanmıyorum! Okuma alışkanlığı olmayan bir ülkede, dünyayı takım tutar gibi sürü psikolojisiyle seyreden bir toplumda, şiir gibi çok zor bir sanatın çok yaygın bir şekilde okunmasını beklemek yerinde bir beklenti olmasa gerek. Neden? Devrimler sırasında halk neden şiire bu kadar sarılır sorusu bu sorumun yanıtına götüren bir ipucudur sanırım.

Muazzez Uslu: *Kadın sanatçı-*

lardan en çok duyduğum ''erkeklerin kadınları görmezden geldiği, kadının edebiyat alanındaki başarısının tıpkı hayatın diğer alanlarında olduğu gibi önemsenmediği ve zaman zaman erkeklerle aynı etkinlik alanlarında olsalar bile ''asıl sanatçının erkek olduğu kadının renk kattığı'' gibi bir yargı ile karşılaştıkları konusunda şikâyetler var. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Haşim Hüsrevşahi: Bakın mesele sadece kadın sanatçılar ve uğradıkları ayrımcılık ve haksızlık meselesi değil. Mesele sermaye düzeni, feodal kültürel kalıntılar, eril zihniyet ve bu düzeneğin acı meyveleri meselesidir. Kadın emekçi, işçi, memur erkek meslektaşlarıyla aynı süre aynı iş yaptıkları halde aynı maaşı almazlar. Sadece Türkiye'de değil birçok Avrupa ülkesi ve Amerika'da da. Neden? Çünkü işveren kadının bir insan olduğu, insan haklarına sahip olduğu noktasından hareket etmez. Şöyle düşünür: Bu süre içinde bu kişi öteki erkek kişiye kıyasla kaç dolar artı değer yaratıyor? Onun üzerinden ne kadar kâr ediyorum? Ayrıca bu düzen kadını bir insandan ziyade bir "şey" olarak görür, değer verir. Bu "şey" ben şey değilim, "süs eşyası" hiç değilim, insanım dediği anda isyankâr "şey" olur, cadı olur, "aman aman elinden" olur. Bu konu üzerinde de uzun uzun konuşabiliriz. Özelde erkek sanatçılar arasındaki kadınları görmezden gelmenin altında boynuz kulağı geçti hikâyesi ve boynuzun kesilmesi girişimi yatar. Bugün bütün dünyada kadınlar çok hızlı bir toplumsal uyanış süreci içine girmişler. Bu süreç erkeklerin elindeki birçok ayrıcalıkları almakta, insani olmayan kısımlarını yere vurmakta, ezip geçmekte. İnsan haklarına inanan, insanlar arasındaki eşitliğe inanan kısacası insanca düşünenler arasında böyle bir sorun olmaz. Ama unutmamalıyız ki binlerce senedir zihnimize, genimize bu zihniyet işlenmiştir. Bu zihniyetten, hele hele çürük sermaye düzeninde, bir anda kurtulmak ya mümkün değil ya da kurtulmak için çok emek sarf etmek gerek. Kadınlar emek vererek ve kendi mücadeleleriyle bu geri kalmışlıktan kurtulmanın en devingen dinamiklerini oluştururlar.

Muazzez Uslu: *Kadın tarihsel olarak ''ses'' bırakamamış bir cins olarak bugün gelinen yerde daha çok bağırmakta ve ''ben de varım'' demekte. Sizce kadının edebiyat ve sanat içinde ki yeri nerelere gelmiştir?*

Haşim Hüsrevşahi: Az önce söyledim: emek vererek ve mücadeleyle! "Ben de varım" bir mücadele sürecini dillendirir. Yirminci yüzyılın başlarında dünyada ilk kez sermaye düzeninden başka bir düzeni insan toplumu deneyimledi. O değişimin önderlerinden birinin şöyle bir tespiti var: "Kadınların katılmadığı hiçbir toplumsal hareket başarıya ulaşamaz!" Nokta. Buna ekliyorum, kadının tutsak olduğu hiçbir toplum özgür değildir. Demek biz bir toplumsal kurtuluştan söz ediyoruz. Tabii ki bu kurtuluş yolunda kadın erkeklerden daha fazla zincir karıması gerekiyor. Kadın, "ben de varım" haykırışını on yıllardır daha da yükseltmiştir. Zira erkek egemen düzen tarafından onun eline ayağına, zihnine ve ruhuna erkeklerden daha çok ket vurulmuştur. Kadınıyla erkeğiyle insan bireyinin ve toplumunun kurtuluşundan söz ediyorum. Kurtulmak: Binlerce senenin zihinlerimizde çöktürdüğü, adeta fosiller oluşturduğu kalıplar, inanışlar, hurafeler, sapkınlıklar ve sayısız elimizi kolumuzu zincire vuran her şeyden kurtulmak. Bugünün Türkiye'sinde Türkiyeli kadınların son yüzyıl içinde elde ettiklerini elinden alma çabası var. Bu edebiyat ve sanat alanında da geçerlidir. Kadınların yükselmesi, seslerinin daha gür duyulması bu karşı koyanlarla aralarındaki çatışmayı daha da şiddetlendirecek. Kadın insan haklarına inanan erkekler bu çatışmada kadınların yanında yer almışlar ve alacaklar. Ede-

biyatçılar arasında genelde ve şairler arasında özelde değerli eserler üreten kadınların sayısı bugün dünden çok daha fazla ve daha etkindir bu sinema sanatçıları, ses sanatçıları, görsel sanat alanındaki sanatçılar, tiyatro sanatçıları için de geçerlidir.

Muazzez Uslu: *Kimi çevrelerce, erkeklerin sanat alanında kadından daha iyi olduğu söylenmekte "Kadınlardan Goethe, Dostoyevski, Gogol, Shakespeare çıkmamıştır". Sizce kadının dehası erkeğinkinden eksik midir? Virginia Woolf "kadının kendine ait bir odası ve ekonomik gücünün olmayışı kadınları sanatta ve edebiyattan eksik bırakmıştır" der. Kadının dar alanlardan çıkamaması, kamusal alanlarda olamamasını da eklersek kadının edebiyat ve sanatta üretiminin az olmasına bunların dışında sizin ekleyeceğiniz şeyler ne olurdu?*

Haşim Hüsrevşahi: Erkek dehasının sanat alanında kadından daha üstün olduğu savı her halde geri zekâlı bir erkek tarafından ortaya atılmış ve diğer eril zihniyetli erkekler tarafından da üzerine atlanmış ve bilimsel kanıt gibi kullanılagelmiştir. Sanatsal yaratı çarşafa bürünmüş, burka arkasına sokulmuş, yazıp okuması yasaklanmış, evin dört duvar odasına hapsedilmiş, insanı hakları elinden alınmış, şiddet görmüş, ekonomik gücü sıfıra indirilmiş bir kadından Puşkin olmasını mı bekliyorsunuz? Bu beklenti olsa olsa bir Puşkinlik değil pişkinliktir! Özel bir hikâyemi ilk kez size anlatacağım. Kısa zaman önce kaybettiğim ablamı örnek vereceğim. İlkokuldan sonra bir sürü nedenle (neden ne olursa olsun fark etmez) okuldan alındı. Bizim evde dokuz çocuk büyüdü. Hepsi, bu ablam hariç, doktora düzeyinde üniversite bitirdiler. Çok güzel olan ablam sevmediği bir erkekle erken yaşta evlendirildi. On yedisine geldiğinde ilk çocuğu kucağındaydı. Fiziksel şiddet gördü. Ama o çok hassas, duygulu, meraklı, güzeli fark eden bir kadın olarak kendi yanında yapay çiçek yapımını öğrendi. Önce kumaş, sonra hamurla. Altmış yaşına geldiğinde tekmil bir sanatçıydı. Kocasından ayrıldı. Son yıllarını benim yanıma geldi Türkiye'ye. Bütün özgürlüklerine kavuşmuştu. Küçük bir kütüphane yarattı kendine evde. Ve bir gün bana küçük defterine yazdığı şiirleri okudu! O defter bir ibret aynası, bir suç delili, bir ömrün tutanağıdır, hâlâ! Sanatsal eser maddi varlığın bir parçası ve maddi gerçekliğin çok boyutlu ve diyalektik ilişkilerinden doğar. Burjuva devrimi öncesinde Avrupa kadını hemen hemen sahnede yok! Nerde o kadın? Orta Çağın karanlıklarında yakılmakta, asılmakta ya da evin kadını olarak tutsakları yaşamakta. Ne zamanki Bastille sokaklarının Arnavut taşlarında kadının kanı erkeğin kanına karıştı, ne zamanki fabrikalarda kadının alın teri erkeğin alın terine karıştı o zaman Derrida'nın yanında Kristeva da ortaya çıktı. Hubert Robert (1733 – 1808), Jacques-Louis David (1748-1825), François Boucher (1703-1770) gibi ressamların yanında Anne Vallayer-Coster (1744 –1818), Élisabeth Vigée Le Bru (1755–1842), Adélaïde Labille–Guiard (1749–1803), Rose Adélaïde Ducreux (1761–1802) boy gösterdi. Aynı yıllarda birçok kadın ressam bu topraklarda eserlerini veriyorlardı. Liste çok uzundur: Aliye Berger (1903-1974), Bedia Güleryüz (1903-1991), Belkıs Mustafa, Celile Hikmet Enver (1883-1956), Efraz hanım, Emine Fuat Tugay (1887-1975), Emine Naciye, Emine Nusret hanım, Eren Eyüboğlu (1907-1988), Fahrünnisa Zeyd (1901-1991), Fatma Nazlı Ecevit, Furumet Tektaş (1912-1961), Füreya Koral (1910-1997), Güzin Duran (1898-1981), Hale Asaf (1905-1938), Harika Lifij (1890-1991), Melek Celal Sofu (1896-1976), Melek Savut (1902-1973), Meliha Zafir Yenerden (1896-1979), Mihri Müşfik Rasim (1886-1954), Müfide Kadri (1889-1911), Müzdan Arel, Müide Esat, Naciye Tevfik (1878-1960), Nazire Osman, Nermin Faruki (1904-1991), Nevzat hanım, Ruşen Zamir, Sabiha Bengütaş (1904-1992), Sabiha Bozcalı (1903-1998), Vildan Gizer (1889-1974), Zahide Özar. Kaldı ki sanat her şeyden önce bir yaratmak ve doğurganlık meselesidir. İçinde dişil enerji taşımayan insan sanatçı olamaz. Bu kadar basit! Dişil enerjiden söz ederken erkeklerin gay olmasından söz etmiyorum. Çünkü bu hatayı yapanların sayısı az değil. Kim ki doğayı, insanı ve aslında yaşamı bütünüyle insan duyarlılığıyla duyumsar, onun kendi ruhunun derinliklerinde, ruhunun kızgın ateşinde eritir, ruhunun toprağında saklar, acılar, sevinçler, arzular ve hayalleri, düşünce ve inanışlarıyla biçimlendirir işte o kişi algıladıklarını sanat eseri olarak tekrar o topluma ve yaşama geri verir. Bir sanat eserinin ortaya çıkışı ağacın devrilmesi, toprağın derinliklerinde kömüre dönüşmesi, o kömürün bin yıllar sonrasında ısı ve basınç nedeniyle elmasa dönüşmesine benzer. Tüm bu süreç dişil enerjiyle mümkün olur. Doğurganlık ve yeniyi yaratma ve yaşamı ileriye götürme enerjisi. Ekonomik güç yaratıcı kadınlara kabuklarını yıkma ve meydana gelme cesaret ve kültürel özgürlüklerini kazanma olanaklarını tanır.

■ **MUAZZEZ USLU**

ÇAVÊ Lİ RİYA DÛR

SELAHATTİN ÇAM

Bû çend meheke ku ez bi ser wê de neçûbûm. Min tim xwestibû serî bidimê û dilê wê ragirim.Ji bajarê dûr ê ku min lê dixwend, jê re hinek diyarî û fenereke destan anîbûn. Vexta ku di derî re ketim hundir; min ew di nav cîyê wê yê ku bi mehan nehatibû şûştin de dît. Halê wê yê perîşan, dilê min mîna nanê li ser sêlê şewitand.Kezeba min jan da. Wek heft kes destê xwe bikin qirika min û bişdînin; nefes li min çikiya. Agirê wê bi dilê min ket. Heliyabû, qediya bû, biçûk bûbû. Bûbû wek giloka benê ji rês ê taşiya Xaltika Besrayê. Tenê deng û awaza wê mîna berê bû, neguherîbû. Bi dengê xwe yê henûn û dilovan:

"Keça min tu hatî! Her ba li derî dixist, min digot waye tu ketî hundir. Na! Lê bû heşt mehe ku li hêviya te me. Qey mirov wiha dike; ne weka te ye; Lê!''

"Pîra mina delal! Tu çima ji min aciz bûyî? Tu zanî ku ez ne li vir im; li bajarê dûr im. Ji Stenbolê nikarim bêm. Çawa têm gund, bi bazdanê tem te ziyaret dikim. Tu dara min a ziyaretê yî.''

Piştî vê axiftinê pîra min qanih bû ku li cihê dûr dijîm. Hinek bîn hate ber, bi henûnî û bi nalîn : "Wey! Şîlana min, tu bi xêr hatî. Ji wir heta vir ne di erdê re tu di ser çavê pîra xwe re hatî! "Ko li min anî, ez bi ser xwe de kişandim û dam ber maçan. Ji ber ku nikaribû rabe ser xwe, min xwe bi ser cihê wê de xwar kir û me bi hesret hev hembêz kir. Histirên çavên wê û rondikên min tevlî hev dibûn; bi ser doşeka wê de dihatin xwarê. Şiliya rondikên me tevlî hêwiya odê dibû û bîneke hefikoyî ku mirov zivêr dikir belav dikir. Odeya biçûk a wek gorê, paceyeke teng ku tê re ne ronahiya rojê û ne jî piçek hewayê paqij dihatin. Bêhneke giran û fetsokî ya ku henaseya mirov diçikiya li odê belav dibû. Dema ku em ji giriyê rabûn û rûniştin, me li qatiyên ku max û mirdiyaqên wan ji duyê şivakê reş bûbû nêrî û axînek kûr kişand :'' Keça min! Xwezî dev û zimanê van qatî û dîwaran hebûna, qala derd û kulên ku min di vê jûrê de kişandibû bianiya ziman. "Min bi çavên nepixandî yên ku ji giriyê sor bûbûn , li diwarê ku ji duyê argûnê reş bûbû nêrî bi dilekî kovan:

"Pîrê can! Xwe wiha neqehirîne; tu yê baş bibî, mîna rojên berê tu yê herî geşt û seyranê. Em ê tev herin siya bihivan, bi kêfa dilê xwe rojên xweş bijîn. Ava Kaniya Bîyê û Kaniya Delkê vexwin. Wexta ser rezan em ê dîsa mîna berê bikin kêf û şahiyê.Em ê agirek li ser rez dadin wek agirê Newrozê ku şewqa xwebide seranserê welat.''

"Na, na! Berxika min. Êdî ji min tiştek nayê; per û baskên min şikiyane. Hal û rewac di min de nemaye. Ez ê ji nav vî ciyê hew karibim rabim. Lê hûn herin, ji dêla min jî bigerin, bi kêfa dilê xwe.''Got û dîsa rondikên wê wek barana biharê ya ku bi ser Newala Reş de dibariya hatin xwarê.Axînek ji kûr de kişand:

''Delala pîra xwe, ez qet xwe baş nahesibînim. Ez ê ji vê derbê zor xilas bibim.''

''Na pîra mina delal! Di pey tengasiyê re firehî ye. Ê bi qede zivistana sar û serma. Ê bê biharа rengîn''

''Ê bê,bê! Lê êdî li warê min her dem zivistan e.''

Min xwest xatir jê bixwazim. Berî ku ez rabim; fener şanî min da û got:

''Ev çi ye? keça min. Bikêrî çi tê? "Min jê re rave kir.Vekirina wê min nîşanê wê da. Xebata wê me tev ceriband.Min xatir jê xwest û rabûm.

Ez hatibûm cem diya xwe, xwişk û birayên xwe. Min hesreta şeş mehan ji dilê xwe derxistibû. Lê vê bextewariyê pir dom nekir. Di nav vê şademaniyê de, mina tiştekî xwe yê hêja winda bikim, kul û keder dikir dilê min. Ez vediciniqiyam û bi ser xwe ve dihatim. Halê wê yê bê rewac û bêkesiya wê dihat ber çavê min; dilê min diesirand û min nikaribû tiştek bikira. Ujdanê min rê nedida ku wê di vî halî de bihêlim. Sê roj paşê serê sibê zû ez rabûm û çûm serdana wê. Dema ku di derî re ketim hundir, bîna xûdanê tevlî hilmeke giran dibû. Ji bîna giran mirov nikaribû henase xwe bigirta û berdan. Di nav zarîn û nalînê ji kûr de dengê wê bilind bû:

"Şîlan! Keça min, delala pîra xwe tu hatî? Tirsiyam ku êdî tu yê neyî; tu yê biçûya dibistana xwe.''

"Na! Na, ez ê çawa neyêm. Niha ez li vir im.Te çi kir, fener bi kêrî te hat gelo? ''

"Qet mebêje xezala pîra xwe,- min pêl bişkoja wê kir; şewq û şemala xwe da nava malê ronî kir. Mal bû wek navarojê. Min karê xwe pê qedand, lê min kir û nekir nehat tefandin. Min pif kirê netefiya. Min bi şemaqa lê da netemirî. Min kir nava sîtila avê dîsa mîrat netemiriya. Ma heta şefeqa sibê û bi xwe tefiya.'' Gava ku min li elektrîka wê ya destan nêrî temirîbû.Lê êdî xêr tê de nemabû , min kir û nekir bisaz nebû. Bi hêrs min got:

"Pîrê te çima netemira? Te fener xira kiriye.Min şanî te dabû xebata wê. "

"Hêrs mebe, Şîlana min! Mîna ku te şanî min dabû, min pêl bişkoja wê kir; şewq û şemal da odê. Lê te negotibû bi çi awî tê temirandin.Ez çi qas lê xebitîm vê bêxwediyê netefiya." Min bi qewî ji destê wê kaş kir. Min zor da qapaxa wê vekir. Pîl hemû helîyabûn. Bi malpîlê ve perçîn bûbûn û êdî fener ji feneriyê ketibû. Ne tamîr dibû û ne jî min karibû yeka nû jê re peyda bikira. Dîsa pîra min ê bimana di tariya şevên dirêj de.

Min xwest destûrê jê bixwazim û herim malê.Lê ew neqayîl bû ku ez wê bihêlim û herim. Bi rastî min jî dest jê nedikir. Min got:

"Pîra delal! Divê ez biçim, karê min li malê heye."

"Berxika min! Tu min tenê dihêlî û diçî. Ez ê bê te çawa bijîm." Wiha jî stuyê xwe, xwar kir û dilê xwe bi halê xwe şewitand. Histirên wê tevlî yê min dibûn; dengê girîna me, li hev diketin û pace dihejandin. Min çavên xwe paqij kirin û got:

"Qey neviyên te yên din nayên serdana te? "Axîneke kûr kişand :

"Delala min, ê kî yê bê. Gulçîn, jixwe mîna bizina dîn e; nizanê çawan tevbigere. Heçî Hejar e, wek tiredînekî ye. Dema tê, malê serobin dike. Nehatina wan, ji hatina wan bixêrtir e. Diya te ye! Rebena min, bêrî ye, kanî ye, tenûr e û karê malê ye, encax karê birêve bibe. Nikare serê xwe bixwirîne. Sibe êvar dîsa tê. Bi qasî ku ez jê razî me, xwedê jî jê razî be; xwedê li gorî dilê wê bidê."

Min xwe bi ser wê de xwar kir ku destê wê maç bikim; wê jî ez hembêz kirim û bi ser xwe de dewisandim. Û dîsa zikê xwe bi halê xwe şewitand, bi girî got:

"Qey tu neçî, nabe xezala Pîra xwe! Êdî vî dilê jar nikare hesreta te ragire."

"Divê ez herim, bixwînim û dibistana xwe biqedînim."

"Keça min, delala min! Tu yê herî bi salan bixwînî û bibî textor. Lê min qet nexwend û bi salan min pîrikîtî kir. Ne tenê gundê Karazê, gundên Hewrê û Şeqlatê, Mehmediyan û Dêrûn jî zayîn û nexweşîyên wan tev li ser milên min bûn"

"Ji bo doktoriyê divê ez zanîngehê biqedînim."

"De here keça min here! Berî ku ez bimrim, bibe hekîm û pîra xwe derman bike."

"Na! pîra min na, mirina çi, em ê rojên xweş bijîn." Bê dil min ew hişt û ez hatim malê.Ez hatibûm lê dilê min li wir mabû. Ujdanê min ez ditengijandim. Û mîna ku deh mirov ji min re bêjin, êdî tu hew wê dibînî.

Piştî sê rojan ez çûm Stenbolê. Hêj ez li dersên Tibê sor nebûbûm; di derngiya şeveke sar de ji dengvedana telefona min, awaza Aram Tîgran Şev Çû bilind bû. Nuqutî dilê min ku di vê derengiya şevê de,lêdana telefonê ne li ser xêrê ye. Min bi tirs telefon vekir.Dengê diya min ji dûr û kûr ve tirs û xofa min zêde kir. Lêdana dilê min, bedena min diricifand. Erê! Tiştê ez jê ditirsiyam hatibû serê min.Diya min bi dengê xwe yê lerzok:

"Keça min, pîra te pir nexweş e;yan tu yê bigihîjî ser an negihîjiyê. "Vê agahiya diya min, dinya min serobin kir. Êdî min nizanibû ku çi bikim. Ez ber bi pacê ve çûm û min li derve nêri. Tariya şevê bi rengê xwe yê reş ê wek marê reş, bajêr pêçabû. Ramiyam ku di vê şeva reş a bi xof de çawa xwe bigihînim pîra xwe. Lê min mêze kir, ez ê nikaribim xwe bigihînimê. Mîna ku pîra dema diketin tengasiyê digotin: "Erd hişk e, ezman bilind e! "Min serê xwe kir nav destên xwe û ponijîm. Min xwe bi xwe got : "Xwezî min guh bida pîra xwe û dibistana xwe bida seknandin ; ez ê niha di vê roja reş de li cem wê bama." Lê min xwestibû demeke zû biqedînim û birînên pîra xwe derman bikim. Ew şev heta sibê pîra min a reben ji ber çavên min neçû. Bi dil û kezeba şewat digot: "Xezala pîra xwe tu li ku mayî. Ka tu yê bibayî hekîm û ez sax bikirama. Heta tu neyê ez nefesa xwe ya dawî nadim." Di nav derd û kulan de şeva min a dirêj bi dawî bû.

Bê xurînî û taştê ez ji wargehê bi lez û bez derketim. Û min berê xwe da otogarê . Dema ku min xwe gihand ber otobusa Amedê saet ji dehan re bîst deqe hebû. Min xwe da paldanka ber pacê û li derve mêze kir. Bi bîna parfuma ku mawên xwestibû bîna nefes û xûdanê biçikîne em bi rê ketin.

Di serî de rêwêtî xweş bû. Min ji pacê de li derve dinêriya. Otobus di ser pira mezin re, di nav avahiyên bajar re derbas dibû. Dîmenên ku bi lez em di ber re dibuhuriyan aramiyeke bê hempa didan min. Lê vê xweşî û aramiyê pir dom nekir. Bi destpêkirina şevê re vê dilxweşiyê cihê xwe da kesaweta ku dilê min, mîna tiriyê mehserê diesirand. Şeva reş ez kirim nava deryaya êş û jan, derd û kulan. Nalîn û axîna pîra min, di guhên min de olan didan.Goristana Karaz di ber çavê mi re derbas dibû. Li goristanê mirov wek morikan dixebitiyan; bo ku gora wê amade bikin. Ji dengbilinda otobusê awaza Eyşe Şanê ji kûr de dihat.

"Îro dîsa ava çemê Diyarbekir leme leme.

Dayika min nexweş e, haya min jê tune ye.

Ez bê kes im dayê.

Kesê min nemaye li vê dinyayê.

Eywax dayê! Eywax dayê.

Stranê di guh û mejiyê min de dengvedidan. Serê min li paldankê diket û ji bê hemdî çavên min hatin girtin…

Mersîn 13 Hezîran 2016 ■

ARKASI YARIN*

■ GANİME GÜLMEZ

"Heyhat ses rengini, söz tılsımını yitirmiştir... Özgürlük bir kez daha güvenlikle takas edilmiştir...".

'Çıplak' kalemine –yüreğine ve bunları harmanlayıp– sunmak için seçtiğin zamana sağlık Adil Okay!

80'lerden bu günlere, nice tarihlerden - mekânlardan süzülmüş yaşanmışlıklar – biriktirilmişlikler - düşünceler... O tarihlerden, zuladan çıkarılanların ara ara tüten buruk kokusu... O buruk kokuların, bu günün bahçesinde bitiverip değişen rengi... Güncellenen diyaloglarla - mektuplarla ve düşünce danslarıyla, uzun upuzuun bir köprüyle örülerek harmanlanan bu çokluk; tarifi her ama her okur için bambaşka olabilecek zengin - rengârenk bir yolculuk...

***

Adeta 'dijitalize' edildiğimiz bu çağda ekranlar; bilgiyi, bilinci- düşünceyi yönetiyor. Bırakalım sevincimizi- üzüntümüzü, bilgileri paylaşmamıza bile bir haller oldu! Bu haller içerisinde sanal – reel, ecik bücük insan davranışları şekilleniverdi!

Duygular ve düşünceler arasındaki uçurumun açılışının hızı karşısında, bu yabancılaşmaya karşı adeta her saniye direnişteyiz.

Tersine çevrilmiş bir dünya bilinci içerisinde, gericilik tüm dünyada hortlatılıp dörtnala koşarken; sevgi- aşk da daha uçsuz bucaksız sorgulamalarda. Bir gerçek varsa; duyguların da mülkiyet kodlarıyla işgalinin geldiği aşamanın korkunçluğu!

Bizim cephemizde aşka- sevgiye dair; çok araştırıldı- düşünüldü, çok yazıldı, çok konuşuldu. Yapma kısmına gelince! Çok tökezlenildi. "Ahlâk-cinsellik"in gerici tanımlamalarının karanlığı hala üzerimizde. "Bozulma - yozlaşma" çekincesi ağır basıyor belki de. Sanırım, verilen yığınla emeğe paralel ortak bir ilerleme sağlanamadı, denilebilir nihayetinde.

Okumuşuzdur belki; yere göğe sığdıramadığımız Rosa Luxemburg, 1907'de Leo hapisten kaçıp geldiğinde, Clara Zetkin'in 21 yaşındaki oğluyla beraber yaşamaktadır. Ve bu partisi için bir bombadır adeta. Bombanın infilakıyla baş edebilmiştir Rosa. Yabanıllıktan, barbarlıktan uygarlığa kadın-erkek ilişkisini irdelemekten – yazmakta- anlatmaktan ve bunu yaşamaktan vazgeçmeyerek! Ancak bu, nadide örneklerden biri olarak geçilebilmiştir tarihe. Bizim kendi cephemizde bile!!! Niye!!!

***

"Adamım,

(...) Ben istedim fazlasını. Bencillik belki ama seni hep ve sadece kendim için istedim.

Benim hayatımda çok fazla "keşke" olmadı. Her istediğimi, bedellerini ödeyerek, kimi zaman korkarak, kimi zaman utanarak da olsa canımın çektiği gibi yaşadım. Cinselliğimi de..."

***

"Benim küçük kadınım,

İnsanlar kendileriyle, kurdukları senaryo ile asıl yaşanan arasındaki farkla yüzleşmek istemezler...

Hiçbir insan, kendisine ayna gösterilmesini veya sorunlarının fotoğraflanmasını istemez...

İnsanlar kendilerine ilişkin bir senaryo kurar ve giderek ona inanmaya başlarlar...

Ya da yaşam öykülerini abartır, değiştirir, arabesk filmlerle karıştırırlar..."

Adil Okay bu anlatı- romanında, alışık olmadığımız bir 'çıplak erkek' kalemiyle karşınızda. Durun durun! 'Çıplaklık' kadın vücudunun betimlemesinde ya da sadece yatakta değil! Kadına ve erkeğe ait özgünlükleri olan yığınla mülkiyet kodlaması, diyaloglarla dökülüveriyor önümüze. Ustalardan tarihçilere, yazarlardan sanatçılara uzanan bir düşünce dünyasında

dans eden diyaloglar, yüzünüze sürekli bir tebessüm yapışacak kadar 'çıplak' aktarımlarla koşturuyor sizi peşinden. Terazinin ağır basması da hem o yana hem bu yana! Sadece kadının "varım işte!" rap rapları değil, erkeğin de hangi kodlanmış 'kadın' kavramıyla davrandığının çok samimi -açık- hesapsız aktarılışları var. Ve bunların zuladan çıkan makalelerle- denemelerle, düşünce dünyasında çıkmaz sokaklara değil, sürekli filizli baharlara kapılar açması;

"Ne anlamı var ki, yaşanan anı sonucu düşünerek karartmanın?...

Başlangıç zafer ise, final yenilgidir. Yenilen iki kişidir. Kazanan da. Biri gider biri kalır belki. Ama giden de yaralıdır, kalan da. Önemini yitirir haklılık...

Nasıl da isterdim, unutmadan ve unutulmadan yeni aşklara koşmayı...

Başlarken bitişe koşar aşk. Her bitiş çizgisinde gebe kalır bir yeniye...

Ve günün birinde, son çocuğunu getirir dünyaya...".

***

Kadın ve erkek arasındaki çetrefilli düşünce- iktidar mücadelesinin ardından, tarihin hangi anlarında; yollarda, sürgünde... yazılmış şiirler, bugün- bugün yayınlanmışçasına gönderiliverir sevgiliye;

"Uyudum uyandım yalnızım\ Vurdum vuruldum yalnız\ Geceler geceler boyunca\ Sürgün türküleri dinledim\ Sonu mutsuz biten\ Aşk öyküleri...\ Geçmişimi aradım yıllarca..."

"Islanıyor cüce uykum\ Dam mı akıyor ne\ Nereye kaçsam kızgın damlalar peşimde\ Kaldırıp atsam şu yatağı diyorum\ Kaldırıp atsam...\ Yüreğim yok kendimi atmaya..."

"Yeni dünyada aşk\ Birinci mevkide 'beş paralık'\ İkinci mevkide 'yandım anam'\ Üçüncü mevkinin 'aşka mecali yok'".

Ve sevgili, bugün yaşananların içerisinde bu şiirleri yorumlayarak başlar düşüncelerini yazmaya...

Bir yanda tarihin kokusu tüterken, güncellenmesiyle aşılıyor burukluğu; geçmiş geleceğe sancısız akıveriyor, aşılıyor. Bu anlatı-romanıyla, gerçekten de 'çıplak' kalemiyle, garip bir şekilde suyun akışını kendine-ileriye çevirebiliyor yazar;

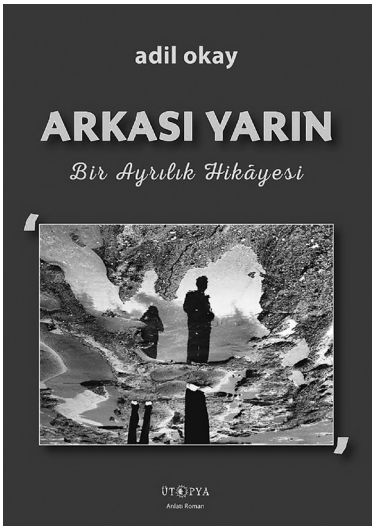

"Güzel olan hayatı istediğin gibi yaşayabilmek, suyun akışını kendine çevirebilmek. Hoşumuza gitmeyen birçok şey olsa da hoşlandıklarımızı çoğaltabilmek. Ömrün sonbaharında geriye dönüp baktığında "çok kısaymış" demek yerine, ne kadar uzun ve anlamlıymış demek önemli bence.".

Yazarın yüreğiyle, yaşamışlıklarıyla, yolculuklarıyla çekincesizce tutabildiği bu "çıplak" kalem; başka bir şey daha denemiş. İlişki; kadın ve erkeğin toplumsal teraziler içerisinde, toplumsal rollerin oynandığı hiçbir mekân- olayın içerisinde anlatılmamış. Dışarıda oluşan, dışarıdan gelen direk bir parazit yok.

Ancak tarihin gediklerine farklı biçimlerde çomak sokulduğu için; okurken böyle bir eksiklik- fakirlik hissedilmiyor. Aksine! Bu okura da çıplak bir gözle düşünce dünyalarına dalma imkânı veriyor.

***

Ben Çıkana Kadar Büyüme E mi?, 12 Eylül ve Filistin Günlüğü, Konuşan Fotoğraflar, Şair Kapıları ve Hapishanelere Esinti Yollayalım adlı kitapları, makaleleri, Görülmüştür Ekibi çalışmaları - diliyle tanıdığım Adil Okay'ın 18. kitabı 'Arkası Yarın - Bir Ayrılık Hikâyesi'nin bu karanlıklarda çıkması bana tarifsiz memnuniyetler yaşattı.

Tıpkı din gibi; toplumu dine sevk eden yaşam şartlarının ulaştırdığı aşama! Toplumu sevginin her türünde tüketime sevk eden, mutsuzluğun- yabancılaşmışlığın yarattığı depremlerin ölçeğinin ulaştığı aşama! Bu kitap böyle bir aşamada, belki küçücük ama ağırdeğerli bir bariyer.

Tekrar tekrar; kalemine- yüreğine ve bunları harmanlayıpsunmak için seçtiğin zamana sağlık Adil Okay!

En fazla altı saat sürecek, nasıl başlanıp- bittiği fark edilemeyecek kadar derin ama duru olan bu yolculuğun, paylaşanlarının çok olmasını diliyorum tüm yüreğimle.

***

"Tutma ceketimi\ Terlik mi\ İstemem\ Esaretin yolları bunlar\ Anladım\ Aç kapıyı\ Sokakları özledim...".

***

"Hayır, hayır bitti...
-Hayır, arkası yarın..." ■

** Künye: Adil Okay, "Arkası Yarın–Bir Ayrılık Hikâyesi", Ütopya Yayınevi, Ankara, 2017.*

“TOTTENHAM ÇOCUKLARI” YA DA “MAYINLI ARAZİDE DOLAŞMAK”

ADİL OKAY

Sevgili Dürsaliye Şahan,

“Tottenham Çocukları” adlı yeni romanınız elime geçti. Beklediğimden daha akıcıydı. Okudukça şaşkınlığım arttı. Bu gözlemleri nasıl, nerede yapmış Dursaliye Şahan, dedim. Sanki o coğrafyada yaşayan bir insanın zengin anıları, gözlemleriydi okuduklarım. Oysa biliyordum ki yazar “batılıydı.” Velhâsıl romanı birkaç günde bitirdim. Ve son söyleyeceğimi başta söylersem: Damağımda roman tadı kaldı diyebilirim. Zarif bir üslup ve mükemmel betimlemeler. Su gibi akıyor, okunuyor. Romanın daha girişinde, “Bu konu hakkında yazmak, mayınlı arazide dolaşmak gibidir”, deyip cesaretinizi kutladım. Anlatıcının yorumlarına ara sıra itiraz edesim geldi ama bu kadar sansür, oto sansür sorunsalının arasında iyi olmuş, dedim. Kim bilir ne kadar tepkiyi göğüslemek zorunda kalmıştır yazar ve muhtemelen yayınevi bulmakta da zorlanmıştır diye düşündüm.

Neye mi itiraz edesim geldi? Örneğin başlarda köy, okul, öğretmen ve çocuklar anlatılırken, yazar neden o coğrafyada anadilin farklı olduğunu, bunun derslerde, başarıda sorun yarattığını bir cümleyle de olsa

–monolog veya diyalog içinde– vermemiş dedim. Malum her öğretmen Keko’nun öğretmeni gibi “çocuk sever, insan sever” değil. Kendi aralarında Kürtçe – Arapça konuştukları için onları döven, sıra dayağından geçiren o kadar çok öğretmen hikâyesi var ki. Şahan’ın idealist öğretmen karakteri de “Deniz Yıldızı” öyküsünde olduğu gibi birkaç çocuğu “kurtarmaya” çalışıyor. Kurtarma’yı tırnak içine aldım. Nedeni “okumanın kurtuluş sayılması” da tartışmaya açık. Birincisi diplomalı işsizler ordusu artıyor bu dünyada. İkincisi kurtulan da sadece kendini kurtarabiliyor. Bu konuda da öğretmenin neler düşündüğünü anlayamıyoruz.

Sonra ilerleyen bölümlerde, “Keko”nun Kürt, köyün de bir Kürt köyü olduğunun altı çiziliyor. Yani çağrışımlarla bize geçen izlenimin adı konuluyor. “Ohh”, diyoruz. Yok sayılmamış. Yazar buna değinmiş. Ki değinmeliydi. Zira betimlediği coğrafya haritada duruyor. Su altında kalmamış. Bu yaşam öyküleri de orta çağa ait değil. Binlerce yıllık geçmişi olan, 11. yüzyıldan beri birlikte yaşadığımız ve halen diliyle–kültürüyle ayakta kalan kadim bir halktan söz ediyoruz.

Roman ilerledikçe yine ara sıra öfkelendiğimiz oluyor. Betimlemelerde sorun yok. Estetik olarak çok iyi ama sahi’liğini sorguluyoruz olayların. Örneğin “Dede” karakterine kadar köyde yani bu Kürt coğrafyasında “hiç iyi insan yok mu, hiç mi iyi gelenek görenekleri yok, sanki herkes kötü, zalim, bu da doğru değil, bu gerçekle bağdaşmaz...” diye düşünmeye başladığımız esnada, yazar bizi duymuş gibi karşımıza “iyi insanı, Bilge Dede” karakterini çıkarıp bu açığı kapatıyor. Gülistan’ın töre cinayeti tehlikesini göze alıp “aşk”ın peşinden koşması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Askerlerin uyguladığı zulüm de çok iyi anlatılmış. Oğullarının, kızlarının cesedini diğer kardeşler zarar görür diye teşhis etmekten korkan, gözyaşlarını içlerine aktaran insanların

dramının betimlendiği bölümleri okurken aklıma Bekir Yıldız'ın öyküleri, özellikle de "Kaçakçı Şahan" geldi. Ara sıra anlatıcı iki tarafı da eşitlemeye mi çalışmış diye düşündüğüm oldu tabii. Tabii bilmediğim etkenler de yazarın elini bağlamış olabilir diye not düşmeliyim. Ama örneğin yıllarca hapis yatan yazar N. Mehmet Güler'in, (Belge Yayınları'ndan çıkan) romanlarından veya "yandaş" olmayan gazetecilerin raporlarından bile doğru bilgiye ulaşılabilirdi diye –affınıza sığınarak– not düşmeden geçemeyeceğim.

Sevgili Dursaliye Şahan, Sonuçta iyi bir roman çıkmış ortaya. Elinize ve tininize sağlık. Biliyorsunuz ben bir yazarım, eleştirmen değilim. Bir okuyucu olarak izlenimlerimi yazdım. Bugüne kadar yazdıklarınızı keyifle okudum. Dolayısıyla ister bu romanın devamı ister apayrı bir tema olsun, merakla yeni çalışmalarınızı beklemeye devam edeceğim. Romanda çok beğendiğim imgelerinizden biriyle bitireyim diyeceklerimi:

"Masalların üzerine hayallerim binince, kanatlarıma yeni yeni tüyler eklendi…" ■

Künye: Dursaliye Şahan, Tottenham Çocukları, Sola Yayınevi, İstanbul, 2016.

ONURLU BİR GELECEK İÇİN KESK

■ VEYSİ ÜLGEN

Sendikalar ve siyaset ilişkisi üzerine zengin bir deneyim hazinesi vardır. Sendikalar tarihi, tecrübeler, kazanımlar ve kayıplar tarihidir. Yeni sürecin inşasında bu deneyimlerden faydalanabilir.

Türkiye'de fiili meşru bir hat üzerinde "enternasyonalist devrimci sendikalizmin" yeniden teorik bir temeli ve programı oluşturulup bunun üzerinden bir örgütlenme inşasına girişilebilir. Sendikalar bugün basit toplu sözleşmeler ve hükümetlerin tek taraflı önerilerine boyun eğmekle kapitalizmi yaşatan örgütlere dönüşmüşlerdir. Sendikalaşma oranı Türkiye'de çok düşüktür. Güçlü bir sendika olmadan ne grev olur, ne TİS olur. Sendikalarda krizi tartışan ve yeni arayışlar içerisinde olanlar tarafından, emeği ve sınıfı örgütleyecek devrimci sendikal bir anlayışla fiili meşru zeminde sendikaların yeniden kurulmasına ihtiyaç vardır.

Birileri KESK'in sürekli yetersizliklerini ve hatalarını öne çıkartıyor. Sendika-siyaset ilişkisinde sorunlar yaşanmıştır. Ancak bu sorun, sendikalar için iki yüz yıllık bir sorundur ve dünya sendikal hareketinin bıraktığı miras üzerinden KESK de hatalar yapmış, ancak bunu aşmaya da çalışmıştır. KESK, hatalardan dönebilme yeteneğini her zaman gösterebilmiştir. Bu yüzden KESK hâlâ bir umuttur. ■

ONURLU BİR GELECEK İÇİN KESK
El Yayınları
1.Baskı/Nisan 2017
464 Sayfa

67. BERLİNALE ÜZERİNE - II
PANORAMA'DAN

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

The Wound

(Güney Afrika/Almanya/
Hollanda/Fransa 2017, 88 dak.)
Yara

Yönetmen: John Trengove
Oyuncular: Nakhane Toure, Bongile Mantsai, Niza Cay Ncoyini, vd.

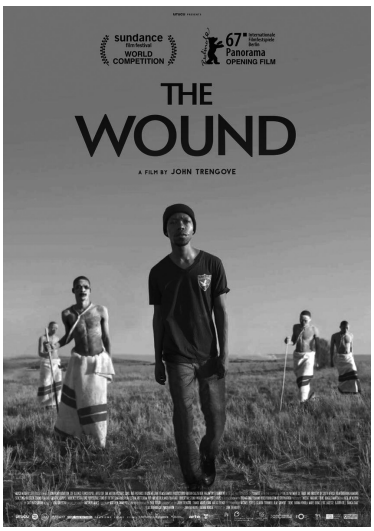

Johannesburg'ta bir depoda işçi olarak çalışan Xolani, köyünde her yıl yapılan sünnet törenine katılmak için gider. Sünnet olacak gençlerden biri Xolani gibi büyük şehir çocuğudur. Fakat gelenek onun ailesinin geldiği köyde sünnet edilmesini emretmektedir. Bu çocuğun babası Xoalani'ye oğluna, "gerçek erkekliğe geçiş"te iyi"asistanlık" yapması için para verir. Bir nevi kirveliktir bu.

Bu sünnet töreni, bizdekinden değişik olarak, gerçekten ergenlik yaşına gelmiş genç erkeklerin —16-18 yaşında— "erkekliğe geçiş" ritüelidir. Bizdeki kirve burada sünnet olarak "gerçek erkekliğe" adım atan genç adama erkekliği öğreten "asistan"dır.

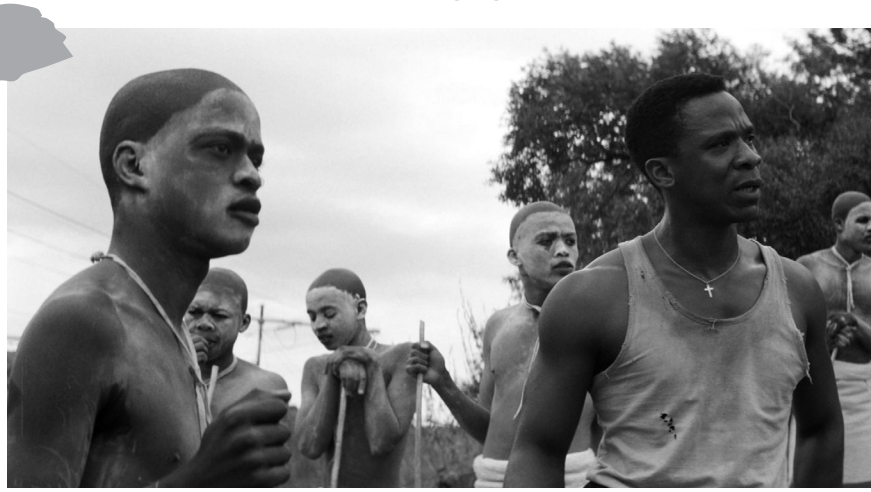

"The Wound" da anlatılan sünnet geleneğinde köyün / klanın yıl içinde 16-18'ndeki henüz sünnet olmamış tüm genç adamları birlikte, köyün her yaştan sünnetli erkeklerinin katıldığı bir törende, ilkel aletlerle çalışan bir sünnetçi tarafından sünnet edilirler. Sünnetli genç erkekler, sünnet edilenlere bir hafta boyunca "asistanlık" yaparken köyün yaşlı erkeklerinin tümü de yine bir hafta boyunca her gün yeni sünnet olan gençlerin "yara"sını kontrol ederler.

"The Wound" bir yanı ile köy ile kentin/töre ile modernin kapışmasının resmi. Köy ve töre aslında son dönemlerini yaşıyor. Aslında artık çağdışı; direnişi umutsuz bir direniş.

Bu çatışma, erkeklik kültü ve homoseksüelliğe yaklaşımda da kendini gösteriyor. Gelenekte homoseksüel olan erkek değildir.Homoseksüellik ayıplanan, kötü, varlığı yadsınan bir şeydir. Homoseksüel bir erkek aile/klan için ortadan kaldırılması gereken bir utanç, yüzkarasıdır. Fakat gelenekte yok sayılan homoseksüellik gerçek hayatta vardır ve geleneğin tersine modernde giderek artan bir biçimde varlığının yadsınmasından uzaklaşılmaktadır. "The Wound" da aynı dönemde erkekliğe adım atmış olan ve her yıl yeniden erkek olma törenlerinde yenilere kirvelik yapan Xolani (Nakhane Toure) ve Vija (Bongile Mantsai) homoseksüel aşıklardır.

Son trajiktir. Geleneğin gücü sonunda bir kez daha kazanır. Daha ne kadar kazanacaktır gelenek? "The Wound" bu soruya cevap arayışının filmi."The Wound" konusuyla ve oyunculuğu ile dikkat çekici bir film.

Filmi beraber seyrettiğim Güney Afrikali bir arkadaş, filmde gösterilen biçimde bir sünnet geleneğinin Güney Afrika'da yalnızca bazı küçük kabileler tarafından sürdürüldüğünü, Güney Afrika genelinde marjinal olduğunu anlattı. Sorunun cevabı da var aslında burada.

Bing Lang Xue

(Çin HC 2017, 84 dak.)
(The Taste of Betel Nut)
Hurmanın Tadı

Yönetmen: Hu Jia
Oyuncular: Zhao Bing Rui, Yue Ye, Shen Shi Yu vd.

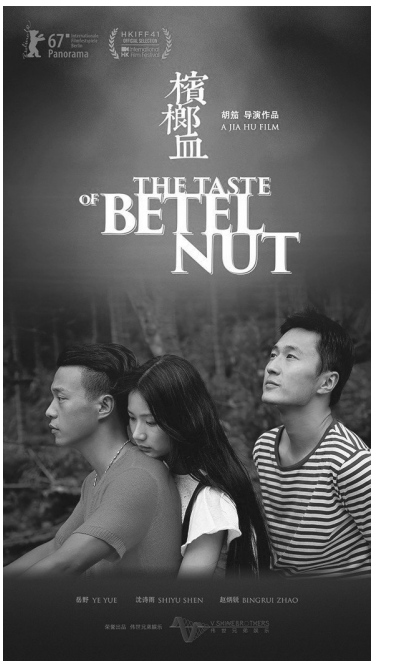

Çin Halk Cumhuriyeti. Hainan. Turistik bir göl kıyısı. Li Qi (Zhao Bing Rui) yunus gösterisi yapan bir parkta, yunus terbiyeciliği yapan bir genç erkek. Onun arkadaş ve sevgilisi Ren Ju (Yue Ye) sörfçülerin plajında bir mobil karaoke sahnesinde şarkıcılık yaparak, turistlerle para karşılığı selfie çektirerek geçinen bir genç erkek. Günü yaşamaktadırlar. Sonra aralarına teyze kızı da katılır. Üçlü bir hayat başlıyor gibidir. Ama öyle olmaz. Teyze kızı Ren Ju'yu paylaşmak istemez. Bir gençlik çetesi ile kavganın devamında Ren Ju çete tarafından hunharca öldürülür. Kurulan günü yaşayan sahte cennet çöker.

Kimseye zarar vermeksizin, birey olarak yalnızca günü yaşamak neden mümkün değildir?

"Bing Lang Hue" Çin Halk Cumhuriyeti'nde kendi günlük

hayatını yaşamayı düşleyen yeni bir gençlik kuşağına —belki bir gençlik hareketine— işaret eden, temposu, oyunculuğu, görselliği iyi bir film.

Como Nossos Pais

(Brezilya 2017) 102 dak.
(Just Like Our Parents)
Anne/Babalarımız gibi

Yönetmen: Lais Bodanzky
Oyuncular: Maria Ribeiro, Paulo Vilhena, Clarisse Abujamra, Sophia Valverde, Analara Prates vd.

Rosa (Maria Ribeiro) 38 yaşında iki çocuklu bir genç kadın. Aslında tiyatro yazarı olmak istiyor. Yazıyor da. Fakat para kazanmak için bir banyo/tuvalet dizayn firması için reklam metinleri yazmak zorunda.

Anne/babası ayrı yaşıyorlar. Babası her sahnede bir başka genç kadınla gördüğümüz bir kukla sanatçısı. Annesi yalnız yaşıyor. Kocası amazon ormanları kurtarmanın peşinde para getirmeyen işlerle ugraşan bir STÖ aktivisti.

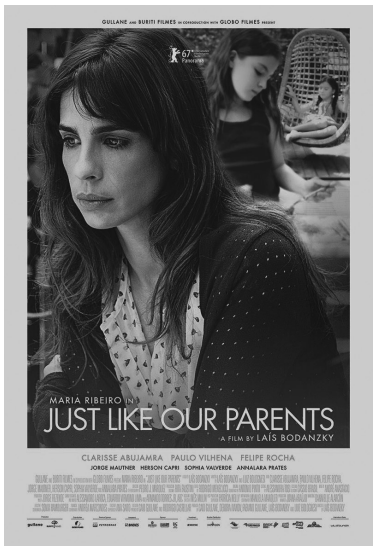

Annesi günün birinde bir aile yemeğinde biyolojik babasının baba bildiği kişiden başka biri olduğunu açıklıyor. İkinci bir sürprizi daha var: Onulmaz karaciğer kanseri hastasıdır.Bir kaç aylık ömrü vardır.

38 yaşındaki iki çocuklu bir genç kadın, yalanlar üzerine kurulu bir düzenden, başka bir hayata geçebilir mi? Yoksa "anne/babalarımız" gibi mi sürecektir hayat?

Lais Bodanzky, bir Brezilya orta sınıf ailesinin çalışan annesi Rosa somutunda bu soruya cevap arıyor. Bu yalnızca Brezilya'ye ait bir soru değil. Berlinale'ye değişik ülkelerden gelen filmlerin önemli bir bölümünde aslında çekirdek burjuva ailesinde klasik rollerin sorgulanmakta ve değişmekte olduğunu, klasik burjuva çekirdek ailesinin dağılma süreci içinde olduğunu görüyoruz. Bu aslında kötü değil,iyi bir gelişme.

"Como Nos Pasos" da, ondan önceki iki film gibi, Yarışma bölümünde gösterime giren filmlerin bir bölümünden iyi —ortalamanın biraz üzerinde— filmler.

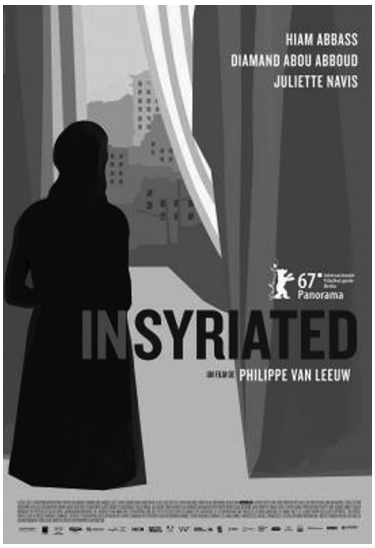

İnsyriated

(Belçika/Fransa 2107, 85 dak.)
Suriyeleştirilmiş

Yönetmen: Philippe Van Leeuw
Oyuncular: Hiam Abbas, Diamand Abou Aboud,Julittte Navis, Mohsen Abbas, Moustapha Alk Kar, vd.

Şam'da bir apartman dairesi. Perdeler kapalı, metal kapı bir kaç kez kilitli ve arkadan kalaslarla da destekli.

Evde hayatı sürdürmeye çalışan ikisi kız üç çocuklu bir genç kadın Qum Yazan, (Hiam Abbas), onun entelektüel kayınbabası + bir yeğen + yeni doğmuş çocuklu bir genç çift + bir "evlatlık" hizmetçi. Dışarıdan sürekli silah ve bomba sesleri geliyor. Elektrik sık sık kesiliyor. Su dışarıdan taşınmak zorunda. Hepsi esir aslında. "Suriyeleştirilmiş"lik böyle bir şey, yarını belirli olmayan bir esirlik hali.

Dışarı çıkmak doğrudan ölümle burun buruna gelmek demek. Keskin nişancılar sokakta adam avlama peşinde. Kaçmak da mümkün değil.

Ama ev de güvenli bir ada değil. Her an kim olduğu belli olmayan birileri tarafından saldırıya uğrayabilir.

Böyle bir ortamda, bir kapanda bir arada yaşayanlar için de "kendini kurtarma" merkezde durduğunda, yalanlarla yaşamak "norm". Yarın yok. Tam bir kabus "İnsyriated".

Philippe Van Leeuw , "İnsyriated"inde seyirciye bu kabusu duyumsatmayı çok iyi başarıyor. Bunda tüm oyuncu takımının, en başta da Hiam Abbas'ın büyük payı var.

"İnsyriated" seyircilerin oylarıyla Panorama bölümünün en iyi filmi seçildi.

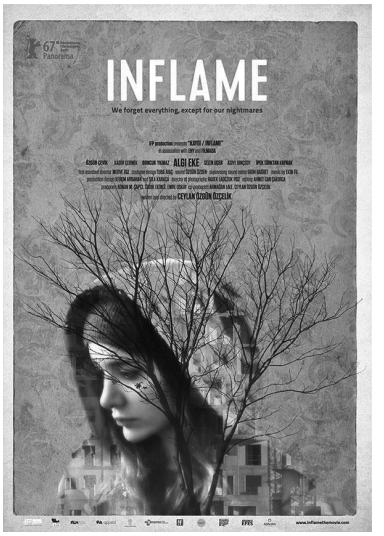

Kaygı

(Türkiye 2017, 94 dak.)
Inflame

Yönetmen&Senaryo:
Ceylan Özgün Özçelik
Oyuncular: Algı Eke, Özgür Çevik, Kadir Çermik, Boncuk Yılmaz, Selen Uçer, Asiye Dinçsoy, Saygın Soysal, Taner Birsel , İpek Türktan Kaynak, vd.

Kaygı bu yıl Berlinale'de Türkiye'den gelmiş olan tek filmdi. Tabii benim açımdan beklenti de o kadar yüksekti.

Öyle olunca da tabii hayal kırıklığı da o kadar derin oluyor.

Kaygı bir hayal kırıklığı, çünkü çok iyi başlangıcı var filmin. Bir çoğu görsel medya çalışanı genç bir arkadaş grubunun medya haberciliği, gerçek ve fiksiyon, sosyal medyanın rolü, genelde medya, özelde sosyal medya üzerinden manipülasyon ve beyinlerin yönlendirilmesi ve kontrolü üzerine tartışıyorlar.

Aslında bu ray üzerinde kalsa çok iyi bir film olma şansı var filmin. Ama bu şans ne anlatacağına karar veremediği anlaşılan ve bir filmde "her şey"i anlatmaya kalkan Ceylan Özgün Özçelik tarafından heba ediliyor.

Neler yok ki filmde: Medya/ sosyal medya konusu / "Yandaş medya"da gerçeklerin çarpıtılması konusu / işyerinde mobbing konusu / kentsel dönüşüm adına yoksulların /azınlıkların evlerinden sürülmesi / çarpık kentleşme / çirkin betonlaşma / Sivas katliamı/ toplumsal amnezi / Aydınların suskunluğa mahkum edilmesi / paranoid toplumsal atmosfer / bir genç kadın aydının giderek çıldırması vs. vs... Bunların her birinden ayrı ve çok iyi filmler çıkarılabilir. Hepsi çorba edilirse ortaya Kaygı gibi bir film çıkar.

Bu kadar çok şeyi bir filme sıkıştırma çabası içinde yapılan inanılmaz senaryo hataları var filmde. Bir TV belgeselcisi bir genç kadın, anne ve babasının bir türlü açıklayamadığı ölümlerinin gerçek nedenini araştırma peşinde var olan bütün arşivlere giriyor ve fakat Sivas katiamının gerçekleştiği gün konusunda arşivlerde hiç bir şey bulamıyor! Bu aslında akılla alay eden bir ön kabul. Böyle hatalar olmaz.

Ceylan Özgün Özçelik'in "daha az"ın "daha iyi" olabileceğini ve yoğunlaşmayı öğrenmesi gerek.

O zaman daha iyi filmler yapabileceğinin işaretleri var Kaygı'da. Bu ilk deneyim iyi değil. Fakat gelecek için umut var.

Selbstkritik eines bürgerlichen Hundes

(Almanya 2017, 99 dak.)
Bir Burjuva Köpeğin Özeleştirisi

Yönetmen&Senaryo:
Julian Radlmaier
Oyuncular: Julian Radlmaier, Deragh Campbell, Kyung-Taek Lie, Beniamin Forti, Ilia Korkashvili, Bruno Derksen, Anton Gonopolski, Johanna Orsini-Rosenberg, Mex Schlüpfer, Natia Bakhtadze vd.

Film yapmak için gerekli desteği bütün çabalarına rağmen bulamayan ve sonunda bir burjuva köpeğe dönüşen yönetmen/senaryo yazarı Julian (Julian Radlmaier)'ın bu dönüşümünün öyküsü anlatılıyor "Selbstkritik eines bürgerlichen Hundes"'de. Anlatıcı burjuva köpek.

Film kızıl zemin üzerinde,

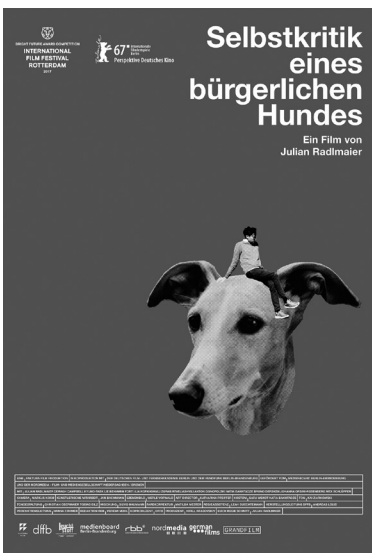

geri planda piyano ile çalınan enternasyonal müziği eşliğinde, beyaz yazılarla film takımının tanıtımıyla başlıyor. Sonra Berlin'in önemli müzelerinden biri olan Gemaeldegalerie önünde dolaşan beyaz güzel bir köpek görüyoruz.

O anlatmaya başlıyor:

Başarısız yönetmen Julian, Gemaeldegalerie'de yeniden rastladığı ve mutlaka "yatağa atmak" istediği Camille'i (Deragh Campbell) etkileyebilmek için yeni film projesinde onu oynatmak istediğini anlatır. Bu yeni film projesinin ön hazırlıkları için Julian bir elma çiftliğinde işçi olarak çalışacak, böylece elma toplama işinde çalışan proleterlerin gerçek yaşamını yakından tanımış olacaktır. Gerçekte ise filmcileri destekleyen kurumlara gönderdiği senaryoların hiçbiri kabul görmeyen Julian'ın sosyal yardımdan yararlanabilmesi için ona verilen elma toplama işini yapması zorunludur. Bu proleterlerin hayatını yakından tanıma, inceleme işini ciddiye alan Camille, Julian'a kendisinin de bu incelemeye katılmak istediğini söyler. Sonra ikisini, bu arada işlerini kaybetmiş iki müze bekçisini elma çiftliği yolunda görürürüz.Ertesinde elma çiftliğinde diğer zoraki çalışanlarla, elma çiftliğinin personel şefi ile ve elma çiftliğinin kadın patronuyla tanışırız. Elma çiftliğinin kiloya göre prim ve yarışma sistemi ile tanışırız. Elma çiftliğine gelen aziz bir papazla tanışırız. Olayların gelişmesi içinde aziz papazın da katılımı ile çiftlikte önce bir komün kurulma deneyimini, ertesinde komünizmin gelmiş olduğunu aziz papazın müjdelediği İtalya'ya uzun yürüyüşü izleriz. Komünizmin geldiğinden haberi olmayan İtalyanlarla, komünizm hacılarının İtalya'da yaşadıkları koaosu görürüz. Sonra bütün bunların film içinde film olduğunu, filmin prömiyerinde öğreniriz. Fakat o prömiyerde aziz papaz, Julian'ı duaları ile köpeğe dönüştürür.Başa döneriz.

"Selbstkritik eines bürgerlichen Hundes" bir zamanlar komünist örgütlerde devrim için çalışıp sonradan burjuva hayatına dönen, geçmişine küfür eden sanatçı / aydınlarla gırgır geçen; Almanya'da film destek fonlarına muhtaç filmcilikle, en fazla da yönetmenin kendi kendisiyle alay eden, geçerken komünizmin ancak azizlerin yaratacağı mucizelerle mümkün olabileceğini, bugünün insanıyla yapılamayacağını söyleyen ilginç bir film.

Gelecek için umut verici.

Panorama / Belgesel

Belinda

(Fransa 2017, 107 dak.)
Yönetmen: Marie Dumora

Avrupa'nın göbeğinde yoksulluğun bir belgeseli Belinda. Marie Dumora on yılı aşkın bir süre bir sosyal merkezde büyüyen Belinda'yı kamerasıyla izliyor. İlk sahnelerde Belindayı 10 yaşından küçükken görüyoruz. Babası hapiste, annesi tek başına çocuklara bakacak durumda değil. Devlet yurtta büyütüyor Belinda ve kızkardeşini. Sonra Belinda'yı genç kadın olarak şimdi 7 çocuklu annesine yardımcı olurken görüyoruz. 15 yaşındayken Belinda'nın meslek rüyasını duyuyoruz. Mekanikçi olmak istiyor.

23 yaşında yeniden gördüğümüzde evlenme yolundadır. Ama sevgilisi hapiste. Aşk mektupları yazarken görüyoruz onu. vs...

Uzun süreli bir gözlem belgeseli olarak Belinda, fikri takip dışında önemli bir ayrılığı, özelliği olmayan bir belgesel.

Bones Of Contention

(ABD 2017/ 75 dak.)
Kavganın Kemikleri
Yönetmen: Andrea Weiss

İspanya 1936-1939 arasında iç savaş sırasında öldürülüp kitlesel halde gömülen cesetlerle dolu bir ülke. Toprağı sıksan kimliği bilinmeyen cesetler fışkıracak adeta.

Andrea Weiss bu ismi bilinmeyen ölülere isim kazandırmak için on yıllardır çalışan bir çağdaş arkeologla konuşuyor.

Çıkış noktası İspanya'nın ve çağdaş dünya edebiyatının en ünlü şairlerinden biri olan ve iç savaşta falanjist faşistler tarafından öldürülen Frederico Garcia Lorca'nın olmayan ve aranan mezarı!

Lorca homoseksülelliğini gizlemeyen biri olarak, daha sonra İspanya'daki LGBT hareketinin de bir idolü.

Weiss İspanya iç savaşının adı bilinmez ölülerine ad kazandırma çalışması yanında, İspanya'da 1970'li yıllarda kendini yeniden var eden LGBT hareketinin kimi öncü emektarları ile yaptığı konuşmalarla,aynı zamanda koyu katolik/faşist İspanyada LGBT hareketinin tarihi ve gelişmesini de izliyor.

İyi bir belgesel "Bones Of Contetion".

El Pacto De Adriana

(Adriana's Pact)
(Şili 2017, 96.dak.)
Adriana'nın antlaşması
Yönetmen: Lisette Orozco

Adriana/Chany, filmi yapan genç kadın rejisör Lisette Orozco'nun çok sevdiği teyzesidir. O Avustralya'da yaşamaktadır. Her yıl Şili'de ailesini ziyarete gelen, hayat dolu, kendine güvenen, yalnız yaşayan, her geldiğinde aileyi hediyelere boğan neşeli bir kadındır. 2007'deki Şili ziyaretinde Pinochet döneminde bir dizi işkence ve insan kaybetme suçları işlemiş olan gizli polis teşkilatının üyesi olmak suçlamasıyla gözaltına alınır. Yurtdışı yasağı

konup serbest bırakılır. Lisette bu dönemde suçlamaları —en başta da işkencelere katılma, siyasi cinayetlerden haberdar olma suçlamalarını— kategorik olarak reddeden teyzesi ve annesi, büyükannesi ile röportajlar yapar. Teyzesi 2011'de yurtdışı yasağını delerek sahte pasaportla Avusturalya'ya kaçar. Lisette bunun üzerine suçlamaların doğru olup olmadığının peşine düşer. Arşivleri araştırır. Faili meçhulleri araştıran örgütlerle konuşur. Adriana'nın suçlu olduğunun belgeleri vardır. Bu arada skype üzerinden teyzesi ile sürekli görüşmekte, araştırmalarında çıkan soruları ona yöneltmektedir. Belgeler onun açıkça işkencecilerle bir olduğunu, hatta belli işkencelere birlikte girdiğini göstermektedir.

Hakikat yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Fakat Adrianna/ Chany' nin hakikati başkadır.

Son skype görüşmesinde yeniden suçsuzluğu üzerine yeminler eder "Ya onlara, ya bana inanacaksın!" alternatiflerini koyar yeğeninin önüne.

Lisette Orozco, yeni medya imkânlarını da kullanarak ilginç ve olgun bir belgesel sunuyor bize. Bunu yaparken Pinochet Şili'sinin nasıl bir karanlık ülke olduğunu, bugün de Şili'de o dönemi özleyen faşist bir hareket olduğunu da gösteriyor.

Istiyad Ashbah

(Ghost Hunting)
(Fransa/Filistin/İsviçre/
Katar 2107, 94.dak.)
Hayalet Avcılığı
Yönetmen: Raed Andoni

Filistinli Yönetmen Raed Andoni belgesel bir film çekmek için Kudüs Moskobiya Sorgu Merkezi'nde (İşkence Merkezi olarak da okuyabilirsiniz bunu) tutuklu kalmış, aynı zamanda oyunculuk, marangozluk gibi yetenekleri olan Filistinliler aradığını bir gazete ilanıyla duyurur. Müracat edenlerle yaptığı casting ertesi, Moskobiya sorgu merkezinin seti hep birlikte kurulur. Bir bölüm işkenceci sorguculari, bir bölüm tutukluları oynar.

Süreç içinde projede yer alan her bir Filistinlinin —bu arada bizzat Raed Andoni'nin— İsrail zindanlarında çektiklerini öğreniriz. Film unutulmak istenen ve fakat hiç unutulmayan işkence dönemi ve işkencilerle yüzleşme, onun yaralarını aşmaya çalışma için bir terapidir adeta.

Istiyad Ashbah aslında belgesel ile kurgu filmi harmanlayan bir film aslında.

Bu yıl ilk kez En iyi Belgesel Film için verilen ödülü Raed Andoni'nin "Istiyad Ashbah"ı aldı.

Chavela

(ABD 2017, 90 dak.)
Yönetmen:
Catherine Gund& Daresha Kyi

Chavela Vargas Meksika'nın en ünlü kadın "Ranchera" şarkıcısı. Onun kendine özgü bir yorumlaması var.

2012'de 93 yaşında öldüğünde onbinlerce insan uğurladı onu.

Chavela Vargas Lezbiyen. Lezbiyenliğini de gizlemeyen, hayatı dolu dolu yayaşayan bir kadın. Sahne hayatı, sahne öncesinde ve sonrasında içkisiz olmuyor. Chavela Vargas'da içki tutkunluğu bağımlılık haline geliyor. 13 yıl alkolizm yüzünden sahnelerden uzak kalıyor. Sonra belegeseldeki baş anlatıcılardan olan

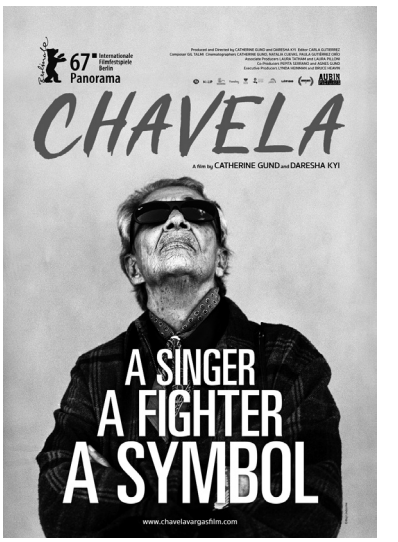

uzun süreli bir ilişki sürdürdüğü Amerikalı kadın sevgilisinin oğlu ile görüşmesini engelleme tehdidi sonucu alkolü bırakıyor. (Chavela bu içkiden arınma öyküsünü başka türlü anlatıyor. Tesadüfen rastaldığı bir şamanıntelkinleri ona içkiyi bıraktırmış.) Alkolü bıraktıktan sonra yeniden sahne almaya başlıyor. Pedro Almodovar Chavela'yı hem filmleri, hem de Avrupa için keşfediyor. Tanışıklıktan sağlam bir dostluk doğuyor. Chavela Avrupa'da da 1990'lı yıllarda büyük bir fan topluluğuna kavuşuyor. 1990'lı yıllardaki "geri dönüş"ü ile Chavela dünya müzik tarihinde yerini alıyor.

Chavela ile 1990'lı yıllarda yapılan geniş bir mülakattan, değişik sevgilileri ile yapılan görüşmelerden, 1950'li ve daha sonraki turnelerde çekilmiş filmlerden alınan parçalardan, 1990'lı yıllardaki Paris, Madrid konserleri filmlerinden alınan parçalardan, Chavela ile çalışmış müzisyenlerle yapılan görüşmelerden hermanlanmış Chavela Meksika'nın en ünlü lezbiyen sanatçısını tanımak için iyi bir fırsat.

Untitled

(Avusturya/Almanya
2017, 107 dak.)
İsimsiz
Yönetmen:
Michael Glawogger &
Monika Willi

Yalnızca merak ve hisleriyle hareket eden bir insan bir yıl boyunca dünyayı hedefsiz gezdiğinde ve gördüklerini bölük pörçük not alır gibi filme çekti-

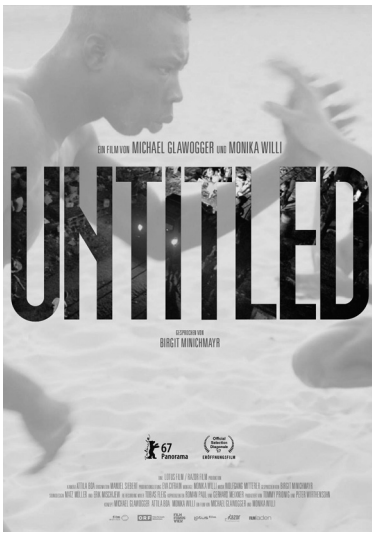

ğinde ortaya nasıl bir belgesel çıkar?

Dana önce "Working mens death" gibi bir başesere imza atan, kamerasını hep dünyanın gerçeklerine çeviren, haksızlığa isyanını resimlerle bağıran Glawogger, ölmeden önce Monika Willi ile çıktığı son bir yıllık yolculuğunda bu soraya cevap arıyor.

Monkia Willi onun ölümünden sonra eldeki materyalden kurguluyor filmi.

Mükemmel bir film. Aslında saatlerce de seyredebilirsiniz.

I Am Not Your Negro

(Fransa/ABD/Belçika/İsviçre
2016, 93 dk.)
Ben senin zencin değilim
Yönetmen: Raoul Peck

Belgeselde yer alanlar: James Baldwin, Malcolm X, Martin Luther King Jr, Medgar Evers, Lorraine Hansberry ve anlatıcı olarak Samuel L. Jackson

Amerikalı siyah yazar James Baldwin 1979'da "Remember This House" isimli eserini yazmaya başlıyor. Tamamlanmamış bu yapıtta o her biri ile dost olduğu ve hepsi devletin bilgisi dahilinde beyazların suikastı ile öldürülen üç siyah vatandaşlık hakkı savunucusu —Malcolm X, Medgar Evers ve Martin Luther King— ile olan anıları ile, bir siyah olarak kendi yaşamından kesitleri harmanlayıp ABD tarihini yeniden yazmayı deniyor.

Raoul Peck bitmemiş ve yayınlanmamış bu yapıtın elde olan 30 sayfalık metninden yola çıkarak, arşivlerden aldığı fotoğraf, film, TV programları, müzik parçaları, Hollywood filmlerinden parçalar, anti ırkçı gösterilerden parçalardan bir kolaj yapıyor.

Ortaya çıkan ABD'de yaşayan siyahların "Ben senin zencin değilim" haykırışını görselleştiren, hala var olan ırkçılığı teşhir eden ve aslında herkesi kendi

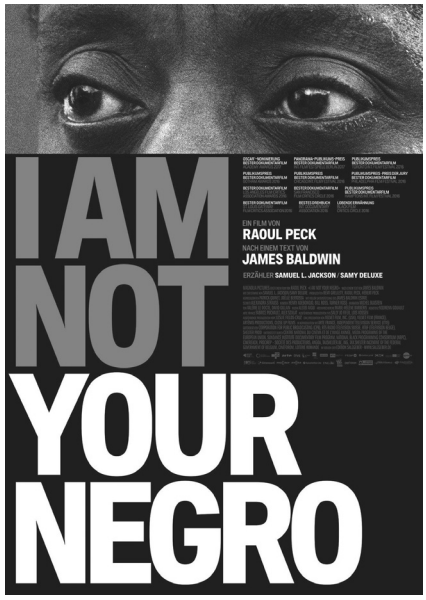

ırkçılığı ile yüzleşmeye çağıran mükemmel bir belgesel/kurgu film.

Mutlaka görülmesi gerekenlerden.

"I Am Not Your Negro" Panorama Seyircilerinin oylarıyla En İyi Belgesel Film seçildi.

Forum'dan

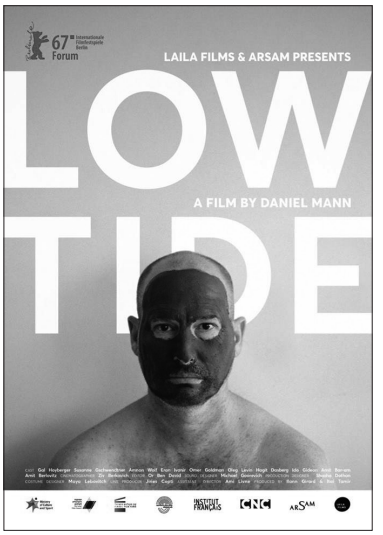

Motza El Hayam

(İsrail/Fransa, 74 dak.)
(Low Tide)
Cezir
Yönetmen : Daniel Mann
Oyuncular: Gal Hoyberger, Susana Geschwendtner, Amon Wolf vd.

Yoel Kanovich (Gal Hoyberger) bir lisede tarih öğretmeni. Derste Balfour Deklarasyonu'nu anlatırken, kısa süre önce ölen ve "Her şey onunla başladı" diyen babasını hatırlıyor. Hüzünleniyor, ağlıyor. Mesleği bırakıyor.

Eşi Sigal'le arası açık.

Seferberlik manevrası için askere çağrılıyor. Birliğine doğru yolculuk.

Be'er Sheva kenti. İkide bir sirenler çalıyor. İnsanlar sığınaklara koşuşuyor. Savaş ve şiddet her yerde.

Manyak bir toplum. Manyakbir ilişkiler ağı.

Motza El Hayam'da Daniel Mann'ın gösterdiği İsrail resmi bu.

Böyle bir filmin yapımına İsrail Kültür Bakanlığı'nın da destek vermesi ilginç.

Newton

(Hindistan 2017)
Yönetmen: Amit V.Masurkar
Oyuncular: Rajkummar Rao, AnjaliPatil, Pankaj Tripathi, Raghubir Yadav, vd.

İlkeli bir genç adam Newton. Doğum ismi Nu Tan, ama o lisede Newton'u öğrendiğinde ismini değiştiriyor. Bunun için de epey mücadele veriyor. Yetişkin insan istediği ismi alabilmelidir!

Eğer ailenin evlendirmek istediği genç kız 16 yaşında ise, o henüz ergen değildir. Olmaz!

Seçim yapılıyorsa eğer doğru dürüst olmalıdır. Her seçmenin bir oy verme hakkı vardır. Devlet seçmenin bu hakkını kullanması için şartları yaratmakla yükümlüdür.

Seçimler demokrasinin olmazsa olmazı olduğu için Newton gönüllü seçim gözlemcisi oluyor.

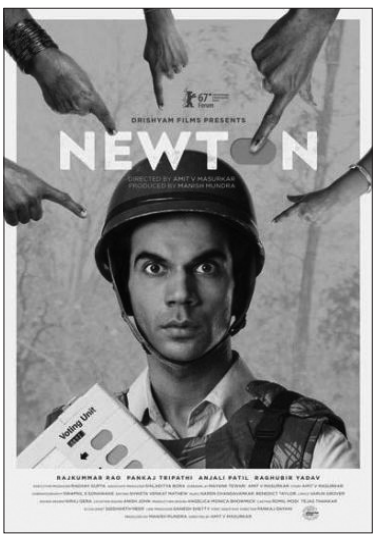

Kimsenin gitmek istemediği, toplam 74, okuma yazma bilmez seçmenin olduğu, vahşi ormanlık alan içindeki bir yörenin seçim gözlemcisi oluyor! Orada yaşayan halkın dilini bilmiyor Newton.

Maoistler alanda seçimi boykot ediyor! Boykota katılmayanları, boykot kırıcılarını da ölümle tehdit ediyor. Adaylardan birini de halk adına öldürüyor.

Devlet onu helikopterle görev alanına indiriyor. Alanda "asayiş"le görevli bir subay önderliğinde onlarca ağır silahlı asker karşılıyor Newton'u.

Başka bir dünyadır geldiği yer. Ama görevi vardır Newton'un ve o bu görevi yerine getirmekle yükümlüdür.

Her şeye rağmen, iyi bir dayak yeme ve bir kaç kırık pahasına görevini yerine getiriyor Newton. Ve evet bu görevi yerine getirirken gelecekteki eşi ile tanışıyor.

'Nasıl'ını görmeniz gerek. Newton Kemal Sunal'ın iyi filmleri tadında bir Hint filmi.

Rifle

(Brezilya/Almanya 2016, 88 dak.)
Efsane

Yönetmen: Davi Pretto
Senaryo: Davi Pretto, Richard Tavares
Oyuncular: Dione Avila de Oliveira, Evaristo Goularte, Andressa Goularte, Elizabete Nogueira, Livia Goularte, Francisco Fabrício Dutra dos Santos, Sofia Ferreira, vd.

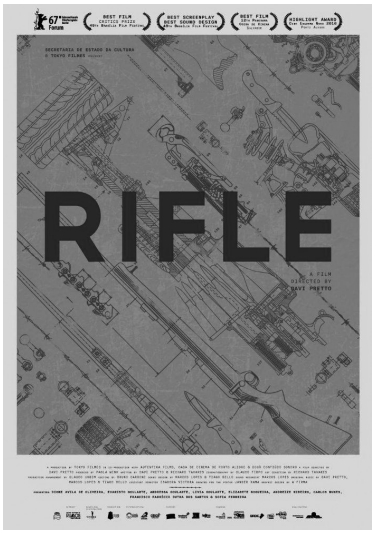

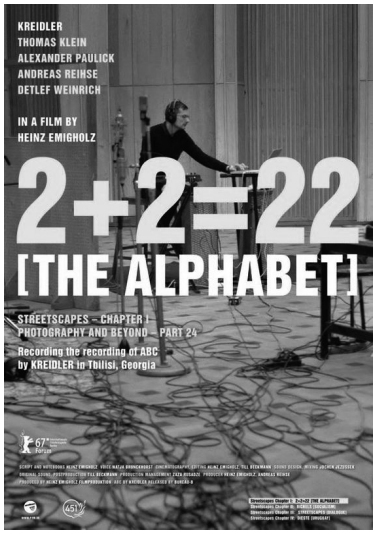

Brezilya'nın güneyinde, Uruguay'a uzanan uçsuz bucaksız ovalar. Ve bu uçsuz bucaksız ovalara dışarıdan gelen bir asker eskisi. Modern zamanların eskiyi silip süpürdüğü, uluslararası tekellerin küçük köylülerin yaşam alanlarını talan ettiği bir ortam. Haksızları cezalandıran bir yalnız kovboy!

Kötü bir Brezilya western özentisi!

Ekibin emeğine, seyredenin zamanına yazık.

2+2=22 [The Alphabet]

(2017 Almanya, 88 dak.)

Yönetmen& Senaryo& Kurgu: Heinz Emigholz
Müzik: Kreidler

Bu yılki Forum da Heinz Emigholz dört adet "Yollar/Caddeler" filmi ile vardı.

2+2=22 [The Alphabet], bu dört filminden biri.

Düsseldorf'lu Kreidler adlı müzik grubu yeni albümünü Gürcistan'da Tiflis'teki bir stüdyoda kaydediyor.

Emmigholz kamerası ile bu müzik üretim sürecine tanıklık ediyor.

Araya, stüdyonun bulunduğu Tiflis'in cadde ve sokalarından görüntüler ve Emmigholz'un günlüğünden parçalar giriyor.

Caddeler ve sokaklar ve müzik, Emmigholz'un notları ile birbirine bağlanırken bölüm başlarında alfabenin harfleri yer alıyor.

Emmigholz, belgesel sinemanın bence en önemli yönetmenlerinden, filmciliğin de en önemli teorisyenlerinden biri. Filmciliğin bilimini yapıyor.

Forum Expanded'ten

Not Every Day İs Spring

(Lübnan 2017)
Her Gün Bahar Değil
Yönetmen: Haig Avazian

Ud Ustası Udi Hrant Kenulyan (1901-1978) İstanbullu bir Ermeni. Müzik aletleri, en başta da ud sattığı küçük bir dükkanı var.

1927'de eski ve en büyük Ermeni mezarlığının bulunduğu alanda kurulan İstanbul Radyosunda da konserler veren biri.

İstanbul Radyosunun binasında eski Ermeni mezarlarından sökülen taşların kullanıldığını biliyor muydunuz?

Ya da 2013'te isyanın merkezi Gezi Parkı'nın döşeme taşlarının bir bölümünün Ermeni mezar taşları olduğunu?

Ya da İstanbul Hilton'un temelinde Ermeni ölülerinin mezarları olduğunu?

5 dilde/5 şarkıda anlatıyor Avazian öyküsünü.

Nasıl bir kültür zenginliğinin nasıl bir barbarlıkla yok edildiğini duyumsatıyor Avazian bu yolla.

Generation 14+'dan ödüllü filmler

En iyi belgesel Kısa Film

Wolfe

(Avustralya 2016, 16 dak.)
Kurt
Yönetmen: Claire Randall

Mister Wolfe, Nick'in ilkokula başladığı dönemden sonraki hayatında en yakın arkadaşı, dert ortağı, yol göstericisi. Yalnızca Nick'in gördüğü, duyduğu, konuştuğu bir figür o. Başkaları için yok. Ancak Nick'in anlattıklarından ve yaptığı resimlerden tanıyabilirler Mr. Wolfe'u.

Başlangıçta Nick'i hep iyiliğe

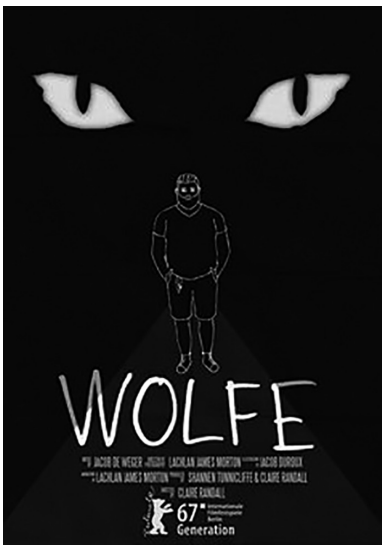

ve sevgiye yönlendiren Wolfe, Nick büyüdükçe,karakterinin kötü özelliklerini de göstermeye, onu şiddete davet etmeye başlıyor. Neyse ki Nick buna direnmeyi biliyor. Onun sözünü dinlemediğini gördüğünde Wolfe alıp başını çekip gidiyor. Arada bir yine geliyor ama, genelde araları bozuk.

Claire Randall şimdi 24 yaşında olan Nick ile yaptığı röportajda, onun anlatımları ve çizdiği resimler üzerinden Mr.Wolfe'u ve tabii Nick'i tanıtıyor ve Nick'i sevdiriyor bize.

En iyi uzun metraj film

Butterfly Kisses

(İngiltere 2017, 89 dak., Siyah- Beyaz)
Kelebek öpücükleri
Yönetmen: Rafael Kapelinski
Oyuncular: Theo Stevenson (Jake), Liam Whiting (Kyle), Byron Lyons (Jarred),Rosie Day (Zara), Thomas Turgoose (Shrek), Honor Kneafsey (Lilly),Sadie Thwaites (Christina),Charlotte Beaumont (Amy), Elliot Cowan (Jakes Vater),Leigh Gill, (Brick) vd.

Jake (Theo Stevenson), Kyle (Liam Whiting) ve Jared (Byron Lyons) ergenlik çağında üç arkadaştır. Ergen genç erkeklerde olduğu gibi konuşmalarının, şakalarının çoğu cinsellik üzerinedir. Meşgaleleri —kırmadıkları zaman okul dışında— mahalledeki snookerli kahveye takılıp bilardo oynamak, ot içmek, porno seyretmek, çocuk parkında şaklabanlık yapmak vs.dir. Oturdukları yoksul site dairelerinden birine yeni taşınan ailenin güzel kızı Zara ortak konuşmalarında ilgi merkezidir. Fakat Jake'in ilgisinin merkezinde gerçekte Zara'nın küçük yaştaki kız kardeşi durmaktadır. Bunu Jake'in kendi oturduğu bloğun en üst dairesine çıkıp karşı bloku seyrettiği sırada kamera küçük kız üzerine odaklandığında görürürüz. Jake aynı zamanda para kazanmak için komşularda çocuk bakıcılığı yapmaktadır. Filmde —gösterilmeyen bir sahnede— onun bakımına emanet edilmiş bir çocuğa

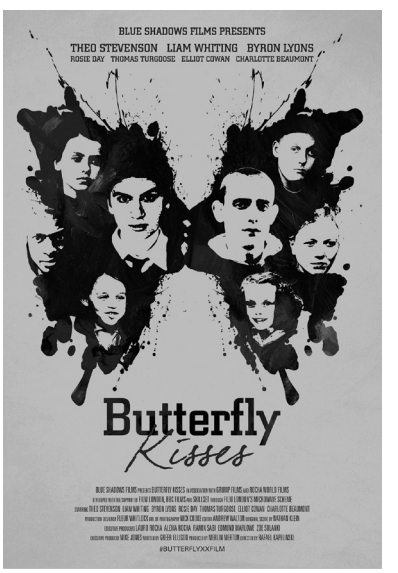

tacizde bulunma ertesinde kaçtığını görürüz.

Son sahnede Kyle ve Jared'i çocuk parkında laflarken görürüz. Jake gelirse ne yapacakları üzerine konuşmaktadırlar. "O .. çocuğunu öldüresiye döver ve konuşmayız bir daha" derler. Hemen arkasından ekler biri... "Yok canım belki de öyle yapmayız!" der.

Ödülü veren gençlik jürisi, gerekçesinde bu filmi "tabu yıkan" bir film olarak değerlendirdiğini açıkladı.

Aslında pedofili için anlayış isteyen bu filme Gençlik Jürisi'nin ödül vermesi ilginç bir şey.

Generation K+'dan ödüllü filmler

En iyi belgesel kısa film:

Promise

(ABD 2016, 17 dak.)
Söz
Yönetmen: Xie Tian
Oyuncu: Feng Linhua

Feng Lin Hua'nın anne ve babası Çin'in 300 milyon üzerindeki "göçmen işçi"lerinden. Hayatlarını sürdürmek için kente göçmek, 10 yaşlarındaki oğullarını dağ köyünde yalnız bırakmak zorundalar. Giderken yeni yıl başlangıcında geri dönecekleri sözünü veriyorlar.Sonrasında Feng Lin'i kendi hayatını yalnız başına örgütlerken görüyoruz. Kendi gibiyalnız bir domuz yavrusuna rastlıyor Lin, onu besliyor, onunla arkadaş oluyor, kentten gelen bütün mektuplarda yılbaşında gelme sözü yineleniyor. Anne/Baba'nın gelişi Lin

için çifte bayram olacaktır. Onun için tabii ki şölensel bir yemek hazırlanmalıdır. Bunun için Lin sevgili arkadaşını feda eder, onu kasaba satar. Fakat yılbaşı geldiğinde Anne/Baba yoktur ortalıkta. Filmin sonunda Çin'de 60 milyon çocuğun tek başlarına yaşadığı bilgisi veriliyor.

Promise her yönüyle iyi bir film.

Piata lod'

(Çek Cumhuriyeti/Slovakya 2017) 85 dak.
Little Harbour
Küçük Liman
Yönetmen: Iveta Grófová
Oyuncular: Vanessa Szamuhelová, Matúš Bačišin, Katarína Kamencová, Johanna Tesařová, vd.

Jarka (Vanessa Szamuhelová) Çek Cumhuriyetinde göl kıyısında küçük bir kentte anne ve yatalak anneannesi ile birlikte daracık bir dairede oturan 10 yaşlarında bir küçük kız. Babası yok. Annesi sorumsuz, günlük hayatını yaşayan biri. Hayal dünyası bu çekilmez hayattan kurtuluşun tek yolu onun için.

Kristian (Matúš Bačišin) aynı yaşlarda, zayıf, çelimsiz, kalın gözlüklü, akranlarının alay konusu olan, anne/babasının katı kurallarla, bağırıp çağırarak "eğittiği" Jarka ile aynı yaşlarda bir erkek çocuk. Onun için de hayal dünyası bir kaçış, kurtuluş yolu.

Jarka hayallerini anneannenin bahçeli kulübesinde yaşıyor. Onun hayalinde bu kulübe bir gemidir aslında. Ve günün birinde bu gemi ile başka limanlara yelken açılacaktır.

Jarka'nın annesi bir hafta sonu Prag yolculuğuna çıkar. Jarka'nın kalması için yalvarmaları boşa çabadır. Sonra Jarka annesinin peşinden Prag'a gitmek için tren garına gider. Garda çocuk arabasında ikiz çocuğu olan bir kadın kısa bir süre Jarka'nın çocuk arabası başında durup duramayacağını sorar. Jarka sevinçle kabul eder bu görevi. Kadın geri gelmez. Onu gardaki meyhanede görürüz son olarak. Jarka çocuklarla "gemisi"ne gider. Sonra Kristian da katılır bu küçük aileye.

Jarka'nın ardından arayan soran yoktur. Kristian ise aranır. Kent Kristian'ı aramaya başlar.

Arayanlar "gemi"ye yaklaştıklarında, gemi demir alıp, "liman"dan ayrılır! Yeni ufuklara doğru.

Çökmüş eski revizyonist ülkelerdeki yeni dönemdeki çürümüşlüğü anlatan ve her şeye rağmen Jarka'ların kazanacağına inanan, inandıran şiirsel anlatımlı, güzel, duygu dolu bir film Piata lod'. ■

■ KAYA ÖNTAŞ

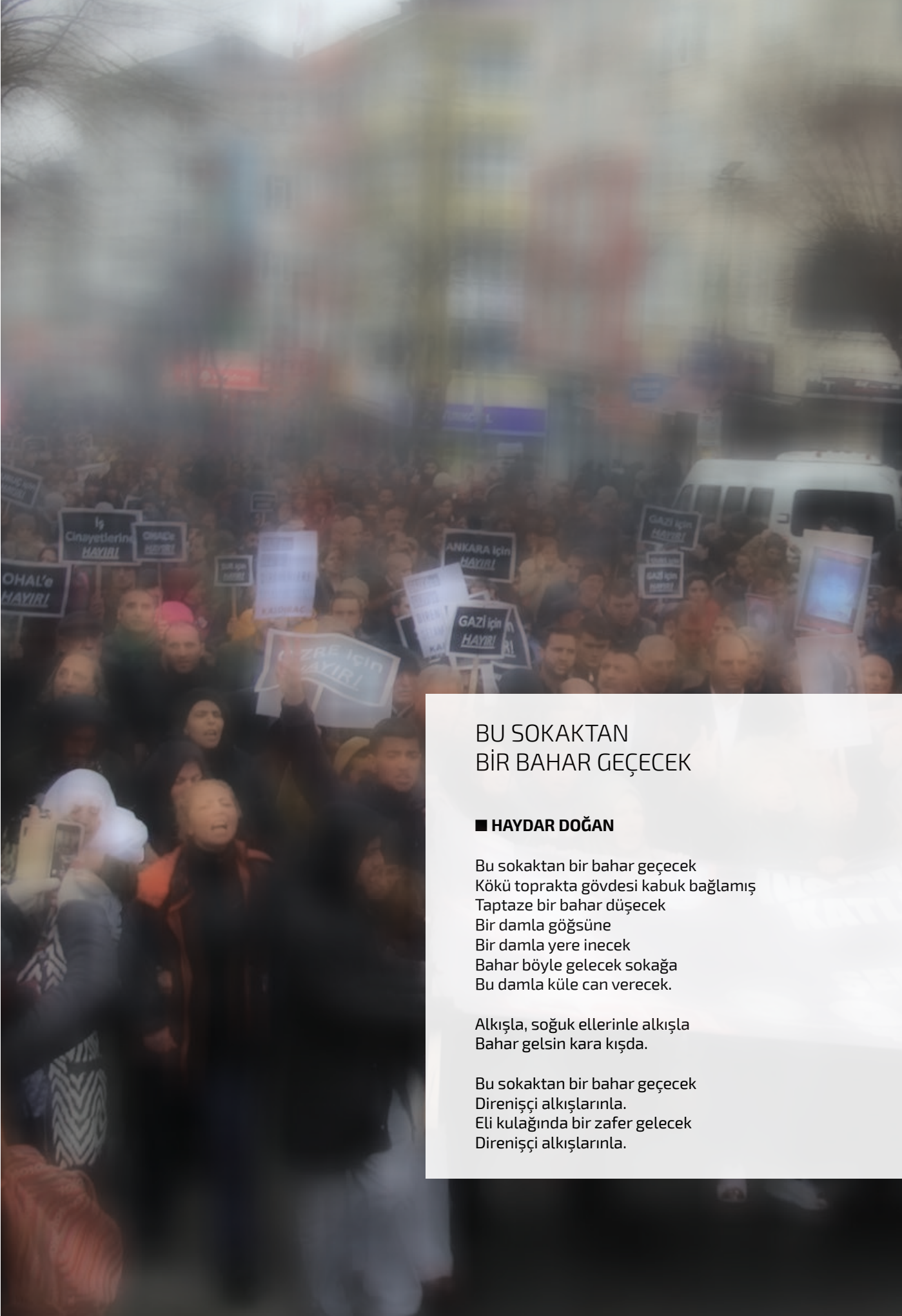

BU SOKAKTAN BİR BAHAR GEÇECEK

■ HAYDAR DOĞAN

Bu sokaktan bir bahar geçecek
Kökü toprakta gövdesi kabuk bağlamış
Taptaze bir bahar düşecek
Bir damla göğsüne
Bir damla yere inecek
Bahar böyle gelecek sokağa
Bu damla küle can verecek.

Alkışla, soğuk ellerinle alkışla
Bahar gelsin kara kışda.

Bu sokaktan bir bahar geçecek
Direnişçi alkışlarınla.
Eli kulağında bir zafer gelecek
Direnişçi alkışlarınla.

Mihail Çeremih, Rosta Pencereleri, "Çar bunlara madalya dağıttı", 1920, Kağıt üzerine guaj, 82 cm x 125 cm
1) Çar bunlara madalya dağıttı 2) Sadık uşaklarına 3) Cephede "onurlu görev yapan" subaylarına 4) Elpençe divan duran hizmetkârlarına 5) Emekçilere yumruk atan özel hizmetkarlarına 6) İşçi Cumhuriyeti ise emekçilere madalya veriyor